Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټولنې پرله پسې لمبر ۲۲۵

PROPERTY OF ACKU 4499

د

رحمان بابا دیوان

خپروونکې

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال د زمري پنځلسم

دچاپ شمیر ۳۰۰۰ ټوکه

دولتي مطبعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرتب او مهتمم :
څېړنيار محمد عارف غروال

د نسخو مقابله کوونکي :
څېړنمل عزيز الله
څېړنيار محمد عارف غروال
څېړونکی محمد عمر

خپل ډیر ګران د قدر وړ او ښایسته ګڼلی، او ډیر ښه ملګری او ډیر ښه ورور عنایت خان (شفق) ته ئې په ډیره مینه او ښه هیله وړاندې کوم، د یادګار په ډول ئې وساته.

خورا ملګری دی
(ګل ملي رحیم)
(۹۰/۸/۲۸ ۱۵)

چې کشور د افغانانو معطر کړي
د هر بیت مصرع مې زلفې د خوبانو کړي

له ډیرې مودې راهیسې د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخې بالکل نایابه شوې وې له همدې امله د پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د بابا یو نسبتاً جامع او بشپړ دیوان چاپ کړي. څرنګه چې کتاب د یوې علمي او ادبي اکاډمۍ له خوا خپریده لازمه وه چې تر وسه وسه پورې اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلي او پتابل شي. د دې هدف د تحقیق د پاره، له ټولو چاپي او ښو پیدا قلمي نسخو څخه استفاده وشوه. د باور خبره ده چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې د پښتونخوا په هر ګوټ کې پیدا کیږي خو له یوې خوا د ملکو ادبي تنظیمو او علمي اړتیا او له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي امکاناتو اجازه نه ورکوله چې دا کار نور هم وځنډیږي.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د کتاب او فولکلور ادارې مدیریت ته دا وظیفه ورکړه شوه چې د بابا د دیوان یو انتقادي متن تیار کړي. د دې دیوان په خپرېدو سره به د ادبیاتو څیړونکي امکانات ترلاسه کړي چې د بابا ادبي سبک "ژبه"، او د فکر طرز په ښه توګه وڅیړي او د هغو اشعارو په ماهیت باندې هم رڼا واچوي چې رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

دا د بیا تو څېړونکي د خپلو علمي څېړنو د پاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه او قناعت نشي کولی ځکه سره له دې چې کتاب له یو شمېر نسخو څخه ترکیب شوی دی خو هره نسخه یې د متنې کره کتنې - textual criticism له مخې ځانګړې مطالعه او زوره څېړنه غواړي. له دې امله، د دې نسخې په چاپېدلو سره د ادبي کره کتونکو وظیفه پای ته نه رسېږي بلکه په نوي افق کې به خپلو څېړنو ته دوام ورکوي.

زه دلته د رحمان بابا د فکر او د رحماني تعبیر او تفسیر څخه ډډه کوم ځکه چې یې هر حرکت به له خپلو عینکو څخه په بل رنګ وینی او بهتره به وي چې په دې باره کې ځانګړې رسالې یا کتابونه ولیکل شي. سره له دې، د لوی ادب او فولکلور د لوی مدیریت له خوا د رحمان بابا یوه لنډه بیوګرافي ترتیب شوې ده چې مبتدي لوستونکي له منځ او اساسي ټکو سره آشنا کړي او ادیبانو ته د زیاتې څېړنې د پاره چلېنج ورکړي.

د دې کتاب په تدوین کې د لوی ادب او فولکلور د لوی مدیریت مسلکي غړو ښاغلي محمد عارف غروال، ښاغلي عزیزالله، ښاغلي شاه ولي او ښاغلي محمد عمر او نورو ډېر زیار ایستلی دی. پښتو ټولنه په دې وسیله د دوی د زیار او اهتمام یادونه کوي او د پښتو ژبې او ادب د خدمت په لاره کې د دوی د زیاتو بریالیتوبو هیله کوي.

۱۳۵۵/۷/۱

څېړنوال محمد صدیق روهي

د پښتو ټولنې رئیس

رحمان بابا

ژوند پېژندنه او دیوان

لیکوال
حبیب الله رفیع

ما غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند پېښو، فکر او فن لښېرې خبرې وکړم. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه مې راغونډ کړل، ډېرې نوې خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو وغږېږم نو ځکه خبره د دیوان له سریزې څخه لویه لښېر کتاب ته اوږده شوه.

په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېرېږم ځکه چې له لویې خوا خبره - او بل دا چې اوله بله پلوه د ده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو یوازې یې ژوندپېژندنه او له دیوان سره مربوط مطالب یې راوړم، البته د ده په باب به هراړخیزې خبرې په هغه ځانګړي کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی وړاندې شي.

دوهم

زه عاشق یم سر و کار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤدزی یم، نه مومند

[I]

د رحمان بابا تاریخي څېره

رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصیت دی هماغومره یې ژوند پېښې تتې او د تاریخ په تیارو کې پټې دي، دا ځکه چې دی د یوې غریبې کورنۍ غړی و او د غریبانو ژوند او مرګ ته چا دومره ارزښت نه ورکاوه چې ځان پرې ستړی کړي او ژوند پېښې یې وکاږي، د ده ژوند هغه وخت ارزښت وموند چې د ده د خپل شعر په قوت د پښتنو زړونه او د "زړه" سیمه تسخیر کړل او د ټولو پام یې ځان ته واړاوه خو دا هسې وخت و چې د ده د ژوند ډېر څه هېر شوي وو.

د ده د ژوند پېښو په باب د ډېرو کسانو د اتکل نیلۍ ځغلولې او ډېرې خبرې پرې شوې خو د ده د ژوند په باب ډېر حقایق ښه هم یا نه شوي او ډېر داسې څه هم ور سره تړل شوي چې په اصطلاح د ده ارواح ترې خبره نه ده.

ټبر، کلی او زوکړه : رحمان بابا د پښتنو د روایتي سلسلة النسب له مخې "سړبن" (1) په سړبن کې غوریاخېل (2) په غوریاخېل

(1) یو کتاب به سړبن کې چا ونه کړ — بې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب
(رحمان بابا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۴۱ مخ)

سل سړبني دې تر دا یو غزل ځارېږي — زه چې د اپښتو د کرلاني خوشال وایي
(کلیات خوشحال خان خټک، د دوست محمد کامل په سریزه ۶۸۰ مخ)

پاتې په (۳) مخ کې

کې "مومند" [٣] په مومندکې "دويزي" [٤] او په دويزيوکې "ابراهيم خېل" [٥] دی. راورته دی په مومندوکې غوريا خېل بولي [٦] خو څرنګه چې مومند د غوريا خېلو ښاخ دی نو ځکه نو موږه ختيځ يوه تبر وتلی او د خبرې د ښه سپينتيا له پاره له مومند نه تر سړبن پورې شجره دلته کاږو :

د (٢) مخ پاته :
فکر کيږي چې له سړبني نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا دا بيت د ده خواب ګڼل کېدای شي :

يو خوشال يو کم سل ختټک لوړ په طبيعت کې ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ ‌‌‌‌‌‌‌‌ ځارشه د رحمان سړبني لــد يوه فرده
(د رحمان بابا ديوان ، کابل ، ١٤٢ مخ)

بيا به دوره د شاه عالم په څمربنو کې ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ راښکاره شو په جهان عبد الرحمان
(ميراحمدشاه رضواني - روهي ګلونه ، ١٢٣ مخ)

(٣) - زه خټک ديان په غم تازه تازه شم ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ غوريه خېل رحمان که شو ورځني ستړی
(د عبدالقادرخان خټک ديوان ، د استاد حبيبي تدوين او تصحيح ، ١٣٤ مخ)

د دې مخ د متن پاڼليکونه :

(٣) که لې شعر د رحمان مومند تر غوږ شي ‌‌‌‌‌‌‌‌ غوږ به نه باسي په شعر د خوشال خوک
(د رحمان بابا ديوان ، کابل ، د استاد بېنوا په سريزه ، ٢٩٤ مخ)

خدايه ولېږې مومند عبد الرحمان ‌‌‌‌‌‌‌‌ پرې نازل کړې حنپل رحمت لکه باران
(ديوان عظيم (عبدالعظيم رانيزی) لاهور ٧٦ مخ)

(٤) ما نجيبه په دا طور غزل وو يې ‌‌‌‌‌‌‌‌ که ديلی دويزي عبدالرحمان دی
(ديوان نجيب ، د پېښور پښتو اکاډمي ، ٢٧٣ مخ)

د ملا بنا ليسته خان په جونګ کې هم چې د رحمان بابا د ږوند وخت ته ورلنډ کښل شوی ، د ده له نامه سره د دويزي کلمه شته
(د ملا بنا ليسته خان جونګ ، قلمي نسخه ، د ليکونکي کتابتون)

(٥) "رحمان بابا کله چې يادوي هيوزليکي ابراهيم خېل مومند و . د پېښور د مومندو په تپه کې چې کوم خلګ ځان د رحمان بابا منسي او عزيزان بولي هغوی په ابراهيم خېلو يادېږي ... " (رحمان بابا ، دوست محمد کامل مومند ، پېښور ١٩٥٨ ع ٨ مخ)

(٦) کامل ، دوست محمد : "رحمان بابا" ، ٥ مخ

خلوړم

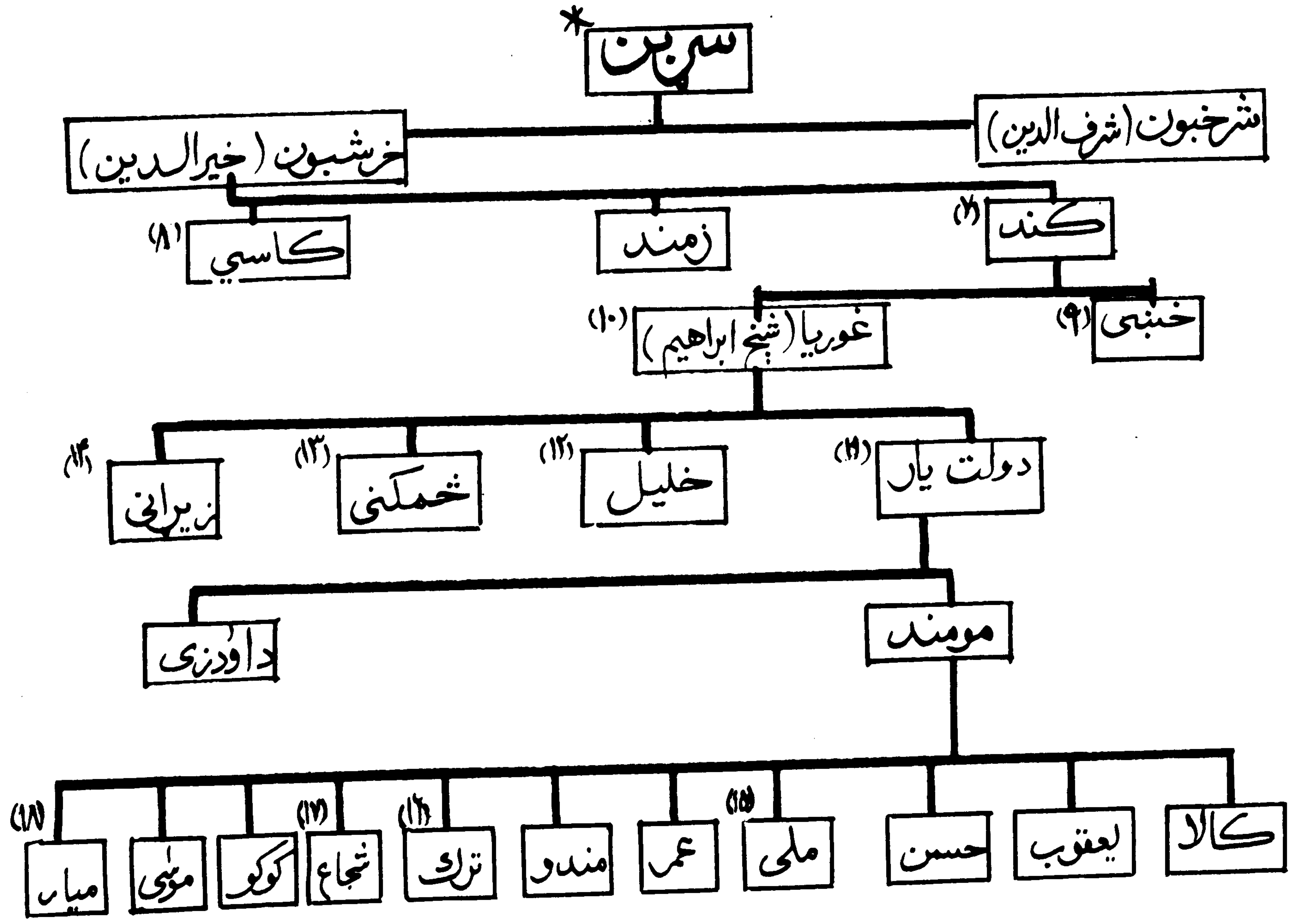

* . ددې شجرې په ترتيب کې دخواجه نعمت الله هروي له "مخزن افغانی" په ۱۹۶۲ ع . کال کې دډاکې چاپ دحافظ رحمتخان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ ع . کال د پېښور د پښتو اکيډمۍ چاپ، دافضل خان ختک له "تاريخ مرصع" په ۱۹۷٤ ع کال کې ديونيورسټي بک ايجنسۍ چاپ ، دظفر کاکاخيل له "پښتانه دتاريخ په رڼاکې" په ۱۹٦٥ ع . کال کې ديونيورسټي بک ايجنسۍ چاپ ؛ څخه استفاده شوې ده .

(۷) "پښتانه دتاريخ په رڼاکې" دالوم "گند" کاږي .

(۸) "تاريخ مرصع " دکاسي نوم نه اخلي .

(۹) دالوم "خلاصة الانساب" د "شمځي" مصحف بولي، مخزن افغاني يې "شيخا" او "خرخښۍ" قيدوي . پښتانه دتاريخ په رڼاکې يې په دې ډول: "شيخا، خوښني، خانبی" راوړي .

(۱۰) د "غوريا " نوم مخزن افغاني "غوري " او "غوزل" او تاريخ مرصع "غوری " راوړي .

(۱۱) خلاصة الانساب او دمخزن افغانی ځينې نسخې (چې دخلاصة الانساب اخځ هم همدا دي) دغوريا زامن پنځه بولي په دې ترتيب :
"خليل ، داوُد ، مندك ، يوسف ، مومند " او په دې اساس مومند او داوُدزی دخليل ورېرونه نه بلکه ورونه گڼي او سبکاري چې رحمان بابا هم دهمدې عقيدې په اعتبار کې وايي :
"نه خليل نه داوُدزی يم نه مومند "
دمخزن افغاني ځينې نسخې د "دولت يار" وجود دځينې فولکلوري روايا تو په اساس ردوي او مومند او داوُدزی دده زامنو په توگه غلط بولي.

(۱۲) دمخزن افغاني معتبرې نسخې دغوريا په زامنو کې تر خليل ور وسته د "منوزيي" په نامه يو لوم زيا توي او دغوريا زامن پنځه بولي.

(۱۳) دالوم د مخزن ځينې نسخو "جوکن" ضبط کړی دی .

(۱۴) د "زيراني " لوم مخزن افغاني "زيرانه" راوړی دی .

(۱۵) د "ملی" نوم مخزن افغاني او پښتانه دتاريخ په رڼاکې "ملهی" کښلی دی.

(۱٦) د "ترک " نوم په خلاصة الانساب او مخزن افغاني کې نشته .

(۱۷) د "شجاع " نوم هم خلاصة الانساب او مخزن افغاني نه راوړي .

(۱۸) دالوم خلاصة الانساب او پښتانه دتاريخ په رڼاکې "مهيار" کاږي .

رحمان بابا په "بهادرکلي" کې چې له پېښور ښخه درې غلوړ میله لیرې[19] جنوبي اړخ ته پروت دی[20] له عبدالستار مومند کره وزېږېده[21] پټه خزانه د محمد رسول کلاتوال د بیاض[22] له مخې د رحمان بابا د زېږېدو کال (۱۰۴۲ ه.ق.) ښیي[23] که څه هم ځینې کسانو هڅه کړې چې دا سند سم و نه بولي خصوصاً ښاغلی کامل مومند په خپل "رحمان بابا" نومي تحقیقي اثر کې زیار ایستلی چې دا تګلوري په اساس دې کال په ځنګ کې د زېږېدو کلونه وړاندې کړي خو بریالي شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بیا هم دده زیږېدل د همدې کال شا او خوا بولي.[24]

د پښتونستان یو بل مؤلف ښاغلی عبدالحلیم اثر سره له دې چې د پېښور د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال د اپریل په ګڼه کې پټه خزانه یو دېر باوري کتاب بولي خو د ښاغلي میر عبدالصمد خان د "رحمان بابا شاعر انسانیت" د کتاب په سریزه کې بې له دې چې کوم اخځ وښیي، کارې چې سوانح لیکونکی د رحمان بابا د زېږېدو کال ۱۰۴۰ ه.ق. بولي![25] بیا دا کال رد وي او جالبه دا چې دا ځل هم بې له دې چې کوم لاسوند ولري، لیکي: "زما د معلوماتو(؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ ه.ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پېښور له مضافاتو ښخه په بهادرکلي کې وزېږېد".[26]

د رحمان بابا نومي بې لیکواله کتاب هم د رحمان بابا د زېږېد و په باب د فکر نیلي زغلولي او د پټې خزانې د صراحت په خلاف یې دده د زېږېدو کال ۱۰۶۳ ه.ق. اټکل

(۱۹) عبدالصمدخان، رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۹۷۴ ع. پېښور، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبیبي، استاد عبدالحی، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش.، کابل، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پټه خزانه" د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په سریزه، سمون او تشریح ۱۳۲۳ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) ددې بیاض نسخه محمد هوتک لیدلې وه خو اوس یې چېرته پته نشته او د زماني پېښو له سترګو الوتنه کړې ده.
(۲۳) پټه خزانه، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ: له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۳ مخ.
(۲۶) هماغه اثر.

کړې دی .[۲۷]

د هیواد پیاوړي محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي د رحمان بابا د زېږېدو په باب د یېتي خزانې وینا سمه بولي او د هېڅ شک ځای نه پکې وینې[۲۸].

په دې ترتیب وینو چې د رحمان بابا د زوکړې په برخه کې د پټې خزانې د وینا په مقابل کې ما تو ولکی سند نشته نو موږ په دې برخه کې د ده خپل د دیوان ګواهۍ چې هلته د دې وینا په رد یا منلو کې څه مونډلای شو که نه ؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې د لنډ بحر یوه اوږده بولله لري ، چې د دنیا لې وفایي او خپل ځان سپین ږیرتوب پکې انځور وي او د اورنګ زیب په مړینه بحث او ساندې پکې کوي ، دا بولله ظاهراً په ۱۱۱۸ ه.ق. کال چې د اورنګزیب د مړینې کال دی[۲۹] او یا هم احیاناً په ۱۱۱۹ ه.ق. کال ویله شوې ده . په دې بولله کې یو بیت داسې لولو :

ترپنځا و پنځه تېر شوې   تر لا ځان بولې پسر[۳۰]

نو که چې دی په ۱۱۱۸ ه.ق. کال تر پنځه پنځوس تېر و بولو او دا تېر وال هم د ده شپېته کلنی و منو نو بیا د ده د زېږېدو کال ۱۰۵۸ ه.ق. راځي او د پټې خزانې تر سنې (۱۶) کاله وروسته کېږي خو د پټې خزانې کال له دې سره هم نه ردېږي.

ځکه چې دا بیت د رحمان بابا د دیوان په بېلو - بېلو نسخو کې یو له بله توپیر لري.

---

(۲۷) محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل، "رحمان بابا". دا کتاب نه د لیکوال نوم لري او نه یې د چاپ کال ښئي او ښکاري چې د کوم غرض له مخې په د بر عجولانه ډول د رحمان بابا په باب د افکارو د تشتت له پاره خوږ شوی.

(۲۸) - حبیبي ، پوهاند عبدالحی ؛ د افغانستان پېښلیک ، ۱۳۵۳ ش ، ۱۴۰ مخ .

(۲۹) محی الدین اورنګزیب عالمګیر د کورګاني شاجهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ ه.ق. کال د هند په احمدآباد کې وزېږېده . په ۱۰۶۸ ه.ق. کال یې خپل پلار بندي کړ او دی پر تخت کېناست د ده د خپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه د بر وکوټل او په پښتونخوا کې د ده په ضد پیاوړې ملي نهضتونه پیل شول چې د اخوند چالاک ، ایمل خان او خوشال خان غوره څنګونه یې زموږ د ملي تاریخ روښانه بابونه دي . (د تفصیل له پاره وګورئ : تاریخ افغانستان در عصر کورګانی هند ، د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر ، د خوشال ختک مرغلرې ، کلیات خوشال خان ، ارمغان خوشحال او نور ....).

(۳۰) دیوان عبدالرحمن ، د پېښور پښتو اکېډمي ، ۳۸ مخ .

او خصوصاً د رحمان بابا د دیوان په یوه هغه نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتله کیږي ، دا بیت داسې دی :

تر ننګیالا وشسته ته شوې   ته لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم هغه بیت د اصل په توګه راغلی دی .

د پیټی خزانې د ستنې له مخې د اوخت د ده عمر ۷۶ کلو ته رسیږي او تر شپېته کلنه تیریدل شپږ او یا کلنی ته رسیدل نه مقیدوي نو ځکه د پټې خزانې وینا بیا هم سمه او په ځای ده .

استوګنه ، زده کړه ، او سفرونه :

مونږ مخکې وویل چې رحمان بابا پیښور ته ورنږدې مومند په بهادر کلي کې زیږیدلی دی . راورتي لیکي چې دی د پېښور د مومندو د ټپې په هزارخانې نومې کلي کې اوسیده[٣١] دا چې رحمان بابا په هزارخانې کې اوسیدلی له نورو روایا تو څخه هم سکاریږي خو دا چې دی په څه علت له بهادر کلي څخه هزارخانې ته تللی دخپرلو ور ده .

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي : "... عبدالرحمن به خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې ډوب شاعر تیر شوی دی چې خپلې فقیر مزاجۍ او په خپل عشق کې فنا شوی حالت - دی د خپل کلي (نه) هزارخانې ته په تلو او استوګنه مجبور کړی."[٣٢] په دې توګه وینو چې درونډ او محترم استاد د ده د لیږد علت د ده فقیر مزاجي ګڼي .

د "رحمان بابا" نومې کتاب نا معلوم مؤلف د ده د دې لیږد له پاره لاندې دوه علتونه توږي : "... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په بهادر کلي کې وخو ور وستو

(٣١) - کامل مومند ، دوست محمد ، رحمان بابا ، ۴۹ مخ .
(٣٢) - پښتانه شعراء ، ١٩٢ مخ .

دځينو وجوهاتو له کبله يې خپل کلی پرېښود او هزارخوانۍ (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو دوه خبرې زما په خيال قياس ته ډېرې نږدې دي: يوه دا چې ده په هزارخوانۍ کې د برخوردارې خپل خپلوان لرل د هغوی کښښ دی هلته بوتله او دويم دا چې دی د علم حاصلولو د پاره هزارخوانۍ ته راغلی وي او بيا د همدې ځای شوی وي، بلکه دا دواړه قياس يو ځای کولی هم شو چې د علم د تحصيل له پاره هزارخوانۍ ته راغلی وي. دلته يې خپل خپلوان وي. استوګنه يې د هغوی کره وي. وروسته يې واده هم دلته کړی وي او بيا د همدې ځای شوی وي.(۳۳)

ښاغلي اثر له بهادر کلي نه هزارخانۍ ته د رحمان بابا لېږد د بدل د قبايلي ولېش(۳۴) له مخې بولي او وايي چې ددې ولېش په سلسله کې ددوی کور هزارخانۍ ته راغی(۳۵) دا اټکل ځکه سم نه برېښي چې که رحمان بابا د "ولېش" دوران ته لوېدلی وای نو بايد لس دوولس کاله وروسته په هزارخانۍ کې هم نه وای پاتې شوی او کومې بلې سيمې ته لېږدول شوی وای، سره له دې چې دده ټول ژوند په هزارخانۍ کې تېر شوی او هم هورې مړ او خښ شوی دی.

زما عقيده دا ده چې ښاغلي د رحمان بابا د کورنۍ اصلي ځای هزارخانۍ وي او په موقتي ډول بهادرکلي ته تللي وي چې دا وخت دی هم هورې زېږېدلی او د ماشومتوب دوره يې تېره کړې وي. ددې يو دليل دا دی چې پښتانه خپل مړي په خپله اديره کې خښوي. نو که ددوی اصلي ځای بهادرکلی وای حتماً به يې دده مړی بېرته بهادرکلي ته وړی ؤ، سره له دې چې دده مړستون (قبر) په هزارخانه کې دی او هم د مومندو

---

(۳۳) رحمان بابا، محکمهٔ نشر واشاعت، ۱۷ مخ.

(۳۴) د ولېش قوانين د پښتنو لوی مفکر او مقنن شيخ ملي جوړ او په خپل دفتر کې يې وکښل د دې ولېش له مخې به په هرو لسو دوولسو کلو کې د پښتنو د ټبر - ټبلو کورنيو ترمنځ ځمکه او کورونه سره بدلېدل او د بالغانو په سر به ولېش کېده. شيخ آدم ملي په قام يوسفزی او خيل قام ملي مشر ؤ چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودو کې يې ژوند کاوه (د تفصيل له پاره وګورئ: د پښتو ادبياتو تاريخ (دوهم ټوک)، د استاد حبيبي تاليف له ۲۳۵ تر ۲۴۲ مخ پورې).

(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانيت، سرېزه، ۱۷ مخ.

د ویزي په هزارخانه کې استوګن سبکاري ځکه چې د رحمان بابا تر ژوند څو کاله وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یو بل د ویزي مومند چې رکن الدین نومېږي او شاعر دی هم په هزارخانه کې مېشته ؤ ، دی وایي :

که ظاهر لیده ساکن هزارخانه کې — زړه مې خاص دی ستا دره په دربانه کې

په نسب کې دیوزی یا محمندی یم — ستا ... د دره بندي یم (۳۶)

د رحمان بابا د استوګنځي په باب که حقیقت هر څه وي خو دا منلې خبره ده چې دی په بهادرکلي کې زېږېدلی ، په هزارخانه کې استېدلی او هم هلته مړ شوی او خښ شوی دی .

او س د رحمان بابا زده کړې او د علومو تحصیل ته رسېږو ، پټه خزانه دده د زده کړې په باب کاږي :

" رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا او له هغه څخه یې فقه او تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهاټ ته ، هلته یې هم سبقونه ولوستل او ښه عالم شو . په ځوانۍ یې دنیا پرېښوده او اکثر به په غرو ګرځېده او کله به ولاړ د هندوستان پرخوا او د خدای عبادت به یې کاوه د دنیا په کار و به نه مشغول کېده ، عبدالرحمان بابا یو عالم رباني او عابد سړی ؤ ." (۳۷)

ښاغلی عبدالحلیم اثر یې له دې چې د خپلې وینا له پاره کوم تاریخي سند ملاتړ ونه نیسي ، دده د زده کړې په باب تر دې زیات معلومات وړاندې کوي او لیکي چې : رحمان بابا تر زېږېدو او وه کاله وروسته په ۱۰۴۵ ه.ق. کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق څخه قرآن مجید او لومړني دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ ه.ق. کال یې له مولینا محمد یوسف د مولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطانپوره کې

---

(۳۶) شاهنامهٔ احمدشاه ابدالی ، پښتو اکېډمۍ ، پېښور ، ۱۹۶۵ ع . ضمیمې برخه ، ۲۰۸ مخ .
(۳۷) پټه خزانه ، عکسي چاپ - ۱۳۵٤ ش . د پښتو د پرمختیا او پیاوړتیا آمریت ، ۴۴ - ۴۵ مخونه .

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پېښوري ته کوهاټ ته ورغی. څرنګه چې محمد صدیق پېښوري د پښتو لوی شاعر و ، نو دا وخت رحمان بابا ته له ده نه د فیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، هم دا وخت یې د شعر او شاعرۍ دوره پیل شوه ، د خپل استاد په غزلونو یې د پرځوابي غزلونه جوړ کړل چې لمونې یې په دیوان کې شته (۳۸).

په ۱۰۶۱ هـ.ق. کال کې بیا د کوهاټ په شېرکوټ کې د اخوند محمد یوسف سره و ، په ۱۰۶۶ هـ.ق کال په پاس شېرکوټ کې و . په همدې کال یې د اخوند درویزه له زوی اخوند کریمداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې د اخوند کریمداد مخلص و د رحمان بابا استاد او طریقې لارښود و . دې دوه کاله په پېښور کې د اخوند کریمداد په حضور کې و او د کبرویه سلسلې بیعت یې ترې وکړ او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې ورو زل شو (۳۹).

دا سنه ، د کار او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خو کاش چې سنا علي اثر خپل سند سنولی وای ، ځکه په داسې زړور تیا د کلونو او نېټو سنودل او په داسې قاطعیت د پښتو بیانول د تاریخي خبرو په بره کې د ټینګ سند ترسنودلو پورې هېڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پېښې او نېټې په قاطعیت سره راوړل دا ټکل او اندکار نه دی دا کار پوخ سند او لاسوند غواړي. نو که د سنا علي اثر دا معلومات رښتیني وای او غوښتي یې چې خوک یې ورسره ومني نو بنا یې د خپلو خبرو ملاتړ یې په ټینګو سندونو کړی وای ؛ خو څرنګه چې سند نه دی راوړی نو موږ د پېښي خزانې د باوري سند په ډرلود لوسره دا یې سنده خبرې نشو منلای.

---

(۳۸)- رحمان بابا شاعر انسانیت ، دانش سریزه ۱۳-۱۴ مخونه
(۳۹)- هم دا اثر، ۱۵-۱۷ مخونه

مخکې مو وویل چې پښتې خزانې د محمد رسول کلاتوال د کښښې له مخې د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. ښودلی او بل دا چې سند نه لرو چې دا سنه غلطه وبولو. که داثر صاحب دا خبره چې تذکره لیکونکي د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق بولي او ده دا خبره چې زما د معلوماتو له مخې رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زېږېدلی د منلو وړ نه ده نو دده دا خبره هم د منلو وړ نه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زده کړه پیل کړی وي ځکه چې دی داوخت درې کلن وُ او په درې کلنۍ کې هیڅ ماشوم هم په منظمه زده کړه پیل نشي کولای. په همدې ډول یې نور کلونه هم دروغجن دي.

پاتې شوه له محمد صدیق پېښوري څخه دده دادبي زده کړې موضوع، موږ په پښتو تذکرو کې د صدیق په نامه یو شاعر لرو چې د بشپړ دیوان یې تر لاسه لاسته څو دوینا وُ لمونې یې له دوو لارو موږ ته رارسېدلې، لومړی د چمن بې نظیر په خطي نسخه کې[40] ده دا وولس غزلو موجودیت دی چې یا درې هیوږ په کلید افغاني[41] کې دوې غزلې ترې راخیستي او بیا دا غزلې لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په لومړی ټوک پښتانه شعرا[42] کې راوړې دي. او بل د ملا سنا بیسه خان په جونګ کې[43] ده یوه غزل او یو بیت دي چې ما په ادبي ستوری[44] کې ترې راخیستي. داشاعر لوی استاد پوهاند حبیبي په متوسطه طبقه شعراوُ کې د رحمان بابا له پیروانو څخه بولي[45]

---

(۴۰) چمن بې نظیر د پښتو شعر یو انتخابي اثر دی چې د پښتو د ۲۹ نوموړو او نا متو شاعرانو شعر ونه پکې راغلي او په الفبایي ډول ترتیب شوي دي. (د برتانوی تاریخ موزیم په کتابتون کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ، د بلوم هارت او ډاکتر مکینزي تالیف، لندن ۱۹۶۵ع. داثر ګران ملګری ښاغلي عنایت الله ځرانې راته تر بره کړې چې په دې وسیله مننه ترې کوم.)

(۴۱) کلید افغاني د پښتو د نثر او نظم او لیکو مجموعه ده چې پادري هیوز ټوله کړې ده او دغه نسخه یې چې په ۱۸۷۲ ع. کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو د څوانیو تذکره، حبیب الله رفیع، د افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۳۵۰ ش، ۶۸-۶۹ مخونه).

(۴۲) وګورئ پښتانه شعرا، لومړی ټوک ۳۰۸-۳۰۹ مخونه.

(۴۳) د ملا سنا بیسه خان جونګ د دوولسمې پېړۍ په وروستیو برخه کې راغونډ شوی او یوه نسخه یې د لیکوال په کتابتون کې ده.

(۴۴) وګورئ: ادبي ستوري، لومړی ټوک، حبیب الله رفیع، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳ - ۲۴۷-۲۴۹ مخونه.

(۴۵) پښتانه شعرا ۱/ ۳۰۸

او اغلب گمان دادی چې تر رحمان بابا کشر او د دوولسمې پېړۍ په دوهمه نیمایي کې به یې ژوند کړی وي. که له محمد صدیق پېښوري څخه د ښاغلي اثر محمد صدیق مراد وي دا سړی خو ظاهراً تر رحمان بابا را وروسته دی او که بل سړی وي نو ښایي ښاغلي اثر دده په باب مستند معلومات وړاندې کړي وای، هغه ځای یې ښودلی وای چې دده دیوان پکې ساتل کېږي او د هغه اثر نوم یې اخیستی وای چې دده په باب معلومات لري، همدا راز د صدیق په نامه نور شاعران هم تر ده را وروسته دي* د رحمان بابا کوم غزلونه او بیتونه چې اثر صاحب د محمد صدیق پېښوري د غزلونو او بیتونو په پیروۍ بللي کېدای شي چې دده له خوا د سند د نه ښودلو تر وخته پورې دا غزلونه او بیتونه د رحمان بابا د غزلونو او بیتونو په پیروۍ وبولو او صدیق د رحمان بابا شاگرد وګڼو نه رحمان بابا دده!

همدا راز له اخوند کریمداد درویزه یې او حاجي نهاد د کوهاټي څخه دده علمي او ادبي زده کړه د کوم سند له خوا نه تأیید یږي او خصوصاً دده په دیوان کې داسې اشارې او دلایل شته چې دی د فکر او شعر له مخې د روښانیانو پیرو ؤ او د روښانیانو په هغه روښانه لاره یې یون کاوه چې درویزه یان یې کلک مخالف وو او د دې لارې په وړاندې یې ټول ژوند صرف کړی ؤ. (٤٦)

په هر حال، د یتې خرانې صراحت او دده د خپلو وینا ؤ شهادت څرګندوي چې رحمان بابا د وخت د دودي علوم لوستي وو او د علم تر بشپړتابه وروسته یې باطني تزکیې او تصوف ته لاس اوږد کړی ؤ او په سبه پوهه او بصارت یې مسایل څېړلای او تحلیلولای شوای. ده سبه علمي او ادبي مطالعه درلوده، دیني مسائل یې په شعرونو کې ځای په ځای بیان

* وګورئ هیواد مل، زلمی: فرهنګ زبان وادبیات پښتو، د ص ردیف.

(٤٦) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - د پښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسنا دو په رڼا کې بشپړ بحث کړی چې ښه به دا وي علاقمند لوستونکي ته وړاندې شي.

شوې چې په دیني علومو کې د ده د سنو معلوماتو څرګند وې کوي او هم د ده په شعر و نو کې دارزاني، میرزا، دولت او خوشال خان یادونه شوې چې ده د دې شاعرانو دیوانونه لوستي وو او د ده په ادبي پیاوړتیا کې د دې شاعرانو د شعر د روند اغېز و، هم الله ده د دري شاعرانو دیوانونه هم په ژوره توګه کتلي وو او ځای په ځای یې د دوی له وینا وڅخه لفظي او معنوي اخیستنې کړې او د دیوان په هغو دوو نسخو کې یې چې له ما سره شته د حکیم سنایي غزنوي نوم صراحتاً اخیستی او ویلي یې دي:

په پښتو کې رحمان وویې
په فارسي کې سنا یې

د ده ادبي لټون دومره پیاوړی و چې د پښتو او دري د هغو شاعرانو شعرونه یې هم لوستي وو چې له ده سره یې د ژوند وخت لږ واټن درلود د لمونې په توګه میرزا عبدالقادر بېدل چې په ۱۰۵٤ هـ.ق. کال[٤٧] یعنې تر ده وروسته زېږېدلی یو بیت لري:

هر که پا کج میگذارد خون دل ما میخوریم   شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما[٤٨]

او رحمان بابا وایي:

که سبېښه د نام و ننګ دې شي ترخنګه   د هر چا په کجروي به خپل ځیګر خوري

نو که په دې بیتو کې د تواردله موضوع نه سترګې پټې کړو یقیناً رحمان بابا تر د بېدل پورتنی بیت ورسپېلی دی.

د رحمان بابا د سفر او چیرته تګ په باب پښه خزانه وایي: "... په ځوانۍ یې دنیا پرېښوده او اکثر به په غرو ګرځېده او کله به ولاړ د هندوستان پر خوا ..." خو ښاغلي کامل مومند د اوینا د رحمان بابا د ځینې بیتونو له مخې سمه نه بولي او وایي چې دی

(٤٧) احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل، دکتور عبدالغنی - د میر محمد آصف انصاري ژباړه، کابل پوهنتون - د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۱ هـ.ش، ۹ مخ
(٤٨) کلیات میرزا عبدالقادر بېدل. توک

څوارلسم

چېرته نه دی خوځېدلی . په دې برخه کې په څلورو بیتو سربېره دا بیتونه راوړي:

هم په دا چې نه له ځایه چېرته خوځم — نه د هېڅ یوه مخلوق یم منت بار
نه مې ښکته ملک لیدلی دی نه پورته — خبر نه یم په یمین او په یسار
آب و خور لکه آسیا په ځای را رسي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار[49]

په برسېره نظر به د دې بیتونو په رڼا کې دیتې خرالې وینا ناسمه وبولو خو لږ لږ غور نه وروسته که وواېو څرنګه چې د دې بیتونو د ویلو نېټه نه ده څرګنده نو ښايي هغه ټول بیتونه به چې ښاغلي کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سیر او سیاحت وړاندې ویلي وي ځکه موږ ته ثابته ده چې د شاعرۍ له زلمیتوب څخه پیل کېږي او د یوه شاعر په دیوان کې یو د بل ماتونکي شعرونه له هم دې کبله موندل کېږي چې یو شعر یې د ژوند د یوه وخت او بل یې د بل وخت وي . او که په دې پسې د رحمان بابا دا بیتونه هم ولولو چې :

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم
چې صفت د تورو زلفو د آشنا کړم — پلی سر په لویه لار د هندوستان یم

* * * *

د آشنا زلفې مې وینوی په لاس کې — بند په لار د هندوستان ولیدی دریغ

نو نه یوازې د ده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر یادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی . او که ترې وروسته دا بیت هم وګورو :

ستا په زلف په رخسار پسې ځما شوي وطنون — مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

نو نه یوازې دا ترې زباد بېږي چې دی هندوستان ته تللی و ، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی و ؛ ځکه چې پېښور د لرغوني خراسان په ساحه کې نه و او دا بل بیت که

(49) رحمان بابا ۱۷ مخ .

دده وي[۵۰] چې پرې ورېيات کړو :

چې مېوې يې دکابل خوړلې نه وي   دهغو له غمه ځکې شي ګوړ ګوړې

دا اتکل هم په لاس راکوي چې دی کابل ته هم راغلی او دلته يې دومره وخت تېر کړی چې دکابل بېلابېلې مېوې يې خوړلې دي ځکه په هغه وخت کې دارتباط دعصری وسايلو د نشتوالي له کبله کابل او پېښور د بېر سره لرې وو او دکابل مېوې په هغه ملک کم او کيف چې رحمان بابا يې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلی.

په دی باب دده لوړ بېتونه هم شته چې دده له کوره وتل او په غرو کې اوسېدل څرګندوي .

عاشقي سرې مجنون کاندي رحمانه

ګنه څوك په هوښيارېه وزي له کوره

* * *

که ليلی غواړې بايد ، دي دا رحمانه

چې مجنون غوندې ساکن دکوه وکار شي

خپلوان، اولاد ونه او مالي وضعه :

درحمان بابا يو بيت دی :

نه شي دخانانو دملنګو سره کلی   چېرته عزيزخان چېرته ملنګ عبدالرحمان

له دې بيت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيزخان دده ورور ګڼلی، چا يې نژدې تربور بللی او ځينې بيا وايي چې عزيزخان دی بندي کړی و او څه . . .

---

(۵۰) څرنګه چې دا بيت په لږ تغيير دخوشال خان خټك په ديوان کې هم شته نو ځکه ددې ځای پيدا کېږي چې دا بيت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړی او دخوشال بابا له ورته غزلې ځخه به يې راخيستی وی (دې موضوع ته لومړی سنا علی مومند متوجه شوی او په خپل "رحمان بابا" نومي کتاب کې يې کړې ده).

شپارسم

خوله بیت نه تر دې زیات صراحت لاس ته نه راځي چې عزیز خان او رحمان بابا د یوه کلي وو هغه د کلي خان او دی یو ملنګ سړی و او په دې بیت کې رحمان بابا د خپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی د خانانو فرمانبردار نه دی.

د رحمان بابا له نورو بیتونو څخه دا څرګندېږي چې د ده د خپلوانو سلسله پراخه وه ، د یوه کور په ځای په کورونو کې اوسېدل او ده له ټولو سره راشه درشه درلوده په دردلې دردمن او په خوښ ولې خوښ من و ، وایي :

په هر کور کې ژړوران را ته پراته دي　　　لاس مې نه رسي د هیچا په دوا

د ده د واده کولو په باب دا بیتونه پوره صراحت لري :

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی　　　که حلال یې په مخ وړشي که حرام

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی　　　په حلالو کې مدام وي احترام

د رحمان بابا دا بیتونه د داسې وخت دي چې د ده مینه بریالۍ شوې او شرعي واده یې کړی دی.

تر دې وروسته نو بیا د اولاد په غوښتنه کې دا شرطونه دي.

خدای له هسې رنګ زوزاده امان راکړه　　　چې بې دین ، بې دیانت شي، بې نماز

یو وخت یې چې اولاد موندلی ، ورونه او خپلوان یې مطالعه کړي نو خپلې مطالعې نتیجه یې په خپل یوه بیت کې داسې ځای کړې ده :

که مې ورور، که مې عزیز، که مې فرزند دی　　　واړه غواړي خپله - خپله مدعا

د رحمان بابا دیوان په داخلي شهادت برسېره ځیني مؤرخین هم د ده د اولاد په باب روایتونه لري له دیو نه یو هم انګلیسي ختیځ پوه میجر راورټي دی او وایي چې د رحمان بابا د لور له طرفه د هغه اولاد اوس هم د مومندو په بهادر کلي کې اوسي خو د هغه د یکي یو نوی

اوولسم

اولاد د ډېره موده وشو چې ختم دي.[۵۱]

د رحمان بابا د نورو خپلوانو په سلسله کې "حميد ګل" نومي شاعر د راسټي په "ګنج" کې يوه غزل راخيستي ده[۵۲] خوږې بولي او د "پښتو نخوا د شعر هار و بهار" کې يې دده يوه غزل راخيستي ده.

د رحمان بابا د مالي وضعې په باب هم دده په خپل ديوان کې داخلي شها دتونه شته دي په خپلو يا رکو کې له ناداري او تش لاسي څخه سر ټکوي ، د نار وغانو د درملو پيسې نه لري او د درهم او دينار مالک نه دی :

په هر کور کې ځوړان راته پراته دي … لاس مې نه رسي د هچا په دوا

د دنيا خبر به وا رمه په دنيا شي … ما به څه کا څوک ، چې نه لرم دنيا

* * *

څوک دي پار کاندې قسم په کردګار … که درم لرم په کور کې يا دينار

خو بيا هم ځکه چې چا ته يې لاس او نه د ندو ، ګوزاره يې کېده او ځای په ځای خوا ره و ، سېدل نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنيا دار دی :

نه درم او دينار نه لرم په کور کې … ولې نوعالم مې بولي دنيا دار

هم په دا چې نه له ځايه چيږته خوځم … نه د هېڅ يوه مخلوق يم منت بار

نه مې شکته ملک ليلي دي نه پورته … خبر نه يم په يمين او په يسار

آب وخور لکه آسيا په ځای راځي … په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار

دده دوينا په رڼا کې دا اټکل کولای شو چې رحمان بابا هم لکه د نورو پښتنو غونډې د ومره محکه درلوده چې دغې په حاصل يې ګوزاره کېدله خو محصولات يې دومره نه کېدل چې خرڅ کړي يې وای او پيسې يې پرې ترلاسه کړې وای ، دده د مځکې درلودل دغې بولي په ترڅ کې چې د :

هر چې کښت يې په باران او په سيلاب وي
د هغو غم به وا رمه په عذاب وي

---

(۵۱) ديوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سريزه ، "ت" مخ ؛ رحمان بابا ، کامل مومند ، ۲۸ مخ .
(۵۲) د ګورئ : دارمستتر ، د پښتونخوا د شعر هار و بهار ، ۱۸۸۸ ع ، د پاريس سرکاري مطبعه ، پښتو متن او فرانسوي سريزه .

په کسر پیل شوې، څرګند یږي. د پښتنو په کلیوالي ژوندکې لا تراوسه هم داجنا سو تبادلې تر ډېره حده د پیسو د رلو د لو ضرورت تر سره کړي، نو ځکه هغه وخت هم ددرم او دینار نه درلودل د مفلسي او غریبۍ نښه نه وه.

موږ ته د رحمان بابا وینا داهم راښیي چې دی که دنیادار و او که نه خو دومره لوړهمت یې درلود چې د دنیا تر لاسه کولو له پاره یې د زردارو څنګ ته نه پرېښود او په ډېر جرأت یې په زرداري او زردار و دوینا وار و نه کول او شعار یې ورکاوه چې:

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه

بت که جوړ شي د سرو زرو نه انسان شه

سماع، موسیقي او میني پراوونه:

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې دده په تصوفي لاره او تصوفي منابعو ډېرې خبرې کېداى شي خو دلته دده د ژوند د یوه اړخ په توګه دده په سماع، موسیقي او مینه لنډې خبرې کوو.

د رحمان بابا د تصوف په باب ډېرې خبرې شوې خو دده د سماع(۵۳) په برخه کې څه نه دي ویل شوي داځکه چې دده تصوفي لار دده له شعر و نو څخه راوزي او دده د دیوان په خورو نسخو کې داسې کوم شعر نه و چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

---

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ویله کېږي چې داورېدونکي په حالت کې اوښتون راولي. یې شرح تعرف کې والي چې: یخوانیو په خپل نفس ډېر مجاهده او دومره ریاضت یې وکړ چې وبه وېرېدل له کاره وغورځېږي نو د نفس د پیاوړتیا له پاره به یې څه وغوښتل او دوه بیتونه به یې اورېدل البته د حال سره سم بیت... څو چې به په وجد را غلل او له ځانه به یې خبره شول او د مستۍ په حال کې به یې ځان نشوا ره کولې او په نڅا به راتلل" (سماع در سلسله هو، یمین جهان بگلو "تجدد"، ایران، ۱۳۵۱ ش.) د مولانا جلال الدین بلخي تصوفي رقص لا تراوسه هم پیروان لري او په ترکیه کې د کال په ټاکلې وخت کې د مولانا د علاقمند الو له خوا تر سره کېږي، په چشتیه طریقه کې د سماع او موسیقي ستره برخه ده، چې تفصیل یې د تصوف په باب په لیکلو آثارو کې شته.

نولسم

لاسوند شوې وای ، په دې برخه کې دده یکې یوازې غزل متعصبینو د پښتو دده له دیوان څخه غورځولې وه ، خوله نیکه مرغه دده د دیوان په یوه زړه نسخه کې دا غزل وموندل شوه چې په دې چاپ کې هم نیول شوې او په صراحت راښیي چې رحمان بابا سماع او صوفیانه رقص کاوه دغزلې څو بیتونه دادي :

ساقي راکړه ته وماته جام در رقص
زړا رزو په زړه لرم مدام در رقص
ده وې اوس به دخوښۍ ساعت په تاشي
مغني راکړه ته وما پیغام در رقص
سرتې پاس ترنه فلک څرګند پرې
چې په چاوشي ارشاد اعلام در رقص
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته
په لایقو باندې وي انعام در رقص
خو یې ساپه وجود شته عبدالرحمانه
حقیقت به هومرې نه کا تام در رقص

د رحمان بابا د موسیقي او خصوصاً د رباب د زده کړې په باب تر دې پخوا هم خبرې شوې ، میجر راورټي او عبدالمجید افغاني دواړه مني چې موسیقي د رحمان بابا په ژوند ژور اغیز درلود ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکړنګېدو او دغه نه به خوږه نغمه راولړزېده نو د رحمان رګ رګ به ورپېده د رباب ګوتره به لکه دده د زړه په تار لګېده . دی به اکثر د استغراق په حالت کې و ... عجب خان والي چې د رحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرګانو د خدمت له کبله د برخې خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصتېده نو د خیل پیر شاه شرف قلندر

نه يې د رحمان د پاره هم څه تحفه وغوښته . شاه شرف قلندر په رباب کې د رحمان
بر څه مقرره کړه او راوايې ستولو . ولې شرط دې کې دا و چې مجنون به تر مخې رباب
ته ګوتې نه وروړې ترڅو چې تې رحمان نه وي لېدلې او رحمان ته دې هغه ګوته
وهې کومه چې د شاه شرف له لوري مقرر شوې وه نو مجنون به مړ شي او رحمان
به تر وندې شي هم دغه وشوه . مجنون چې هغه ګوته ووهله نو دی خو په ځای پړ پوټ
مړ شو او رحمان درې ورځې بېهوشه و او چې په خود شو نو حال يې بدل و ...[54]

همدارنګه ښاغلی جعفر اڅکزی هم په دې برخه کې کاږي :

" وايي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوی به خپل رباب په غېږ کې
ورته کښېښووی او په تارو نې ګوتې پورې کړې ، د تار وڅه به يو پرسوزه سا ز
پيدا شو او بيا به يې په خپله خپل اشعار ويل شروع کړه ، پرسوزه آواز او دلکش
ساز به په يوه آن کې د عقيدتمند واجتماع جوړه کړه ... "[55] څرنګه چې د دې خبرو
له پاره کوم سند نه و نو دا ترا وسه د هغو فولکلوري خبرو له ډلې څخه ګڼل کېدې چې
به رحمان بابا ليسې کېدلې خواوس د همدې رقص په غزل کې يو داسې بيت مومو چې د
رحمان بابا د موسيقۍ په زده کړه دلالت کوي او ښيي چې ده موسيقي له استاد څخه زده
کړې او په فني ډول يې په موسيقۍ کې لاس رلودلی دی ، وايي :

مسقي علم خپل استاد راته تعليم کړ
را لمانې کړه هر تار مقام د رقص

او س مو چې د رحمان بابا دا غزل تر لاسه شوې نو دده د دې بلې غزلې څو بيتونه
يې هم په ملاترکې وړاندې کولی شو :

---

(۵٤) ديوان عبدالرحمان ، دمولانا عبدالقادر سريزه ؛ ديوان عبدالرحمان د پروفيسر عبدالجيد سريزه ؛
سوانح عمری دملاعبدالرحمان ، دعجب خان فولکلوري کيسه ، دلاهور چاپ .

(۵۵) اڅکزی ، محمد جعفر : " وندر " ۱۹۵۹ ع ، کوټه ، ۱۵۳ مخ .

يوويشتم

هر مطرب چې غوږ ئې تاو کا د رباب　　په دا تاو کې زما زړه کاندې کباب
چې سامع يې په نغمه په ترانه شم　　ديوانه شم گريوان څيرې مست خراب
هم يې تار هم يې گفتار هسې اثر کا　　چې هېڅوک يې نه طاقت لري نه تاب

تر دې وروسته د رحمان بابا د مينې پړاوونو ته راسېږو ، دى د مجازي مينې په پوړيو د حقيقي مينې د معراج لور ته ورختلى ، ځينې کسان د ده مينه يوازې حقيقي مينه بولي او له مجازي مينې نه يې منکر دى خو د ده په ديوان کې داسې بيتونه موږ چې هېڅ منکر دا نشي ويلى چې ده دې مجازي مينه نه وي کړې . موږ د ده له يارکونه دا راايستلى شو چې رحمان بابا په ښکلا او ښکلو مين و ، د ژوند ډېره برخه يې د مينې په پيالو او د بېلتون په باب دونو کې تېره کړې ده ، کله هجران ځورولى ، کله له وصال ، کله يوه يې مخې ښکاره کړې او کله بل ، کله مينې کلى ورته اور کړې او کله يې په بېديا کې يې تابه کړې دى ؛ دده د ژوند دا ټولې پېښې دده په شعرونو کې نغښتلې شوې او تر موږ پورې را رسېدلې دي د رحمان بابا د ژوند ډېره برخه په مجازي مينه کې تېره شوې او د عشق په مدرسه کې يې بې له زلفو ، بې له خطه ، بې له خاله بل څه نه وو لوستي . په مينه کې يې له پېغور څخه عار نه درلود:

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره　　بې پروا يم د ستي په څېر له اوره

دده شعرونه ښيي چې ده زياتې مينې کړې او زياتو ښکلو يې زړه وړى:

زه رحمان په زړه نرى کړم د هغو نجونو
چې يې ملا وي د وليښته په دود نرۍ ؛

* *

په رحمان د ښايسته و قدر ډېر دى
د طبيب له قدره چا زده بې رنځوره

دوه ولیشتم

کړمې پېړې کړمې پلورې چاره نشته
زه رحمان د ښایسته وُ خانه زاد یم
* * *
ګوښې ګوښې ښایسته مې زړه وکا ړې
زه وکوم یوه ته وایم چې تا یو وړې

اولیو وخت داسې هم پرې راغلی چې :

زړه که یو وي ما خو تا لره درکړی
مګر نور ولره نور زړونه پیدا کړم

رحمان بابا مینې داسې پوړې ته رسولی وُ چې دخپل ټولو زړې (کوچني) له بند نه يې پستلی وُ او ویل به یې :

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه
نه خلیل ، نه داوُدزی یم ، نه مومند

دنو خطو مینه د رحمان بابا بله مشغولا وه :

خط دې نور څو نرخ دې پانې دکتاب دې
شغل دکتاب دې بل کتاب راخخ یو وړ
* * *
په رخسار چې دې دخط غبار ګرند شو
سربلنده شوه فرقه دخاکسارانو
* * *
سیاهي دنوي خط دي هسې زیب کا
لکه کښلی واړه نوري د قرآن
* * *
خه شو که زه یم انګشت نما په مینه ستا کې
زیات له ما نه خوښ ته دقاضي هم دملایې

ده ته عشق دومره ښتینی وُ چې د سر قرباني يې په دې لاره کې هېڅ بلله :
وهغو ته عاشق نه ویلې بویه،
چې يې فکر یا د سر یا د دستار وي

په هر حال د ده مینه د حسن او ښکلا مینه وه له جنسي او نفسي غرضه پاکه
وه نو ځکه يې په جرأت سره ویل :

پسران دې عار زما له عشقه نه کا
پاک عاشق، پیرا و پلار دې وار ه بوڼې

* * *

او منزه دی عشق نفس له خاصیته
چېرته چاه د ګیډې، چېرته چاه د زنخدان

او همدې مینې ده ته داسې استغنا او غرور وربښلی وو چې په لوړه غاړه به يې ویل:

دلبرانو ته خاک تر تلی لاندې
د دې نوره جهان په سر لکه آسمان یم

* * *

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې
عیني نه د بهلول، نه د اورنګ خورم

د رحمان بابا په نظر کې د مینې معراج ته رسیدل هغه مرحله ده چې :

که مین يې په خپل یار باندې ښتیا | آواره کړه اول دین پسې دنیا
د جنت له حور و تبرشه که یار غواړې | خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا

* * *

عاشقان د سپین رخسار د تورو زلفو
خبر والري د کفر د اسلام

خبره نه اوږدوم، خو دومره وایم چې دده دمیني همم پراو حقیقي او دخدای
مینه ده، دا پړاو دده دمیني معراج دی:

رحمان حسن دیار وینم په پرده کې
نه پټیږي نور دشمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې نور عالم یې حجاب بولي
دا زما دیار ترمیانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وایي هرڅوک مړدی؟ وایه دا دی
چې یې خدای په نوره مینه په چا نکه

ادبي شهرت او مقبولیت:

په وړاندې پاڼوکې مو دپټې خزانې په استناد وویل چې رحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ.ق کال زېږېدلی خو ښاغلي اثر یې چې د کوم سند تر ښودلو پرته د زېږېدو کال ۱۰۳۸ هـ.ق. ښودلی دا نظر هم ورکړی چې ده تر څورلس کلنۍ وروسته د محمد صدیق پېښوري نه ادبي زده کړه کړې او شعر یې ویلی دی. موږ د اثر خبرې ځکه هم نه شو منلي او دلته یې هم نه منو، خو د رحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو یقیناً په څورلس کلنۍ او پنځلس کلنۍ کې به یې د شعر ویل پیل کړي وي نو زموږ په حساب به د ۱۰۵۶ یا ۵۷-۵۸ او ان تر ۱۰۶۰ کلو پورې دده د شعر پیلولو وخت وي داوخت په هند او افغانستان کې د شاه جهان ګورګاني د واکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰۶۷ هـ.ق) دوره ده. د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه موندل کېدای شي چې د شاه جهان

دواکمنۍ په دوره کې یې د ویلو وخت واټکلو لکه دا بیت :

د کاملې عقیدې له برکته
د دولتي په غاړه ناست شاه جهان یم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ هـ.ق. کال وروسته دده شاعري په اټکلي ډول اوتر ۱۰۶۷ هـ.ق کال وړاندې په باوري توګه پېل شوې ده او که د خان خوشالخان ختک دا بیت :

سل سړي نې دې تر دا یو غزل ځاړېږه
من چې دا یې ښتو ده کرلاني خوشال ویلې[56]

ددهٔ په برخه کې ویلو بیا نو داهم ویلی شو چې د رحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ هـ.ق کال وړاندې چې د خوشال بابا د مړینې کال دی د ومره شهرت موندلی و چې خوشال خان غوندې قادرالکلام او لې جوړې شاعر یې هم دې ته اړ کړی و چې دده د شعر داغېز کمولو له پاره په تعلی لاس پورې کړي او خپل شعر تر ده ښه وبولي .

دخوشال خان ختک خوږ ترین لمسی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ هـ.ق کال یې له دنیا نه سترګې پټې کړې دخپل وخت دشاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قایل دی:

خوږ ژبان په زمانې مشکري نو لی — هغه واف[57] چې مستقر یې پښنور دی
رحمان په ویل ځای دلقب نشته — چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی[58]

---

(۵۶) کلیات خوشال خان ختک ، ۴۶۸ مخ .
(۵۷) واف بلبل .
(۵۸) رحمان بابا ، کامل مومند ، ۳۴ مخ (ده دا شعر د هجري له یوې داسې قلمي نسخې څخه راخیستی چې د چاپي نسخې په اصل کې نه دو)

د رحمان بابا په شعر د اقضاوت د داسې شاعر له خوا شوی چې د خپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې يې سحر بولي څوك شعر زما دی — نور د وارو شعر شعر سحر دا دی
که باور دې په دا نه شي يا خبر گوره — زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی[59]

پښتانه محققين د رحمان بابا په شعر د حميد د دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ ه.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته حميد په هندوستان کې د کورگانيانو له خوا په بېلو - بېلو زندانو کې اچول شوی وُ نو ځکه ده دا قضاوت بايد داسې وخت کړی وي چې د رحمان بابا د اشعارو زياتې لمونې ورته رسېدلې وې[60].

له دې خبرو نه څرگندېږي چې د رحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ ه.ق. کال وړاندې سنه شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی وُ.

همدا راز تر ۱۱۱۹ ه.ق کال وړاندې د ده اشعار د ديوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتنو څوا گوټ - گوټ ته رسېدلي وو او ده د خپل دې ادبي او روحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب تر لاسه کړی وُ ځکه چې په پورتني کال میرویس نیکه په کندهار کې د خپل ملي غورځنگ د پیل لپاره د ده په دیوان فال اچوی او له ده نه په دې الفاظو مشوره غواړي:

"راسئ چې عبدالرحمان بابا قدس سره هم ولوپښتنو، چې د ده دیوان يې خلاص کا هسې شعر ونه وو ..."[61]

عبدالقادر خان ختک (۱۰۶۳ - ۱۱۲۵ ه.ق.) چې د ده همځولی دی هم د ده یادونه کوي:

---

(۵۹) ديوان حميد، مرتب همېش خليل، ۱۹۵۸ ع.، ۱۰۵ مخ.
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۴۳۳ مخ وروسته.
(۶۱) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ مخ.

زه ختک دیاں په غم تازه - تازه شم
غوریه خیل رحمان که شو وړنی ستړی (۶۲)

د رحمان بابا په ژوند دده ادبي شهرت دخوریدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځینې بېلتونه شته چې ځینې یې سره له دې چې د شاعرانه غرور او تعلی ښې بڼه دی خو بیا هم دده ادبي شهرت دخوریدلو نمایندګي کوي :

ستا د حسن د تعریف له برکته
د رحمان د شعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پېژندلم زه چې عاشق نه وم په جهان کې
اوس مې ستا له رویه نوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا او دولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیر یم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی و چې دیوه ځانګړي ادبي سبک تینګه یې کښېنوده او دده په ادبي مکتب کې د پښتو د برخورښلي شاعران وروزل شول او همدا سبب و چې را وروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه او یوه یو هم نه دی تصب له کبله دده په شعري مقام سترګې پټې کړي .

دده په مړینه دده شاګرد یونس خیبري چې په ۱۱۰۰ هـ.ق. کال ژوندی ؤ، یوه له سوزه ډکه مرثیه وویله او دده ادبي مقام یې پکې وستایه :

چې پېل له اشنایه سره هجران شه ځکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

---

(۶۲) دیوان عبدالقادر خان ختک ، مرتبه همیش خلیل ، ۱۹۷۲ع. ، ۲۱۶ مخ .

انجمن دسنو یارالف نوبهار دی — جدایي وربانديې پېر وکه خزان شه
چې په قدر ګې درونه ددریاب وو — اوس صدف دمغو درو ګورستان شه
چې په شرق داشنایي لکه لمر وخوت — په مغرب دجدایي کې نهان شه
داچې باد دجدایي په جهان ګرځي — له هیبته مې صورت بید لرزان شه
دسکوت قلف به یې خرنګ لیرې کړي — چې په مرګ یې درون بند کلید زبان شه
له رحمانه فیض یاب عبدالرحمان شه — چې له دې سرایه په نوې سرای مهمان شه
مرګ سخي دسنو خبر وهسې شوم کا — چې یې یو کلام زړه ته کړي پرې ګران شه
چې په ملک یې نام دنېکو شه مړ نه دی — څه شو داکه په حساب دمردګان شه
په پښتو شعر یې هسې نامه یو وړه — چې خبر یې په اشعار ایران توران شه

پر لذت شعر به څوک کاندې "یونس"!
چې په مرګ څنې خاموش عبدالرحمان شه"[63]

مصري خان ګګیاڼی د رحمان بابا دعصر یو بل شاعر دی چې دده دخوږه شعر ستاینه داسې کوي :

شعر دفارسي وېنم شیرین لکه شکره
شعر دپښتو کړ ترفارسۍ حمید رحمان لذیذ[64]

معزالله مومند هم چې د رحمان بابا د پېړۍ شاعر دی د رحمان بابا دادبي قدرت او قوت ستاینه په دې تکو کې کوي :

دتمامې پښتونخوا له شاعرانو
معزالله عبدالرحمن دی منتخب

---

(٦٣) دیونس خیبري دیوان ، دجمهوري ارګ دکتابتون نسخه ، ددې غزلې نقل ښاغلي خیبرندوي عبدالله خدمتګار راسپارلی چې په دې وسیله مننه ترې کوم.
(٦٤) دمصري خان ګګیاڼي دیوان ، د پېښور پښتو اکېډمۍ ، ١٢ مخ

* * *

که د شعر کرامت د چا نه غواړې

معز الله د رحمان شعر کرامت دی (۶۵)

کاظم خان شیدا چې د رحمان بابا تر مړینې وروسته زیږېدلی او د پښتو د بڼ خوږ ژبی شاعر دی د رحمان بابا د غزلو پیروي کوي :

د رحمان په دا مصرع د شیدا زړه دی

"ته پري يې، که آهو يې، که جادو کمړې" (۶۶)

او هم په خپل یوه بل بیت کې دی او حمید بابا د دوو مومندو په نامه د سنو اذلي حکیمانو په توګه پېژني :

په دې وخت کې که شیدا د وا ړه هومندو دي

ثناخوان به وو هر دم ستا د دو یلو (۶۷)

عجیب چې د رحمان بابا د ادبي مکتب شاګرد دی ځای په ځای د رحمان بابا د شعرونو په اقتفا او پیروۍ شعرونه وايي او د ده په باب عقیده لري :

د شعراؤ سر حلقه عبدالرحمان دی

زه عجیب د ده د شعر دامنګیر یم

چې یې شعر لا مثل دی باندې سنايي

که رحمان وايي په شعر عالمګیر یم (۶۸)

د پښتو خوږ ژبی بېدل چې د پښتو شاعرانو د یادونې په لړ کې رحمان بابا

---

(۶۵) دیوان معزالله خان مومند، دخیال بخاري ترتیب او تدوین، ۱۹۵۸ع. پښتو اکیډمۍ، ۱۶، ۱۰۰ مخونه.
دیوان معزالله خان مومند، دهمیش خلیل ترتیب او تدوین، ۱۹۶۱ع. دارالتصنیف، ۲۶، ۱۳۹ مخونه

(۶۶) دیوان کاظم خان شیدا، دهمیش خلیل ترتیب او تدوین، ۱۹۶۵ع، ۱۴۲ مخ. دا بیت د کابل په چاپ کې نشته.

(۶۷) د کاظم شیدا دیوان، د استاد بېنوا ترتیب او تدوین، ۱۳۳۱ ش، پښتو ټولنه، ۵۲ مخ. دیوان کاظم خان شیدا، دهمیش خلیل ترتیب، ۵۲ مخ.

(۶۸) دیوان عجیب، ۱۵۱ مخ.

تر راسېږي نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي او وايي:

چې مشهور یې په پښتو ژبه دیوان دی … شعراؤ کې هغه عبدالرحمان دی

قال و حال یې سره سم زیات و کم نه دي … مسلم ځکه د هر دانا نادان دی

په سلطان الشعراء دی ملقب دی … چې یې بیت مصرع په هر ځای کې برهان دی (۶۹)

عبدالعظیم رانیزی دده د پېړۍ بل شاعر دی چې د ده ناوی سره داسې ورته تېیتوي:

د مهمند عبدالرحمان صاحب په مثل … هسې خوږ ژبان زما وی دریغه دریغه

زه عظیم به خاص غلام ددې مهمند وم … اوس ژوندی که په دنیا وی دریغه دریغه (۷۰)

ددې عصر په شاعرانو کې یوازینی شاعر چې له رحمان بابا سره یې د مومندیځه او ختکي تعصب کړی، نواز ختک دی او منلي یې چې د هغې شاعرانه غروږ کسات اخلي چې رحمان بابا د خان خوشالخان ختک په برخه کې کړی، نو ځکه وايي:

چې په غوږ کا خوک ګوهر زما د نظم … د رحمان دیوان به و منډي په جیب

برابرې کړه غزل دده له شعره … چې د ووزی له خاطره شک او ریب

* * *

په لحد کې به توبه کاندي له شعره

دا غزل که مې خوک ولولي رحمان ته (۷۱)

د پښتو خوږ ژبی او د ځانګړی ادبي مکتب د رلودونکی شاعر پیر محمد کاکړ چې په هم عصر و کې ترخیل شعر لوړ نه وینې، د رحمان بابا شعر معجز ګڼي او وايي:

که هر څو وايي نازک شاعران شعر … ولې دوی ګڼي معجز د رحمان شعر

---

(۶۹) دیوان بیدل، د همېش خلیل ترتیب او تدوین، ۱۹۵۷ ع.، ۲۱۲ مخ.

(۷۰) دیوان عظیم، ۱۳۳۳ ق.، لاهور، ۶۳ مخ.

(۷۱) ورکه خزانه (لومړی ټوک)، همېش خلیل، ۱۹۶۰ ع.، ۳، ۵ مخونه (د نواز ختک برخه).

سوز گداز د محبت یې مګر زیات وُ   چې سوزان یې هسې شان کړ بیان شعر
جوړ په شعر کې رحمان غیب اللسان دی   په دا خبر نشته هرګز د انسان شعر
تر مصرع یې ځار شه لال د ملغلرو   په څه تار یې آوېخته کړ یکسان شعر
هیڅ تر شعره د رحمان به د بر کم نه وي   و منصف نه د ختټک خوشال خان شعر (۷۲)

رحمت داوي د دوولسمې پېړۍ د داواخرو یو بل شاعر دی چې په کشمیر کې هستېده او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده:

هر څوک شعر کا هم لاف د شاعرۍ کا
زه قربان تر شیرین شعر د مهمند (۷۳)

شمس الدین کاکړ چې د پیر محمد کاکړ د ادبي مکتب پیرو دی، د خپل استاد په پیروۍ د رحمان بابا په باب وایي:

که څوک وښیي په لاس میزان د شعر   په عروض کا سنجیده بیان د شعر
و به نه رسي په شعر له رحمانه   که هر څو کړي هوس افغان د شعر
په تحقیق سره رښتیا لسان الغیب دی   لیاقت یې درلوده لسان د شعر (۷۴)

میرزا حنان بارکزی د رحمان بابا شعر یو تر بل سره ګڼي او وایي:

بل رحمان سربېندی د پښتونو دی   په پښتو یې غزل به دی یو تر بل (۷۵)

عبدالله پوپلزی یو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي او وایي:

د رحمان له شعره بوی د معجزې ځي
مرید زر کاندي له پیره برابر (۷۶)

---

(۷۲) د پیر محمد کاکړ دیوان، د استاد بېنوا ترتیب او تدوین، ۱۳۲۵، پښتو ټولنه، ۴۲ مخ.
(۷۳) ورکه خزانه، لومړی ټوک، ۱۵۳ مخ.
(۷٤) د شمس الدین کاکړ دیوان، پښتو ټولنه، ۱۳۳۳ ش.، ٤۱ مخ.
(۷۵) د حنان بارکزي دیوان، پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ ش.، ٦۳ مخ.
(۷٦) روهي ګلونه، د استاد خادم ټولونه، ۱۳۲٦ ش. پښتو ټولنه، ۱۲۱ مخ.

عبدالغفار هوتک د کلات د سیوري شاعر چې د دیارلسمې پېړۍ په اوایلو کې یې ژوند کاوه د رحمان بابا د ادبي مکتب پیروي کړې او ځان د ده نایب بولي:

په افغان کې شاعران تر حساب تېر دي
عبدالغفار دی د رحمان شاعر نایب(77)

د روانې پېړۍ د اوایلو شاعر قاضي میر احمد شاه رضواني د رحمان بابا شعرونه له وجد او جذب څخه ډک ګڼي او وایي:

بیا به دور د شاه عالم په څېر بنو کې — راښکاره شو په جهان عبدالرحمان
موسیقار غوندې یې هسې نغمې وکړې — چې یې یوړې کړه لواړ په کل جهان
تا به وې چې د شیراز خواجه حافظ دی — چې پیدا شو په اولس کې د افغان
که صوفي، که محتسب او که قاضي و — بې له مانه تول یې ګډ کړه په میدان(78)

په دې سربېره احمدي صاحبزاده(79)، قنبر علي خان اپریدی او قاسم علي خان اپریدی(80) هم د رحمان بابا په پیروۍ شعرونه وایي او یا دونه یې کوي:

د رحمان بابا شهرت او مقبولیت دومره زیات وُ چې په ډېر لږ وخت کې یې شعر تول پښتونخوا تسخیر کړه او د "روه"، لوستي، نیم لوستي او نالوستي ټول خلقي یې ځان ته ورجلب او جذب کړې، صوفیانو یې په شعر کې د معنوي دنیا وړانګې ولیدې، سیاستمدارانو او ملي مشرانو د خپلو ملي غورځنګونو په لار کې د ډېوې کار ترې واخیست. مستانو او مجذوبانو د رباب په تارونو کې د ده نغمې ونغوړلې، هر څوک یې په ژبه پوه او د هر چا د زړه ټپونو ته ملهم شو، څوک چې لوستي وو

(۷۷) د عبدالغفار هوتک قلمي دیوان.
(۷۸) روهي ګلونه، ۱۲۳ مخ.
(۷۹) تېر هېر شاعران، عبدالحلیم اثر، ۱۹۶۳ ع. پښتو اکېډمي، ۱۴۲ مخ.
(۸۰) وګورئ د قنبر علي خان دیوان، د پېښور چاپ او د نې نومه مؤلف "رحمان بابا".

دده شعر ونه يې په خپله ولوستل، دنيمه لوستو له پاره يې دلوستو شوق او ذوق ور وبا ښه او ډېر داسې کسان پيدا شول چې يوازې د رحمان بابا دشعر دلوستو مينې دتوری او بوره زده کړې ته اړ کړل. چا چې په خپله نه شوی لوستی هغوی هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستای يې شول، او دوی ته يې واوړول؛ مطلب نر او ښځو ټولو ته دده شعرونه ورورسېدل او هرچا دخپل زړه هيلې او مرادونه پکې ولټول او پکې وموندل.

دده په ژوند دده ديوان په ټوله پښتونخوا کې خور شو او ډېر ژر د رحمان بابا رلوښې ادبي مکتب په وړه دپښتونخوا ډېر شاعران ورننوتل او له دې منبع څخه يې دشعر سوز او الهام واخيست.

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبی د رحمان بابا دادبي سبک ښېګړې او ځانګړنې داسې شمېري:

۱ - په دې سبک کې شاعر د روح الهام مني، دمادې سره يې ډېر سروکار نه دی، له هغې دنيا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنيا څخه پرته بله دنيا ده او د معنوي فيوضاتو منبع هم دغه ځای دی.

۲ - په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه لېرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او دې خاورينې نړۍ غوغا او شورماشور پکې نشته، شاعران يې د دنيا پر بد و تنقيد کوي او ځان يې له ګرمو او کړکېچنو څخه پاکوي.

۳ - په ادا او د احساساتو په تصوير او نورو ښېګړو کې دا سبک خوراسپېڅلی او سليس دی، ابهام نه لري، دشعر الفاظ او عبارات ساده او سپېڅلي غوره کوي.

۴ - غزليات، قصايد، رباعيات، تخميس او دشعر نور ټول اقسام په سپېڅلي روڼ والي او ډېر له مينې او اخلاقو څخه رغېږي.

۵ - د عشق او میني په دنیا کې هم د واقعیت خواته ځي او د خیال لن تابع کېږي.

۶ - د دې سبک شاعر عشق او الهام ته ونډه ورکوي، یقین او ایمان پر عقلیت باندې غوره بولي.[۸۱]

هو! په دې لاره د پښتو شاعران روان شول او په سوونو ویناوالو له رحماني غړي څخه الهام واخیست.

د رحمان بابا ادبي لارې مشهور لارویان دادي:

عبدالرحیم هوتک، احمد شاه بابا، اخوند ګدا، عبدالعظیم سواتی، میانعیم متي زی، ملاجمعه بارکزی، عبدالنبی ښېټنی، شیر محمد هوتک، مطیع الله پیرخېل، قاسم علي اپریدی، یونس، غفور، صدیق، شمځواړ، دالپوری حافظ[۸۲] نیاز محمد، عبید، نصرت[۸۳]، ابن یمین، باز محمد بنګښ، عبدالرسول ماشوری، عبدالغفار هوتک، عجب، فضل شاه، ګل محمد کاکړ، شیخ نامدار، معزالله خان مومند[۸۴]، عبدالوهاب اخګری[۸۵] او نور...

په پښتونخوا کې د رحمان بابا شهرت او محبوبیت دومره زیات شو چې د ده شعرونه د خلکو په ورځنیو خبرو کې د متلونو بڼه ومونده او د پاخه سند په توګه استناد ورېږي وشو.

د پښتنو دېره لوی روحاني شخصیت سوات صاحب څخه روایت کېږي چې ده به ویل: "چې که چېرې د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې موږ کول روا وي نو ما به یقیناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی و."[۸۶]

---

(۸۱) پښتانه شعرا، ۱/۳۱
(۸۲) د دې کسانو سوانح په لومړي او دوهم ټوک پښتانه شعرا کې ولولئ!
(۸۳) د دې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستوري کې ولولئ!
(۸۴) د لنډې پېژندګلوۍ له پاره يې وګورئ: هیوادمل، زلمی: فرهنګ زبان وادبیات پښتو.
(۸۵) وګورئ: زېری، د لیکوونکي مقاله، د ۱۳۵۶ کال، ۱۳ ګڼه.
(۸۶) تاریخ ریاست سوات، محمد آصف خان. ۱۹۵۸ع، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعرې چې لا تر اوسه یې هم دلرې او برې پښتو نخوا شاعران د بابا په مزار کوي د ده د محبوبیت او مقبولیت سره ښکاره ندوې کولای شي او څوچې پښتنو او پښتنو وی "رحمان" ته "بابا" او وینا ته یې د نړیونو دواوې.

مړینه او مزار:

پټه خزانه کاږي چې رحمان بابا "په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات سو خلق یې تر اوسه د پېښور په هدیره کې زیارتونه کا." (۸۷) نو چا د ده د مړینې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاګرد یونس خیبري د ده له سوزه ډکه مرثیه وایي خوله بده مرغه د مړینې تاریخ یې نه ښیي.

د رحمان بابا په دیوان کې داسې داخلي شهادتونه شته چې د ده ژوندتر دې کال را وروسته هم ثابتوي، په دې شهادتونو کې یو هغه او دنظم دی چې د اورنګزېب مړینه پکې یاده شوې، اورنګزېب د ۱۱۱۸ کال د میاشې په ۲۸ نېټه مړ شوی دی خو په دې نظم کې یو بیت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی
دور او طور یې شو دګر

اورنګزېب چې شاه عالم د ۱۱۱۹ هـ.ق په عاشورا یا خیره کې خپله پاچاهي اعلان کړې نو ځکه ښاغلی کامل داپا ړکی د ۱۱۱۹ هـ.ق. کال بولي (۸۸) او په دې وسیله د ده ژوندتر ۱۱۱۹ هـ.ق کال پورې ثابتیږي. همدارنګ د بابا په دیوان کې د ګل خان او جمال خان د مړینې په پېښه هم یو نظم شته چې د ا

---

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۵ مخ.
(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پلېنبه د رحمان بابا ژوند غوندې ونکو د راورتي د ويناله مخې له ۱۱۲۳ ه.ق. کال سره مربوطه گڼله او د راورتي د ويناپه استنا د يې د ده ژوند تر دې کال پورې هم اټکلا وه[89]؛ خو څرنگه چې راورتي خپل سند نه وُ سپولي داسې اټکلي بلل کېده، اوس چې د تاريخ مرصع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره د دې پېښې په باب ليکل شوي:

" پسرله فوته داورنگ زيب بادشاه جمال محمد او بعضي ظاهر بين گوند اند ليش ورسره سر په شورش پورته کړي وُ - په محمند کې موسېزي وه او موسېزي په محمندو کې کمزوري تېر ده - غرض يې داوه چې په دا شورش کې به د ماناممه ناموس وشي - ارباني به بياموم - په داميان کې د پرافراط تفريط وتجه وشه - هرگاه چې په سن زرسل دوه ولېشت صوبه داري د دارالملک کابل په نامه د ناصرخان شوه - پېښاور ته راغی، ارباني يې ورکړه - امادده ناکړدي چې بخوا د ناصرخان ترسرداري يا به صوبداري کې يې د ناصرخان کړي وې د ناصرخان په خاطر وې په خپلې اربانۍ کې يې کلي د عيسی محمند هم وواهه - په تل يې ختنه وکړه - عيسی محمند په خپل خېل کې زورور دې - جوړه يې د ناصرخان سره وکړه - د مغل په وېرانۍ کې پښتانه خپله مرعاده.

مصرع: هر طرف که شود کشته سود اسلام است

په داميان کې د جمال د زوی د واده کار پېښ شه - ناصرخان دوه زره روپۍ هم په طريق د انعام ورکړې - لوزعيسی په تهوم د مغل جر يې وراپسې کړه - هغه شپه چې يې د زوی واده وُ د لښکره سره وررووان شه.

---

(۸۹) رحمان بابا، د دوست محمد کامل، ۲۷ مخ. رحمان بابا، د مجهول مؤلف، ۱۲ مخ.

په کوړيو ورغی. جمال له دې هسې آفته غافل و، مخې ته ور ووت. تاب يې د جنګ را نه وړ. زخمي کور ته ننووت. عيسی يې په کور اور پورې کړ پکې وسو. اتيا کسه زنځې ووړکي هلکان د واده هم په هغه کوړکې ور سره وسول دا واقعه په سن زر سل درويشت وه. خدای دې له دې هسې آفته امان وکا."(۹۰)

موږ وينو چې د دې پېښې په باب تاريخ مرصع يو باوري او د هغه وخت سند دی چې راوړي هم يې له دې چې خپل اخځ وښيي له هم دې تاريخ نه د دې پېښې کال ښودلی دی. له بله پلوه رحمان بابا دا تراټ يادی په خپل يوه نظم کې په ډېر سوز او درد انځور وي:

ډېر ياران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د زراستان
د همه وار و يار الوځ دې تور شي — که به خوک وبله ياري کا په داستان
چې يو يار په سوري پروت وي بل په اور کې — وهغو ته به څوک څه وايي ياران
هيڅ تعريف يې په دا ښه وايه نه شي — صد رحمت شه په ياري هم د ګل خان
په دا پور ته د ياري شرط ونه څه وې — چې په اور کې دواړه وسوځي يکسان
چې له آل له اولاده سره وسول — خدای دې نه کا څوک د مسي مظلومان
ترپايه...

ځرنګه چې دا د هماغه پېښې انځور دی او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ.ق کال دی نو د دې باوري سند له مخې تر ۱۱۲۳ هـ.ق کال پورې د رحمان بابا ژوندي يقيني کېږي خو تر دې وروسته ځرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوندی و. اوس په دې برخه کې يو بل [illegible] هم رامنځ ته کېږي او هغه دا چې تاريخ مرصع

---

(۹۰) تاريخ مرصع، افضل خان خټک، ۱۹۷۴ ع، ۴۰۲ مخ.

او پټه خزانه دواړه د پښتنو باوري سندونه دي او په تاريخ مرصع کې د پېښېنې کال په توګه : " سن زر سل دروېشت " کښل شوی او هم د تاريخ مرصع ټولې نسخې په دې برخې کې يوه خوله دي ، ځکه د دې کال د باوريتوب په باب د شک ځای نه پاتې کېږي ؛ خو په پټه خزانه کې د رحمان بابا د مړينې د کال (۱۱۱۸ هـ. ق.) په باب د اټکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی او له بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي : " باستعجال تمام قلمي شد " نو د دې اټکل ځای پيدا کېږي چې سنا يې د پټې خزانې په بله نسخه کې به د اسنه "۱۱۱۸" نه بلکه بل څه او هم احياناً "۱۱۲۸" وي چې د دې "استعجال" په سبب به "۲۸" ، "۱۸" کښل شوې وي . او که دا اټکل ومنو نو بيا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ هـ. ق. کال پورې را وغځېږي.

په هر حال ، که رحمان بابا د ۱۱۲۴ هـ. ق. کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو وېلای شو چې ده "۸۰ - ۸۲" کاله عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې يې ژوند اټکل کړو نو بيا يې ژوند "۸۶" کلو ته اوږدېږي او دا کوم غير عادي او ناشونی ژوند نه دی.

د رحمان بابا مزار د پېښور ښار ته ډېر نږدې په هزارخانې کې دی او د اخون درويزه په هديره کې خښ دی چې خلک يې زيارت ته ورځي او کال په کال يې د پښتونستان شاعران په مزار غونډه کوي . د ده قبر پخوا له پخو خښتو روغ وُ خو په ۱۹۵۸ ع . کال پښتو ټولنې د کابل د حجارۍ او نجارۍ په فابريکه کې د مرمر وله د برې تخته جوړه شوې ښکلې او نفيس تعويذ ورواستاوه او دده په قبر کېښودل شو.

رښتيا هم چې : که نظر که څوک په کار د درويشانو   خود به وويني وقار د درويشانو

هومره خلق يې زيارت کا پس له مرګه   چې بازار وي په مزار د درويشانو

زه رحمان په خپل شعر شکرګوزار یم
چې دا هسې رنګ دیوان مې دی موندلی

[II]

د رحمان بابا دیوان

رحمان بابا د دیوان را تولېدلو په باب هم لکه د ده د ژوند پېښو غوندې هر څه بېلې بېلې خبرې کړې او بېل بېل نظرونه پرې وړاندې شوي دي چې مونږ یې دلته بېل بېل څېړو:

فولکلوري روایت:

زه چې ړکوچنی وم، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خور څخه (چې په خوند به یې لوستل) اورېدلي وو خو په خپله یې لا د لوستلو نه وم، په هم دې وخت کې مې له دې نه دا فولکلوري روایت هم اورېدلی و: "رحمان بابا یو ملنګ شاعر و، له خلکو نه به ګوښه د سیند په غاړه ناست و، شعرونه به یې ویل

او په هغو کودو ړو به یې لیکل چې خپل خټک ته یې راټول کړي وو ، یو وخت څو لک ورځې او دې یې د شعر په لیکلو بوخت ولید ، رحمان بابا د بېر ژر لیکل شوي کودو ړي سپند ته واچول ، هغه کودو ړي چې تري پاتې وو هغه سرې سره راټول کړل او د رحمان بابا د موجوده دیوان یې ترې جوړ کړ."

دا یو منلی روایت وُ چې د رحمان بابا دوینا دعاموعلاقمندانو قناعت یې حاصلاوه او اوس یې هم مني .

له فولکلوره نه متأثر روایت : د رحمان بابا د دیوان لومړنی سریزه لیکونکی پروفیسر عبدالمجید

افغاني د رحمان بابا د دیوان د راټولېدو په باب لیکي :

"... څه وخت چې مجنون (۹۱) ده ته هغه رباب د طریقهٔ چشتیه وغږاوه نو مجنون مرشد او عبدالرحمان دې ورځې سمو سره پروت وُ چې څه وخت په هوښ راغی نو حالت د ده تبدیل وخوړ او له ښکالو شمار رشه اوددې وخې نه به ده سرود اورېدلو او آخر پرې د ومره استغراق غالب شو چې لمونځ ترې نه هم پاتې شه او د پښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه یو ملنګ جوړ شه ، والي چې شپه او ورځ دی وُ او ژړاوه ترهسې چې پورې چې او سکو یې په مخ باندې لارې جوړې کړې ، خدای ورله یو څو دوستان هم ورکړې وه چې ده به څه ویل هغوي به جمع کول او دا هغې یارانو برکت دی چې د عبدالرحمان د زړه قطرې په هره حجره کې په وېښو سرې پرتې دي..."

---

(۹۱) مجنون په رحمان بابا پورې د تړل شوي فرضي معشوق نوم دی چې عجب خان یې په آب وتاب بیا نوي او یوه اوږده کیسه ورته تړي (وګورئ : سوانح عمري ملا عبدالرحمان ، دلاهور چاپ.)

... بیا هم دا دې قابل نه وُ چې خپل اشعار یې جمع کړي وې دوستانو به جمع کړل او دهغه د مرګ نه وروسته یې دا دیوان جوړ کړ مګر بیا هم د عبدالرحمان ډېر اشعار ضایع شوي او اوس هم دهغه په دیوان کې ډېر اختلاف دی ، ډېرې غزلې دي چې په موجوده دیوان کې نشته مګر د پښتنو په مجلسونو کې ویلې کېږي ..."(۹۲)

ترده وړاندې مېجر راورټي هم نظر ورکړی وُ چې رحمان بابا به چې شعر ونه وویل نو دهغو نقل به یې خپلو خاصو دوستانو ته واستاوه ، دده دوستانو به دغه د ځان سره ټولول او ساتل خو دیو بل نه خبر نه وو هر اشنا به یې دا خیال کړو چې دده د مرګ نه پس به دغه یو ځای کړي ، دده دوستانو هم دغسې وکړه ، دده ځینې نیمګړو دوستانو په دې غرض د رحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړو چې دا معلومه شي چې له دوی څخه د رحمان د کلام ذخیره ترنورو زیاته ده ، کلام به د دوی وُ او کسر به یې پرې د رحمان وویلو دی: نتیجه دا شوه چې دده د دیوان دوه دفترې یا حصې جوړې شوې ، دا تګی برګی په وخت معلومه شوه ځکه چې د رحمان ځینې دوستان لاژوندي وو او دهغه ویلې اشعار یې پېژندل هم ، دوی بېرته چاڼ کړه او سوچه کلام یې پاتې شو خو بیا هم په ډېرو نسخو کې اختلاف موجود دی ..."(۹۳)

دراورټي دا نظر هم تر ډېره حده په فولکلوري روایاتو ولاړ ښکاري او دکوم باوري سند له مخې نه غږېږي .

یوه بله رایه :

د رحمان بابا د دیوان غونډولو په باب یوه بله رایه د ارواښاد مولانا عبدالقادر ده:

(۹۲) دیوان عبدالرحمان ، د پروفیسر عبدالمجید په سریزه ، دلاهور چاپ .
(۹۳) دیوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "خ" او "د" مخ .

چې دنورو رایو په نتیجه کې یې ورکړې ده ، دی وایي چې : "داستغراق په دوره کې درحمان کلام دده دوستانو جمع کړی دی او چې کوم وخت بیا رحمان د دنیا ژوند ته په راګرځید و مجبور شو او دده کلام کې داولس او قوم په اخلاقو درای زنځه کیفیت پیدا شوی دی - نو شاید ده ته دا خیال پیدا شوی وي چې راشه دا دیوان راغونډ کړه دا بعید از قیاس نه ده ، دا هم ضروري نه ده چې شاعر چې څه ووایي نو ګڼی تل دې هغه دده دحافظې په کتاب کې موجود وي، دهر ځله شاعر ته خپل کلام نه وي یاد ولې دوستانو شاګردانو یې یا دلرلي وي، کېدای شي چې د ترتیب په وخت هغه ټول خلک دده شاوخوا موجود نه وو او ځکه دده ډېرې غزلې په ملکو کې خورې وي ، ولې دیوان کې شاملې نه کړی شوې ..."(۹۴)

مستند نظر :

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي (۳۶) کاله پخوا په پښتانه شعراء کې وکښل :

"محققین مورخین دې خبرو ته اهمیت نه ورکوي (دده د دیوان وروسته ټولول ښیي) او وایي چې رحمان بابا خپل دیوان په خپل ژوند غونډ او مرتب کړی دی. لیکن دا موجوده دیوان د رحمان ټول اشعار نه دي ځکه چې د رحمان ډېر اشعار په دې دیوان کې نسته مګر د پښتنو په خولو کې جاري دي..."(۹۵)

د دې نظر په ملاتړ کې مونږ دوه ډوله ملاتړي شهادتونه لرو: یو په خپله هغه شهادتونه دي چې ځای په ځای دده په خپل دیوان کې موندل کېږي.

---

(۹۴) دیوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "د" او "ذ" مخونه.
(۹۵) پښتانه شعراء ، ۱/۱۹۴

او بیا هم د هغه وخت د معاصرو متنونو شمېر د تونه دی.

مونږ د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه مومو چې نه یوازې دا ښیي چې ده خپل دیوان په خپله ټول کړی بلکه دا هم ښکاره کوي چې ده له خپلو شعرونو سره ډېره مینه درلوده او په زیاته علاقه یې په عوند ولولو بوخت وُ او د دیوان ترجوړېدلو مخکې د هغه بیاض پېښه هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ویلو سره سم پکې ثبتول:

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

ده له خواد خپلو شعرونو د لیکلو په برخه کې دا بیت مخې ته راځي:

د رحمان تر قلم مشک او عنبر اوري
چې آغاز یې کړه اشعار د تورو زلفو

له خپلو شعرونو سره د ده مینه له دې بیتونو څخه ښکاري:

د رگوهر په تله نه دي چا تللي
د رحمان شعر گوهر دی خدای تولي

* * *

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي
د رحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمند یم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندي هم رقص کا، هم خاندي
د رحمان په شعر ترکی د باگرام

او دا بیتونه خو یې د هغه وخت دي چې دی د بشپړ دېوان خاوند و:

یو کتاب په سربن کې چا ونه کړ
لې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب

* * *

د رحمان و سوزان شعر ته حیران یم
چې یې اور بل شوی نه دی په دېوان

* * *

درست دېوان د رحمان زار تر داغ لشه
چې بیان یې کړ وکردار د درویشانو

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکرګوزار یم
چې داسې رنګ دېوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول"، "درست دېوان" او "دېوان موندل" په خپله د دې معنی لري چې ده خپل دېوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی.

د رحمان بابا په ژوند د ده د دېوان د ترتیبېدلو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی و چې دېوان یې په ټولو پښتنو کې خور شوی و او پښتنو د ده د دې لوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" درونډ لقب ورکړی و، په ژوند کې یې د ده دېوان د پېښور او د ختیځ افغانستان ټولې سیمې فتحه کړې وې او د ده په ژوند د ده لا لقب "بابا" سره د افغانستان لویدیځو سیمو ته ان ترکندهاره پورې رسېدلی، خور شوی او منل شوی و او ورسره ورسره یې رحمان بابا د یوه لوی روحاني شخصیت په توګه خلکو ته ور پېژندلی و، همدا سبب و چې د رحمان بابا تر مړینې څو کاله وړاندې ملي مشر میرویس نیکه ده ته د ډېر عقیدت درلودلو

له مخې دده په دېوان پال نېسي او په خپل لوی ملي اقدام کې دده روحاني ملاتړ تر لاسه کوي او دی لومړی ځل ورته وايي :

زه مکتوب غوندې په پټه خوله گویا یم — خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما
کښېنت د عشق په توده زمکه امان چېرې — سمندر بویه چې زلیست کا په صحرا زما

خو بیا بل ځل داسې مشوره ورکوي :

چې آسمان یې مخ پټ کړی په سحاب وُ — خدای و ماوته ښکاره کړ هغه لمر بیا
چې رقیب راته تړلی په زنځیر وُ — خپل حبیب راباندې پرانست هغه ور بیا

په وصال یې منت بار او سه رحمانه
په صدف کې دخل نشته د گوهر بیا (۹۶)

او مېرویس نیکه هم د رحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنگ په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې پیل کوي.

په دې سربېره د وخت دود هم داسې وُ چې شاعرانو به خپل دېوانونه په خپل ژوند تر تیبول، مثلاً د خوشال خان خټک هغه دېوان چې دده له مړینې نه یو کال مخکې لیکل شوی ددې خبرې سند ثبوت دی (۹۷) دا چې هر شاعر به هڅه کوله چې د ټولو تورو بیتي په خپل دېوان کې ولري په خپله ددې سند دی.

اکثرو شاعرانو چې خپل دېوانونه د "ی" تر ردیفه رسولي، بیا یې سره ټول کړي د دېوان کړي یې دي او په خلکو کې خپاره شوي، د دېوان له ترتیبه وروسته یې چې کوم غزلونه ویلي هغه بیا دده یا نورو کسانو له خوا په خپل خپل ځای د دېوان په څنډو او یا هم د وروستیو نسخو په متن کې ورزیات شوي دي.

---

(۹۶) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ - ۴۷ مخونه.
(۹۷) د خوشال خان خټک د دېوان دا نسخه د پښتو ټولنې په کتابتون کې خوندي ده.

کله چې د رحمان بابا په ژوند د ده د دېوان د ترتیبېدو او راغونډېدو په باب دومره کلک اسناد او دلایل لرو نو بیا په دې کې د هیڅ شک ځای نشي پاتې کېدلای چې ده دې خپل دېوان په خپله نه وي ترتیب کړی.
نو ځکه په نتیجه کې ویلای شو چې رحمان بابا خپل دېوان په خپل ژوند په خپله ترتیب کړی دی.
دا چې ځینې غزلې او بیتونه یې کم او زیات دی او یا یې د دېوان د نسخو ترمنځ زیات توپیرونه دي د دې بېل - بېل عوامل دي یو دا چې شاید ځینې غزلونه له ده نه د تدوین په وخت کې هېر شوې وي او یا یې نقل په لاس کې نه وُ، ځینې غزلونه یې شاید تر تدوین وروسته ویلې وي، ځینې شعرونه یې متعصبینو د دېوان له نسخو څخه غورځولي لکه د "رقص" په ردیف غزل چې په یوازېنۍ نسخه کې را پاتې ده او د نسخو ترمنځ سره توپیرونه خو د "خطاطانو او کاتبانو" خاصه لوبېنه (!) ده چې د هر چا او هر تألیف په حق کې یې لري او یوازې د رحمان بابا د دېوان یې نمونه نه دی.
یوه بله پوښتنه لا پاتې ده او هغه دا چې د رحمان بابا دېوان ولې په عنعنوي دول په دوو دفترونو کې را پاتې دی؟

د لته یو اټکل دا سې هم کېدای شي چې شاید په یوه دفتر کې د رحمان بابا د ژوند د لومړۍ برخې او په بل دفتر کې یې د ژوند د بلې برخې شعرونه ترديف او تدوین شوې وي نو که دا اټکل ومنو هم د لومړي دفتر شعرونه د ده د ژوند د لومړۍ برخې نه دي ځکه په دې دفتر کې د رحمان بابا هغه نظمونه شته چې د ژوند له وروستۍ برخې سره یې اړه لري لکه دا ورنګزیب مرثیه او د ګل خان او جمال خان کیسه، نو عجالتاً د خپل دې اټکل مانځه داسې ورانولای شو چې شاید رحمان بابا د خپل ژوند د لومړۍ برخې شعرونه په یوه دفتر کې سره ټول کړي

او ترديف کړي او تر هغه وروسته شعرونه يې په بل دفتر کې راغونډ کړي او تدوين کړي وي، څرنګه چې د دوهم برخې شعرونه يې په حمد، نعت او د دنيا په بې وفايۍ پيليږي نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی او يو د بل ځای يې نيولی دی چې دا موږ منلو ته نو بايد دا هم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند بايد دده د دېوان دوهم دفتر خور شوی وي او لومړی دفتر يې بيا وروسته خلکو ته رسېدلی وي خو کله چې هغو فالونو ته راوګرځو چې ميرويس نيکه د رحمان بابا په ژوند په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې دده په دېوان اچولي نو بيا زموږ دا تېکل دامانۍ هم وړاندې ځکه هغه دواړې غزلې چې ميرويس نيکه فال پرې نيولی دده د دېوان په موجوده لومړي دفتر کې دي او په همدې دفتر کې د ګل خان او جمال خان د پښتو نظم هم شته چې تر دې فال نيونې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ.ق. کال ويل شوی دی.

ځکه چې له دې بحث نه هم نتيجه نه تر لاسه کېږي نو دده د دېوان د دوه دفترونه جوړېدل تر اوسه کوم تاريخي اصالت او روايت تر شا نه لري.

سبا غلي کامل د دوو دفترونو سره ګډوونکی استاد بېنوا بولي(۹۸)؛ خو دا کار د بريښوا شوی او له ما سره د رحمان بابا د دېوان يوه زړه قلمي او يوه زړه چاپي نسخه شته چې متاسفانه دواړې نيمګړې دي او د ليکلو او چاپ کال نه لري، دا دواړې د يوه دفتر په اساس دي او د دواړو دفترو شعرونه يې سره يو ځای کړي او په يو ځلي ترديف کړي دي. همدا راز د بمبئ د ۱۸۸۳ ع. کال چاپ نسخه هم په يو دفتري ډول ده(۹۹) چې سبا يې زما نيمګړې چاپي نسخه همدا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.
(۹۹) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونونو کې د پښتو قلمي نسخو کټلاګ، ډاکټر مېکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

قلمي نسخې

: څرنګه چې رحمان بابا د پښتنو منلی شاعر دی نو ځکه دده د دیوان ډېرې نسخې لیکلې شوې او خورې شوې دي . پټه خزانه کاږي : "چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسین کاتبان واستول او له پېښوره يې د عبدالرحمان بابا علیه الرحمه د دیوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهاد و وکښل او او وس ډېر دي . فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر لولي او خوښوي او عام خلق فالونه پر ګوري . حتی چې ښځمنې هم دا کتاب ډېر وایي او خدای تعالی دده په وینا کې هسې برکت ایښی دی چې ده ر خوږ من زړه دار و په کا او هر غریب او محتاج مستغني کا ."(100)

دا روایت ښيي چې له ډېر پخوا څخه د رحمان بابا د دیوان د تکثیر او ډېر ښت له پاره کار پیل شوی او په پښتونخوا کې يې زیاتې نسخې خورې شوې دي .

د مېجر راورټي دا خبر چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا د وینا د انتخاب په وخت کې له شپېتو نسخو څخه استفاده کړې(101) نو بیا د پښتو تر هر کتاب نه دده د دیوان د نسخو شمېره ډېره ده ان چې د اخون درویزه تر مخزن الاسلام نه لا هم د نسخو شمېره او ړي خو په موجود وخت کې د رحمان بابا د دیوان د قلمي نسخو د شمېر له مخې تر مخزن الاسلام را وروسته دوهم کتاب دی(102) او د هیواد او نړۍ په بېلو - بېلو رسمي او شخصي کتابتونو کې يې نسخې شته .

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زمانتون روان دی خو تر او سه نه یم بریالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره تر لاسه کړم ، په همدې توسن

---

(100) پټه خزانه (عکسي چاپ) ، 45 مخ
(101) د دیوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "د" مخ . "دوران" مجله ، پېښور 1958 ع . (13، 14 ګڼه - د نومورې مولانا مقاله)
(102) رفیع ، حبیب الله ؛ "د پښتو قلمي نسخې" وږمه ، 19 کال ، 4 ګڼه (1354) ، 83 مخ .

د رحمان بابا د دېوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته ، خو تر کومه ځایه مې چې یاد د بنسټونه راغونډه کړې د رحمان بابا د دېوان دالاندې نسخې راته معلومې دي:

الف : د برتانوي ټاپوګانو په بېلو - بېلو کتابتونو کې د رحمان بابا د دېوان ۹ پوره او نیمګړې نسخې شته په دې ډول :

۱ ـ برېټش موزیم : د سید غلام علي په قلم ، ۱۳٤ پاڼې ، کال نه لري .

۲ ـ دلینډ سیانا کتابتون : خطاط نلري ، ۱۳۳ پاڼې ، بې تاریخه .

۳ ـ د هند دارې کتابتون : خطاط میا صدرالدین ، ۱۵۳ پاڼې ، د خطاطۍ کال ۱۲۷۰ هـ.ق.

٤ ـ برېټش موزیم : خطاط میرزا محمد اسماعیل ، ۱۹٤ پاڼې ، د ۱۲۷۷ هـ.ق.، ۱۸۶۱ ع. کال لیک.

۵ ـ برېټش موزیم : خطاط غلام جیلاني پېښوری ، ۱۳۹ پاڼې ، د ۱۸۷۲ ع. کال لیک.

۶ ـ د هند داره : ۱۵۷ پاڼې ، خطاط او د خطاطۍ کال نه لري .

۷ ـ د هند داره : خطاط فاضل محمد د عبدالغني کاسي زوی ، ۱۱۸۷ هـ.ق ، ۹۳ پاڼې .

۸ ـ برېټش موزیم : خطاط سراج الدین ، ۱۱۱ پاڼې ، د ۱۲۷۱ کال لیک.

۹ ـ بودلیان : (د دېوان انتخاب) ، ۸۵ پاڼې ، د ۱۹۰۰ ع. کال شا او خوا لیکل ! (۱۰۳)

ب : دلېننګراد په آسیایي موزیم کې د رحمان بابا د دېوان درې نسخې خوندي دي :

۱۰ ـ د ۱۸۱۰ ع. کال لیک .

۱۱ ـ د ۱۸۳۰ ع. کال لیک.

۱۲ ـ د ۱۸۳۷ ع. کال لیک. (۱۰٤)

ج : د هند په کتابتونو کې سربېره پر دې چې د رحمان بابا د دېوان ډېرې نسخې وې ، خو دا درې نسخې یې فهرست شوې :

۱۳ ـ د رامپور رضا لایبرېري : خطاط محمد شاه بلخي ، د ۱۲۱۹ کال لیک ، ٤۷۰ پاڼې مصوره نسخه (۱۰۵)

۱٤ ـ د بنګال د ایشیایي ټولنې کتابتون : د شاه ثناء الله په قلم .

د دې مخ د متن پاېلیکونه په (۵۰) مخ کې وګورئ .

۱۵ ـ دډيلي دپوهنتون کتابتون : دحافظ عبيدالله په قلم[۱۰۶] .

ل : دپښتونستان په شخصي اورسمي کتابتونو کې درحمان بابا دديوان ډېرې نسخې شته خومتأسفانه دټولو فهرست یې لاس ته نه دی راغلی ، يوازې دالاندې نسخې يې را ته معلومې دي :

۱۶ ـ دپېښور داسلاميه کالج کتابتون[۱۰۷]

۱۷ ـ دپروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ کتابتون : دملا ولي په قلم ، ۹۰ پاڼې .

۱۸ ـ دسيال کاکړ کتابتون : دملا ولي په قلم ، ۱۷۹ پاڼې[۱۰۸]

هـ : په فرانسه کې درحمان بابا دديوان ددوو نسخو پته شته :

۱۹ ـ دفرانسې دګيمي موزيم : د ۱۲۰۹ ق . کال ليک د ولي محمد په قلم .

۲۰ ـ دفرانسې دګيمي موزيم : د ۱۷۹٤ کال ليک[۱۰۹]

و : په امريکا کې ديوې نسخې پته شته :

۲۱ ـ دپرنسټن دپوهنتون کتابتون[۱۱۰]

ز : دکابل دخطي نسخو کتابتون کې درحمان بابا دديوان دا نسخې موجودې دي :

۲۲ ـ دملا ولي په قلم چې ۳۲ انځورونه هم لري ، ۱۸٤ پاڼې .

۲۳ ـ په کشمیر کې د ۱۲۲۷ کال ليک ، دملا عبيدالله په قلم ، ۱۶۰ پاڼې .

۲٤ ـ بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري .

د ٤۹ مخ پايليکونه :

(۱۰۳) دبرتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې دپښتو قلمي نسخو کتلاګ ، ډاکټر مکينزي ، ۱۹۶۵ ع . له ۸۵ تر ۹۳ مخ .

(۱۰٤) هېواد (ورځپاڼه) ، ۱۳٤۶ کال وږی ، دښاغلي رښتين مقاله .

(۱۰۵) دخان غازي کابلي قلمي يادداشت ، داستاد بېنوا دکتابتون .

(۱۰۶) هېواد ، دښاغلي رښتين مقاله .

(۱۰۷) همدا ورځپاڼه .

(۱۰۸) سيال کاکړ ، پروفيسر ولي محمد : " پښتو نسخې " ، قلمي .

(۱۰۹) هېواد ورځپاڼه ، ياده شوې مقاله .

(۱۱۰) همدا اخځ .

۲۵ ـ بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ ـ بله نسخه چې ۱۷۴ پاڼې لري.

۲۷ ـ بله نسخه یې چې ۱۶۷ پاڼې لري او له حُیني شعروسره یې دریې ژبارهم شته (۱۱۱)

ح : د جمهوریې ارګ په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا نسخې شته:

۲۸ ـ یوه نفیسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري (۱۱۲)

ط : د هرات په موزیم کې:

۲۹ ـ خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري (۱۱۳)

ی : د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دالاندې نسخه ساتل کیږي:

۳۰ ـ د ملا ولي د زوی ملا کمال په لیک چې ۱٤٤ پاڼې لري (۱۱٤)

ک : د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د دیوان دالاندې نسخې شته:

۳۱ ـ د شاه زمان د سلطنت په وخت کې لیکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط یې وجه الدین او د خطاطۍ کال یې ۱۲۳۰ هـ. ق. دی.

۳۲ ـ د سرلږ خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱٤۲ پاڼې یې پاتې دي.

۳۳ ـ د سراو پای دواړو له خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې یې پاتې دي.

۳٤ ـ د ملا اختر بیاض دی چې د رحمان بابا د اشعارو چاڼ پکې شته (۱۱۵)

ل : د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان نسخې شته چې یوه هم نسخه یې دا ده:

۳۵ ـ د ۱۱٤۵ هـ. ق. کال لیک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) "د پښتو قلمي نسخې" د لیکوالی اثر، خطي.

(۱۱۲) د بورکوي د خطي نسخو فهرست، ۱۹٦٤ ع. ٦۵ مخ.

(۱۱۳) هماغه اثر، ۳۲۹ مخ.

(۱۱٤) ستوده، محمد ابراهیم او عبدالرحمن: "د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه"، ۱۳۵۴، ګستنري چاپ، ۲۵ مخ.

(۱۱۵) "د پښتو قلمي نسخې".

داشرف خان لمسي او د خوشال خان ختک کړوسي يوه مثنوي په خپل قلم پرې کښلې او مهر يې پرې لګولی دی.[116]

م: د ښاغلي عبدالقدوس نجيب په کتابتون کې يې دا نسخې شته:

۳۶ - د ۱۲۷۹ هـ.ق. کال ليک چې ۱۳۶ پاڼې يې پاتې دي او د پای پاڼې يې نشته.

۳۷ - يوه نيمګړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې يې پاتې دي[117].

ن: د ښاغلي محمد حليم سليمي په کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸ - خطاط يې انعام نومېږي چې په ۱۱۷۶ هـ. ق. کال يې کښلې ده، د واړه دفترونو يې ببل - ببل ګنډل شوې دي چې ټولې پاڼې يې ۱۳۴ دي.

۳۹ - د ۱۱۹۹ هـ. ق کال په ښا وخوا کې کښل شوې، د پای لخوا نيمګړې ده او ۷۲ پاڼې يې پاتې دي[118]

س: د ښاغلي زلمي هيوادمل په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان لاندېنۍ نسخې خوندي دي:

۴۰ - د ۱۲۱۲ هـ. ق کال ليک چې ۸۴ پاڼې لري.

۴۱ - يوه زړه بې تاريخه نسخه چې ۲۰۰ مخه لري.

۴۲ - د رحمان بابا د شعرونو يوه انتخابي مجموعه چې ۱۶ پاڼې لري[119]

ع: د ليکوال په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا لاندې نسخې خوندي دي:

۴۳ - د ملا قمردين په خط ليکل شوې نسخه ده چې د سرخو پاڼې يې لوېدلې

---

(۱۱۶) د محترم استاد، پوهاند عبدالشکور رشاد يادداشت چې په خاصه لورېنه يې راسپارلی دی.

(۱۱۷) "د ليکنو قلمي نسخې" ښاغلي نجيب صاحب په ډېره مينه د خپل کتابتون نسخې د معرفي په غرض راسولې چې په دې وسيله منندوی کوم.

(۱۱۸) "ليکنو قلمي نسخې" د ښاغلي سليمي صاحب هغه سخاوتمندي چې د خپل خاني کتابتون د نسخې په راسولو کې يې کړې ده ډېره مننه ورده.

(۱۱۹) "ليکنو قلمي نسخې". د ګران ملګري ښاغلي زلمي هيوادمل لورېنه تر تعارف لوړه ده ځکه کتابونه مو داسې سره ګډ دي چې د اسې وختونه هم پېښېږي چې يو د بل کتاب نه سره بېلوو..

اودپای یو مخ یې نښته موجودې پاڼې یې ۹۱ دي .

۴۴ - بله نسخه ده چې ځینې پاڼې یې ضایع شوې ، دا نسخه په یوه دفترکې ترتیب شوې ځو لوې غزلې هم لري چې پاتې پاڼې یې ۸۴ دي .

۴۵ - ددې نسخې هم ځینې پاڼې لوېدلې او ۹۶ پاڼې یې راپاتې دي .

۴۶ - ددې نسخې زیاتې پاڼې نیمه خواشوې او یوازې ۴۷ مخه ترې راپاتې دي .

۴۷ - دا یوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې یې راپاتې دي .

۴۸ - دملا سنا یسته خان جونګ چې درحمان بابا زیاتې غزلې پکې چاپ شوې او خوندي دي .(۱۲۰)

له دې سره - سره بیا هم دا یو ترتیبه احصائیه یوه ډېره لنډه ګڼو او نیمګړې احصائیه ده ځکه د بابا د دیوان ډېرې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو یې ساتلې دي ، ما د را تلونکو احصائیو په هیله دا شمېره وړاندې کړه .

چاپي نسخې :

لکه څرنګه چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې ډېرې دي همدارنګه د دې دیوان چاپونه هم له پخوا راهیسي روان دي او په لسهاوو ځله خپور شوی دی .

ددې دیوان تر ټولو زړه چاپي نسخه چې ما لیدلې ده په ۱۲۸۰ هـ.ق. کال کې د بمبي چاپ نسخه ده چې په ۱۰۵ صحافت خپره شوې ده (۱۲۱)

او تر ټولو ښه چاپي نسخه یې چې ډاکټر مکینزي او د "رحمان بابا" د کتاب یې نومه مؤلف د رحمان بابا د دیوان لومړنۍ چاپي نسخه ګڼلې ، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

---

(۱۲۰) "د پښتو قلمي نسخې" په دې پښتو کې دوې نسخې ګران ملګري ښاغلي احسان الله آرینزي را ښیلي چې کور ودانی ورته وایم .

(۱۲۱) دا نسخه د ښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې خوندي ده .

د تنګۍ د څو نسخو له مخې ترتیب کړې او په ۱۸۷۷ ع. کال په لاهور کې پادري هیوز چاپ کړې ده.[۱۲۲]

ددې دیوان یوه بله زړه چاپي نسخه د حیدري مطبعې چاپ ده چې د قاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې، په ۱۸۸۳ کال کې یو ځل په بمبئي او دوه ځل په ډیلي کې چاپ شوې او تر هغه وروسته یې چاپونه له شمېره اوړي. یوه ډېره نفیسه نسخه یې چې په ښکلي خط کښل شوې په ۱۳۲۸ ش. کال پښتوټولنې د استاد بېنوا په زیار خپره کړه او یو بل انتقادي متن یې د پښتو اکېډمۍ په ۱۹۶۳ ع. د ارواښاد مولانا عبدالقادر په سریزه خپور کړ او هم یې د همدې اکېډمۍ له منظومې اردو ترجمې سره یو متن خپور کړ.[۱۲۳]

چاپي انتخاب:

د رحمان بابا د دیوان چاپي انتخاب د ده تر ټولو چاپي نسخو وړاندې دی ځکه لومړی ځل د ده غزلې آلماني ختیځ پوه ډورن په خپل "خریستوماتیا" نومي کتاب کې چې د پښتو ادبیاتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ ع. کال په پترزبورګ کې خپرې کړې[۱۲۴] بیا د ده غزلې انګریزي ختیځ پوه میجر راورټي په ۱۸۶۰ ع. کال په خپل "ګلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې[۱۲۵] او بیا پادري هیوز په "کلید افغاني" کې د رحمان بابا د دیوان غزلې انتخاب کړې چې یو چاپ یې د ۱۸۷۲ ع. کال دی.[۱۲۶]

همدا راز په "جشن پیروزي"، "ګلشن نوروزي"، "بهار ګلشن" او د قاضي میر احمد شاه رضواني په "بهارستان" او "شکرستان" کې هم د ده د دیوان انتخابات شوي او په دې سربېره په ډېرو پښتو مجموعو کې د رحمان بابا ملکوتي وېناوې خپرې شوي او خپرې شوې دي.

(۱۲۲) د قلمي نسخو کتلاګ، ډاکټر میکنزي، ۸۵ مخ. رحمان بابا، ۲۲ مخ.
(۱۲۳) د رحمان بابا دیوان شمېر چاپي نسخو د معرفي لپاره وګورئ: پښتو کتاب سیوري، د لیکوالۍ اثر.
(۱۲۴) وګورئ، خریستوماتي.
(۱۲۵) وګورئ: ګلشن روه ۱–۳۰ مخونه.
(۱۲۶) وګورئ: کلید افغاني.

اخځونه

۱ ـ افضل خان ختک : "تاریخ مرصع"، مقابله ـ تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند ۱۹۷٤ ع. یونیورسټي بک ایجنسي ـ پېښور .

۲ ـ حافظ رحمت خان : "خلاصة الانساب" د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه ، ۱۹۷۳ ع. پښتو اکېډمي ـ پېښور .

۳ ـ خواجه نعمت الله هروی : "تاریخ خان جهاني و مخزن افغاني"، تصحیح او تنقیح د سید محمد امام الدین ، ۱۹٦۰-٦۲ ع. ایشیاټک سوسائټي ډاکه (په دوو ټوکونو کې).

٤ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه" ، د استاد حبیبي سریزه او سمون، ۱۳۲۳ ش پښتو ټولنه کابل

۵ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه" (عکسي چاپ) ، د استاد حبیبي نوې سریزه ، ۱۳۵٤ ، د پښتو د پراختیا او پیاوړتیا آمریت ، کابل .

٦ ـ بایسته خان : "د ملا بنا بایسته خان جونګ" ، د دوو لسمې پېړۍ لیک ، د لیکوونکي قلمي متون

۷ ـ حبیبي ، پوهاند عبدالحی : "پښتانه شعراء" (لومړی ټوک) ، ۱۳۲۰ ش ، پښتو ټولنه ، کابل

۸ ـ حبیبي ، پوهاند عبدالحی : "افغانستان در عصر گورګاني هند" ۱۳٤۱ ، تاریخ ټولنه .

۹ ـ حبیبي ، پوهاند عبدالحی : "د پښتو ادبیاتو تاریخ" (دوهم ټوک) ، ۱۳٤۲ ، پښتو ټولنه ـ کابل

۱۰ ـ حبیبي ، پوهاند ، عبدالحی : "د افغانستان پېښلیک" ، د پوهنې کتاب خپرولو موسسه ، ۱۳۵۳ ش کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ - حافظ مرغزی : "شهنامهٔ احمدشاه ابدالی" پښتو اکېډمي ، ۱۹۶۵ ع . پېښور .

۱۲ - کامل مومند : "رحمان بابا" ، ادارهٔ اشاعت سرحد ، ۱۹۵۸ ع . پېښور .

۱۳ - عبدالصمد خان : "رحمان باباشاعر انسانیت" ، داثر په سریزه ، ۱۹۷۴ ع . پېښور .

۱٤ - بې نومه مؤلف : "رحمان بابا" محکمهٔ نشر واشاعت قبایل .

۱۵ - ظفر کاکاخیل ، سید بهادرشاه : "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" یونیورسټي بک اېجنسي ۱۹۶۵ ع . پېښور

۱۶ - حبیبي ، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه) : "د خوشال خان خټک مرغلرې" طلوع افغان ۱۳۱۷ کندهار

۱۷ - کامل ، دوست محمد (سریزه او سمون) : "کلیات خوشال خان خټک" ، ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد ، ۱۹۶۰ (دوهم چاپ) پېښور .

۱۸ - رسا ، سید رسول (سریزه او ترتیب) : "ارمغان خوشال" ، یونیورسټي بک اېجنسي ، پېښور .

۱۹ - بېنوا ، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان" ، پښتو ټولنه ، ۱۳۲۸ کابل

۲۰ - عبدالقادر ، مولانا (سریزه) : "دیوان عبدالرحمن" ، پښتو اکېډمي ۱۹۶۳ ، پېښور .

۲۱ - عبدالمجید ، پروفیسر (سریزه) : "دیوان عبدالرحمن مع رباعیات دیوان عبدالحمید" ، صابر الکټریک پریس - لاهور .

۲۲ - غروال ، څېړنیار محمد عارف (سمون) : "د رحمان بابا دیوان" (همدا متن) لاسکښلې نسخه

۲۳ - خادم ، قیام الدین (ټولونکی) "روهي ګلونه" ، پښتو ټولنه ۱۳۲۶ کابل .

۲٤ - حبیبي ، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون) : "د عبدالقادر خان خټک دیوان" ، طلوع افغان ۱۳۱۸ کندهار .

۲۵ - عظیم : "دیوان عظیم" ، ۱۳۳۳ هـ . ق . مطبع اسلامیهٔ لاهور .

۲۶ - بخاری ، خیال (ترتیب او تدوین) : "دیوان نجیب" ، پښتو اکېډمي ، ۱۹۷۲ پېښور .

۲۷ - دارمستتر : "د پښتنخوا د شعر هار و بهار" ، د پاریس د ختیځ ټولنه ، ۱۸۸۸ ع . پاریس .

۲۸ - همېش خلیل (ترتیب او سریزه) : "دیوان هجري" ۱۹۵۸ ع . پېښور .

۲۹ـ همېش خلیل (ترتیب او سریزه) : "دیوان عبدالقادرخان خټک" ، ۱۹۷۲ ع . پېښور .

۳۰ـ دیوانس خیبری دیوان ، دارگ دکتابتون قلمی نسخه .

۳۱ـ عبدالقادر ، مولانا (سریزه) : "دیوان مصری خان گگیانی" . پښتو اکېډمي . پېښور

۳۲ـ بخاری ، خیال (ترتیب او تدوین) : "دیوان معزالله خان مومند" ۱۹۵۸ ع . پښتو اکېډمي پېښور

۳۳ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب) : دیوان معزالله خان مومند" ، ۱۹۶۱ پېښور .

۳۴ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب) : "دیوان کاظم خان شیدا" ، ۱۹۶۵ ع . پېښور

۳۵ـ بېنوا ، عبدالرؤف (سریزه او ترتیب) : "د کاظم خان شیدا دیوان" ۱۳۳۱ کابل

۳۶ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب) : "دیوان بیدل" ۱۹۵۷ ع . پېښور

۳۷ـ همېش خلیل : "ورکه خزانه" (لومړی ټوک) ، ۱۹۶۰ ع . پېښور

۳۸ـ بېنوا . عبدالرؤف (ترتیب او سریزه) : "د پیر محمد کاکړ دیوان" ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه کابل

۳۹ـ "د شمس الدین کاکړ دیوان" ۱۳۳۳ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۰ـ "د حنان بارکزی دیوان" ۱۳۳۶ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۱ـ "د عبدالغفار هوتک دیوان" ، قلمي نسخه .

۴۲ـ اثر ، عبدالحلیم : "تپرچپر شعران" ، ۱۹۶۳ ع . پښتو اکېډمي ، پېښور .

۴۳ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب) : "دیوان قنبرعلی خان" .

۴۴ـ دورن (ټولونکی) : "خریستو ماتیا" ، پترزبورگ ، ۱۸۴۷ ع .

۴۵ـ راورټي ، میجر (ټولونکی) : "گلشن روه" ، ۱۸۶۰ هرتفورډ .

۴۶ـ هیوز ، پادری (ټولونکی) : "کلید افغانی" ، ۱۸۷۲ ع . لاهور .

۴۷ـ محمد آصف خان : "تاریخ ریاست سوات" ۱۹۵۸ ع . سوات .

۴۸ـ خان غازی کابل (قلمي یادداشت) : "کتابخانهٔ رضا" ، د استاد بېنوا کتابتون .

۴۹ـ سیال کاکړ ، پروفیسر ولی محمد خان : "پښتو نسخې" ـ د سیال کاکړ د خانگي کتابتون د نسخو معرفي"

لاسکښلې نسخه .

۵۰ - بورکوی : " دافغانستان خطي نسخې " ، ۱۹۶۴ ع .

۵۱ - میکنزی ، ډاکټر : " دبرتانوی تاپوګانو په کتابتونو کې د خطي نسخو کتلاګ " (د دې کتاب بشپړ متن ګران ملګري عنایت الله محرابي راته ژباړلی) .

۵۲ - عبدالغني ، دکتور : " احوال وآثار میرزا عبدالقادر بیدل " ژباړن میر محمد آصف انصاری ، کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳ - " کلیات بیدل " ، د پوهنې وزارت ، کابل .

۵۴ - تجدد ، محسن جهانګلو : " سماع در سلسلهٔ هو " ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵ - اڅکزی ، محمد جعفر : " وندر " ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵۶ - عجب خان د چکنی : " سوانح عمري د ملا عبدالرحمن " (فولکلوري کیسه) ، لاهور .

۵۷ - ښتیانی ، صدیق الله : " د پښتو نسخو فهرست " ، هیواد (ورځپاڼه) ، ۱۳۵۶ ، اسد او سنبلې ګڼې .

۵۸ - ستوده ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه " ۱۳۵۴ ، ګستنري چاپ د کابل پوهنتون کتابتون .

۵۹ - هیوادمل ، زلمی : " فرهنګ زبان وادبیات پښتو " . لاسکښلې نسخه .

۶۰ - رفیع ، حبیب الله : " عبدالوهاب اڅکزی " زیری ، ۱۳۵۶ ، د جوزا ۱۳ ګڼه .

۶۱ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو ځانګړې تذکرې " ، افغانستان اکاډمي ، د تاریخ او ادب ټولنه ۱۳۵۰ کال

۶۲ - رفیع ، حبیب الله : " ادبي ستوري " (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل

۶۳ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو قلمي نسخې " ، وږمه ، نولسم کال ، لسمه ګڼه ، ۱۳۵۴ ش .

۶۴ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو خطي نسخې " (په نړۍ کې د پښتو خطي نسخو معرفي) ، قلمي .

۶۵ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو کتاب بنود " ، قلمي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن نسخې

د رحمان بابا د دیوان د انتقادي متن په برابرولو کې له دغو چاپي او خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپاړسو خطي نسخو، خرستوماتي یا د دورن مجموعه او د شوروي اتحاد څخه د راغوښتل شوي میکرو فلم څخه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیرونه چې په کومه نسخه کې په نظر راغلي یا کوم نوی غزل او نوی بیت موندل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله ورکړل شوې ده. د دغو نسخو ته موږ مخفف نومونه ورکړي دي ترڅو محققین او لوستونکي له زیاتو خنډونو سره مخامخ نه شي، مثلاً د پښتو ټولنې نسخې مو د "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې مو د "خ" نسخو په نامه او د پښتو چاپي نسخو ته مو د "پ، پ" یعنې پښتو اکېډمۍ چاپ، "ق، ک" یعنې قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعنې قصه خوانۍ چاپ نومونه او د پښتو ټولنې د ښېنوا صاحب له خوا چاپ شوي دیوان ته مو د "پ" چاپ نوم ورکړی دی. د دغه انتقادي متن مولکه د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي دیوان غوندې په یوه دفترکې ترتیب کړې او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي او ځوان

خطاط ښاغلی نصیر "هنر" پښتون له خوا خطاطي شوی دی.

ددې د پاره چې رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترم لوستونکي له دغو چاپي او خطي نسخو سره سم بلد شي هره نسخه په ځانګړې توګه معرفي کېږي:

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۰X۱۵ سانتي متره ده او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده دغې نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکی استاد بېنوا دی چې ښاغلي عزیز الدین وکیلي له خوا خطاطي شوی او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفسټ کې چاپ شوی دی. مقدمه هم د استاد بېنوا له خوا پرې لیکل شوې چې د رحمان بابا د ژوند ګلوې په باب خورا په زړه پورې مواد لري.

د دغه چاپي دیوان ټول "۲۶۰" مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه دیوان کې (۳۳۸) پارچې راغلي دي او د ټولو بیتونو شمېر یې (۳۸۵۳) دی. دغه نسخه د رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پر خلاف په یوه دفتر کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور د پښتو اکیډمۍ چاپ :- کچه یې ۱۶X۲۰ سانتي متره ده. د دغه چاپي دیوان د لومړي ځل له پاره د ۱۹۶۳ ع. کال د جولائي د میاشتې په دېرشمه نېټه د هغه وخت د پښتو اکیډمۍ د مشر مولانا عبدالقادر په تمهید چې د ۱۳۶۸ هـ. کال د صفر المظفر د میاشتې په ۱۸ نېټه چې د ۱۹۴۸ عیسوي کال د دسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده کښلی، چاپ شوی دی. د رحمان بابا دغه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د مخونو شمېر یې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه یې د الفبا په ترتیب وروسته چاپ شوې ده.

په دغه دیوان کې (۳۴۴) پارچې راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بیته دي.

د پېښور قدیمي کتابخانې چاپ :- د رحمان بابا د دغه چاپي دیوان کچه ۲۴ X ۱۵ - سانتي متره ده ، د پېښور د کالج د پروفیسر عبدالمجید او شاه افضل صاحب په سریزو په (۱۷۷) مخونو کې د پېښور د قصه خوانۍ د تاجرانو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی . د چاپ نېټه یې نه ده معلومه ، د پاڼو شمېر یې (۳۴۷) او د بیتونو شمېر یې (۳۷۶۴) دی ، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۲۴ X ۱۵ سانتي متره ده چې په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر یې (۱۸۴) دی ، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پاڼې راغلي او د بیتونو شمېر یې (۳۶۰۳) دی ، د دغه چاپي دیوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی .

د پښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان درې خطي نسخې او یو قلمي جونګ چې د رحمان بابا یو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه په بېلا بېل ډول خبرې کېږي .

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون د لومړۍ نسخې کچه ۲۳ X ۱۳ سانتي متره ده دا نسخه د سر او پای له خوا بشپړه ده ، د مخونو شمېر یې (۲۵۱) او د پاڼو شمېر یې (۳۱۴) دی ، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده .

د "پ" دویمه نسخه :- د "پ" په کتابتون کې د رحمان بابا بله نسخه هم شته چې د دویمې نسخې په نامه نومول شوې ده، د دغې نسخې کچه ۲۶×۱۴ سانتي متره او د مخونو شمېر یې ۱۴۱ دی، د خطاطي کال او د خطاط نوم یې نه ښکاري. دا نسخه نیمګړې ده او ټول ۲۴۹ پاڼې پکې راغلي دي.

د "پ" دریمه نسخه :- د "پ" د کتابتون دغه نسخه هم د سر او پای له خوا نیمګړې ده د مخونو شمېر یې ۱۳۱ او د پاڼو شمېر یې ۱۵۲ ته رسېږي او کچه یې ۱۹×۱۴ سانتي متره ده.

د کابل پوهنتون د کتابتون نسخه :- د کابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان یوه قلمي نسخه شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده ترې شوې ده، د دغې نسخې کچه ۱۵×۷ انچه او د خطاطي کال یې نه دی معلوم خو د ملا کمال د ملا ولي د زوی له خوا لیکل شوې ده ټول مخونه یې طلایي او سره چوکاټونه لري. د پاڼو شمېر یې ۱۴۴ دی چې ټول ۲۸۸ مخونه کېږي.

د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابتون خطي نسخې :- د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په خطي کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان پنځه قلمي نسخې شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده ترې شوې ده او په ترتیب سره خبرې پرې کېږي:

د "خ" مصوره نسخه :- د دغې نسخې کچه ۱۸×۱۲ سانتي متره ده د لیک ډول یې نسخ دی د پاڼو شمېر یې ۱۸۳ ته رسېږي چې ټول ۳۶۶ مخونه کېږي ۲۹۸ غزلې او دوه مخمسه لري، پښتي یې کېږه، (۳۲) رنګه عکسونه او یونیم مخ نقاشي لري، په کشمیر کې د ملا ولي په قلم لیکل شوې ده.

د "خ" لومړۍ نسخه :- د "خ" د دغې نسخې کچه ۱۹X۱۳ سانتي متره او د لیک ډول يې نسخ دی ، د څرمنې پښتې لري.

د پاڼو شمېر يې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵۴) غزلې او دوه مخمسه لري دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې کچه ۳۳X۲۱ سانتي متره او د لیک ډول يې نستعلیق دی

د پاڼو شمېر يې (۱۱۹) دی چې ټول ۳۳۸ مخه کېږي ۳۰۸ پارچې او دوه مخمسه لري، پښتې نه لري او لیکونکی يې معلوم نه دی.

د "خ" دریمه نیمګړې نسخه :- د خطي کتابخانې د دغې نسخې لیکونکی نه دی معلوم. د سر او پای له خوا نیمګړې ده کچه يې ۲۴X۱۷ سانتي متره او کاغذي پښتې لري. د لیک ډول يې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخه کېږي او ټول (۱۸۰) پارچې پکې راغلې دي.

د "خ" څلورمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې لیکونکی هم نه دی معلوم. د لیک ډول يې نستعلیق او کچه يې ۲۱X۱۳ سانتي متره ده ، پښتې يې کاغذي او د پاڼو شمېر يې ۱۷۴ دی چې ټول ۳۴۸ مخه کېږي ، ۳۲۹ پارچې پکې راغلې دي یو مینا تور لري او د هر غزل له پیل سره د بېرنګلې او په زړه پورې ګل کاري شوې ده.

د زلمي هېوادمل نسخې : له ښاغلي زلمي هېوادمل سره هم د رحمان بابا د دیوان دوې قلمي نسخې شته چې د دغه

انتقادي متن په تیارولو کې کار ترې اخیستل شوی دی او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړۍ نسخه:- د دغې نسخې کچه ۱۷×۱۴ سانتي متره ده، ټولټال ۷۴ پاڼې لري چې ۱۴۸ مخه کېږي. خطاط یې نه دی معلوم او په ۱۲۱۲ هـ.ق. کې لیکل شوې ده.

دویمه نسخه:- دغه نسخه ډېره زړه ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې یې معمولاً (۱۸) بیته لیکل شوي دي چې په دغه حساب یې ټول بیتونه ۳۶۰۰ ته رسېږي.

د حبیب الله رفیع نسخې:- د ښاغلي حبیب الله رفیع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان خلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده ترې شوې ده چې دوې نسخې د ښاغلي احسان الله آرینزي له خوا ورکړل شوي دي او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړۍ نسخه:- یوه زړه نسخه ده سراوپای نه لري، د خطاط نوم او د لیکلو کال یې نه معلومېږي. د مخونو شمېر یې (۱۹۰) ته رسېږي، په هر مخ کې یې معمولاً پنځلس بیته راغلي دي د دوو دفترونو په ولېشر لیکل شوې ده او کچه یې ۲۱×۱۷ سانتي متره ده.

دویمه نسخه:- د ښاغلي رفیع د کتابتون دغه نسخه هم زړه ده. د سراوپای پاڼې یې نشته. ترلاسه شوي مخونه یې ۱۷۴ دي. هر مخ یې ۱۴ بیتونه لري. ټول شعرونه یې په یوه دفتر کې راټول شوي

او دوه دفتر و وېش نه لري . تر ټولو نسخو زياتې غزلې لري او تقريباً يوه وتلې نسخه بلل کېدای شي . کچه يې ۱۷,۵ X ۲۱ سانتي متره ده .

دريمه نسخه :- د ښاغلي رفيع د کتابخانې د دغې نسخې د سرخو پاڼي لوېدلې دي . خطاط يې د ملا حسن زوی ملا قمرالدين دے . مخونه يې ۱۸۲ دي . او په هر مخ کې يې ۱۹ بيتونه راغلي دي . دغه نسخه په دوو دفترونو کې ترتيب شوې ده . ځينې زيات بيتونه هم لري او کچه يې ۱۵X۲۵ سانتي متره ده .

د ملا ښايسته خان جونګ : د ښاغلي رفيع په کتابتون کې د ملا ښايسته خان يو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا ځينې غزلې پکې راغلي دي او د دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده ترې شوې ده .

خپرنيال محمد عارف غزوال

اووه ټپیتم

د پاړکو لاربښود

دلومړیو مسریو دلومړي توري له مخې

ترتیبوونکی: حبیب الله رفیع

ددې لپاره چې د رحمان بابا د دیوان عنعنوي دود هم ساتل شوي وي، په دې لارښود کې د هغو غزلو مسریو ته چې د دیوان په زړو چاپونو کې په دوهم دفتر کې راغلي دستوري (*) نښه شوې او په دې ترتیب د لومړي او دوهم دفتر ویش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندل شوې له مسري سره یې کوچنۍ دایره (٥) کښل شوې ده چې نوي موندل شوي غزلې په نښه کړي.

آ

	مخ
آشنايي بده بلاده آشنا مه شي	۲۴۲
آفرين د عاشقانو په همت	۴۰
ا	
اعتماد به په دنيا کوې ترکومه	۱۷۰
اورنګ زيب او شاجهان غونډې اشراف	۷۹
* اورنګ زيب چې آرايش د تخت و تاج کا	۱۹
اوښکې نه لري حساب زما د سترګو	۱۲۲
اومه کله دې پاخه والي واعظ	۷۶
○ اې د نفس او د حرص په هوا لېوه	۲۸۵
اې زما د زړه آرامه راشه راشه	۱۵۵
اېښې مې په سر دې ستا د مخ د مينې ګل	۸۸
ب	
بادشاهانو که قمرونه کړل بنياد	۴۶
* بادشاهي لري هر يو غلام د ستا	۱۲
* باړه وتړه هله کښت، زراعت کړه	۱۵۲
بد اختر به نېک اختر نشي هرګز	۶۹
* بدلوې په دنيا دين او ايمان ولې؟	۲۵۴
○ بلبلان که له ګلزاره مومي حظ	۷۷
* بوصل تو مارا کجا ہاتھ ہے	۲۷۶

* بیا دې مخ دی جار وتلی خه بلا شوه ۱۷۷
* بیا دې نوې شراب خښلي دي پوهېږم ۰۹۷
بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه ۱۵۸
* ببلتانه دې هسې خوار کړ زما دل ۴۱

پ

* پاخه یو ځله سیراب دعشق په جام شه ۱۵۹
٥ پټ پناه مې په خاطر لګی اورونه ۱۷۵
* پس له مرګه که خوك ارت غواړي خپل ګور ۶۵
* پورته بدن را سبکاره شو سبکته لړ ۵۶
* په امید د ګاندهٔ ورځ زړور مه شه ۱۹۰
٥ په اول کې تا د عشق وهلي لاڅې ۲٤٥
* په بزرګه دهغه پاك پروردګار ۵۰
په پیریه کې چې هوس دی ناب کړې ۲۱۷
په تندی چې آتش بل کړ مدام شمع ۷۷
* په حالت دعاشقانو نظر بویه ۱۷۹
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ۲۷۱
* په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی ۱۸۸
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ۱۷٤
* په دنیا کې که خه کار دی خود دین دی ۲۰۰
* په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وې ۲۶۲
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ۱۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته ۱۳۶
په دوران مې هسې رنګ دلبر پیدا شه ۱۵۵
په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هیچا ۱۱
په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک ۸۵
* په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم ۱۰۱
* په طلب د هر ویانو سرګردان دي زما روح ٤۳
په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دی ۲۰۹
* په لمبه کښې مې مدام ۹۳
په نامه د هغه خدای مې دا بیان دے ۱۹۵
په نظر د بې بصر ۵۹
* په نور څه پسې بې خدایه ژاړې ولې؟ ۲۵۵
* په ورځ ناست یې بې طلبه ۱۲۸
* په هر ځای چې ستا ثنا شي شبوګرې ۲۱۲
* په هر زړه چې د یار مینه شي غالبه ۱۳۱
په یوه ذره به ورنه یا به موړې ۲۷۰
په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم ۱۰۰

ت

تا چې په دا تورو سترګو وکاته وما ته ۱۳۱
تا چې رنګ د میو ورکړو لبانو ۱۲٤
تا چې مخ د پېرۍ سترګې د آهو کړې ۲۲٤
* تا خوږه زما د زړه له احتیاجه ۱۳۷

* تبسم مې د وګړي په روزګار شي ۲۳۰
* ترا بدې وڅې پورې به جفا کړې ۲۱۷
ترحد تېره شوه په يار پسې ژړا زما ۲٤
ترهغه حده پورته بد سرې شوم ۱۰۰
* تل به نه وي شګفته ګلزار د حسن ۵۵
* تل دې ستا د خواب آلود وسترګو خواب وي ۲۵۹
○ تل ژړا فرياد کړم د دلبر پر آستانه ۱۷۲
* تو را لېمه مې د فراق په ژړا سپين شول ۹۲
ته په هره ګړۍ غم د سيم وزر خورې ۲۱۵
ته چې خپله بې عقلي هوښياري بولې ۲۵۵
ته چې ما ته وايې چې په چا باندې شيدا يې؟ ۲۶۷
* ته چې ما ته وايې چې په خه کوې ژړا؟ ۱۰
* ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان ۱۱٤
* ته شما يې شکرلبه ۱۲۹
ته ناحق په ما کينه کړې کينه نکه ۱۰
تېرشو په دا طمع په درستا عمر زما ۲۸۲
* تېرشو درستا عمر زما په دا هوس ۷۱

چ

چا چې کړې ودنيا و ته اسرې دي ۲۱۱
* چا چې لمرې وي په خپلو ويو وللې ۲۲۷
* چې اميد په عمارت د دې جهان کا ۲۲

*	چې امید په عمارت د دې دنیا کا	۱۷
	چې برهم کا عاشقي د چا مزاج	٤۲
	چې پاے بند شو د لیلی په اشتیاق	۸۰
*	چې پخته شي آشنایي	۲۹۷
*	چې په ذره مې تورلحد شي د خپل خاک	۸۲
	چې په زور و زر نه یې برابر	۵۷
	چې په سترګو کې یې خار وي غږ به خوب کا	۱۸
*	چې په رخ باندې د اوښکو یو رقم وي	۲۹۵
	چې په نور څه یوړې زړه ترې بې خدایه	۱۷۹
*	چې په وخت د ځنکدن وکا ښې ښیره	۱٤۹
	چې پیدا شوه ستا چشمان دا هسې شوخ	٤۹
*	چې تر سنګ او تر آهنه یې زړه سخت وي	۱۸۹
	چې خبر شوم د ساقي د جام له دراحه	۱۳۷
*	چې خیمه یې د سیلاب په مخ شوه لکه	۱۹۷
*	چې دارو د درد و غم دي هغه مې	۲۷٤
*	چې دا هسې لاس په لاس دنیا پرېښودې	۲۰۲
*	چې د ښنګه مې دلبر په لاس کې جام دی	۱۹٤
○	چې دوې سترګې وې د چا	٤
	چې دې زړه دې پرې ترلې استوار	۵۱
*	چې رته د یار شو نه بې چې رته غم د دل وجان	۱۱۹
*	چې سرې له بله بدوایي بدګوی شي	۲٤٤

	چې شهيد د تورو سترګو په خنجر شي	٢٣١
○	چې سبکاره شو رانه راز د يار له پته	١٩٣
	چې علاج کولی نه شي د قسمت څوک	٨٤
*	چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي	٢٣٢
	چې غرقاب شي تر و چشمان په يم د زړه	١٥٠
*	چې کوتلي وي په تيغ ستا د چشمانو	١٢٤
	چې له تاسره په سر کاندې سودا	١٥
*	چې له سترګو مې خوناب د زړه عيان شه	١٩١
*	چې له مرګه بې پروا يې په هر دم	٩٨
*	چې له نازه پوشيده لرې چشمان خپل	٩١
*	چې مجنون غوندې يو موټې استخوان شي	٢٤١
*	چې مدام د بل وعيب وته نظر کړې	٢١٨
	چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک	٨٦
*	چې مې مينه خدای په تا باندې پيدا کړه	١٥١
*	چې مې يار وليد په سيمه د اغيار ګله	٤٩
	چې نصيب يې سينه چاک زړه افګار شه	١٥٦
	چې نظر کړم په قسمت او په نصيب	٣٨
*	چې نظر کړم د خوبانو رخسار ته	١٣٢
	چې واده يې که په ډول او په سرنا	٢٨
	چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی	٢٥٣
	چې ويلي مې له تا دی دا حديث	٤٢

* ما د دهر غم وهلی دی په لته ١٣٣
* ما دستا لمن ته اچولی داخپل ځان دی ١٩٤
* ما سره سبا لبدلی و دچا مخ ٤٥
* ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه ١٧٦
* مخ ته که دې نمر وایم د نمر زلفې تار تار نشته ١٣٥
* مخ د یار شمس و قمر دې وار یو دے ٢٠١
* مدام ناست یم وچ ګوګل ستړګې په نم کې ٢٤٩
○ مست د هغه مخ یم چې مستانې لرې ستړګې ٢٨٧
* مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې ٢٤٨
مه غوږ باسه د ناأهلو قیل وقال ٩٠

ن

○ نن نګار وما ته راکړ د یاره خط ٧٦
* نه رسېږي ستا وحسن وته حوره ١٤٥
* ندیم خوښ د سروګلونو په سایا زه ١٥٣

و

* وخت د عیش وطرب تېر شو خزان راغې ٢٤٥
* وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ١٤٢
* وخوبانو وته ولې نظر نه کړې ٢٢٦
ورځ چې بده شي عاقل ودانا خړ کا ٢١
* ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه ١٢٨
ورقونه لټوم د هر مکتوب ٣٨

خود به وران شي د دنيا بازاره ناره ١٤٩
* خو زما په ورمېږه ماتول شي لږي ٢٦٩
* خوی که په داشان وي دل آزار ستا ١٣

د

داچې مست په ميو راغی يار د چا دی ١٨٤
داخه مخ دی منور ٥٤
دادنيا ده بې وفا ١١
* داژوندي چې معلومېږي واړه مړه دي ٢٠٨
* داشنا له لاسه ناست يم په زړه ستړي ٢٢٠
* دا يوځ نګه ژوندون دی نه پوهېږم ٩٧
* دبلبل له حاله زده کړه په خزان کې ٢٥٠
دبې درد و همدمي به دې بې درد کا ١٩
○ دپېښوان غمي دی زيب کا په لبانو ١٢٦
دخپل ځان له خاکسارۍ نه بلند شوم ٢٨٤
د دلبرو په درګاه ١٢٧
* ددنيا د سود د پاره غمګين مه شه ١٥٩
ددنيا کاروبار واړه غولول دي ١٩٣
* دبلغه ولېدی يو ځل هغه مخونه ١٧٥
دزړه حال وتا نه څه وايم په ژبه ٢٨٨
دساقي په لاس کې جام د ميو ناب دی ١٨٥
* دستار د به په تمام جهان ورته کړم ٩٧

* د سکوت په تیغ چې ژبه بریده شي ۲۴۴
د عاشق بې خپله یاره قرار نه شي ۲۴۳
د عاشق نظر په خوړو په خواب نه دی ۲۰۴
د عشق زخم څه د زخم په شان نه دی ۲۰۴
دغه یار دی د اغیار ۵۳
دلربا که د خپل حسن مخ عیان کا ۲۸۳
دلبر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي ۲۲۷
دل و دین مې هغې ترکې کړ رها ۲۹
دنیا دار د دنیا کار کا زه د دین ۱۱۳
دنیا دار که مستغني په سیم و زر دی ۱۹۰
دواړه سترګې مې کږې د ستا په لور دي ۱۹۱
* دوباره دې را تلل نشته په دنیا ۲
* د وصال په هوا والوتې مرغه شوې ۲۶۴
* د وصال شپې مې بدله په بېلتون شوه الغیاث ۴۱
د هجران له درده غمه ولې نه مرم ۹۴
○ د هغو چې په هجران شي سینه داغه ۱۶۳
* د هغو چې وبله عشق و محبت وي ۲۶۰
* د هغې بنا چې لوم محنت آبادوي ۲۶۱

ډ

* ډېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه ۱۷۱
ډېر یاران وو د ګل خان او جمال خان ۱۱۰

* د يرې خولې زما په ياد شكر خورې شوې — ۲۷۵

ر

راشه مه كوه له جا سره جفا — ۷
* راكوي د بېلتون پېغورونه — ۱۷۳

ز

○ زړه مدام راته وايي چې ژاړه ژاړه — ۱۴۸
* زړه مې بايلو ستا په مهر ومحبت كې — ۲۴۷
* زړه مې بې له خپل نگاره آرام نه كا — ۲۲
زړه مې تراشي د بڼو په تېره نوك — ۸۳
* زړه مې ډوب ډوب كړې ستا د غم په غلبو كې — ۲۵۱
* زړه مې ستا په ذكر وفكر گلستان دې — ۱۹۸
* زړه مې وركړ و خودراې — ۱۸۰
زغره واغونده ملا وتړه په جنگ — ۸۷
* زلفې دې له ډېرې درازيه پاى تر سر دى — ۱۸۹
* زما اوښكې چې داهسې شست وشو كا — ۲۱
* زه بلبل ستا د وصال يم بوستان خو دى — ۲۰۲
* زه په سل رنگه راغب — ۳۹
* زه تېر شوې يم ترس — ۵۶
زه داهسې ديوانه او مجنون چاكړم — ۹۶
* زه دستا له غمه ژاړم واره وېنې — ۲۷۲
* زه د يار په درد وغم كې شادمان يم — ۱۰۵

* زه دیاں په درد وغم کې غرقاب خوش یم ۱۰٤
زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره ۱٤٤
زه کړ لافه د وفا کوم هر چند ٤۸
زه له دې جهانه تلونې په شتاب یم ۱۰۱
زه یو دم دستا له غمه بې غمه نه یم ۱۰۸

ژ

ژوبل ژوبل د ترکانو په نگاه یم ۱۰۶
* ژوندي کاندې د دنیا کاروبار ونه ۱۷٤

س

ساقي پورته شه د میو جام تیار کړه ۱۵۰
○ ساقي راکړه ته و ما ته جام د رقص ۷٤
* سپین رخسار و مشکین خال دې وبله ضم دې ۱۹٤
سپین مخونه تور کودي شي په پېړیو کې ۲۵۲
ستا په خبر نه دي خوبان لیدلي ما ۲۷
* ستا په عشق کې د روغږن یم سر تر سره ۱٤۳
ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره ۱٤۷
* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته ۱۳٤
* ستا جفا تر حده پهور ته ده صنمه ۲۷۸
ستا د تورو ستر گو په یاد داشت مې اوښکې اوري ۲۱٤
ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي ۱۹۹
* ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې ۲٤۶

* ستادې خواب آلود وسترګو خواب راتخریوله ٦٦
ستا له رحمه به زه ولې نا امیدی کړم ٢٨٦
* ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی ١٩١
* ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي ٢١١
* ستا له لاسه په ماجور دی که داد دی ١٨٧
* ستا وصال دی را ښبلی زما روح ٤٤
* سر زما سامان زما، خار شه تر جانان زما ٢٦
o سر مې په کار نه دی چې یې ستا تر سر قربان کړم ٩٥
* سل ځله که وخوري ناصحان ځیګر زما ٢٥

ش

o شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه ١٧٠

ښ

* ښخ مې ستا د ښو غشي په سینه دي ٢٠٣
ښه ده ښه ده دا د نیا ٥

ص

* صبحدم چې هغه یار را باندې راشي ٢٢٨
* صبح وشام مې لاس نیولي دي دعا کړم ٩٦

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط ٧٥

ع

* عاشقان د ناصحانو وینا نه کا ٢٣

اتبایم

* عاشقان دي په اور سوي دي که نه دی ۲۰۷
عاشقی را باندي سوري کري مرئ ۲۱۳
عاشقی مي لي په زړه وکړ گوزر بیا ۳۰
عالمان دي روښنائي ددي د نیا ۱۰

غ

* غمخواري دا هسي چيري ويے غمخوري ۲۱۵
* غم دے هسي غلبه شو په ما باندي ۲۰۰
غواصان که گوهر غواري گوهر دا دی ۱۸٤

ف

* فراموش مي دی دستا په مینه ځان ۱۱۶

ك

* کردگلو کړچي سیمه دي گلزار شي ۲۲۸
* کشکي زه خاورے ابرے دستا ددره واے ۱۸۱
* کله شولا کله خړید ارم ستا د مخ ٤۵
* کمیني یو نا در کار دی ۱۸۹
که بي ځا یه زرکي نه وسکي آواز ۶۹
* که پچوا ترآشنا لیجه وی بیلتون ۱۲۰
که په بخت کم بختان نه والے خسته دل غوك ۲۸۳،۸۷
* که په سر دهغه یار له لاسه سنگ خورم ۹۵
* که په عقل پسي ولاړم په کار نه شم ۱۶۲
که په قطع د تمام جهان ملك يي ۲۸۷

که په ګنج د شاهي فخر شهریار کا ۲۰

* که په هجر کې خوک ما پوښتي له حاله ۱۶۸

٥ که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص ۷۳

* که ترې ولوښته شاهان او سلطانان ۱۱٤

که ته نه کړې په بل چا باندې غرض ۷٤

که خوک فخر کا په ننګ او په ناموس ۷۱

که خوک لاس له سوده وکا بې زیانه ۱۳۵

که خوک یار په جهان غواړي یار دې دا ۱٤

* که څه وایم له هجرانه وایم څه ۱۳۹

که خپل زړه غواړې له چا ۱۱

* که د خلقو و نظر ته آدمي دی ۲۱۰

* که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي ۲٦۲

که د زړه و مېړه و سړي خوچې مړ شي ۲۳٤

* که د زړه په وینو رنګ د چا ګوګل شي ۲٤۰

* که د ستا د خاطر مینه په اغیارو وي ۲٦٤

که د عشق خبر بې تېر بې تر ګلو کړې ۲۲۳

که د عشق لاره اغزنه ده هر ګوره ٦٤

* که د عقل څه اثر لرې و سر ته ۱۳۲

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي ۱۹۲

٥ که دې پرې کړه له وګړیو رښتیا طمع ۷۸

* که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي ۲۳۲

* که زما مینه په تا ده خطا نه ده ۱٤۰

* که ستا خپله سیاه رولي نه وي دښمنه ۱۷٦

* که سرې دخپلې پوهې تقصیر نه کا ۲۳

* که سل ځله هم کنار وهم بغل شي ۲۳۹

که صورت د محمد نه وی پیدا ۲

که قاصد یې د مقصود ٤۷

٥ که گوهر د عشق په لاس راکړی غواص ۷۳

* که له تالې شرم نه کیږی مهریه ۲۱٤

* که له ډېره غمه دم د چا ختې ۲۷٤

* که له مخه یوه خوا کا حجابونه ۱۷۲

* که ماښام ترستونې ښکته کړې حلوا ۲۹

* که مطلب ومدعا د سرې خلاې دی ۲۰۹

که مې څوك په فقیرۍ شمېرې فقیریم ۱۰۳

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا ۳۰

که مې وشي له دلبره ملاقات ۳۱

که مې ونښانځې ساقي په یوه جام ۹٤

٥ که مې یار په دیدن سرغواړې عوض ۷۵

که نظر په ما توگودو دروغ گار کړې ۲۲۵

که نظر کا څوك په کار د درویشانو ۱۲۵

* که هزار ځله نژدې د زړه په یادیم ۱۰۳

* که هر څو به صحرا سرشوم هم په کلیو ۱۲٦

* که یو ځل مې هغه یار ولیدی دریغه	۱۶۴
* که یې مهر و محبت که یې عناد دی	۱۸۷

ګ

ګاه په غاړه سوځي ګلي رېږ دي په سارو	۱۶۸
* ګوره بیا به خوک ادا په زړه کا غونډه	۱۴۱
ګوره څه بلند مقام دی د اخلاص	۷۲
ګوره هسې کردګار دی رب زما	۱
* ګېږه وتړه په پړی سره کلکه	۱۶۸

ل

* لاس مې وتړې د زلفو په طناب	۳۷
لکه کاندې په کوش و نظر باز	۶۸
* له اغیار سره خندا څه په کار نه ده	۱۴۰
○ له چشمانو مې د غم اوښې اورېږي	۲۱۶
له دې کته له پوزیه خوبه ولاړ شي	۲۳۳
* له هغو سره به څه فکر د یار وي	۲۶۳

م

* ما به ولې کړ فریاد او فغان دریغه	۱۶۴
ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړې	۲۲۲
* ماتوبې مې خوله په سوک	۸۳
ماچې جور و جفا بیا مونده له یاره	۱۴۲
* ماچې سترګې و ګلرخ ته وار ولې	۲۵۳

* چې هرچا لېدلی نه وي يار زما ۲۹
O چې هردم له خپله ځانه ګرېزان يم ۱۰۹
* چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا ۲۸
چې يې ولېد دستا حسن بې حسابه ۳۹

ښ

* ښو به شمېرم زه غمونه د هجران ۱۱۷
* ښو به صبر په جفا د يار کوم ۹۹
O ښو به هسې آزادي په دا جهان کړې ۲۲۱
* ښو ترمیانه ورانه نه کړې دتن پوله ۱۶۹
ښو جفا قبوله نه کړې د اغيار ۵۲
ښوک دې راکاندي قسم په کردګار ۵۳
* ښو يو ځله يې تاراج په جفا نه کا ۲۱
څه شو که خاموش يم ستا د عشق له آه سړه ۱۳۹

خ

* خان سلطان د دې جهان ۱۱۸
خبر نه یم چې يې راوستم له کومه ۱۶۹
* خدای دې وژغوره له هرې پرېشانه ۲۷۱
* خدايه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق ۸۲
خدايه زړه د رقيب نرم په احسان کړې ۲۲۱
* خدايه مه کړه نااميد هغه وګړي ۲۱۹
* خراب زړه مې د دلبر و هوا يوور ۹۷

ورک شه ورک شه بدکردار او بدسیري ۲۷۳

* ورکه عاشقي شه هم یې نوم هم یې نښان ۱۱۸

* ولې تللی یې له ما مدام په څه ۱۳۸

* ولې نه ګورې وما ته سم په څه ۱۳۸

* ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې ۲۲۶

ومحمود و ته نظر کوه مدام ۹٤

* وښته سپین سترګې تاریکې غاښ کنډاس ۷۰

ه

○ هرچې خپلې مینې خوار کړ خوارې مرګ نه ۲۸٤

هرچې ستا په نخدان کې یې منزل شي ۲۳۹

* هرچې ستا کوڅه ما واکا ۱۶

هرچې کښت یې په باران او په سیلاب وي ۲۵۷

هرچې نه وي خوار و زار ٥٤

* هرچې وویني په سترګو روی دستا ۱۳

* هرساعت زما دغوږ په تا وولو ۱۲۳

* هرساعت که څه ګوزران دي بې مخلصه ۱۹۲

هرګفتار دهره ویناچې خوله عبس کا ۲۸۲

* هرمطرب چې غوږي تاوکا درباب ۳۷

هرنګار چې نې وفا دي نګار نه دی ۲۰۶

* هروګړي چې منصور غوندې په دار شي ۲۲۹

هریو ګل دستا د باغ، روښن تردي ترچراغ ۷۸

*	هسې بې یاره خفه یم په جهان کې	۲۵۰
	هسې تله کاندې وګوره یاران ژړېږي	۵۷
	هسې تېزه دې ومې د دوران	۱۰۹
	هسې خوښ یم ستا د در په خاکسارۍ کې	۲۵۱
*	هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی	۲۵۶
*	هسې رنګ نعمت راکړی خدای ومادي	۱۸۳
	هسې مست یم ستا د شونډو په شراب	۳۵
	هسې نه چې زما یار واړه جفا که	۱۶۷
*	هسې یاد یې همیشه مدام زما	۲۵
	هسې یمه یاره ستا په غم تازه	۱۵۳
	هغو بیاموند سعادت په دا دنیا	۳۱
	هغه دم چې زړه ملال شي	۲۳۴
	هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي	۲۴۰
*	هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب شي	۱۸۵
	هغه ژوی چې بې خدایه محبت کا	۱۹
	هغه ژوی چې مین وي څه به خوب کا	۱۷
	هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی	۲۰۷
*	هغه یار چې ښایسته دی تر آفتابه	۲۷۹
	همېشه دې زما سر او ستا قدم وي	۲۶۶
	هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا	۲۳
	هومره اوښکې مې څڅېږي په رخسار	۵۱

* هيڅ ثابت نه کړه چا دې دنيا وفا ٤
هيڅ مي نه زده نه پوهيږم دا څه پېښه ١٥٨
هيڅ مي نه کړه په دا عمر کې حاصل ٨٩
هيڅوک مه شه گرفتار د تورو زلفو ١٢١

ی

o ياد استا چشم و ابرو وينم په خواب کې ٢٨٦،٢٤٦
ياد و يې په خوله مکه او مدينه ١٧٧
* يار ياري راسره نه کا الغياث ٤١
o يو ځل ولېدې د يار پرېشانې زلفې ٢٥٢
* يو يو داغ په تن ابسی دم چا دی ١٨٢ .

بسم الله الرحمن الرحيم

وره هستي کردګار دی رب زما | چې صاحب د کل اختيار دی رب زما

همګي بزرګواران چې څوک يې وايي | تر همه و بزرګوار دی رب زما

نه يې هيڅ حاجت په چا باندې موقوف دی | نه د هيچا منت بار دی رب زما

له نيستي يې د هستي صورت پيدا کا | هسې رنګ پروردګار دی رب زما

هم صانع دی د جملو مصنوعاتو | هم سامع د هر ګفتار دی رب زما

چې يې هيڅ يې نه مثل نه مثال شته | د هغو عطر و عطار دی رب زما

هر نعمت چې د دنيا او د عقبی دی | د همه و اړو معمار دی رب زما

خوانند ه د نا نويسو صحيفو دی | دانند ه د هر اسرار دی رب زما

که ظاهر دی که باطن دی که مابين دی | له همه و خبردار دی رب زما

که پيدا که پوشيده دی که اوسط دی | په همه و وقوف دار دی رب زما(1)

شريک نه لري په خپله بادشاهي کې | بې شريکه شهريار دی رب زما

هسې نه چې واحد يې يا ده له عجزه | په واحد وجود بسيار دی رب زما

څه حاجت دی چې وبل خواته يې غواړم(2) | په خپل کور کې همکنار دی رب زما

حاجت نه لري د هيچا و ياري ته(3) | له هغو سره چې يار دی رب زما

١ هيڅ تغير او تبديل نه لري تاسخ (پا ته) | تل تر تله برقرار دی رب زما ١٥

---

(١) دا بيت د "ب" په قلمي نسخه او د کلتور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٢) قلمي نسخې: "څه حاجت دی چې يې بله خواته غواړم".
(٣) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته د نور چا و ياري ته"، د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري د نور چا و ياري ته"، او په دوهم نسخه کې "حاجت نه لري د نورو و ياري ته" راغلی دی.

که صورت د محمد (صلعم) نه وی پیدا | پیدا کړې به خدای نه وه دا دنیا
کل جهان د محمد په مخ پیدا شو | محمد دی د تمام جهان آبا
نبوت په محمد باندې تمام شو | نشته پس له محمده انبیا
نور هاله د محمد و پیدا شوی | چې نه عرش و نه کرسي وه نه سما
بوی هاله د محمد و په جهان کې | چې بوی نه و د آدم او د حوا (۱)
که صورت یې آخرین دی پیدا شوی (۲) | په معنی کې اولین دی تر هر چا
که نبي دی که ولي دی که عاصي دی | محمد دی د همه واړو پیشوا
چې یې دین د محمد دی قبول کړی (۳) | جنتي دی که فاسق دی که پارسا
محمد د گمراهانو رهنما دی | محمد دی د ړندو د لاس عصا
که ناداره پیروي د محمد ده | گنه نشته په جهان بله رڼا
محمد د بېچاره و چاره گر دی | محمد دی هر دردمنداره دوا
خدای یې مه گڼه بېشکه چې بنده دی | نور یې کل واړه صفات دی په رښتیا (۴)

۲

نه تاج د محمد د در خاکروب یم
که مې نه کا خدای له دې دره جدا (۵)

۲۸

(۶) دوباره دې راتلل نشته په دنیا | نن دې وخت دی که دروغ کړې که رښتیا
هر چار چې تر وخت تېره شي عنقا شي | عنقا نه دی په دام نښتي د هېچا
تر وخت تېرې اوبه بېرته نه جاروزي | نه جاروزي تېر ساعت په بېرته بیا
تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی | مړ چا نه دی ژوندی کړی په ژړا (۷)
که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی (۸) | غره مه شه د دې عمر په بقا

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۲) د "ب" په نسخه کې "خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی". د "خ" په لومړي نسخه کې "که صورت یې آخرین و پیدا شوی"، په دوهمه نسخه کې: "په دا خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی".
د "ب" چاپ: "په صورت که آخرین دی پیدا شوی په معنی کې اولین دی له هر چا".
پېښور چاپ: "که صورت یې پیدا شوی آخرین دی په معنی کې اولین دی تر هر چا".
(۳) د "خ" په لومړي نسخه کې: "چې چا دین د محمد دی قبول کړی".
(٤) د "ب" لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "نور محمد واړه صفات دی په رښتیا".
(۵) د "ب" چاپ: "که مې خدای نه کا له دې دره جدا".
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرې د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې او د "ب" چاپ: "مړ چا نه دی ژوندی کړی په دنیا".
(۸) د "ق، ک" چاپ: "که مقصود لرې په زړه کې وخت کوتاه دی".

هره نښه چې صحیح ګڼې په زړه کې — په غرور به د غه[1] نښه کړې خطا
په امید امیدې خلق نا امید کړل — د ایام له مکره مه شه بې پروا
چې د مرګ په تماچه دې شي خوله ماته — ترو به ماته خوله به څرنګ کړې ثنا[2]
وېرې ڈلې ارتېنې چې وینا وایي[3] — تا ته وایي که پوهېږې د ا وینا
هلاك نه يې چې په زور دې څوك تعلیم کا — هم عاقل يې هم بالغ يې هم دانا
په عمل د نېك و بد و فهم[4] وکړه — چې په دا کې دې بهبود دی که په دا
سره د ننه په ګریوان کړه ستر ګې روڼې — ډېر په پوه ته پوه ته مه ځه سر هوا
سر هوا سر هوا مه ځه و آسمان ته — ته په اصل کې له ځمکې يې پیدا
د عمل په ځای به دا پوښتنه نه وي — چې ته زوی يې یا لمسی يې د فلانا[5]
په خپل ځان ښېګڼه وکړه غره مه شه — په ښېګڼه دادي او د بابا[6]
هغه نا وي چې په ځان ښایسته نه وي — څوك به څه کاندي ښایست د موروننیا[7]
داخبره زه وځانته کرم ای یاره[8] — دلګیر مه شه که مې نوم واخیست دستا
نوم دستا او دبل خلم ځان ته وایم — دا عیب نه دي همه واړه زما[9]
هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم — نه مې کار نه مې غرض شته په نورچا[10]
هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم — دا عیب نه دي همه واړه زما[11]
که مې ځای د دې غمونو وي په زړه کې — ما به څه لره کوله دا انشا

۳ — چې د مرګ سختي خواري داستا په خوا دي[12]
اې رحمانه ولې نه مرې لا پخوا — ۵۰

(۱) د "پ" له لومړي نسخې، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلی دی.
(۲) د "پ" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" "لومړۍ نسخه": "ترو به ماته خوله به څه کوې ثنا" ـ د "ق ،ک" چاپ: "بیا به ماته خوله به څه وايې ثنا".
(۳) د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او "پ" لومړۍ او مختلط نسخه": "وېره ډلې ارتېنې چې وینا وایي".
(۴) د "پ" "پ" چاپ کې د "فهم" پر ځای "عمل" راغلی دی.
(۵) د "ق ،ک" چاپ کې د لومړي مسرې "نه وي" پر ځای "نه شي" راغلی دی او دوهمه مسره يې داسې ده: {"چې ته زوی يې د فلاني ... د فلانا". (ق چاپ: "چې ته څوك يې یا لمسی يې د فلانا".)
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "په خپل ځان ښېګړه وکړه که په وېږې غره مه شه په ښېګړه دادي او د بابا".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "څوك به څه کاندي ښایست د موروننیا". د "خ" دوهمه نسخه، "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "پ" مختلط نسخه: "څوك به څه کړي ښایست د مورونیا".
(۸) د "ق" چاپ: "داخبره کړم ځان ته زه هو ښیاره".
(۹) چاپي دیوانونه: "نه مې کار نه مې غرض شته په بل چیا".
(۱۰) دا بیت په "پ" چاپ، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "پ پ" چاپ کې يې دوهمه مسره داسې ده: "نه مې کار شته مې غرض ... په نورچا".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسرې د "همه واړه" پر ځای "همګي" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۱۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې په خوا دي". "ق" چاپ: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې وي په خوا کې". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "پ" مختلط نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې لا په خوا دي".

هېڅ ثابت نه کړه چا ددې دنیا وفا — واړه میني کاندي بېهوده په دا دنیا (١)
هر څوك چې دعوی په دا دنیا کاندي خیلی — واړه باطل وايي دنیا نه ده دهچا
دافلك كلال دی سازول او ماتول كا — د بنې ما و تا غوندي پیدا کړه هم فنا
هر سنگ و کلوخ چې څرگند بنې ددې دهر — واړه گکړی دي څوك دشاه څوك دگدا (٢)
دام دې هېڅوك نه بنې دي ددنیا وهگذر ته — سنکا ن به وکړي نه شي دسیمرغ او دعنقا (٣)
هر څوك چې لردې فاني نفس وابستگي كا — نه به شي ترلي په ځنځیر سره هوا (٤)
ماه دی که آفتاب دی عاقبت واړه خراب دي — گل که همېشه وي هسې نه تر ابدا (٥)

مد بره و مد ناصح په خلاف ددا نایانو
مینه ددنیا پسندلې نه ده هېڅ دانا

٤ — ٥٨

چې دوه بنځې وي دچا — هم سُني وي هم پارسا (٦)
خدمت کړونې دخښتن وي — په بنه خوی وي آراستا
تفاوت پکې حرام دی — که شري وي که خاصا
لازم دادی وخښتن ته — تفاوت دې نه کا بیا
په خوراك هم په پوښاك کې — که کنه وي که حدوا (٧)
او که داهسې به نه کا — خپل عمل به کا ببدیا
یو دلې به مجنون و مري — بل هورې به شي روی سیا
داحدیث دی واړه دشوی — که څوك فهم کا په دا
هغه څوك چې تفاوت کا — زه ویناریم دی لرما
په مشکوٰة کې دي راغلي — ورشه وپوښته عاما

ناصح ژغورې یوه خدایه
له عذابه له خطا

٥ — ٦٩

(١) داغزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې د "بېهوده" پر ځای "بې وفا" راغلی دی.
(٢) د "ب" لومړۍ نسخه: "واړه گکړی دي څوك دشاه ود گدا".
(٣) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته.
(٤) د "ق. ك" چاپ: "کله شي ترلی په ځنځیر سره هوا".
(٥) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "ب پ" چاپ کې داسې دی: "ماه دی که آفتاب دی همگي واړه خراب شي گل که همېشه وي هسې نه تر ابدا".
د "ب" لومړي نسخه: "گل که همېشه وي هسې نه تر ابدا".
(٦) داشعر د بدورن له مجموعې څخه چې په ١٨٤٧ کال کې خپره شوې ده نقل شو او د "ب" په دریم نیمگړې نسخه کې هم وروسته لاس ته راغی.
(٧) په اصل نسخه کې "خذوا" راغلی دی. گرمعنی یې څرگنده نه شوه ځکه نو دلته د "حدوا" په شکل ونیول شو چې معنی یې "نال" دی.

بنده بنده دا دنیا — چې تو بنده د عقبا
مذمت د دنیا مه کړه — واوره پند کړه د اوینا
د دنیا په باندې کېږي — د هغه جهان سودا
په دنیا کې ډېر حکمت دی — پرې پوهېږي حکما (۱)
که غلیم لره يې ورکړې — غلیم دوست کا په هوا
که تر سر يې صدقه کړې — رفع دفع کا بلا
که په اور باندې يې کېږدې — بوی د عود و کا پیدا
که يې تویه په صحرا کړې (۲) — ښایسته کاندي صحرا
که يې نذر کړې و پیر ته (۳) — خوشحال ډېر شي په خندا
خوش وندي وي په جهان کې — یادوي دې په دعا
د حاتم په څېر دې ستايي — خطاب ډېر کا د سخا
سخي هر يو د خدای دوست دی — وَلَوْ کَانَ فَاسِقًا
هر بخیل د خدای دښمن دی — وَلَوْ کَانَ زَاهِدًا
دنیا کښت د آخرت دی — دا خبره ده رښتیا
د دنیا طالبان ډېر دي — که يې مومي څوک لږ چا
ولې مرد پکې هغه دی — چې سخي وي هم پارسا
په دنیا کې بدي نشته — که بدي نه وي له تا (۴)
په دنیا کې خطا نشته — که له تا نه وي خطا (۵)
دنیا بحر دی ښیېږي — آیینې غوندې صفا
خپل خپل مخ پکې لیده شي — که څوک زشت وي که زیبا
هم خطر پکې د سر شته — هم ګوهر دی بې بها
وفادار لره وفا شوه (۶) — جفاکار لره جفا
لدیوه مخه يې درد وي — لدبل مخه يې دوا (۷)

---

(۱) پېښور چاپ او قلمي نسخې: "ډېر شد و يو ښسته حکما".
(۲) د "پ" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که يې توی کړې په صحرا کې".
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "که يې ورکړې و فقیر ته".
(۴) د "پ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که له تا نه وي خطا".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "و یا کار لره وپاشوه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، د "خ" دوهمه نسخه او د "پ" نسخې: "لدیوه مخه دوا".

چې ته خوند کاندي د زهرو — چې ته خوند کا د حلوا
کار همه واړه موقوف دی — د سړي په مدعا
سالکان دې ننداره چې شي — د خپل ځان په تماشا
هېڅ کا هغه به مومي — دنیا ځای دی د جزا
لکه وي یا هسې به پاڅي — که نادان وي که دانا
فتوی و نیسه په مخ کې — پسې مه کړه په تقوا
دنیا نده هغه دین دی — چې له نهي وي سېوا
و طاعت و ته ولاړ وي — همېشه تړلې ملا
له حرامو یې پرهېز وي — هم مشغول په پنځ بنا[1]
کلمه یې وي قبوله — هم په جهر هم خفا[2]
د دنیا د کار د پاره — فرض لمونځ نه کاندي قضا[3]
هم صایم د رمضان وي[4] — هم زکوة کاندي ادا
که یې توان د حج رسېږي — حج هم وکا پسې بیا
دا پنځه بنا د دین دي — چې بیان یې وکړ ما
چې یې یون په دا طریق وي — هغه کس دی اولیا
که یې مال د دنیا پر دی — هېڅ دې نه کاندي پروا
دنیا بده د هغو ده — چې یې کسب وي ریا
یا یې کسب د ریا وي — یا یې وګټي په غلا[5]
یا یې ټوله کا په ظلم — یا د خمر[6] په سودا
یا یې وکا په شرابو — یا یې وکا په زنا

---

(1) د "خ" لومړۍ نسخه: "پای شپول پنځ بنا"، د "ب" دوهمه نسخه: "بیا یې شپول وي پنځ بنا".
(2) د "ب" چاپ کې "هم په جهر په اخفا" په پېښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا"، د "پ" په لومړۍ نسخه کې: "هم په جهر هم خفیا" د "خ" په لومړۍ نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "فرض لمونځ نه کاندي قضا" راغلی دی.
(3) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(4) په پېښور چاپ کې "هم صایم وي د رمضان" او د "خ" لومړۍ نسخه "هم صایم به د رمضان وی" راغلی دی.
(5) دا بیت د "ب" چاپ کې نه دی راغلی
(6) په چاپي دیوانونو کې او د "ب" په دوهمه نسخه کې "خمرو" راغلی دی.

یا ناحق خونونه کا نه یې — یا مالونه خوري د چا

عبادت کا په ځان فرض — د باد شاه د امرا (۱)

حق باطل کا، باطل حق کا — په سبب د رشوت ریا (۲)

نه یې ویره شي (۳) له خدایه — نه یې شرم نه حیا

دیو یې ګېډې د پاره — هزار خونې کا بېدیا (۴)

همېشه یې له ستمه — خلقه وي په غوغا (۵)

ګوش او هوش یې هرګز نه وي — د مظلومو په ژړا

د فرعون په څېر به (۶) ناست وي — بې پروا او کبریا

بتخانې وته یې مخ وي — و مسجد وته یې شا

اختلاط کا له بدانو — له نېکانو وي جلا (۷)

هېڅ یې نه وي په خاطر کې — تولا و تبرا

خدای په هسې رنګ بلا — ته پېښنه مه کړه (۸) رحمان

٦ — ١٢٤

را شه مه کوه له چا سره جفا — له ژوندون دې ضایع کېږي بېوفا

په دنیا کې هېڅوک نه دي پاتې شوني — واړه تلونې دي کډن دي که سبا

د یاران چې نن وتا وته جلوه کا — په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (۹)

که دیدن دې د دوی خوبن وي وته ګوره (۱۰) — چې فنا شي بیا به کله شي پیدا

د خزان پاڼې چې بېلې شي له ښاخه — په حکمت به یې پیوند نه کا حکما

چې په ځمکه څاڅکي پرېوځي له اسمانه — بیا له ځمکې ختی نه شي په سما

ګومان مه کړه چې بیا سترګوله وړشي (۱۱) — هغه اوښکې چې له سترګو شي جدا

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "د باد شاه او د ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "د باد شاه و امراء" د "پ" لومړي نسخه: "د باد شاهانو د امرا".

(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.

(۳) په چاپي دیوان کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.

(٤) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې د "بېدیا" پر ځای "پیدا" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوان کې "واړه خلک وي په غوغا" او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې "خلقه دي په غوغا". او د پښتو ټولنې په دوهمه نسخه کې "خلقې وي په غوغا" راغلي دي.

(٦) د "خ" په دواړو نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.

(۷) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سیوا" راغلی دی.

(۸) د پېښور چاپ: "ما رحمان ته پېښنه مه کړې".

(۹) د "پ" په لومړي او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځې پسې به واړه شي فنا". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "په دوه ورځو پس به واړه شي فنا"

(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړي او دوهمو نسخو کې "که دیدن دې د چا خوبن وي ورته ګوره". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "که دیدن دې حبیب خوبن وي ورته ګوره".

(۱۱) د "پ" لومړي نسخه "ګومان مه کړه چې به سترګوله بیا ورشي". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې بیا سترګوله ورشي". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې نه سترګوله ورشي".

دا په هره ورځ چې خېژي ببل بېل نمر دی   هر چې پر پوځې هغه نه شي ختی بیا

که جنت په زهد نه دی بې کرمه (۱)   هر سړي دې خپله غاړه کا ا د ا

که د نفس (۲) دپاره سل محنته وکړي   یو محنت به دې په کار نه شي فردا

که تمام جهان په خپله ګېډه وخوري   یاد به نه شي په درود او په دعا

که یوه دانه (۳) دوږي په لاس ورکړي   هم دغه به دې توښه شي د عقبا (٤)

که یو څاڅکی اوبه تږي لره ورکړي   د دوزخ اوستا ترمیان به شي دریا

که یو ځله سر د خدای دپاره (۵) ټیټ کړي   په قیامت به سربلند شې ترهر چا

بازار دا دی که څوک سودا وسودا کاندي   په هغه جهان نه سود شته نه سودا

آشنایان که څوک (۶) پوهېږي نن یې وخت دی   چې زاریږي یو آشنا تر بل آشنا

که ژوندون دی خو هم دا دی په جهان کې   چې له چا سره تېرېږي په خندا (۷)

خدای امان راکړه له هسې زند ګۍ (۸)   چې ته بد وايې له بله، بل له تا

زړه بنه دي که په صلح او په صلاح وي   نه شکرې په فتنه او په غوغا

نس په خاورو په خس ډک بنه دی بې غمه (۹)   نه غم په خاور وخس بخه حلوا

ماته ملا په مشقت په محنت بنه ده (۱۰)   نه حرام د همیانۍ د چا تر ملا

ړوند بهتر دی چې څه نه ویني په سترګو   نه چې سترګي په پردي حرام کاوا (۱۱)

ګونګ بهتر دی چې بې کام بې زبان وي   نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا (۱۲)

کوڼ بهتر دی چې څه نه اوري په غوږو   نه چې غوږ کاندي په بد ویل شنوا (۱۳)

دیوا ودد که په خوا درشي خو بهتر دی   خدای دې بد سړی در نه ولي په خوا (۱٤)

---

(۱) په چاپي دیوانو کې "بې له فضله" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "که جنت په زاهدی نه دی چا موندلی".
(۲) په "پ" چاپ کې د "نفس" پر ځای "نس" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "یوه دانه" پر ځای "یو ذره" راغلی دی.
(٤) د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړی نسخه کې د "عقبا" پر ځای "بقا" راغلی دی.
(۵) په پېښور چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې د "دپاره" پر ځای "په لوري" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړی نسخه: "آشنایان که څو پوهېږې نن یې وخت دی". او په پېښور چاپ کې دا مسری راغلی ده: "آشنایان که څه پوهېږې دا یې وخت دی."
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې: "خدای امان وکړې له هسې زند ګیه". د "خ" په دوهمه نسخه کې: خدای امان وکړې له هسې ژوند ګسه.
(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "نه چې سترګې په پردي په دنیا نوا" او همدا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۲) دا بیت په پېښور چاپ کې: "ګونګی بنه دی چې بې کام و بې زبان وي. نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کام بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې مکام سرپا نه دی نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "پ" په چاپ، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې نه دی راغلی.
(۱٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دیو دده که په خوا درشي بهتر وي که له چا سره همدمردی اژدها". او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده: "دیو لیوه که په خوا درشي بهتر دی."

د جاهل تر همدمۍ نه به بهتر وي | که له چا سره همدم مروي اژدها (۱)
که مشکل دې خو دې ړونو ړغول دي | سهل کار دی سودا و زیان دې دنیا
سودا و زیان د دنیا واړه سهل کار دی | خدای دې نه کا څوک په سهل کار رسوا (۲)
چې د ورور او د عزیز زړه پرې آزار شي (۳) | حاصل مه شه هغه خپله مدعا
بنه خواره چې یوې خورې بل ورته ګورې | خواره نه دي هغه زهر دي ګویا
ګاه د نورو رضا بویه ګهې خپله | په کار نه ده همېشه خپله رضا (۴)
چې بنا دي یو زمان وې غم ترتله | دغه هسې چارې نه کا نه دي دانا (۵)
لکه ځان هسې وبل وته نظر کړه | لکه ستا دی هسې ځان دی د هر چا
منصفانو لره بویه چې انصاف کا | نه چې نغوته کا د حرص او د هوا
د سړي په خاطر هر څه هر څه کړې | هسې نه چې واړه وګڼې روا (۶)
دین داران دې وخپل دین وته نظر کا | څوک فکر ونه د صواب دي څوک خطا (۷)
خدای دې نه کا نه دې خطا د چا له لاسه | څه نسبت دی د خطا و د عطا (۸)
هسې نه چې سړي واړه سره سم دي | څوک عالي (۹) دي څوک اوسط دي څوک ادنا
د هر چا حرمت په خپله اندازه دی | نه چې ځای مومي نفر د امرا (۱۰)

۷ — زه رحمان له چا شکوه شکایت نکړم (۱۱)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا — ۱۹۴

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۳) پېښور چاپ: "چې د ورور او د عزیز پرې زړه آزار شي". د "پ" دوهمه نسخه: "چې د ورور عزیز زړه پرې آزار یږي". د "خ" لمړۍ او دوهمه نسخه: ۱- لومړۍ نسخه: "چې د ورور د عزیز زړه پرې آزار یږي". په دوهمه نسخه کښې د "آزار یږي" پر ځای "زهیر یږي" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه چې همه واړه وګڼې روا". او د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلی دی: "نه چې وګڼې همه واړه روا".
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کښې داسې راغلې ده "څوک فکر ونه د صواب څوک د خطا" په پېښور چاپ کښې داسې راغلې ده: "څوک فکر ونه د ثواب کا څوک خطا". د "پ" په دوهمه نسخه کښې "څوک فکر ونه د ثواب وي څوک خطا". او د "خ" په دوهمه نسخه کښې "څوک پکر ونه د عطا دی څوک خطا" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۹) د "پ" چاپ، پېښور چاپ، او د "خ" په دوهمه نسخه کښې د "عالي" پر ځای "اعلیٰ" راغلی دی.
(۱۰) دا مسرۍ په پېښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړۍ نسخه کښې داسې راغلې ده: "نه چې مومي کفر ځای د امرا"
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کښې: "رحمان شکر شکایت له هېچا نکړم | نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهمه نسخه کښې: "زه رحمان شکر شکایت له چا نه کړم | نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهمه نسخه کښې: "رحمان شکوه شکایت له هېچا نکړم | نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ماته والې چې په خه کوې ژړا — نه دي معلومېږي دغه (۱) خپل جور و جفا
ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره — ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (۲)
خه بناي به کاندي طایفه د عاشقانو — رسم د بتانو (۳) که هم دا وي لکه ستا
دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي — نه را معلومېږي د دې دمنو زړو دوا (٤)
یو دستا ماني شو بل غورځي (۵) د رقیبانو — وار په وار مې وژني کله هغه کله دا
هر چې عاشقي کا که په قطع افلاطون وي — زه خو یې مجنون گڼم که نن وي که سبا
سپي هم په عذاب د جدایۍ د وژلو ندی — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا (۶)

۸

هېڅ مې په کار نه دی رحمان تا غواړم دلبره (۷)
زه په دا راضي یم باقي هر څه ستا رضا

۱۷۲

عالمان دي روښنايي د دې دنیا — عالمان دي د تمام جهان پېشوا
که څوک لار غواړي و خدای هم و رسول ته — عالمان دي د دې لارې رهنما
کیمیاگر که د کیمیا په طلب گرځي — هم مې د عالمانو ده کیمیا
په مجلس د عالمانو به سره زر شي — که څوک کاڼی وي که لوټه د صحرا (۸)
جاهلان دي په مثال د مړدگانو — عالمان دي په مثال د مسیحا (۹)
چې مړه یې له نفسه ژوندي کېږي — عالمان دي واره هسې اولیا (۱۰)
هر سړي چې رتبه نه لري د علم — سړی نه دی خالي نقش دی گویا

۹

زه رحمان حلقه بگوش د هر عالم یم (۱۱)
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

۱۸۰

---

(۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "هغه" راغلی دی.

(۲) د "غ" دوهمه نسخه: ته جور و جفا کړې زه ملامر افسوس ژړا کړم — ستا که دغه نه وای دا به هم نه وو زما. د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "له ما" راغلی دی او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه وو زما" راغلی دی.

(۳) د "غ" لومړۍ نسخه کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلي دي.

(٤) چاپي دیوانونه: "نه را معلومېږي د دې دمن د زړه دوا". مصوره نسخه کې لومړۍ مسری: "دا خصلت چې ستا دی که بل هم په دغه شان وي".
د "غ" دوهمه نسخه: "که دې جور و ستم درست په دغه شان دی".

(۵) چاپي دیوانونه: "هر دور" او د "غ" لومړۍ نسخه کې: "غور زنگ" راغلي دي.

(۶) دا بیت د "غ" په لومړي او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
سپی هم په عذاب سره دې خدای چېرې مه ندکا — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی یم په دنیا
د "ق" چاپ: سپی هم په عذاب د خدای د وژلو یاره نه دی — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا

(۷) چاپي دیوانونه: "هېڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — دا نه ماره شاده باقي هر چې ستا رضا".
مصوره نسخه: "هېڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — زه په دا راضي یم باقي هر چې ستا رضا".

(۸) "م، پ" چاپ: "که څوک کاڼی وي یا بوټی د صحرا". د "غ" لومړۍ نسخه: "که څوک کاڼی څوک لوټې د صحرا".
د "پ" لومړۍ نسخه: "که څوک کاڼی وي که څوک لوټه د صحرا".

(۹) د "پ" دوهمه نسخه: "عالمان دي واره هسې اولیا".

(۱۰) د "غ" دوهمه نسخه: "چې مړه یې په نفس سره ژوندي کېږي — عالمان دي واره هسې اولیا".

(۱۱) د "پ" دوهمه نسخه: "زه رحمان د عالمانو خاک پای یم".

که خیل زړه غواړې له چا　　ځان صیاد کړه د عنقا
د حباب کلاه په سر کړه　　سوړ په آس شه د هوا
لکه خضر هسې پا ځه　　اوبه وڅښه د بقا
له زمینه قدم کېږده　　په آسمان لکه عیسا
د هغه استاد شاګرد شه　　چې دې وښیي کیمیا(۱)
دا چې ما درته بیان کړه　　که حاصل کړې واړه دا

۱۰　　ها الطمع کړه　　۱۸۷
له خوبانو د وفا

دا دنیا ده بې وفا　　بې وفا ده بې بقا
نه یې مخ شته نه یې څټ شته　　لکه لوټه د صحرا
په یوه ګړۍ یې مخ وي　　په یوه ګړۍ یې شا
په یوه ګړۍ دستا شي　　په یوه ګړۍ نزما
په یوه ګړۍ یې درد وي　　په یوه ګړۍ دوا
په یوه ګړۍ یې خوف وي　　په یوه ګړۍ رجا
په ساعت کې یې بقا وي　　په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي　　په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خنداوي　　په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي　　په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي　　په ساعت کې یې غنا
چې نه شان لري نه شکل　　کله دا شي کله دا

۱۱　　خدای خوک پښېمان مه کړه　　۲۰۰
په دا هسې رنګ بلا

په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هیچا　　تور تپ شوی یم په غم د هر آشنا(۲)
که زړه طمع توقع له بله نه کړم　　د بل طمع توقع کېږي له ما

---

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کښې نشته.
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کښې داسې راغلې ده: "نه وریت شوی یم په غم د هر آشنا".

که مې ورور که مې عزیز دی که مې یار دی(۱) — واړه غواړي خپله خپله مدعا
په هر کور کې ژړا ان راته زګیروی کا (۲) — لاس مې نه رسي د هیچا په دوا
د دنیا خبرې واړه په دنیا شي — ما به څه کا څوک چې نه لرم دنیا(۳)
که په کلي کې مې کور دی زه ګومان کړم(٤) — چې کور نه دی دا مې کور دی په صحرا
چې څه کا پېرې نه پوره وي نه نیمګړي(۵) — څوک به څه کا له هغو سره خندا
چې یې بند توښه و بله سره نه شي(۶) — تر هغه آشنا بهتر دی نا آشنا

۱۲ — ۲۰۹

په توده ځمکه استوګنه ده مشکله
څه به ژیست شي له [illegible] سره دچا

با دشاهي لري هر یو غلام دستا — د خاصانو په ځای ناست وي عام دستا
پخته کله وي چې لاف د پختګۍ کا — پختګان دي په داغ کې خام دستا
خو هم هومره یې په ننګ و نام نظر وي(۷) — چا چې نه وي اوریدلی نام دستا
همیشه به له مقامه بې مقام وي — هغه څوک چې لټوي مقام دستا
خو په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه شي(۸) — و به نه وینې رخسار ګلفام دستا
صبح و شام په هغو خلقو باندې یو وي — چې آرزو لري هر صبح و شام دستا
بل کلام یې په زړه کله اثر کاندې(۹) — چې تر غوږ یې شي شیرین کلام دستا
فراموش کاندې همه(۱۰) نورې مستۍ — هر چې نوش کاندې باده په جام دستا
دام دستا د تورو زلفو عالم ګیر دی(۱۱) — تنها نه یم نښتی زه په دام دستا

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مسری داسې راغلې ده: "که مې ورور که مې عزیز که مې فرزند دی". د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "که مې ورور که مې عزیز دی که مې یار وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که مې ورور که مې عزیز که مې څه یار دی". راغلې ده.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی او په نورو ټولو کې د "زګیروی کا" پر ځای "یراته دی" راغلي دي.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "ما به څوک څه ورکړي چې نه لرم دنیا".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګومان کړم" پر ځای "یو یعزم" راغلي دي.
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې دی نه پرې څه پوره وي نه نیمګړي" په "پ" "چاپ کې داسې راغلي دي: "چې پرې نه وي څه پوره او نه نیمګړي". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "چې دې نه پرې څه پوره وي که نه نیمګړي" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې دې نه پرې څه نیمګړي نه پوره وي".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې یې هیڅ بند توښه وبله نه شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "خو هم هومره یې نظر په ننګ و نام وي".
(۸) چاپي دیوانونه: "چې په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه وي".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "بل کلام به یې په زړه کله اثر کړه".
(۱۰) د "ق" چاپ او "ق.ک" چاپ: "هغه" او نو موړي مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "فراموش که هغه نور جامونه واړه".
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "دام دستا د زلفو عالم ګیر دی". په "ق" او "ق.ک" چاپ کې داسې دی: "دام د زلفو دې دنیا کې عالم ګیر دی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بوی دستا د تورو زلفو عالم ګیر دی".

۱۳ — ۳۱۹

زه رحمان دعا سلام په هغه وایم (۱)
هرچې ما لره راوړي سلام (۲) دستا

هرچې وويني په سترګو روی دستا (۳)
مخ يې کور وي همېشه په سوی دستا

بې دماغه به ترسره وماله تېر شي
چې يې تېر شي ترد ماغه بوی دستا

که لويي کړې خدايې ځايه خوږي نه کړې
چې په دار رنګه قامت دی لوی (٤) دستا

نوربهار شو عالم سير د بوستان کا (۵)
خدای وما وته بوستان کړ کوی دستا

دعيسی له دمه دم وهلی نه شم
چې خوله بېرته شي په ګفتګوی دستا (۶)

هم په دامی لرچشمانو نو (۷) جهېږي
چې يادېږي مې قامت دلجوی دستا

همېشه يې زړه په اور بانديې سپند وي
وهغه ته چې څرګند شي (۸) خوی دستا

دلېر لا شه يې مات وي په زړه کې
چې يې نقش وي په زړه ابروی دستا

څنځير وته يې څه را کاږي
لېونيو لره بس وي موی دستا

وګرنګ وته پخپله ځان پري باسي
چې وزړه وته پري باسي (۹) روی دستا

که ته سل ځله زما يې زه دستا يم (۱۰)
تلونې نه دی له ما جستجوی دستا

۱٤ — ۲۳۱

ګل لمبه شو د بلبل په آه رحمان (۱۱)
نه ګرځېږي يار په های وهوی دستا

خوی که په دا شان وي دل آزار ستا
څه سبادي به کا ندی طلبګار ستا

حيف چې اوريده شي ليده نه شي (۱۲)
حسن ولطافت دی پرلوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "رحمان تل دوعا سلام په هغو وايم".
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "پيغام".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "ديدار".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کښې نشته ، په دوهمه نسخه کښې د "لوی" پر ځای "دلجوی" راغلی دی.
(۵) چاپي ديوانونه ، د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نوبهار دی عالم سيل د بوستان کا".
د "خ" لومړۍ نسخه : نوربهار به عالم سير د بوستان کا".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کښې نشته.
(۷) چاپي ديوانونه : "رود" او د "خ" درېيمه نسخه : "جوی".
(۸) د "خ" په درېيمه او د قلمي نسخو کښې د "شي" پر ځای "دي" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق ک" کښې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کښې د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کښې "بوی" او په "ق" چاپ کښې د "ګرنګ" پر ځای "څنځير" او د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" درېيمه نسخه : "که سل ځله زه دستا يم نه ځمايې".
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "ګل که سره لمبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "حيف چې اوريدی شي ليدی نه شي په جهان کې".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په هر لور".

بیا دو یاره نه گوري وبل ته (١) هرچا چې لیدلی وي رخسار ستا
خدای زده چې ته یار د کوم یوه یې هر طرف یاران دي صد هزار ستا (٢)
ځای د پښنو ایښودو مونده نه شي هومره عاشقان دي په دربار ستا (٣)
بل به هسې نه وي که یې خدای کا (٤) ما غوندې خاکسار وهوادار ستا
بل گومان په ما باندې ومه کړه عمر واره زه او انتظار ستا (٥)
عشق له حسنه حسن دی له عشقه ته نگار زما یې زه نگار ستا
ته زما مطلوب یې زه طالب یم ته زما طبیب یې زه بیمار ستا (٦)
ته که تازه گل د نوبهار یې زه یم عندلیب په لاله زار ستا
جور که جفا ده که ستم دی واره مې منلي دي یکبار ستا
جور وجفا خوک په بها پاوري (٧) زه یم د جور و نو خریدار ستا
یو تار که ضایع شي ستا د زلفو ځان به صدقه کړم تر (٨) هر تار ستا
سل ارمېښتونه دي راوکړه حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا (٩)

١٥

تېر یم زه تر نوره (١٠) کاره
اوس مې ملا تړلې ده په کار ستا

٢٤٦

که خوک یار په جهان غواړي یار دی دا یار دی دا، که د جهان سینگار دی دا؟ (١١)
خیال د زلفو یې زما تر زړه چاپېر شو یا ترگنجه چاپېر شوی مار دی دا؟
دا جهان دی خدای له عشقه پیدا کړی (١٢) د جمله ؤ مخلوقاتو پلار دی دا

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "بیا به دوباره ونه گوري بل مخ ته".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړی نسخه : "په هغه ځای باندې چې ټول دی عاشقان ستا".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "بل به هسې خوک نه وي که خدای کا".
(٥) "ق،ک" چاپ : "عمر واره زه یم په انتظار ستا".
مصوره نسخه : "عمر واره زه یم انتظار ستا". د "خ" لومړی نسخه : "عمر واره او زه او انتظار ستا".
(٦) د "خ" لومړی نسخه : "ته زما نگار یې زه افگار ستا".
(٧) دا بیت په "ق،ک" چاپ کې نشته. قلمي نسخې : "جور د چا خوک په بها پېري".
(٨) په چاپي دیوانونو او لوزو قلمي نسخو کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : "باری حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا".
(١٠) په چاپي دیوانونو کې "له هره کاره" راغلی دی.
(١١) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "یار دی دا که تمام جهان سینگار دی دا".
(١٢) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده :
"دا جهان دی خدای په عشق کې پیدا کړی".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت بیخي نه دی راغلی.

ترعشق وار دکار بل په جهان نشته — ترهغه کارونو وار دکار دی دا (۱)

بل بلبل به دګل نوم اخستی نه وُ — که خبر وی چې ګل نه دی خار دی دا (۲)

بیا راتله دې جهان ته بل وار نشته — بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا

د حباب عمر دې وګوري چې څو دی؟ (۳) — که څوک شمار کاندې د عمر شمار دی دا

۱۶

د مجنون صورت په زړه کړه (تخلص) ګوره (٤)

ستا په عشق کې هسې خوار وزار دی دا

۲۵٤

چې له تا سره په سر کاندې سودا — بل به نه وي هسې ماغوندې شیدا (۵)

نه به ماغوندې شیدا وي په جهان کې — نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (۶)

ما د استا جور وجفا دې قبول کړې (۷) — ولې نه شي د ژړا په ځای خندا

بې د ستا له مخه کون وکه مکان دی — سنه تو سنه مې نه په دا شي نه په دا

جدایي به دې هیڅ رنګ قبوله نه کړم — څومې نه دی روح کالبوت سره (۸) جلا

لکه ورستو مقتدیان وراندې امام وي — ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)

زه بې وینم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی د دې دور که ګدا (۱۰)

کاشکې خط دامانې وما دا کړې (۱۱) — چې له ما سره وعده کړې د فردا

زه چنچله په تا نه یم مین شوی — ستا له لوري په ما شوې ده نندا

زه په تا باندې مین یم له ازله — نه چې کړې می نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ترعشق غوره بل څه کار په جهان نشته ترهغه کارونو غوره کار دی دا." په "پ پ" چاپ کې "ترعشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته." د "خ" په لومړي نسخه کې: "ترعشق غوره کار بل په جهان نشته — ترهغه کارونو غوره کار دی دا." د "خ" په دوهمه نسخه کې "ترعشق غوره کار بل په جهان نشته" او د "پ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی.

(۲) په "پ پ" چاپ کې "یو بلبل به د ګل لوم اخستی نه دُ"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوم د ګل به بلبلان اخستی نه دو." او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی.

(۳) دا مسری په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "د حباب عمر ته وګوره چې څه دی؟" په "پ" چاپ کې "د حباب عمر دې وګوري چې څه دی." د "پ" په دوهمه نسخه کې "د حباب عمر ته وګوره چې څو دی" راغلی ده او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "د مجنون صورت په زړه کړه اې رحمانه."

(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "بل به تا غوندې دلبر شي را پیدا."

(۶) د "پ" لومړي نسخه: "نه به تا غوندې دلبر شي پیدا"، د "پ" په دوهمه نسخه او "پ پ" چاپ کې "نه به تا غوندې دلبر شي را پیدا." او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه به تا غوندې دلبر شي بیا پیدا" راغلی ده.

(۷) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې "ما به صبر ستا په جور وجفا وکړ" او د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "ما به صبر ستا په جور په جفا کړ" راغلی ده.

(۸) د "خ" په لومړي نسخه کې "وبله" او په دوهمه نسخه کې "څبله" راغلی دی.

(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "هسې ما تا پسې کړې اقتدا"

(۱۰) دا بیت په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه یو نه یم درست جهان په تا مین دی که بادشاه دی د دې دهر که ګدا." او ورستنی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې "که بادشاه د دې دهر که ګدا" د "خ" په مصوره نسخه کې داسې راغلی ده: "که بادشاه دی که وزیر دی که ګدا"

(۱۱) دا مسری په "پ" او "پ پ" چاپ کې "کاشکې خط دامانې وما لدا کړې" راغلی ده.

چې دستا د عاشقۍ په تېغ شهید شي　　د رحمان غاړه به هاله شي ا د ا

۱۷　　۲۶۶

د رحمان وزېړي رنګ وته نظر کړه
چې مدام په تا پسې کاندي ژړا (۱)

هر چې ستا کوڅه ماوا کا　　ځای یې بر شي تر افلاکا (۲)
ځان هاله ورته بادشاه شي　　چې یې ستا د دره ګدا کا (۳)
چې دستا د دره ګدا شي (٤)　　بادشاهي وته نور شا کا
نظر یې دستا له رویه　　نه په ارض نه په سما کا
مینه یې دستا له مخه　　نه په دین نه په دنیا کا
ستا په مهر و محبت کې　　ځان جهان واړه فنا کا
د دنیا کور و کړي (۵)　　ستا په مینه کې تالا کا
رضا ستا په رضا (۶) کړې دي　　ترک خپله مدعا کا
و هر خوا ته چې ستا مخ شي (۷)　　دې هم مخ په هغه خوا کا
که له چا سره جفا کړي　　له هغه سره جفا کا
که له چا سره وفا کړي　　له هغه سره وفا کا
که په غم چېرې ژاړي　　خو په تا پسې ژړا کا
که په غم چېرې خاندي　　خوله تا سره خندا کا
که مطلب یې د دیدار وي　　ستا د حسن تماشا کا
که مطلب یې د ګفتار وي　　ستا په ذکر مشغولا کا
د رښتینو مقام دا دی　　که څوک مینه په رښتیا کا (۸)

۱۸　　۲۸۳

عاشقان په عاشقۍ کې
چې رحمان وایي هم دا کا

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړۍ او د "پ" د دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) دا غزل په منصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د دوهم مسرۍ داسې ده: "ځای یې رسي تر افلاکه".
(۳) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "چې ځان ستا د دره ګدا کړ".
(٤) "ق، ک" چاپ: "څوک چې ستا د دره ګدا شي"، او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "د دنیا کور و کوټ"، او د "خ" نیمګړې نسخه: "د دنیا کور او علونه".
(۶) د "پ" چاپ کې "قضا" راغلې دی.
(۷) د "خ" قلمي نسخه: "هرې خوا ته چې ستا مخ وي". د "پ" لومړۍ نسخه: "په هره خوا چې دستا مخ وي".
(۸) په "ق، ک" چاپ کې او هم د "ق" په چاپ کې د "رښتیا" پر ځای "رضا" راغلې دی.

چي امید په عمارت د دې دنیا کا — د کاغذ په کشتۍ سیر د دریا کا (۱)

د آسمان توسن هیڅ نه دی تېز لي — خوک به څرنګه سورلي د باد په شا کا

نه لیوه په آدمیت اموخته کېږي — نه امید د مروت شي له افلاکا

له فلکه د وفا امید باطل دی — کله دیوله آدم زاد سره وفا کا

زمانه په اسلام کفر سره ګرځي — فرق د تور و د سپین کله نابینا کا

ما د دهر علامت په سترګو ولید — په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا

هیڅ امید مې د ایام په ګردش نه شي — چي فرصت به په خپل دور و مدارا کا

په خپل عمر به هیڅ بدلي نه وي — هغه چارې چي دی هر ساعت په ما کا

که د ګلو غوټه کېږدم په دستار کې — شوم طالع مې حلته خار ځني پیدا کا

که وزر و وته لاس کړم خاوري کېږي — که د خاورو په ارزو شم استغنا کا

جدایي د خدای بلا شوه نه توانېږم — خوشي زړه مې په دیدن پسې ژړا کا (۲)

هوره صبر دی عاشق سره له کومه — چي د ذن وعده موقوفه په صبا کا

که داور جامې راوا غوندې دلبره — په نظر زما جلوه لکه دیبا کا

په خپل عشق کې (۳) که څوک بد را باندې وايي — زه ګومان کړم چي حمد زما ثنا کا

ملامت په عاشق ښایي دا دستور دی — چي روغ خلق په رنځور پوري خندا کا

عاشقي ننګ و ناموس دي و بله لري — په روښانه ورځ به څرنګه څوک غلا کا

که زه طمع کړم د ګلو له طالع نه — ما عاجز له د ګل په ځای خار را کا (۴)

که زه ځان ژغورم په عشق کې له عالمه — زمانه مې په جهان باندې رسوا کا

همېشه به په عالم کې وي سرخ رویه — چي ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

۱۹ — ۳۰۳

دا ځواب رحمان (لیت) هغه کا چي دوي

"که دلبر د دیدن مې پیالي را کا" (۵)

هغه ژوی چي مین وي ښه به خوب کا — چي مجنون غوندې کړمن وي ښه به خوب کا (۶)

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړي، د وحمد او مصوره نسخه کې نشته. د "پ پ" چاپ کې د "سیر" پر ځای "سیل" راغلی دی.

(۲) د "غ" په لومړي او د وحمد قلمي نسخو کې د "ژړا" پر ځای "بلا" راغلي دي.

(۳) په "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې "ستا په عشق کې" راغلي دي.

(۴) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. د دې بیت لومړی مسرې په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته"

(۵) د "غ" د وحمد نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیاله راکه". د دولت دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیالې راکه" ۱۴۳ مخ، پښتو ټولنه، ۱۳۵۲

(۶) دا مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چي فرهاد غوندې کوهکن وي ښه به خوب کا"، په مصوره نسخه او د "غ" لومړي نسخه کې داسې ده: "چي مجنون او کوهکن وي ښه به خوب کا" د "غ" د وحمد نسخه کې راغلي ده: "چي مجنون او کوهکن دي ښه به خوب کا" او د "پ" د وحمد قلمي نسخه کې راغلي ده: "چي مجنون او دیا کوهکن دي ښه به خوب کا"، او د پېښور چاپي دیوانونو کې د "ژوی" پر ځای "زوی" راغلی دی.

هر نفس د سري تله دي له جهانه (۱) — چې يې هر نفس رفتن وي خه به خوب کا

چې سبا له خپله ياره جدا کيږي — که د سلوشپو کړمن وي خه به خوب کا

عاشقي ده خداى له اوره پيدا کړي — که په اور کې يې وطن وي خه به خوب کا (۲)

داو يو تږى هم خوب کولى نه شي — خوک چې تږى د ديدن وي خه به خوب کا (۳)

د رقيب له جوره خوب د عاشق نه شي — د هغو چې ديلو (٤) دښمن وي خه به خوب کا

د مجاز بندي خو خوب کولى نه شي — چې يې زلفې طوق رسن وي خه به خوب کا (۵)

۲۰

خوب خندا له بېغمۍ ره شي — نژه (۶)

خوک چې ستا په خېر غمژن وي خه به خوب کا

۳۱۱

چې په سترگو کې يې خار وي خه به خوب کا — چې په زړه يې غم د يار وي خه به خوب کا

خوب له ياره سره هم د عاشق نه شي — چې يې يار په بل ديار وي خه به خوب کا

په دنيا کې خوب هغه کا چې نادان وي — هغه زړوي (۷) چې هوښيار وي خه به خوب کا

کوم طالب مطلوب نيولى (۸) دي په خوب کې — هغه خوک چې طلبگار وي خه به خوب کا

د ديدار ندي چا په پټو سترگو کړي — چې مطلب د چا ديدار وي خه به خوب کا

بلد لار د مرگ تر لارې گرانه نشته — چې په خوا يې هسې لار وي خه به خوب کا

هر نگاه د دلبرانو ذوالفقار دى — هر چې غوڅ په ذوالفقار وي خه به خوب کا

دلبر چې چلى خوب کولى نه شي — چې خوږلې تور ښامار وي خه به خوب کا

۲۱

زه نژه ديار بنده هم خدمتگار يم

چې بنده او خدمتگار وي خه به خوب کا

۳۲۰

---

(۱) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "هر نفس سري په تله دى له جهانه".

(۲) د "پ" د لومړى نسخې په پرته په ټولو کې "چېه" راغلى ده.

(۳) دا بيت په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې به تږى د ديدن دي خه به خوب کا".

(٤) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ديلو" پر ځاى "يار" راغلى دى.

(۶) په "پ" او "ب، ب" چاپ کې: "خوب خندا په بې غمۍ کيږي رحمانه — هر چې تا غوندي غمجن دى خه به خوب کا".
د پېښور "ق، ک" چاپ: "هر چې ما غوندي غمجن دى خه به خوب کا". د "خ" لومړى نسخه: "خوک چې تا غوندي درد من دى خه به خوب کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "خوک چې ستا په خېر درد من دى خه به خوب کا"، مصوره نسخه: "خوک چې ستا په خېر غمجن دي خه به خوب کا".
او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوک چې تا غوندي غمجن دى خه به خوب کا".

(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته، د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو چې ورستۍ مسرۍ يې په اصل نسخه کې داسې ده: "چې يې زلفې په گردن کې طوق رسن دي خه به خوب کا".

(۷) دا مسرۍ د "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "هغه زړوي چې دانا دي خه به خوب کا". او په نورو چاپي ديوانو کې د "ژدى" پر ځاى "زړوي" راغلى دى.

(۸) د "پ" د لومړى نسخې په پرته په نورو ټولو کې "موندلى" راغلى دى. او هم نو موړى بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

ياد ونه: لاندې بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلى دى، او د اس لاندې نورو نسخو او ديوانونو کې نشته.

دلبر په چلې خوب کولى نه شي

چې خوږلې تور ښامار وي خه به خوب کا

هغه ځوی چې بې خدایه(۱) محبت کا — همګې واړه بې ځایه محبت کا
محبت بې خدایه واړه د زړه رنځ دی — که مدام له چنګ و نایه محبت کا
خرخاري ده چې بې یو ځبله(۲) کاندي — هر خودرای چې له خود رایه محبت کا
نتیجه یې ریش کنده جامه پاره وي — آدم زاد چې له چارپایه محبت کا(۳)
هغه سرای لره به تله ور باندې ګران وي — هر سړی چې له دې سرایه محبت کا(۴)
بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي — د مګس په څېر له وړایه محبت کا(۵)
چې د توړو زلفو سیوري په څا وشي — هغه کا له همایه محبت کا

رحمٰن څکه دریار متابعت کړم(۶)
چې هر وله رهنمایه محبت کا

۲۲ — ۳۲۸

اورنګ زیب چې آرایش د تخت و تاج کا — تخت و تاج به یې مرګې تاخت و تاراج کا(۷)
په جهان کې به یې پاتې بند بد نوم شي — دی که چارې د کسرې که د حجاج کا
او به ستر ګوله لاړې اور د زړه شو — څوک به څه شکل ژوندون په دا مزاج کا
جدایي زما په زړه کا هسې چارې — لکه بازې په تارو او په دراج کا
زما اوښکې چې پیدا د زړه له یم شوي — لکه اور یې له کبابه نم اخراج کا
زه غمجن د عید په جشن خبر نه شوم — که نور خلق هوی و های ته احتیاج کا

هر ناوک چې د قضا له شسته خېژي
زمانه د رحمٰن زړه ورته آماج کا(۸)

۲۳ — ۳۳۵

د بې درده همدمي(۹) به دې بې درد کا — د نامرد و همدمي به دې نامرد کا
صحبت بې تاثیره نه دی دا حدیث دی — ګنګو نمړي هم په څېر د ګنګو زرد کا(۱۰)

---

(۱) د "پ پ" چاپ کړ د "بې خدایه" پر ځای "بې یاره" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "یو له بله" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوه همه نسخه کې نشته او د لومړي مسرې د "ریش کنده" کلمه د "خ" په لومړي نسخه کې د "ریش کندن" په شکل راغلې ده.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته په "پ" چاپ او "پ .پ" چاپ کې یې لومړي مسرې داسې ده: "بلهوس به نه پتنګ و پروانه شي".
(٦) دا مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "رحمان څکه دریار متابعت کا"، د "خ" لومړي نسخه: "زه رحمان څکه دیاره محبت کړم".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه، د "خ" په لومړي نسخه او "ق ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "امواج" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه د "خ" لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې "همراهي" او د پېښور "ق ک" چاپ کې "همدردي" راغلې ده.
(۱۰) دا مسرې په "پ" نسخه او دوهم په "خ" نسخه کې داسې ده: "ګنګو نمړي د ګنګو په څېر د زرد کا".

هر کالي چې څوک په ځمکه باندې کېږدي — هغه ځمکه يې له جنسه د خپل گرد کا

په مجلس د ويرژ ليو(١) څوک ور مه شه — که صحيح وسلامت وي آه يې سرد کا

چې دويي(٢) له ميانه لرې شي رحمانه

معشوقې عاشق پخپله ناز پرورد کا

٢٤ — ٣٤٠

که په گنج د شاهي فخر شهريار کا — عاشقان يې د دلبرو په رخسار کا

خرقه پوشو په خرقه کې دي موندلي — هغه حظ(٣) چې په دنيا کې دنيادار کا

پتنگانو له ورکړ خدای په اور کې — هغه عيش چې بلبله په گلزار کا (٤)

نېک ساعت(٥) په بد بدل د هجرانه شه — په وصال کې غم د هجر ورد و خار کا

نس(٦) د گور او د مور يو دی په معنی کې — خو په چاپې تورلحد په چا بازار کا

د بېرې په دوه بيله چې خدای راضي شي — يگانگي د زړونو هلته کله کار کا (٧)

هغه مخ چې مادرزاد بنايسته نه وي — مشقت د مشاطې واړه مردار کا

يار د نازله خوبه پاڅي پسې گرځي — چې فلک د عاشقانو بخت بيدار کا (٨)

بې له تانه مدام سوزي دا يې حال دی — لکه شمع چې څوک بله په مزار کا (٩)

د مستئ د هوښيارئ يون څرگند وي — په هر چا کې چې څه وي هغه رفتار کا (١٠)

د بلبلو زاغ کولی نه شي نغمې — هر سرود آواز په طور د خپل تار کا (١١)

رحمانه هسې بې وقوف سوداگر نه دی

چې د دين متاع بدله په دينار کا (١٢)

٢٥ — ٣٥٢

---

(١) په قلمي نسخو کې "ويرژ ليو" راغلی دی.

(٢) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دويي" پر ځای "دوهي" او په مصوره نسخه کې "دودی" راغلی دی.

(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خوند" راغلی دی.

(٤) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : "هغه عيش چې بلبلې په گلزار کا"

(٥) په مصوره نسخه کې "نېک حمل" راغلی دی.

(٦) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په قلمي نسخو کې د "نس" پر ځای "نفس" راغلی دی. په "ق.ک" چاپ کې د "بازار" پر ځای "گلزار" راغلی دی.

(٧) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې ده : "بيا ملاح د زړونو کله هلته کار کا" په مصوره نسخه کې داسې ده: "يگانگي د ملاحانو کله کار کا".

(٨) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : "يار د زماله خوبه پاڅي پسې گرځي چې فلک د عاشقانو محنت بيدار کا".

(٩) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړۍ مسرۍ يې په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې ده : "نيمې شپې يې يا د تر سره پورې کېنې". د "ق.ک" چاپ کې د "يې" پر ځای "مې" راغلی دی. په مصوره نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "نيمې شپې مې تر سروېر دې پورې کېنې"

(١٠) دا بيت په "پ" نسخو او د "خ" نسخو کې داسې دی : "د مستۍ د هوښيارۍ يون څرگند دی په هر چا کې چې څه دي هسې رفتار کا". "ق.ک" کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : "د مستۍ د هوښيارۍ يون سند څرگند دی" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بيت داسې دی : "د مستۍ د هوښيارۍ يون سره څرگند دی په هر چا کې چې څه يون هسې رفتار کا".

(١١) په "پ" چاپ کې د "تار" پر ځای "کار" راغلی دی.

(١٢) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دنيا" راغلی دی.

وروځ چې بده شي عاقل و دانا څه کا — چې قضا شي ورد و څاره حکما څه کا(١)

مور و پلار خونیك فرزند له خدایه غواړي — چې بد بخت شي ادې څه کا بابا څه کا(٢)

یار له یاره په لوی لاس کله بېلېږي(٣) — چې لاس نه رسي یار څه کا آشنا څه کا

په ښېرو په دعا څه شي کم و نې خدای دی — چې خدای نه کا ښېرې څه کا دعا څه کا

بخت په زور او په زر نه دی چا خپل کړی(٤) — په دا کار کې ناتوان څه کا توانا څه کا

٢٦ — ٣٥٨

اې زړه پتنګ ولې شه چې وسو(٥)
نور د شمع خندا څه کا ژړا څه کا

زما او ښکې چې د اهسې شست و شو کا — د محنت واره زما د مخ په ولو کا (٦)

تل یې مخ وي تر خوبانو لوړې ولسی — عاشقي چې د چا او ښکې په شبو کا

د عاشق د سینې چاك به ورځ ګند شي — که څوك سره خپل ګرېوان وته فرو کا

د عشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي — پروانه به څه حجت د ځان په سو کا

ګل څه نه والې چې غرق په وینو ناست وي — بلبل څه لره بې ځایه ګفتګو کا

زه که مرګ غواړم بې یاره ګرم خونه یم — جدایي سرې په ځان پورې پېکو کا

٢٧ — ٣٦٥

معشوقې په محنت نه دي چا موندلې
مګر خدای یې په زړه باندې پیرزو کا

څو لو ځله یې تاراج په جفا نه کا — یار له هیچا(٧) سره مهر و وفا نه کا

که یې سر په بوسه ورکړم زه پوهېږم — چې قبول به د غه عجز زما نه کا

چې په خپله رضا تللی ما درزاد وي — هغه هیڅېږي د نور و رضا نه کا

څو یې خپله مدعا حاصله نه شي — مهرویان په خوله د خضر سودا نه کا

که یې سل ځله دعا کوم په عمر — ګوش و هوش د دعا ګوی په دعا نه کا

که آهو نه آشتین پسې وکاږم — لکه سرو له خزانه پروا نه کا

---

(١) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٢) د "پ، پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې بخت بد شي ادې څه کا بابا څه کا".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپلېږي" راغلی دی.
(٤) دا مسرۍ په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و زاری نه دی چا خپل کړی". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و په زر نه دی چا موندلی" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "محبت په زور چا نه دی حاصل کړی".
(٥) د "پ" او "پ، پ" چاپ کې "غلبه شه" او د "ق، ک" چاپ کې "او شو" راغلی دی.
(٦) په چاپي دیوانونو کې "د مخ ابرو کا" راغلی دی.
(٧) په چاپي دیوانونو کې "له یاره" راغلی دی.

٢٨ — ٣٧٢

که آرام غواړې خوشحاله په عاشقۍ کې
دغه واره ناروا کار روا نه کا

زړه مې بې له خپل نګاره (١) آرام نه کا
کامراني را ځنې غواړي نا کام نه کا

بې نا کامه زیست محال دی په دنیا کې
د کوم آس په خوله کې ډېر لګام نه کا (٢)

د آسمان مانی به هم په قرار نه وي
سالک ځکه قصد د قصر و د بام نه کا (٣)

ګاه یې کښېنوي په تخت کله په خاورو
زمانه رضا د هېچا مدام نه کا

بې له سروي چې آزاده خدای پیدا کړه
ترکې ځکه و هېچا ته سلام نه کا (٤)

کوه و دشت هم د خزان له غمه ژېړ دي
ځکه زرکه و چمن ته خرام نه کا

چا چې سر دی په سجده و یار ته اېښی
دوباره له دې سجوده قیام نه کا (٥)

چې یې کله د دیار په لوري لوښتي (٦)
لکه بحر هسې درومي مقام نه کا

نشستن د عاشق نشته لکه شمع
خو صورت د عشق په اور کې تمام نه کا

چې محظوظ وي په تش بوی د ګل رویانو
هغه فکر د بوسې د پیغام نه کا

چې لذت یې د سرو شونډو وي موندلی
نوره مینه د شرابو په جام نه کا

په هغو د لعل لبو مې حرام دی
خو دا نور لذت په خپسر حرام نه کا

خوشحال هسې و خپل یار ته بې حجت دی (٧)
لکه عذر چې صاحب ته غلام نه کا

٢٩ — ٣٨٥

چا امید په عمارت د دې جهان کا
لکه کرښه په اوبو هسې نښان کا

د اوبو په مخ د کرښې بقا نشته
په نابود باندې ناحق د بود ګومان کا (٨)

نادانانو هسې دین په دنیا بایلود
لکه ووړکي دُر بدل په پارچه نان کا

د دنیا د دین نسبت (٩) وېل ته نه شي
اور او اوبو سره استوګه په څه شان کا

---

(١) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "یار" راغلی دی.
(٢) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "لغام" راغلی دی.
(٣) له دې بیت نه وروسته بېتونه اوڅېله دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "دوباره یې له سجوده قیام نه کا"
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې یې ذره وي تل د یار په لوري تللی". د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوښتي" پر ځای "ابښی" راغلی دی.
(٧) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لاجواب دی" راغلی دی.
(٨) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٩) د "خ" په لومړي نسخه کې "نښته" راغلی دی.

عشق د نفس له خاصیته منزه دی   کار د سترگو به څوك څرنگ په دهان کا
لکه چشم و گوش په کار کې وبله بېل وي(١)   هسې دین و دنیا حکم ځان په ځان کا
په پیري کې د ځوانۍ خیال دی هسې   لکه څوك چې د باغ سیر په خزان کا

بې درگاهـ یې بل ځای د رحمان نشته
په سفر استوگه څوك مسافران کا

۳۰   ۳۹۳

عاشقان د ناصحانو وېنا نه کا   مست هاتي د مهوتانو پروا نه کا
واړه جور د دې دور(٢) مې قبول دی   که خدای مال د خپله یاره جدا نه کا
چې د گلو پرېشاني شوه ور څرگنده   غونچې سر په زانو کښېښود خندا نه کا
و سیلاب ته د پوهې وکې څه استاد(٣) وي   زړه چې ژاړي سترگې څرنگ ژړا نه کا
دنیا کل په احمقانو ده ودانه   دانا ځکه وابستگي د دنیا نه کا
چې یې زړه دی په هوا لوړې ترلی   د حباب عمارت ځکه بقا نه کا
بې هنر دی چې څوك دین په دنیا پلوري   هنرمند سړی دا هسې سودا نه کا
که څوك والي هوښیار کوم دی وایه داد ای   چې بې خدایه نوره مینه په چا نه کا
گدایي که ورپېښېږي دالي ځای دی   هر بادشاه چې دلجويي د گدا نه کا (٤)
چې بې دل یې په یوه نگاه رغېږي   څه انصاف دی چې دلبرې دوا نه کا
هر چې زړه یې وي په یار پاېندې بایللی   نوره مینه په چا بې له آشنا نه کا(٥)
چې تر غوږ یې وي وېنا د آشنا شوې   هغه غوږ هرگز په نوره وېنا نه کا
و به نه رسي د یار تر بلند بامه   چې د زړه غولي روښن په ژړا(٦) نه کا

زه رحمان د هغه یار په جفا خوښ یم
که اغیار مې خدای له میانه پیدا نه کا(٧)

۳۱   ۴۰۷

که سړې د خپلې پوهې تقصیر نه کا   د خدای کړه به څوك په پوهه تغییر نه کا
خواه ناخواه به د تقدیر شوي(٨) ورپېښ شي   که څوك هېڅ هیري نظر په تقدیر نه کا

PROPERTY OF ACKU 4499

(١) "پ" چاپ او د پېښور لور چاپي دیوانونه: "لکه کار د گوش و چشم سره بېل دی."
(٢) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دهر" راغلی دی.
(٣) په چاپي دیوانونو کې "حاجت" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(٦) په "ق.ک" چاپ کې "ژړا" راغلی ده.
(٧) "ق" چاپ او "ق.ک" چاپ: "چې اغیار مې خدای له میانه جدا نه کا" د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که اغیار مې تر دا میانه پیدا نه کا".
(٨) د پېښور په چاپي دیوانونو کې "کښېلی" راغلی دی.

دهغو چې بخت بېدار شو غم يې نشته — که هېڅېرې بېدارې و شبګير نه کا
دا له خپلې کم فهمۍ مونږ څه وايو — چې فلانى سړى تلاش و تدبير نه کا (١)
دلګيرې او خوشحالي که په خپل لاس وي — په خپل لاس به خپل سر هېڅوك دلګير نه کا
معرفت د خداى ځرګند دى په هر څه کې — سترګې وخوره چې څوك هومره نظير نه کا
دا نفس په مثال برق صورت فانوس دى — برق به هېڅوك په فانوس کې اسير نه کا
د دنيا سړي همواره درماند دي — کوم پادشاه دى چې منت د وزير نه کا
کوم واده کوم کوژدن ده په جهان کې — چې فلك يې واخر ته په وير نه کا
په خوله هر يو سړى اسم د پير اخلي — باري څه په کار چې نغوته د پير نه کا
څه نسبې د قيامت نه دي لور څه دي — چې د پلار ويل په زوى تأثير نه کا
هسې چارې له ناصحو واقع کېږي — چې له شره مې هېڅ غل و کاسير نه کا
په مرده پسې تکبير و کاروان شي — هېڅ ګومان په ځان د هسې تکبير نه کا
په دنيا پسې درست عمر زهيرېږي — ځان يو دم د خداى دپاره زهير نه کا
د عيال دپاره تېر تر سر و مال شي — دلجويي په يوه توك د فقير نه کا

٣٢ — ٤٢٣

ګرم دى چې نارې د هجران اوري
و آشنا وته کاته په ځير ځير نه کا

تر حد تېره شوه په يار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا سره آشنا زما (٢)
که مې هره وينا دُر يا مرغلر شي — لا د غوږ لايقه نه ګڼي وينا زما (٣)
په نارو به ما بېدار کړه اوده وي — باري وښيى راته اوده شو دلربا زما (٤)
زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګويا يم — خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما (٥)
کښت د عشق په توده ځمکه آسان نه دى — سمندر لو يه چې زيست کا په صحرا زما (٦)

---

(١) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(٢) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلى دى: " د بېره شوه په يار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا آشنا زما". او د پېښور چاپ د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه مصرعه کې نه يواځې دا بيت بلکه د دې رديف لول بېتونه نه دي راغلي.
(٣) دا بيت د "خ" لومړي نسخه کې داسې راغلى دى: "که مې هره وينا دُر شي مرغلرې — لايقت د غوږ ونه کړې وينا زما". او د "پ" چاپ کې داسې راغلى دى: "که مې هره وينا دُر شي يا ګوهر شي — ستا د غوږ نه ده لايق وينا زما".
(٤) د "خ" په لومړي نسخه کې: "په نارو به ما پيدا که خوب دى ورى — ولې وښيى رانه اوده شد دلرباځما".
(٥) "پ" چاپ: "زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګويا يم — لاندې کړله خاموشي غوغا زما".
(٦) د "خ" لومړي نسخه: "کښت د عشق په توده ځمکه اسمان نکه — سمندر لو يه چې زيست کا په صحرا زما". په "پ" چاپ کې: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نه دى — سمندر لو يه په دې صحرا زمــا".

دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما (۱)

زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غواړم (۲)

۳۳ — ۴۳۰

که قبول له وي د خدای په دربار دعا زما

سل ځله که وخوري نا حقه ځیګر زما — بېل به ځبله نه کا درد ستا او سر زما (۳)

ضبر ستا په عشق کې دا خبره څوک اوزه — نشته د دې چارې توان یو موی قدر زما (۴)
(څوک)

ستا له محبته جار واته وماته عار دې (۵) — ولې خاورې نه شي په دا لاره بشر زما

واره معشوقې د عاشقانو خبر اخلي — بې له تا چې نه اخلي یو دم خبر زما

هېڅ انده وه مې نشته بې د ستا له جدایه — نور انده وه به څه وي تر دغه بتر زما

خوب د کور و کلي په نارو زما برهم شو — څه چل دی (۶) چې نه شي ستا په زړه اثر زما

درست جهان که واره ما رحمان لره دلبر شي (۷)

۳۴ — ۴۳۷

چېرې دی دلبره بې تا بل دلبر زما

هسې یادې همېشه مدام زما — چې اورادې په هر صبح و شام زما

هر کلام چې بې د ستا له یاده وکړم — سل توبې دي په هغه کلام زما

زه که بې له تا له زړه آرام کړم په سل رنګه — نه شي نه شي په هېڅ رنګ آرام زما (۸)

ننګ و نام که ستا په مینه له ما درومي — زار شه ستا تر مینې ننګ و نام زما

چې قایم شوم په مقام د عاشقۍ — هېر شو د لته واره بل مقام زما (۹)

خود عشق په خم خانه مې داخل نه کړ — پخته نه شو دغه عقل خام زما (۱۰)

نن دې وخت دی که مې آه و فریاد اوري — څو چې خاورې نه دي هر اندام زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "دا یاران چې دي هجران له ما بېل کړي — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما".
"ب" چاپ: "دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ — دغه روح له تنه شه جدا زما".

(۲) "ب" چاپ: "زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غواړم — که قبول له خدای نه وي دعا زما".

(۳) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۴) په "ق" او "ق ک" چاپ کې د "موی" پر ځای "جو" راغلی دی.

(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "جار واته زما دروغ دی". مصوره نسخه: "جار واته زما غلط دی".

(۶) قلمي نسخې "څه چار ده".

(۷) چاپي دیوانونه: "کل واره جهان که ما رحمان لره دلبر شي".

(۸) د "ب" نسخې: "بې له تا که زړه آرام کړم په سل رنګه — نه شي نه شي یار په هېڅ رنګ آرام زما"
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که بې تا د زړه آرام کړم په سل رنګه — نه شي نه شي په هېڅ رنګ آرام زما"

(۹) قلمي نسخې: "هېر شو دلې و ته بل مقام زما".

(۱۰) چاپي دیوانونه: "خود عشق په خم خانه بې داخل نه کړم — پخته نه دی دغه عقل خام زما".

(۱۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "څو تر خاورو نه دي لا ندې هر اندام زما". د "خ" لومړۍ نسخه: "څو چې لا ندې شي تر خاورو هر اندام زما".
د "خ" دوهمه نسخه: "بیا به څوک درسوي پیغام زما". مصوره نسخه: "څو لا نه دې تر خاورو هر اندام زما".

هزار جام د صراحي دي فلك مات كړل — ښو به ګرځي په دا دور جام زما

۳۵ — زه رحمان به دانا کام کوم تر کومه — وایه (۱) کله به حاصل کړي (۲) کام زما — ۴۴۶

چي هر چا ليدلی ندوي يار زما — خبر دی دا کډ والي بل په کار زما (۳)

هر هغه چي وي دلبر زما ليدلی (۴) — نه به کا ان شاء الله انکار زما

سر زما در ګاه د هغه یار عزیز وي — بي له دي لار نشته بله لار زما (۵)

ما بي عشقه بل څه څيز زده کړي ندي — چي څه دي هم دا دي واړه کار زما (۶)

خدای دي هیڅوك یو څل له ازار نه کا — اي دلبره مه داخله ته ازار زما (۷)

یاره ستا په جدايي او په ډېر غم کي (۸) — سیند دا وښکو دړومي په رخسار زما

لوی دی که هلاك دی واړه ستا خبري کاندي — بل ګفتګوی نشته په دیار زما (۹)

۳۶ — زه رحمان به لاف په عشق کي څه وهم — خود به ځان څرګند کا انتظار زما — ۴۵۴

سر زما سامان زما زار شه ترجانان زما — زار شه ترجانان زما سر زما سامان زما

زیان زما نقصان زما واړه دیار هجر دی — واړه دیار هجر دی زیان زما نقصان زما

ګل زما ریحان زما ستا رخسار و زلفي دي — ستا رخسار و زلفي دي ګل زما ریحان زما (۱۰)

مښك زما زعفران زما ستا د کوڅي خاوري دي — ستا د کوڅي خاوري دي مښك زما زعفران زما

فکر زما توان زما ستا په غم کي نه رسي — ستا په غم کي نه رسي فکر زما توان زما

آه زما فغان زما هيڅ په تا اثر نه کا — هيڅ په تا اثر نه کا آه زما فغان زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "خدایه".

(۲) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ک" چاپ : "شي".

(۳) قلمي نسخه : "چي هر چا ليدلی ندوی یار زما — خبر دی دا کډ والي بد په کار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چا ليدلی ندی په جهان کی یار زما — څه شوه که بد والي په کاروبار زما".

(۴) قلمي نسخه : "هر چا چي زما دلبر ليدلی دی". د "خ" دوهمه نسخه : "هر چا چي یي ليدلی مهر و دلبری وی — نه به که ان شاء الله انکار په کار زما".

(۵) چاپي دیوانونه : "سر زما دړ ګا د هغه یار عزیز وي — بي له دي نه نشته بله لار زما".

(۶) قلمي نسخه : "ما بي عشقه هیڅ نه دی نور زده کړي — هر چي دی هم هغه دي واړه کار زما".
د "خ" لومړی نسخه : "خود به ځان څرګند کا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما په عاشقی کي نور څه نه زده که باور کړی — هر چي دی دغه دی واړه کار زما".

(۷) قلمي نسخه : "هیڅوك دی خدای یو له بله ازار نه کا — ای دلبره مه داخله هرګز ازار زما".

(۸) قلمي نسخه : "یاره ستا د جدايي په غمونو کی". او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

(۹) "پ" چاپ او د "پ ، پ" چاپ : "لوی هلاك کړی همه واړه ستا خبري — ګفتګوی نشته بل په دیار زما".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : "لوی واړه کړی همه واړه ستا خبري — ګفتګو نشته بل څه په دیار زما".
مصوره نسخه : "لوی هلاك واړه ستا خبری که". د "خ" دوهمه نسخه : "لوی هلاك همه واړه ستا خبری که دلبره". او دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

(۱۰) د پېښور "پ پ" چاپ او د "خ" قلمي نسخه : "ګل زما ریحان زما ستا د رخسار زلفي دی — ستا د رخسار زلفي دی ګل زما ریحان زما".

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.

داپیران شیخان زما ستا په غم کې نه رسي — ستا په غم کې نه رسي دا پیران شیخان زما (١)

زړه زما چشمان زما بې تا هیڅ حال نه لري — بې تا هیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما

باغ زما بوستان زما بې تا میوه نه نیسي — بې تا میوه نه نیسي باغ زما بوستان زما

وصل هم هجران زما ای رحمانه خیر دی

ای رحمانه خیر دی وصل هم هجران زما (٢)

٣٧ — ٤٦٤

ستا په خبر نه دي خوبان لیدلي ما — نه په غوږ وچېرې اوریدلي ما (٣)

هیڅ وفا له عاشقانو سره نه کا — دلبران دي واړه ازمایلي ما (٤)

چې مې ستا وښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما (٥)

د زړه غولې مې نیولې ستا غمونو — نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (٦)

چې مې کار د عاشقۍ په لاس کې واخیست — دي له بله کاره لاس وکښلي ما (٧)

نور غمونه مې له زړه نه دي وتلي — ستا غمونه دي پکې کړلي ما (٨)

که جفا کوې که جور واړه ځای لري — د ستا جور وجفا واړه دي منلي ما (٩)

زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم

بې ده نه دي خوب خندا پسندلي ما (١٠)

---

(١) په نورو قلمي نسخو کښې دا بیت نشته او د "پ" په لومړي نسخه کښې داسې دی:
"پیران شیخان زما ستا په غم را نه رسي — ستا په غم را نه رسي پیران شیخان زما".

(٢) قلمي نسخې : "وصال زما هجران زما رحمانه واړه خیر دی — رحمانه واړه خیر دی وصل هم هجران زما".

(٣) دا بیت په قلمي نسخو کښې داسې راغلی دی : "نور خوبان د ستا په خبر نه دي لیدلي ما — نه لیدلي نه په غوږ د اوریدلي ما".

(٤) قلمي نسخې : "دلبران د زمانې دي ازمایلي ما".

(٥) د "پ" لومړی نسخه : "چې مې ستا ښکلي مخ وته کتلي دي — نور کاروند دي له لاسه غورځولي ما".
په "پ ب" چاپ کښې : "چې مې ستا دې ښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما".
د "خ" لومړی نسخه : "چې مې ستا د ښکلي مخ وته کتلي دي — نور بیا نه دي وبل مخونو ته کتلي ما".
د "پ" په دوهمه نسخه کښې دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کښې دا ردیف ښکته دی راغلی.

(٦) قلمي نسخې : "د زړه غولې مې نیولې ستا غمونو دي — نور غمونه دي له خاطر ویستلي ما".

(٧) قلمي نسخې : "چې مې کار د عاشقۍ په لاس اخیستی دی — نور کاروند دي له لاسه اچولي ما".

(٨) قلمي نسخې : "هم په دا مې نور غمونه له زړه دواته — چې په زړه کې ستا غمونه دي کړلي ما".

(٩) دا بیت په چاپي دیوانو کښې نشته.

(١٠) قلمي نسخې : "زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله دي پسندلي ما".

د "خ" لومړی نسخه :
زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله پسندلي ما".

چې واده يې کا په ډول او په سرنا(1) بيا پرې والي زما نه دوير وينا
که مې هر څو دلبري او دلجوئي کا زه پوهېږم د خپل يار په استغنا(2)
په يوه ګړۍ مې يار هم مې آشنا شي(3) بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا
دا زه خپله تسلي کوم يار بولم(4) څه ياري د ده د ناتوان او توانا
يو زمان يو دم او بې خپله صنمه(5) زه بهتره تر بقا ګڼم فنا
هر سړي په يوې چارې خداى مشغول کړ زه مشغول کړم خداى د ترکو په ثنا
ما بې عشقه بل هنر نه زده ناصحه په خندا(6) شه که نادان يې که دانا
چې مې غوږ په نارو نه باسې حيران يم پروانه لرې که وور وې که برنا(7)

۳۹ ۴۸۱

بې د يار له سره د بل نه دي خلاص نه کا
د راحت په زړه کې بله تمنا

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا صدقه يې سر و مال شي د آشنا
پس له مرګه يې تېغ هسې مخ روښان وي چې آشنا په تېغ حلال شي د آشنا(8)
په آسمان د آشنايه به يې مکان وي چې زمين غونډې پايمال شي د آشنا(9)
خوشحالي زما د زړه په هغه دم وي په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا
روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن کې چې مې(10) دخل په وصال شي د آشنا
هم هغه يوه ګړۍ را باندې کال وي(11) چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا
نور د هيچا قيل و قال مې په کار نه وي چې تر غوږ مې قيل و قال شي د آشنا
زړغونه کاندې دانه زما د عبش(12) چې په زړه مې زړغون خال شي د آشنا

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې واده وي په ټول په سرنا بيا پرې زمانه دويروينا". د "خ" دوهمه نسخه : "چې واده يې وي په ډول و په سرنا بيا پرې والي زمانه دويروينا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلى دى : "که يې هر څو دلبري او دلجوئي کړم زه پوهېږم د خپل يار په استغنا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځاى "وى" راغلى دى.
(٤) د "پ" او "پ پ" چاپ : "دا زه خپلې تسلي کړم يار يې بولم".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه "يو زمان يو دم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) په نورو قلمي نسخو او ديوانونو کې د "په خندا" پر ځاى "بخشنده" راغلى دى.
(۷) په چاپي ديوانونو کې دا مسرې داسې راغلې ده : "پروانه لرې واړه دى که برنا" د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلي دي : "پروانه لرى که زوړ وي که برنا". او د "خ" په دوهم نسخه کې دا بيت نه دى راغلى.
(۸) مصوره نسخه : "چې زمين غونډې پايمال شي د آشنا".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) چاپي ديوانونه : "چې يې دخل په وصال شي د آشنا".
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "هم يوه ګړۍ وراځ را باندې کال وي".
(۱۲) مصوره نسخه : "عشق".

نه بل خوك زما طبيب بې آشنا شته دی(۱) — نه بل خوك به په مثال شي د آشنا

د رحمان نظر په هيڅ بانديې نه وي

چې نظر يې په جمال شي د آشنا

(٤٠) (٤٩١)

که ما بنام ترستوني بنکته کړې حلوا — سبا خواست کوي له خدايه د سنوروا

په هيڅ حال کې دې قرار و صبر نه شي — لېوني کړې د بر حرص د بړې هوا

تامي عمر تر يار تر عزيز پورې — لوبې ګبنړې(۲) مختورن کړې هم رسوا

چې په خپله رسوايي دې پروا نه شي — نور به څه کړې په جهان د چا پروا

چې د نفس د پاره لاس و خدای ته نيسې(۳) — دا زحمت له خدايه غواړې که دوا

نفس بې شماره عالم پر پوست و کوهي ته — خدای دې نه کا نابينا د چا پېشوا(٤)

په روا په ناروا کله پوهيږي — و چارپايو ته څه روا څه ناروا

چارپايان که غوږ و سترګې لري څه شو — په معنی کې نابينا دي ناشنوا

زه رحمان له هغه علم(۵) پناه غواړم

چې له دينه له مذهبه وي سوا

(٤١) (٥٠٠)

دل و دين مې هغې ترک کړ رها(٦) — لا يې نه حسابوي د ځان بها

دبنايست صفت يې خوکوم حيران يم — په هيڅ رنګ يې موزه نه شي انتها

د صورت له عيبه هسې پاکيزه دی — لکه ذات د ويښته نشته دی په هغا(۷)

که يې مخ په زلفو پټ وي پاک يې نشته — تل په ګنج بانديې پراته وي اژدها

لکه نمر هسې جلوه کا په شفق کې — چې په سر کاندې اوږدې د سوها(۸)

نه پوهيږم چې په کوم لاره درومم — چپ و راست مې رقيبان دي هزارها

خدای دې هسې تنها نه کا خوک په غم کې — لکه زه يم ستا په غم کې يک تنها(۹)

---

(۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه او مصوره نسخه : "نه بل خوك زما طبيب نه مې اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : "نه بل خوك زما طبيب او اشنا شته دی".
(۲) چاپي ديوانونه : "لوبې ګبنړې"
(۳) " " : "و چا ته نيسې"
(٤) "ق" چاپ : "اشنا"
(۵) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلکه پناه غواړم".
(٦) چاپي ديوانونه : "دل و دين مې په هغه ترک کړ فدا"
(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) دا بيت د "خ" " " کې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه : "خدای هسې رنګ تنها په غم خوك نه کا لکه زه د يار په غم کې يم تنها".

٤٢ — ٥٠١

همیشه د بېلتانه په غم کې لولم
زه رحمان نعوذ بالله منها (۱)

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا — اواره کړه اول دین، پس دنیا
په وفا د دلبرانو غلط مه شه — دغه قوم دی بې وفا او کبریا
د خوبانو طایفه ده هسې شوخه — چې غوږ نه باسي د چا په واویلا (۲)
د دې پر ناز او د دې پر کبر له سببه — عمل نه کا په گفتار د اولیا
زړه و دین په نیم نگاه د سترگو یوسي — نه یې ویره له چا لري نه حیا
بل به هسې سرگردان په جهان نه وي — یا عاشق دی یا آسمان دی یا آسیا
نه چې زغوري سر و مال په عاشقي کې — عاشقي دا هسې چېرې وي ویریا (۳)
د جنت تر حور و تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا (٤)
د ساقي له لاسه هسې باده نوش کړه — چې دې غوږ کا د زړه خیری دریا
چې یې کسب عاشقي شي د دلبرو (۵) — نظر نه کاندې په کسب د کیمیا

٤٣ — ٥١٩

یو گفتار و ورله بس کاندې رحمان
خدای به هر ساعت پوښتنه کړي بیا بیا

عاشقي مې یې په زړه و کړه گنډ بیا (۶) — بېلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بیا
که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وي — ما به ستا له غمه (۷) وران کا دا دفتر بیا
ما لا نو مې د آشنایي اخستي نه و — جدایي یې را نه جمع کړ لښکر بیا (۸)
پس له مرگه به یې بیا تر تا قربان کړم (۹) — که صورت مې خدای پیدا کړم په محشر بیا
د هجران محنت مې واړه له زړه هېر شو — چې مې ولیده په سترگو ستا بشر بیا

---

(۱) د "خ" دریو وارو نسخو: "زه رحمان اعوذ بالله منها".
(۲) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د خوبانو طایفې دی هسې شوخې چې غوږ نه باسي د چا په واویلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "واویلا" پر ځای "انگولا" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "عاشقي دا هسې چېرې ده ویریا".
(٤) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې داسې راغلې ده: "خدای دې نقد د چا و نه کاندې نسیا".
(۵) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او د "پ" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "عاشقي مې یې په زړه وکړه اشر بیا". د "پ" مې چاپ کړې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "عاشقي مې په زړه او کړه لوگنډ بیا".
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "له غمه" پر ځای "له لاسه" راغلی دی.
(۸) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "جدایي دې را نه جمع کړ لښکر بیا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "بېلتانه یې را نه جمع کړ لښکر بیا".
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "شوم" راغلی دی.

چې آسمان يې مخ پټ کړي په سحاب و(۱) خدای وماوته خرګند کړ هغه نمر بيا
چې رقيب راته ترلې په خنځير و خپل حبيب راباندې پرانت هغه ور بيا(۲)
په يوه نظر يې زړه راښکه يو وار خدای دې خير کا چې لا وکا بل نظر بيا(۳)
په وصال يې منت بار او سه
په صدف کې دخل نه وي د ګوهر بيا

۴۴ — ۵۲۸

هغو بيا موند سعادت په دا دنيا چې يې وکړ قناعت په دا دنيا(۴)
نه ملکونه د سليمان په هزار کاله نه يوه ګړۍ طاعت په دا دنيا
يو نفس د خدای په ياد و اولې تر دې نه د درست جهان دولت په دا دنيا
په دنيا کې لوټ هغو عالمو وکړ(۵) چې يې وکړ عبادت په دا دنيا
که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی ګڼه نشته بل نعمت په دا دنيا
که محنت که مشقت دی خو د دين دی په کار نه دی بل محنت په دا دنيا
بې له خدايه هر چې دي هم فاني دي(۶) که لذت دی که زينت په دا دنيا
که بادشاه دی آخر خاورو لره درومي څه عزت دی څه قربت په دا دنيا
تر هغه به بل نادان په جهان نه وي(۷) هر چې غواړي فراغت په دا دنيا
نه چې څو وخته فرصت په دنيا غواړي(۸) چا موندلی دی فرصت په دا دنيا
عمارت په سر د ريګو روان کاندي(۹) هر چې کاندي عمارت په دا دنيا
د مستانو ترلغزش څه کم نه دی د سړي استقامت په دا دنيا
هر ژوندی چې د مړ د په قبر ور شي بس دی هو مره نصيحت په دا دنيا(۱۰)
په روانو او بو ورشه عمر ګوره د بر دی هو مره اشارت په دا دنيا

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کښ نه دی راغلی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کښ داسې راغلی دی: "خپل مين راباندې پرانت هغه در بيا".
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کښ نه دی راغلی، د "پ" چاپ کښ يې ورو ستی مسره داسې راغلې ده: "خدای دې خير کا چې لا بل وکړي نظر بيا". او د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کښ داسې راغلې ده: "نزدې وګوره که لا وکا نظر بيا".
(۴) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کښ دا غزل نه دی راغلی.
(۵) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښ "په دنيا کې لوټ هغو زلميو وکړ".
(۶) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښ او هم د "پ" چاپ کښ داسې راغلې ده: "بې له خدايه هر چې دي وار ه فاني دي".
(۷) دا مسره په "پ" چاپ کښ داسې راغلې ده: "له هغه به زيات نادان په جهان نه وي".
(۸) دا مسره په قلمي نسخو کښ داسې راغلې ده: "نه چې چند ګاه فرصت په دنيا غواړي".
(۹) دا مسره په "پ" چاپ کښ "عمارت په سر د ريګ روان کاندي". او په "پ پ" چاپ کښ "عمارت په سر د ريګ به روان کاندي" راغلې ده.
(۱۰) قلمي نسخو کښ "بسکه ..." راغلې دی.

دا پاخه یا خه سرایونه محلونه — خو به وران شي عاقبت په دا دنیا
وړې سترګې د آسمان څه هسې نه دي (۱) — چې خوك پرېږدي سلامت په دا دنیا
هر چې راشي هم واره ځني درومي — مسافر دي هر صورت په دا دنیا
ریاضت په قیامت نه شي مرد هغه دی — چې یې وکړ ریاضت په دا دنیا
هم په دا خوی و خصلت به سبا پاڅي (۲) — خدای خوك مکره بد خصلت په دا دنیا
هم هغه به یې خرمن وي پس له مرګه — هر چې کاندي زراعت په دا دنیا
که هغه جهان په دا کې لیده نه شي — زه یې وینم علامت په دا دنیا
په قیامت به بنه توښه ځبله نه شي — ما لبدلی دی قیامت په دا دنیا
امانت به د لحد په میان کې پروت وي — هر چې اوسي امانت په دا دنیا
نیك عمل حضور جنت دی طاعت بویه (۳) — چې حاصل کا خوك جنت په دا دنیا
نیك کردار هم نیك عمل هم نیك خویونه — هم جنت دی هم راحت په دا دنیا (٤)
ضدیت د سړي عمر په عذاب کا — په کار نه دی ضدیت په دا دنیا
لاس په سر په سینه ایښي وهر چا ته — هم دغه دی شرافت په دا دنیا
که بلنده مرتبه د چا په کار وي — لوی مقام دی عدالت په دا دنیا
بل ارمان به له جهانه یووړه نه شي (۵) — مګر مهر محبت په دا دنیا
د هغه جهان سودا واره دلې ده (٦) — که خوك کاندي تجارت په دا دنیا
که طالع د سړي نه وي جار وتلي — هیڅ پټ نه دی حقیقت په دا دنیا
نیك له نیکو سره بویه بد له بدو — که خوك غواړي ولایت په دا دنیا
ولایت دی خدای هغه له ورکړی — چې یې ورك کړ سکونت په دا دنیا
که تمام د دنیا واره سره یو شي — نور به نه کا خپل قسمت په دا دنیا
که خوك (۷) مرد دی خو هغه یې په دنیا کې — هر چې نه لري حاجت په دا دنیا

---

(۱) د "ب" نسخه او د "ځ" لومړی نسخه: " وړې سترګې د آسمان څه هومره نه دي."
(۲) قلمي نسخه: " هم په دا خوی و خصلت به پاڅا وه شي."
(۳) په قلمي نسخه کې " طالع " راغلي دي.
(٤) دا بیت د "پ" په نسخه کې نه دی راغلی، د "ځ" په دویمه قلمي نسخه کې " نیك کردار له نیك عملو سره بویه " راغلي دي.
(۵) "ب" په "چاپ" " بل ارمان به له جهانه یورد نه شي".
(٦) "پ" چاپ " د هغې جهان سودا واره دلې شي.
(۷) په قلمي نسخه کې " که څه " راغلي دي.

چې رغبت يې د جمله بلاؤ سر دی | څوک به څه کا ذلت يې رغبت په دا دنيا(١)

٤٥ | ٥٦٥

په [illegible] باندې دا عمر هسې تېر شو
لکه تېر شو يو ساعت په دا دنيا

هوښيار مه گڼه هوښيار ددې دنيا | بې وقوف دی و قوف له ددې دنيا
روښنايي په هغو زړونو ده حرامه(٢) | چې پرې کېني گرد غبار ددې دنيا
پوچ گويي ده چې يې اهل د دنيا کا(٣) | هر کلام او هر گفتار ددې دنيا
د طفلانو په څېر واړه خاکبازي کا | هر چې کاندي کاروبار ددې دنيا
واړه ړکې خولې د پيو هلکان دي | کار ديده او پخته کار ددې دنيا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي | چې مخمور وي په خمار ددې دنيا
د شرابو هم لا هومره مستي نه وي | لکه مست وي غم خوار ددې دنيا
هر بيمار لره دارو په جهان شته دی | دارو نه لري بيمار د دې دنيا
د هر سوي علاج وشي په جهان کې | مگر سوی په شرار ددې دنيا
هر چې اچوي واوره ته واړه سوځي | مور به نه شي طلبگار ددې دنيا
گرفتار به همېشه په غم کې ډوب وي | هيڅوک مه شه گرفتار ددې دنيا
تل به پروت وي په ظلمت او په تور تم کې | چې اسير وي په کفار(٤) د دې دنيا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی | چې يې وشلاوه زنار د دې دنيا
څه وبت وته سجده څه و دنيا ته | بت پرست دی پرستار ددې دنيا
تن يې پا توشي بې سره، سر يې لا رشي | سردار کله دی سردار ددې دنيا(٥)
زوی او لور نه يتيمان کا ځني درومي(٦) | بې وفا دي مور او پلار ددې دنيا
همېشه به يې يو پېنځ د غم په سر وي | چې په سر يې وي دستار ددې دنيا(٧)
واړه غم دی که يې پېرې که يې(٨) پلورې | نور څه نشته په بازار ددې دنيا

---

(١) دا بيت په "پ" چاپ کې نشته.
(٢) د "خ" په دواړو نسخو کې "روښنايي ده په هغو زړونو حرامه". راغلی دی.
(٣) د "خ" په دواړو نسخو او "پ، پ" چاپ کې "پوچ گويي ده چې يې حل د دنيا کاندي" راغلی دی
(٤) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "گفتار" راغلی دی.
(٥) دا بيت د "خ" په دويمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) په "پ، پ" چاپ کې: "زامن لور نه يتيمان کړه ځني درومي".
(٧) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٨) د "پ" په نسخه کې "يالې" راغلی دی.

همګي واره تهګان دي تهګي کاندي — فروشنده او خریدار ددې دنیا (۱)

په دنیا به مینه نه کاندي هیڅ‌بېرې — چې خبر وي په اضرار (۲) ددې دنیا

چې نظر د چا په دین او په ایمان وي — هغه نه کا انتظار ددې دنیا (۳)

چې ویرېږي له کوهي او له ګرنګه (٤) — هغه نه دي، ومي په لار ددې دنیا

آشنایان یې همه واره مکاران دي — خر ویساده په مکار ددې دنیا

لوی، هلاك یې، همه واره اغیاران دي — یار دی چېرې په دیار ددې دنیا

چې پیدا شي همګي واره فنا شي — راشه وګوره نا تار ددې دنیا

هر سړي له چې ورشي ځني درومي — مالیدلی دی رفتار ددې دنیا

په یوه ګړۍ بهار وي بیا خزان شي — بقا نه لري بهار ددې دنیا

که هزار پشتی ور ته د کبر دي (۵) — بې بنیاده دی دیوار ددې دنیا

که د اوسپنو حصار تر ځان چاپېر کړي — سنبنه وګنه حصار ددې دنیا (٦)

لکه سیوری د آفتاب په مخ کې ګرځي — نشته هیڅ‌بېر ته قرار ددې دنیا

هیڅ ګومان د بهتري ور باندې مه کړه (۷) — بهتري ده وار په وار ددې دنیا

بې مقراضه غوځوي د سړي عمر — هم د لیل او هم نهار ددې دنیا

پس له مرګه به حساب له سړي غوښت شي — په انداز او په مقدار ددې دنیا

عاقبت خو به یو موټی شي د خاورو — ګلعذار او ګل رخسار ددې دنیا

برابر به له ګدا په سره پاڅي — شهزاده او شهریار ددې دنیا (۸)

پاس به داغ وي د لئیم په سینه باندې — هر درم او هر دینار ددې دنیا (۹)

د قانع تر قناعت صدقه شه — هم دنیا او هم دینار ددې دنیا (۱۰)

پس له مرګه به همه واره مظلوم وي — ظالمان او ستمګار ددې دنیا

تر قیامت به د غه شل او د غه لس وي (۱۱) — پوره نه که هیڅ چا شمار ددې دنیا

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "همه واره یې نګان دي تګي کاندي".

(۲) په چاپي نسخو کې "اسرار" راغلي دي.

(۳) د "پ" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار ددې دنیا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هیڅ کار ددې دنیا".

(٤) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چې یې ویره شي له کوهه له ګرنګه".

(۵) قلمي نسخه: "که هزار هزار پشتي ور ته کبر دي".

(٦) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "بې بنې وګنه حصار ددې دنیا"، د "پ پ" چاپ کې: "سنبنه وګنه دیوار ددې دنیا".

(۷) قلمي نسخه: "هیڅ ګومان د بهتري پرې مه کړه".

(۸) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار ددې دنیا". (۹) دا بیت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۱۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "تر قیامته د غه لس او د غه شل دی".

چې ایام پرې د کفن او غسل ورشي — بې پردې شي پرده دار ددې دنیا
په تخته باندې بیرون شي له حجابه — شرمناك او شرمسار ددې دنیا (۱)
تو هر چا به پیغمبر څخه وه ډېره — که څه قرب وي یا وقار ددې دنیا

۴۶ — یو فساد به لې بیان په رحمان نه شي (۲) — ۶۰۸
فساد ونه دي بسیار ددې دنیا

هسې مست یم ستا د شونډو په شراب (۳) — چې به نه وي بل داهسې مست خراب
لاس دستا په مینه اچوم وګل ته — لکه بوټي ته لاس اچوي غرقاب
دا سرخي او سفیدي دستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی دخوناب (۴)
خدا اثر به زما او بنکي په تا کاندي — لا تازه شي اور په اوبنکو د کباب
عاشقان دې سترګې روڼې کا په عشق کې — دا خواب نه دی دا منزل دی د سیلاب (۵)
ما چې خال دستا د ورځو په میان ولید — نه بل هسې رنګ امام شته نه محراب (۶)
بنا پرې چې لپاه نه شي سبب دادی — مخ دستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی دهسې راغلی ده : " شرمناك وشرمدار ددې دنیا ".
(۲) د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی : " یو فساد به لې بیان تر رحمان نه شي ".
(۳) دا مسری په پېښور چاپ کی دهسې راغلی ده : " هسې مست یم د شونډو وپه شراب "
(۴) دا بیتا په "پ" چاپ کی دهسې راغلی دی : " داسرخي او سفیدي ده ستا په مخ کی — که زما په مخ باران دی دسحاب ".
د "خ" په لومړی نسخه کی دهسې راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده — دا زما په مخ باران دی که سیلاب ".
د "خ" په دوهمه نسخه کی دهسې راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي خوستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی دخوناب ".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کی دهسې راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده — که زما د مخ باران دی دخوناب "
(۵) دا مسری په "پ" چاپ کی دهسې راغلی ده : " دا خواب نه دی منزل ګاه دی دسیلاب ".
(۶) دا مسری په "پ" پېښور چاپ کی دهسې راغلی ده : " نه بل هسې رنګ امام شته د محراب ".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کی دهسې راغلی ده : " نه بل هسې رنګ امام شته په محراب ".
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی دهسې راغلی ده : " مخ دستا له غمه نغاړي په حجاب ".

چې سبا شي ستا ترمخ پورې شرمېږي — ځکه زيست په توره شپه کاندي مهتاب
حجاب واخله مخ کړه تور د هغو خلقو — چې تحسين کا ستا په دور د آفتاب
هسې نه چې زه دلبر وايم وتا ته — خداى دې تا له درکړى دا خطاب
ستا د مخ په ورق باندې خط و خال دي — د مصحف په صحيفو باندې اعراب
ستا د حسن حساب هيڅ په رحمان نه شي — هم په دا چې بې حساب دي بې حساب

۴۷ — ۶۲۱

يو کتاب په سر بن کې چاوند کړ (۱)
بې رحمانه چې يې وکړ دا کتاب

چې يې وليد د ستا حسن بې حساب — لدې قصه تاو پيدا شوله آفتاب (۲)
ستا له غم مې سترغلې سرې ناغې شوې — يا خېږي د سياه پوش سره طناب (۳)
په آرزو دې د نرگس سترگې خلور شوې — غونچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب (۴)
که دې زلفي په مخ پېچوتاب شوې بنايي (۵) — وسپنت څه طاقت لري دا ور له تاب
زه چې خداى د ستا له غم سره آشنا کړم — خوشحالي مې نور ناياب شوه ناياب
سترغلې مې د فراق په ژړا سره شوې — د سبزې اثر يې پاخېده له آب (۶)
مه و خورشيد چې دې بنايست پورې شرمېږي — ځکه مخ پناه کوي تر کوه قاب (۷)
زه دې پېژنم په اصل کې خاکي يې — ځان به خوشخنه پې په گوتې له تراب (۸)
خودې خيال دا آشنا کړي چې په لمه کې — خبر زده کړه ته دا وبنکوله سيلاب (۹)

۴۸ — ۶۳۱

د رحمان بخت به هاله له خوبه ويښ شي
که ته سترگې ور ته پورته کړې له خواب (۱۰)

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې رحمانه چې يې جوړ کړو دا کتاب". او ددې بيت لومړۍ مسرۍ د "خ" په دوا ړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "يو کتاب په سر بند لې چا وند کړ".

(۲) ددې بيت رديف په "پ" "پ پ" کې نه دى راغلى او دا بيت د "خ" په دو محمد قلمي نسخه کې داسې راغلى دى: "چې مې وليد ستا حسن بې حساب لدې قصه تاو پيدا شو د آفتاب".

(۳) دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلى دى: "ستا په غم مې سترغلي سرې ناغې شوې يا خېږي دى سيه پوش سره طناب" خو په نورو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې دا بيت نه دى راغلى.

(۴) دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلى دى: "په ارزو مې د نرگس سترگې خلور شوې غنچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب".
د "خ" په دو محمد قلمي نسخه کې داسې راغلى دى: "په ارزو د نرگس دوې سترگې خلور شوې غنچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلى دى: "په ارزو يې د نرگس سترگې خلور شوې غنچه شوه د زړه په وينو کې غرقاب".
د "پ" په دو محمد قلمي نسخه کې داسې راغلى دى: "په ارزو د نرگس سترگې خلور شوې غنچه سره د زړه په وينو کې غرقاب".

(۵) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلې: "که دې زلفي په مخ پېچ، پېچ دي بنايي".

(۶) دا مسرۍ د "خ" په دوا ړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "سترغلې مې د فراق په ژړا سپين شو". او د "پ" په دو محمد نسخه کې د "سپين" او "سره" پر ځاى "شنه" راغلي دي.

(۷) دا بيت د "خ" په دوا ړو قلمي نسخو او "پ" په دوا ړو قلمي نسخو کې نه دى راغلى.

(۸) ددې بيت دو محمد مسرۍ د "خ" په دو محمد قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوشخنه پې په گوتو له تراب". مگر په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې نه دى راغلى.

(۹) دا بيت پرته له "پ پ" چاپ نسخه په نورو نسخو کې نه دى راغلى.

(۱۰) دا مسرۍ د "خ" دو محمد قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "که به سترگې ورته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړي د زلفو په طناب — بيا مې وپلوري دسترګو په قصاب(۱)
هسې آب يې دی د دووسترګو په تيغ کې — چې يې سره په سر نه لري حباب
چې توسن د فلك زين کاندي له نازه — داهلال يې په ځای راوشي د رکاب(۲)
په درګاه يې د ر وبزه کاندي د حسن — کنه ولی په لاس سپوږمۍ هم آفتاب(۳)
چې رايادې يې سرې شونډې سورې پېزوان کړم — تر چشمانو مې بهيږي سره شهاب
چې د مخ وآب وتاب ته يې نظر کړم — راته هيڅ شي د ګلونو آب وتاب(۵)
چې نسيم يې د زلفينو راپيدا شي — درست مې ډوب کاندي په مشکو په ګلاب
چې د سپي اواز يې واورم هسې خوښ شم — لکه څوك په نغمه خوښ وي د رباب
ماوې ګونډې مخ يې وينم په خوب کې — باري چېرې شي بې ياره د چا خواب(۶)

په غزل کې خو دوه بيته انتخاب وي(۷)

۴۹ — د (رحمان) تمام غزل دی انتخاب — ۶۴۱

هر مطرب چې غوږ تاو کا د رباب — په داتاو کې زما زړه کاندي خراب(۸)
چې سامع يې په نغمه په ترانه شم — ديوانه شم ګرېوان څيرې مست خراب
هم يې تار هم يې ګفتار هسې اثر کا — چې هيڅوك يې نه طاقت لري نه تاب
بويې ساز بل يې اواز دی دلبستيو — د ريم شعر پرې آغاز کا انتخاب
څلور مې يې يو ساقي د خندګه ناست وي(۹) — چې مخ يې نه آفتاب وي نه مهتاب
دا څلور واړه فتنې په څلور کنجه — اونيځم يې صراحي د ميو ناب
شپې مې وخت د نوبهار او ومې ځواني د — اته مې شغل د کتاب فهم رباب(۱۰)
چې داهومره آفتونه سره ټول شي — تر وڅوك څرنګ ځني کاندي اجتناب

---

(۱) د دې غزل نهم بيته په مصوره نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو کې د "ويلوري" پر ځای "وسپاري" راغلی دی.

(۲) قلمي نسخې: "داهلال په ځای راوشي د رکاب". د "خ" دوهمه نسخه: "دهلال پر ځای يې ونښلي رکاب".

(۳) "ق. ك" چاپ او "ق" چاپ: "کنه ولی په لاس نيولی دی مهتاب". د "خ" دوهمه نسخه: "کنه ولی په لاس سپوږمۍ هم د آفتاب".

(٤) چاپي ديوانونه: "چې په يادکې مې سرې شونډې سپين رخسار دی".

(۵) "ق" او "ق. ك" چاپ: "راته هېڅ شي د ګلونو آب وتاب".

(۶) چاپي ديوانونه: "ماوې مخ يې ګونډې ووينم په خوب کې باري چېرې شي بې ياره خورد وخواب".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "په غزل کې يو دوه بيته انتخاب وي".

(۸) په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "خراب" پر ځای "کباب" راغلی دی.

(۹) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "څلورم يې يو ساقي تر څنګه کښيني"

(۱۰) قلمي نسخې: "شپې مې وخت د نوبهار او د ځوانۍ او ومې شغل د بياض ود کتاب"

چې د اهسې دلبران پرې اثر نه کا — یا به دیو وي یا دیوال وي یا دواب
راځرګند به شي پرهېز د پرهېزګارو — که قادر شي په شاهد او په شراب (۱)

۵۰

زه رحمان له ریا زهده (۲) پناه غوارم
د ریا زهد عذاب دی هم عتاب

٦٥٢

ورقونه لټوم د هر مکتوب — پکې غوارم خال و خط د خپل مطلوب (۳)
یا تنور دی یا دکان د آهنګرو — چې په عشق کې تصور کړم خپل قلوب
په خندا خندا ځان اچوي وا ورته — خدای څوک مه کړه په جذبه د عشق مجذوب (٤)
زه چې غم د هر و یانو را په زړه کړم — له دې غمه ولاړ شي زړه راڅخه ډوب
ګوره څرنګ عشق آسان کړه و عاشق ته — د امشکل مشقتونه د ایوب (۵)
په ژړا ژړا تر هسې حده راغی — چې ځان ړوند کړه په یوسف پسې یعقوب
عشق دې دا چې معشوقه شوه و عاشق ته — نه رخسار د هر و یانو په اسلوب (٦)
هغه څه یو بیتی له هجره له وصاله — چې په خپله هم محب شي هم محبوب

۵۱

چې نظر یې له صورته په معنو کړم (۷)
و رحمان وته یکسان شو زشت و خوب

٦٦١

چې نظر کړم په قسمت او په نصیب — راته هېڅ شي خپل تالاش و خپل ترتیب (۸)
مګر خود په خپله خدای د چا طبیب شي — ګنه نشته په جهان کې بل طبیب
راځرګند دي په سود او زیان د رقیبانو — که خدای نه کاندي خپل یار د چا رقیب (۹)
چې خپل یار د چا رقیب شي دلیل دا دی — لکه څوک چې په وطن کې شي غریب (۱۰)
چې غریب شي په وطن کې فرق یې نه وي — که فرسنګ یې وي تر میانه که جریب
ما په عشق کې هېڅ حاصل نه کړه بې غمه — هر چې والي واره (۱۱) سنه والي ادیب

---

(۱) مصوره نسخه: "که قادر شي څوک په شهد و په شراب" (۲) په "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "پرهېز" او په "ق ک" چاپ کې "امان" راغلی دی"
(۳) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "پکې غوارم خال و خط د خپل محبوب". د "خ" لومړۍ نسخه: "او پکې غوارم خط و خال د هر مطلوب".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "په خندا خندا ځان اچوم وا ورته خدای څوک مه کړه په جذبه د عشق مجذوب". خو په لومړۍ قلمي نسخه کې د "مجذوب" پر ځای "میزوب" راغلی دی. په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په خندا خندا ځان اچوي بل او ورته خدای چې څوک کړي په جذبه د عشق مجذوب".
(۵) چاپي دیوانونه: "ګوره عشق څرنګ اسان کړه د عاشق ته دا مشکل مشقتونه دا یوب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ایوب" پر ځای "وعیوب" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته، د دې بیت په لومړۍ مسرۍ کې د "شو" پر ځای، په "پ" چاپ کې "شه" په "پ" چاپ کې "شوه"، د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "شي" او د "ب" په دوهمه نسخه کې "واه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې نظر یې له صورته په معنو کړم و رحمان وته یکسان شي زشت و خوب".
(۸) د دې ردیف ټول بیتونه د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دي راغلي (۹) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "راځرګند دي سود و زیان د رقیبانو که خدای دې نه کاندي خپل یار د چا رقیب". په "پ" چاپ کې: "راځرګند دي سود و زیان د رقیبانو که خدای نه کاندي خپل یار د چا طبیب". د "خ" لومړۍ قلمي نسخه کې: "راځرګند دي پسورا واز د رقیبانو که خدای نه کاندي خپل یار د چا رقیب".
(۱۰) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې خپل یار د چا طبیب شي مثال دا دی لکه څوک چې په وطن کې شي غریب". مګر د "خ" لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "لکه څوک چې خپل وطن کې شي غریب".
(۱۱) په "پ" چاپ کې د "واره" پر ځای "هغه" راغلی دی او د دوهمې مسرۍ یې د "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "هر چې والي واره به د والي ادیب".

۵۲ دښمن هم د سړي کله کله دوست شي
دوستي نه کا له رحمان سره حبيب ۶۶۸

زه په سل رنګه راغب ته په سل رنګه غايب
دا به څرنګ شي دلبره چې زه مست يم ته تايب
که له جوره دې فرياد کړم داهم نه دی مناسب
که څه وايم نه مې رسي زه مغلوب يم ته غالب
څه سيالي برابري ده د مطلوب او د طالب[(۱)]
داستا مهر و محبت کړو خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هومره نه دی چې يې وکښم په کاتب
جدايي ده ډېره سخته د ارواح او د قالب
چې مجنون په څنکندن شو[(۲)] زه يې پرېښودم نايب
وصيّت يې راته وکړو په څو رنګه[(۳)] عجايب

۵۳ چې روزي دې شه رحمان ته
زما وار ده مراتب ۶۷۹

ـه مې وشي له دلبره ملاقات بيا به نه څم له دې دره په حيات (٤)
پس له دې مې د استوګنه خدای نصيب کا په دا درګې که حيات وي که ممات

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "چې مجنون له دې جهان ته".
(۳) "ق" او "ق، ک" چاپ : "په سل رنګه"
(٤) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده : "يا به نه سم له دې دره په حيات".

ځای لری که زه و یار و ته سجده کړم (۱)
هغه یار زما قبله دی دحاجات (۲)

دخپل یار نر لعلو لبو به یې زار کړم
که شکرې وي که قند وي که نبات

دا زما دیار جلوه ده چې لیده شي
لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)

ترما لا په دلبرانو د پر مین دي
چې خبرې کا د کشف او کرامات

د ریا له زاهدیه زما توبه ده
چې یې کاندي څوك په رسم او په عادات

په ورځ پند او نصیحت والي ویل ته
په شپه ناست وي د مغان په خرابات

دین یې دام وي د دنیا په لار کې ایښی
پرې را ام وي وحشیان د مخلوقات (٤)

د هغو په لور یې سترګې وي ختلي
چې په لاس یې سر سایه وي یا زکات

زه رحمان له هسې اهله پناه غواړم (۵)
هر چې لاف کا په خلاف د مقامات

٥٤ — ٦٨٨

آفرین د عاشقانو په همت
چې په عشق کې یك انداز وي یك جهت

نه یې هیڅ پرې تغییر نه یې تبدیل وي
که تمام جهان پرې والي ملامت

که څوك سل نصیحتونه ورته کاندي
غوږ یې نه وي د هیچا په نصیحت

چې په یار پسې تر ځان تېر شي
څوك کولی شي دا هسې مشقت

که تمام عمر یې یار په سترګو ناست وي (۶)
تمام عمر ورسکاربږي یو ساعت

که یو دم شي هغه یار ورڅخه لرې
هغه دم شي ورته عمر د قیامت

که دوزخ له ره دیار په مینه درومي
دوزخ هم ورته جلوه (۷) کا د جنت

د عشق لار د توکل په پښو غوخېږي
نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)

په تدبیر او په تلاش کله موندہ شي
چې موقوف وي هغه کار په عنایت

په چاپي دیوانونو کې د "ځای لری" پر ځای "ښایي دا" راغلی دی.

دامسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده : "هغه یار که قبول که دعاحاجات". "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "هغه یار زما قبله دی هم حاجات".

دامسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "لکه لمر په صومعه وسومنات".

دابیت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی داسی راغلی دی: "ایښی دام وی د دنیا په لار کې نیسی پرې را روي وحشیان او مخلوقات".

دابیت د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "زه رحمان له هسې علمه پناه غواړم هر چې لاف کا په خلاف دمقامات".

د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی داسی راغلی دی: "زه رحمان حال پناه غواړم وخدای ته هر چې لاف کا په خلاف دمقامات".

دامسری د "خ" په دوهمه قلمی نسخه کی داسی راغلی ده : "که تمام عمر مې یار په عبر کې ناست وی".

... "پ" په دوهمه قلمی نسخه کی داسی راغلی ده :

"... هم ورته کوځ کا د جنت".

... په لومړی قلمی نسخه کی داسی راغلی ده: "نه په پښو د ریاضت د دیانت".

دعاشق خاطر له غیرو پاکیزه دی ... د دریاب په مخ کې نه وي نجاست

خدای چې زړه د مطلوب کاندي کړ رحمانه (۱)

۵۰ ... ۶۹۹

کاندي پریوت د طالب په عمارت

وصال شپې بدله په بېلتون شوه الغیاث ... د قیامت خوارۍ راپېښه په ژوندون شوه الغیاث

ما لالطمع د وصال د نعمتونو تر ي کوله ... ناګهان کاسه (۲) نسکوره د ګردون شوه الغیاث

هغه چار چې مې په لاس وه زه پرې نه وم پوهېدلی (۳) ... اوس چې پوه شوم له اختیاره مې بېرون شوه الغیاث

د وصال په طمع طوق د جدایي شو راپه غاړه ... هغه طمع چې زما وه اوس طاعون شوه الغیاث (٤)

په حکمت په عقل پېښې د عشق اختې څوک نه شي (۵) ... په دا کار کې ما ملا د افلاطون شوه الغیاث

رحمان دیار وصال په اسانۍ موندلی نه دی (۶)

۵۶ ... ۷۰۵

زرد روي مې سرخ رويي په ځګر خون شوه الغیاث

یار یاري راسره نه کړه الغیاث ... نه یې ترس شي نه یې کړکه الغیاث

سروومال واړه زما و د لارام ته ... نه ارزیږي په کنځکه الغیاث

په حملو حملو مي زړه وړي نه پوهېږم (۷) ... افریدی ده که ختکه الغیاث -

بېلتانه يې پېښور را ته تنور کړ و ... له خيبره تر اټکه الغیاث

---

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې خدای زړه د مطلوب نرم کړ رحمانه کاني بوټي پروت طالب په عمارت".
او ددې بیت دوهمه مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "کاني پروت وي د طالب په عمارت".

(۲) په چاپي دیوانونو کې "پیاله" راغلې ده.

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "زه پرې هېڅ نه پوهېدلم".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۵) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله څوک په عشق پوهېږي".

(۶) د "خ" لومړی نسخه: "ما رحمان مثال په اسانۍ موندلی نه دی." د "پ پ" چاپ کې د "اسانۍ" پرځای "اشنايي" راغلي ده.

(۷) د "خ" لومړی نسخه: "په حملو حملو يې زړه راته غزيووړ".

خو چې راکاږي چوګان په مخ د زلفو — ګوی زما د اخراب زړه که الغیاث

هیڅ سبب مې لیده نه شي جفا کاندي — نه پوهېږم چې په څه که الغیاث

په اخلاص و په راستی ورته ولاړیم — یار جفا هو مره په څه که الغیاث (۱)

سل خبري که له صدقه ورته وکړم — یار یوه راسره نه که الغیاث

چې مې وینی له رقیب سره خاندي — په ژړا مې لیمه سره که الغیاث

۵۷ — زه رحمان مدام د یار په رضا درومم — یار په خپله رضا تله که (۲) الغیاث — ۷۱۵

چې ویلي مې له تا دی دا حدیث — سرنامه د هر انشاء (۳) دی دا حدیث

چې آغاز مې کړ په مدحه د خوبانو (٤) — ځکه ګنج بې بها دی دا حدیث

په ثنا د دل پسندو دلرباؤ (۵) — دل پسند او دلربا دی دا حدیث

لکه باد د صبحدم چې غوټۍ واکا — هسې رنګه دلکشا دی دا حدیث

چې اوصاف مې د سرو شونډو وکړې راوړه — خوږ تر قند و تر حلوا دی دا حدیث

نه پوهېږم چې او به دي د حیاتو — که نفس د مسیحا دی دا حدیث

د غونډ ژبو شاعرانو خولې نه دی — ځکه هسې رنګ صفا دی دا حدیث

ستا و مخ ته که څوک شمس و قمر وایي — دروغ نه دی په رښتیا دی دا حدیث

۵۸ — که څوک وايي چې چا کړی دا حدیث دی — رحمان وايي چې زما دی دا حدیث — ۷۲٤

جي برهم کا عاشقي د چا مزاج — حکیمان یې درمانده شي په علاج

په آشنا پسې تل ژاړي په دوه سترګو (٦) — د اوبو په ځای خوناب کاندي اخراج

---

(۱) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. "ق، ک" چاپ: "یار وفا راسره نه کا الغیاث"

(۲) د "خ" لومړۍ نسخې کې د "تله که" پر ځای "نه که" راغلی دی.

(۳) د "خ" دواړو قلمي نسخو او د "ب" په دوهمه نسخه کې: "سرنامه د هر اشنا دی دا حدیث".

(٤) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې آغازه مې کړه ملح د خوبانو".

(۵) د "ب" دوهمه او د "خ" لومړۍ قلمي نسخه: "په ثنا د دل پسند و دلبرانو".

(٦) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "په اشنا پسې تل ژاړه دواړو سترګو".

دواړه لاس يې وي له دواړو کونو وللي — ډوب وي تل دعاشقۍ په لوی امواج (۱)

په هغو کې چې څه بوی دعاشقۍ وي — پکې نه وي بوی د رسم او د رواج

ابراهيم ادهم څه هسې نادان نه ؤ — چې نظر يې يا په تخت ؤ يا په تاج (۲)

مجنون هسې رنګ مين په ليلی نه ؤ — چې په نورو يې موقوف وي احتياج (۳)

لېونتوب له لېونيو تلونی نه دی — کړي يې راج په خونه وړشي که تاراج

کړي يې سر لکه منصور غوندې په دار شي
دغه دار دی و رحمان وته معراج

۵۹ — ۷۳۲

په طلب د مهرويانو سرګردان دی زما روح
لکه باد د ګل په بوی پسې پرېشان دی زما روح
ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاري په تبسم کې (۴)
لکه صبح د ژړا په ځای خندان دی زما روح
چې مې وليده د ستا د جمال عکس په خپل ځان کې
هم په داد آيينې په څېر روښان دی زما روح (۵)
ستا د مخ د آيينې له برکته زما ځانه
هميشه لکه توتي هسې ګويان دی زما روح

(۱) دا مری په "پ" چاپ او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده : "ډوب وي تل د عاشقۍ په امواج".

(۲) دا بيت د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : "ابراهيم ادهم هسې نادان نه دی چې نظر يې يا په تخت دی يا په تاج".

(۳) دا بيت د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : "مجنون هسې رنګ مين په ليلی نه دی چې په نورو يې موقوف دی احتياج".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی "مجنون هسې رنګ مين په ليلی نه دی چې له نوره يې موقوف وی احتياج".

(۴) چاپي ديوانونه : "ستا د حسن و آفتاب ته چې سپارلی ځان شبنم دی". د "خ" لومړۍ نسخه : "ستا د حسن آفتاب ته ځان سپارلی د شبنم کې".
مصوره نسخه : "ستا د حسن و آفتاب ته ځان بسپاري په شبنم کې".

(۵) چاپي ديوانونه : "چې مې ستا د جمال عکس دی ليدلی په خپل ځان کې هم په داد آيينې په څېر حيران دی زما روح".
د "خ" لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسره داسې ده : "چې يې وليد د ستا د جمال عکس پخپله".

لکه رنګ د میو نا بو چې لېده شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې د وصال د ګلستان یم تل تر تله
سر تر پایه د شبنم په څېر چشمان (۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنایي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح (۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان (۳) یم بې وطنه
مسافر د هندوستان خراسان دی زما روح

٧٤٠

٦٠

ستا وصال دی رابښلی زما روح
ستا هجران دی رانیولی (٤) زما روح

ستا په مخ پسې یې مخ وښو راهي شو (٥)
له صورته دی وتلی زما روح

چې هرګز ملک الموت پرې نه پوهېږي
هسې شان دی تا وکښلی زما روح

ځان یې هسې ستا په مینه پسې ورک کړ
چې هیچا نه دی لېدلی (٦) زما روح

که وي هم به نا څرګند وي کډې خدای کا
نه دی بلې خواته تللی زما روح

بلبل نه دی دا چې الوځي په ګلو
ستا په لور دی الوتلی زما روح

چې یې خاوري کما صورت د ستا په در کې
سر تر عرشه دی وکښلی زما روح

ته یې پېژنې چې څه دی یا څه نه دی
نور چا نه دی پېژندلی زما روح (٧)

زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم (٨)
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

٧٤٩

٦١

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "ګریان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "پېرودلی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود راهي شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې وینې راهي شوې".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې راهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ وینو چې راهي شو".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "موندلی" راغلی دی.
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) چاپي دیوانونه: "زه رحمان له خپله یاره خبر نه یم چې یې څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

م

ما سحر سبا لیدلی ؤ د چا مخ — چې مې د رسته ورځ ونه لیدهٔ دا ستا مخ
دا خو مخ زما و تا وته خدای هیڅ کړ — گنه هر یو آشنا گوري د آشنا مخ
د پېر مخو نه د جفا دې را اخر گند کړل — لا به کله را اخر گند کړې د وفا مخ
خود مرگ په تما چه اوښتی نه دی — اوښتونی له تا نه دی دا زما مخ (۱)
زهٔ په تا پسې راغلی په داغ یم — کړ ته نه وی ما به څه کول په دا مخ
ما به څه له په تا پسې ژړا کړه — که مونده شوی بل د ستا په څېر زیبا مخ
د رقیب طمع مې نه وه ستا په در کې — رادې وښود په جنت کې د بلا مخ (۲)
زهٔ به څه رنگ د رقیب ورخ ته گورم — کله اهل سنت گوري د ترسا مخ
د چکنا چکنی به پلتون په نیمه شپه وی — ستا زما په حال غماز شو د سبا مخ (۳)

٦٢ — ٧٥٩

رحمان ستا په مخ داورانه دنیا گوري
خدای بې تا را اخر گند مه کړه د دنیا مخ (٤)

کله شو لا کله خریدار یم ستا د مخ — تېر تر سر و ماله په بازار یم ستا د مخ (۵)
بې د ستا له محمد نور مې هیڅ په مخ کې نشته — هسې رنگ نتلی په ناتار یم (۶) ستا د مخ
هیڅ په ستر گو نه یم داخیل صورت چې گورم دې — د وب تر هسې حله په انوار یم ستا د مخ (۷)
درد و آه و کار م بهانه د تماکو کړم (۸) — سوی لوغړن مدام په نار یم ستا د مخ
نور وگړي واره همگي د دنیا کار کا — زهٔ همېشه غرق په انتظار یم ستا د مخ

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی او د دوهم نسخه : " اوښتونی له تا مه گنه زما مخ ".
(۲) "ق، ک" چاپ : " په جنت کی خدای را وښود د بلا مخ ". نور چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه کی : " په جنت کې دې راوښود د بلا مخ ".
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته.
(٤) چاپي دیوانونه : "خدای بې تا ورڅرگند مه کړه د دنیا مخ ".
(۵) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۶) په مصوره نسخه کی د " ناتار " پرځای " انتظار " راغلی دی.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : " سوی لوغړن یم زه په نار دا ستا د مخ "
(۸) قلمي نسخې : " درد و آه د کار مې بهانه د تماکو " . او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

شکر چې یې خلاص کړم د نور خلقو له منته — سر په سجده ایښی منت باریم ستا د مخ

٦٣ هره خوا چې درومم زه رحمان د زړه په سیل (۱) — بل مطلب مې نشته طلبګاریم ستا د مخ ٧٦٦

چې پیدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ — نور به نه وي مردمان داهسې شوخ

کږې زلفې کږ ابرو لکه چې ستا دی (۲) — نه لړم شته نه ماران داهسې شوخ

د بړغمونه شوخ شوخ شته په دا دنیا کې (۳) — ولې نه لکه هجران داهسې شوخ

مګر دیو وي چې بې غم وي په هجران کې — ګنهه نه به وي انسان داهسې شوخ

دا فتنې او فسادونه به وو چیرې — چې پیدا نه وی آسمان داهسې شوخ

داشناله غمه زړه د آشنا نه چوي — آفریده کړه خدای جهان داهسې شوخ (٤)

چې یوسف یې د دنیا په مطاع ورکړه (۵) — پیدا امده شه بل کاروان داهسې شوخ

٦٤ چې بوسه له یاره غواړي بې ادبه — خدای دی نه کاندي رحمان داهسې شوخ ٧٧٤

پادشاهانو که قصرونه کړل بنیاد — ما دعشق عمارتونه کړل آباد (٦)

نوم د کوم یوه بادشاهي یادیږي — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (۷)

---

(۱) "ق ک" چاپ کې د (سیل) پر ځای "مینه" راغلې ده. (۲) دامری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "کږ زلفان کږ ابروان لکه چې ستادی". د "پ" لومړی نسخه: "لکه کږې زلف کږ ابرو دستار کږ دی". او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کی دامری داسی راغلی ده: "لکه کږې زلف کږ ابروی ستا دی".

(۳) دامری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "د بړغمونه شوخ شوخ شته په جهان کی". په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "د بړغمونه شوخ شوخ شته دی په جهان کی". د "پ" په دوهم نسخه کې: "د بړغمونه شوخ شوخ شته په دا جهان کې". او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کی داسی راغلی ده: "د بړغمونه شوخا شوخ شته په دنیا کی".

(٤) دابیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کی نه دی راغلی او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسی راغلی دی: "داشناله هجره زړه داشنا چوي آفریده کا خدای جهان داهسی شوخ".

(۵) دامری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "چې یوسف غوندې د دنیا په مطاع پلوري". د "پ" دوهم نسخه کی: "چې یوسف د دنیا په متاع پلوري". راغلی دی.

(٦) دابیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسی راغلی دی: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد ما دعشق عمارتونه کړل بنیاد". او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کی دابیت داسی راغلی دی: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد ما دعشق عمارتونه کړه آباد".

(۷) دامری په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "لکه نوم دی د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره یو هسې پیر استاد دی … چې به ندوي بل داهسې پیر استاد (۱)
دغه واړه کرامات د عاشقۍ دي … چې څوک قطب کا څوک غوث کا څوک اوتاد (۲)
د دنیا چارې همه واړه فاني دي … څوک په څه کا په دا چارو اعتماد (۳)
لکه سیوري چې دلمر په مخ کې ګرځي … نه استوګنه چیرته کاندي نه استاد
هیڅ وفایې له هیچا سره و نه کړه … که جمشید وُ که بهمن وُ که قباد
که جمشید وُ که بهمن وُ که قباد وُ … که نمرود وُ که فرعون وُ که شداد (۴)
رسولي یې تر مراده هیڅوک نه دي … همه واړه هسې پاتې شونا مراد
نه چا ختم نه دعا ورپسې وکړه … که یې آل که یې عیال وُ که اولاد (۵)

زه (رحمان) د زمانې له جوره د ی ومم
خپل صاحب لره په داد او په فریاد

۹۵ ۷۸۵

که قاصد یې د مقصود … او ره کړه زیان او (۶) سود
هر چې در شي ستا په مخ کې (۷) … واړه وګڼه بهبود
هر چې وي سبوا له خدایه … واړه وګڼه نابود (۸)
رضا پاسله وقضا ته (۹) … مدام خوښ اوسه خوشنود
وهستۍ وته جلوه کا (۱۰) … لکه ابر هسې دود
ته وځان وته نظر کړه … چې قبول یې که مردود
ننداره چې دخپل صورت شه … چې مسلم یې که جهود

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده: "دغه واړه کرامت د عاشقۍ دی".
(۳) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "څوک به څه کا په دا چارو اعتماد".
(۴) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "که جمشید وُ که بهمن که کیقباد وُ".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) یوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.
(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "پ" چاپ :- "هر چې در شي ستا په وړاندې". د "پ" لومړۍ نسخه: "هر چې در شي په ځنګنبې"
او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هر چې در به شي په مخ کې".
(۸) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هر چې دی بغیر له خدایه همه وشمېره نابود".
لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "هر چې در شي له خدایه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې ددې مسرې د "هر چې وي" پر ځای "هر چه دی" راغلی دی.
(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "رضا وسپاره قضا ته". او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "رضا پا سوله قضات".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پر ځای "نظر کړه" راغلی دی. او دا مسری د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
"وهستۍ وه جلوه کړه".

اُمتي دا براهيم شه — تابع مه شه د نمرود
د غفلت له خوبه پا څه — خوب اوسې خواب آلود
مُقيد(۱) او مشغول اوسه — په دعا او په درود
آسمان طوره په رکوع شه — زمين طوره په سجود
هر(۲) اشيا د حق ثنا کا — په نغمه لکه داود
که بيدار شې خود به اورې — په هر لوري دا سرود(۳)
که اياز شې بندگي کې(۴) — نور به نازکړې په محمود
هر(۵) اسباب د بنود بدو — مُهيا دي هم موجود
که دانايي وبله بېل کړه — فرموده و نا فرمود(۶)
چې سپند نه شي په اور کې(۷) — نه وي خوند د بوی دعود(۸)
ځان له غشه(۹) پاکيزه کړه — لکه بحر نا معدود
هلاک څکه شو رحمانه — چې بې پاک نه شو وجود(۱۰)

۶۶ — ح — ۸۰۵

بې د يار له ذکره
نه زده بل گفت وشنود

زه که لافه د وفا کوم هر چند(۱۱) — هغه يار مې باور نه کا په سوگند
زه بې ياره هسې زيست کړم پېچا کې — لکه زيست وي(۱۲) په مجمر کې د سپند

---

(۱) يوازې د "پ" په لومړي نسخه کې "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کې "مقيد" راغلی دی.
(۲) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی.
(۳) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری يې په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "که بيدار شې خود به وا ورې".
اود "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "که بيدار شې دا به اورې".
(۴) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "که اياز غوندې بنده شې". په "پ" لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "که اياز شې په بندگۍ کې".
اود "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا ټول بيت داسې راغلی دی: "لهٔ اياز شه په بندگي کې نور به نازکړه په محمود".
(۵) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی. او دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) دا بيت د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری يې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "هر دانايي وبله بېل کړه".
(۷) په "پ" چاپ کې د "چې" پر ځای "څو" راغلی دی.
(۸) دا مسری د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "نوی خوند ولوی دعود".
او په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نه وی خوند او بوی دعود".
(۹) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه اود "خ" په لومړي نسخه کې د "غشه" پر ځای "خبثه" اود "خ" په دوهمه نسخه کې "غلوغشه" راغلی دی.
(۱۰) دا بيت د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هلاک څکه شې رحمانه چې پاک نه شې دا وجود".
په "پ پ" چاپ کې دا بيت داسې دی: "هلاک څکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "هلاک څکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
(۱۱) مسری په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "زه که لافې د وفا کړمه هر چند". د "خ" په لومړي نسخه کې د "کړم" پر ځای "کوم" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وهم" راغلی دی.
(۱۲) د "خ" په لومړي نسخه کې د "وی" پر ځای "دی" راغلی دی.

آبرو يې د طالبانو خپل مطلب(١) وي ‌ ‌ آبرو يې د غلامانو خپل خاوند
لکه يار مې سربلند دی په جهان کې ‌ ‌ په تاثير يې هسې زه شوم(٢) سربلند
چې مې مدحه د خوبانو کړه آغازه ‌ ‌ هر کلام مې دل پذير شو(٣) دل پسند
لکه خوند لري زما خوږې خبرې ‌ ‌ په شکرو کې هم نشته هسې خوند
هغه قند چې خدای زما په خوله کې کېښود ‌ ‌ حلوايانو څخه نشته هسې قند
لکه زه چې سخندان و هنرمند يم ‌ ‌ بل به نه وي سخندان و هنرمند(٤)
په اشعار کې قوت ناک لکه مزري يم ‌ ‌ ولې نه يم د مزري په څېر گزند
هم په مدح بند پوهېږم هم په هجوه ‌ ‌ ولې نه يم په دا چارو د بر خورسند(٥)
بې له عشقه که مې عيب که مې هنر دی ‌ ‌ ما فوخ کړی دی له ځانه بل پيوند
زه عاشق يم سروکار مې دی له درده(٦) ‌ ‌ نه خليل نه داودزی يم نه مهمند
چې وماته نصيحت کا څوک په عشق کې ‌ ‌ گويا پلار ته نصيحت کاندي فرزند
هر سړی چې آيينه په لاس کې خاندي ‌ ‌ گويا کاندي په خپل ځان پورې ريشخند

٩٧ ‌ رنگ ريزان دي اول خپلې ږيرې رنگ کا ‌ ٨٢٠
بيا هالدي و رحمان ته وايي پند(٧)

چې مې يار وليد په سېمه د اغيار گله ‌ ‌ له غيرته مې لېمه شوه په خونبار گله(٨)
دغه حق د بلبلانو په جانب دی ‌ ‌ خدای دې نه کا مېنگيرک په لاله زار گله(٩)

---

(١) د "خ" په لومړي نسخه کی د "مطلب دی" پرځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهم نسخه کی "محبوب دی" او د "پ" په دوهم نسخه کی "مطلوب دی" راغلی دی.
(٢) په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کی د "شوم" پرځای "يم" راغلی دی.
(٣) په "پ" چاپ کی د "شو" پرځای "دی" راغلی دی.
(٤) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کی داسې راغلی دی: "لکه زه چې سخندان هنرمند يم ‌ بل به نه وي سخندان هنرمند".
(٥) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کی نه دی راغلی او په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهم نسخه کی يې لومړی مسری داسې راغلی ده: "هم په مدح هم په هجو بند پوهېږم".
خو د "خ" په دوهم قلمي نسخه کی دا مسری داسې راغلی ده: "هم په مدح بند پوهېږم هم په پوچو".
(٦) دا مسری په چاپي ديوانونو کی داسې راغلی ده: "زه عاشق يم سروکار مې دی له عشقه". د "خ" په دواړو او د "پ" په قلمي نسخو کی د "سروکار" پرځای "سربيکار" راغلی دی.
(٧) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسې راغلی ده: "نو بيا هالدي رحمان ته وايي پند"
(٨) مصوره نسخه: "خدای دې نه کړه مېنگيرک په لاله زار گله".
(٩) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه (۱) — لکه غوښه چې خالي لاس وي په بازار ګې
زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا — که هر څو يې کړم په نقش و په نګار ګې (۲)
په امېد د زلفو ونښتم په دام کې — روهيلي وم ساده دل په هندوبار ګې
د دېدن په ګدايۍ کې مې ننګ نه شي — د روېزه کړم د بتانو په ديار ګې (۳)
د وفا د ګلو پاڼې پکې نشته — کاشکې مه وی ددې هم په ګلزار ګې
که څو اوتر آشنايي بېلتون ليدی شوی — هېڅ بنده به د خدای نه وُ په دا کار ګې
زه رحمان يې د فردوس له غمه خلاص کړم — چې په کلي په کوڅه شوم د خپل يار ګې

۶۸ — ۸۲۹

په بزرګۍ (۴) هغه پاک پروردګار — موقوف مه شه په سړي د سړي کار
په سړي چې د سړي غرض موقوف شي — نور بې آبه بې حرمته شي د وزګار
احتياج هسې بلا دی په جهان کې — چې پلار زوی کا د زوی او زوی د پلار
که د پير په خپل مريد باندې غرض وي — هېڅ يې نه وي په مريد باندې وقار (۵)
زمانه هسې په مخه ده بې رويه — چې غالب کا په اسلام باندې کفار (۶)
په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا — دا فلک چټکه بالله شي کج رفتار (۷)
چې همه عمر يې تاج وي په سر ايښی — ور په سر کاندې ګېډې د خس و خار (۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.
(۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي ديوانونه، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "د روېزه ګرېم د بوتانو په بازار ګې".
(۴) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په پاکۍ" راغلی دی.
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۶) دا بيت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دا فلک حلقه پيدا شو کج رفتار".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې قادر نه په درهم و په دینار وي	په هغو باندې گنجونه کا انبار

۶۹	۸۳۸

زماني د رحمان زړه دی کباب کړی
له احواله يې څوك نه دي خبردار

هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار (۱)	چې غرقاب مې هم گريوان دی هم کنار
هغه یار مې هسې ناست د زړه په سر دی	لکه ایښی چې (۲) چا گل وي په دستار
که څوك والي چې مار کله په کټ خېژي	زه خوړلی یم په کټ د زلفو مار (۳)
خود یار بیمارې سترگې خدای خونې کړي	گنه خون کله کولی شي بیمار (۴)
که په دار شم زه د یار له لاسه خوښ یم	سروقد دی زما یار او زما دار (۵)
بسکه (۶) دا چې زه په یار پسې غوخ غوخ یم	خدای دې نه کا لکه زه یم هسې یار
هومره جور لکه یار له ما سره کا (۷)	یاد مې نه دی هومره جور د اغیار
دلبران کوږې جادو کړې زړونه اخلي	هغه وایه چې بې کوږو وي دلبدار (۸)
چې د زړونو له نماځلو بې پروا دي (۹)	تر وکه زړه د سرې یو سې څه په کار

۷۰	۸۴۸

په گریبان یې تل د اوښکو باران اوري (۱۰)
نه ورکېږي د رحمان د زړه غبار

چې دې زړه پورې ترلی استوار	دا جهان دې دنیکه دی که د پلار (۱۱)
ته خپل پلار او نیکه وگوره چې څه شول	هسې ستا دي په څو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "هسې سرې اوښکې مې بهېږي په رخسار".
(۲) په "پ" چاپ، د "پ" په دوهم نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی د "چې" پر ځای "د" راغلی دی.
(۳) دا مسری د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهم نسخه کی داسی راغلی ده: "زه خوږ و خوږم په کټ د زلفو مار".
(۴) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "گنه خون کله کولی شی په بیمار".
(۵) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "سروقد دی زما یار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کی: "سروقد دی زما یار هم زما یار". په دوهم نسخه کی "سروقد دی زما یار دی دغه دار". او د "پ" په دوهم نسخه کی داسی راغلی ده: "سروقد دی زما یار هم زما دار".
(۶) په "پ" چاپ کی د "بسکه" پر ځای "بس کړه" راغلی دی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "هومره جور لکه یار چې ما سره کا". په "پ پ" چاپ کی "هومره جور لکه چې یار ما سره وکړه" د "خ" په لومړی نسخه کی "هومره جور لکه یار راسره کاندی". په دوهم نسخه کی "هومره جور لکه یار چې له ما سره کړ". او د "پ" په دوهم نسخه کی داسی راغلی ده: "هومره جور لکه یار سره وکړ".
(۸) د "پ" په لومړی او د "خ" په دوهم نسخه کی: "دلبری او دلجویی خو کو ډگر کړی ده د کوږ گرو هغه وایه چې دلبرشی هم دلدار".
د "پ" په دوهم نسخه کی: "دلبری خو کو ډگر هم په کوږو وکا هغه وایي چې دلبرشی هم دلدار."
د "خ" په لومړی نسخه کی: "دلبري خو کو ډگر هم په کوږو وکا هغه وایي چې دلبرشی هم دلدار."
(۹) د "پ" لومړی نسخه: "چې د زړونو له نماځلو بې پروا یې".
(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسی راغلی دی: "په گریوان مې تل د اوښو باران وورې نه ورکېږي د رحمان د زړه غبار".
(۱۱) د دې غزل د "خ" په مصوره نسخه کی لومړی پنځه بیتونه دی راغلی او هم نور دی غزل د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی نشته.
(۱۲) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلی ده: "هسی ستا دی هم په دوی پسې رفتار".

تل په مینې دوستي پل دی پرې تېرېږي — کړې نه دی چا په پل باندې قرار

هسې نه چې زه تنها(۱) وتا ته وایم — راغله لا ره ستا په طور صد هزار

دعوه مه کړه په ناحق بدې خپل نه کړې — پردی شهر، پردی ملك، پردی دیار(۲)

چې استوګه په پردي وطن کې کاندې — هغه نه لري دهیڅ واك واختیار(۳)

که هزار قسمه وخوري په یو کار کې — نه کا خوك په مسافر و اعتبار(۴)

چې په صبح شګفته شي په شام رژي — خدا امید دی د ګلونو په ګلزار(۵)

که دې ورور که دې عزیز دی که دې یار(۶) — مه دې ورور مه دې عزیز ګڼه مه یار

چې پیدا شي همګي واړه فنا شي
۷۱ — ۸۵۸
اې رحمانه دا جهان دی دا یې کار

خوجفا قبوله نه کړې دا غیار — وبه نه وینې په سترګو مخ د یار

چې اول یې خار زرغون شي په پهلو کې(۷) — غوټه هاله شګفته شي په ګلزار

جنت چا په ریاضت موندلی نه دی — ولې بویه هر بنده لره خپل کار(۸)

که مونده شوې خوشخوئي په خوشبوئي — پروت به نه وو په چندن باندې سنامار(۹)

آب تر لعل و د لاله ګلونو(۱۰) ډېر دی — بخت دی دا چې خوك عزیز کاندې خوك خوار

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
۷۲ — ۸۶۴
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "تنها" پر ځای "یوازې" راغلی دی.

(۲) د "پ" لومړي نسخه او د "خ" نسخې : "دعوه مه کړه په ناحق په خپل نه کړې — پردی ملك، پردی شهر، پردی دیار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دعوی مه کړه په تحقیق بدې خپل نه کړې — پردی شهر، پردی ملك، پردی دیار".

(۳) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه : "هغه نه لري هیڅ واك واختیار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده : "هغه نه کړې هیڅ — واك وخپل اختیار". د "پ" په ګډه نسخه کې ددې بیت دلومړي مسرې د "استوګنه" پر ځای "استوزه" راغلی دی.

(۴) د "پ" لومړي نسخه او د "خ" نسخې : "که هزار قسمه وخوري په معامله کې — نه کا خوك په مسافرو اعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "که هزار قسمه وخوري په مال کې — نه کا خوك په مسافر واعتبار". او دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "چې سبا شګفته کېږي ماښام رژي — خدا امید دی په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرې داسې راغلې ده : "چې په صبح شګفته کېږي په شام رژي".

(۶) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده : "که دې ورور که دې عزیز وي که دې یار وي".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلی ده : "که دې ورور که دې عزیز او که دې یار وي".

(۷) دا مسرې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده : "چې اول خار زرغون په بهار کې".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "جنت چا په زاهده موندلی نه دی — ګنه بویه هر بنده لره اختیار"

(۹) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی : "که مونده شوې خوشبوئي په خوشبوئي — پروت به نه وُ په چندن د پاسه مار".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "که موندې شوې خوشبوئي په خوشحالۍ کې — پروت به نه وُ په چندن باندې سنامار".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی : "که موندې شوې خوشخوئي له خوشبوئي — پروت به نه وُ د چندن د پاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "که موندې شوې خوشخوئي له خوشبوئي — پروت به نه وُ په چندن د پاسه مار".
په مصوره نسخه کې داسې راغلی دی : "که مونده شوې خوشبوئي بې خوشبوئي — پروت به نه وُ په چندن باندې سنامار".

(۱۰) د پېښور په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخه کې د "ګلونو" پر ځای "ګلونه" راغلی دی.

خوك دې راكاندې قسم په كردګار | كه درم لرم په كوركې يا دينار (١)
زه دينار او درم نه لرم په كور كې | ولې نور عالم مې بولي د دنيا دار
هم په دا چې نه لره ځايه چېرته خوځم (٢) | نه د هيڅ يوه مخلوق يم منت بار
نه مې ښكته ملك ليدلى دى نه پورته | خبر نه يم په يمين او په يسار
آب و خور لكه آسيا په ځاى رارسي | په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار (٣)
لكه ونه مستقيم په خپل مكان (٤) يم | كه خزان را باندې راشي كه بهار
توكل مې لاس پښې سره كړل په نكريزو | چې په ځاى يې كېنولى يم قرار (٥)
چې زما په باب دې ښكلي دي رارسي | كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار (٦)
چې هر ده هزار قومونه يې پيدا كړل | مربي مې دى هغه پروردګار (٧)
كار همه په اراده دخداى موقوف دى | هيڅ موقوف نه دى د چا په اختيار (٨)

٧٣

غم به هيڅېږي ونه كا په دنيا كې
كه خدا كبري د رحمان په اختيار (٩)

٨٧٥

دغه يار دى دا اغيار | دغه ګل دى دغه خار (١٠)
دغه ګل دى دغه خار دى (١١) | دا منصور دى دغه دار (١٢)

---

(١) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه كې نه دى راغلى او لومړى مسرى يې په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "كه خوك دا كاندې قسم په كردګار".
(٢) د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "د دوهم" راغلى دى.
(٣) دا بيت د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې داسې دى: "آب و خور لكه آسيا په ځاى دارسي په خپل كوركې هم سكون دى هم رفتار".
د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "آب خوراك مې هم په ځاى دارسېږي په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار".
(٤) د "پ پ" په چاپي ديوانونو، د "خ" په نسخو او د "پ" په لومړى نسخه كې "مقام" راغلى دى.
(٥) د "پ" لومړى نسخه: "توكل مې لاس او پښې كړه په نكريزو چې په ځاى كې يې نښولى يم قرار".
(٦) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، په "پ" چاپ كې داسې راغلى دى:
"چې څما په باب كې كښلې دى رارسي | كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب خه ښكلې دى رارسي | كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"د خ" لومړى نسخه: "چې زما په باب كې دې هغه رسېږي | كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "پ" دوهمه نسخه: "چې زما په باب يې ښكلي وماره سي | كه راحت وى كه زحمت وي وار په وار".
(٧) د "پ" لومړى نسخه: "مربي يې دى هغه پروردګار".
د "خ" لومړى نسخه: "مربي مې وه يې هغه پروردګار".
د "خ" دوهمه نسخه: "منزه دى هغه پاك پروردګار". لومړى بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى.
(٨) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "كار هغه په اراده دخداى موقوف دى هيڅ موقوف نه دى زما په انتظار".
د "پ" دوهمه نسخه: "كار كا همه په اراده لوړې موقوف دى هيڅ موقوف نه دى د چا په انتظار". د "پ" په لومړى نسخه كې يې دوهمه مسرى داسې راغلې ده:
"هيڅ موقوف نه دى زما په اختيار". د "خ" په دوهمه نسخه كې دا مسرى داسې راغلې ده: "هيڅ موقوف نه دى زما په اختيار".
(٩) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى او د "خ" په لومړى نسخه كې دا بيت داسې دى: "غم يې هيڅېږي ونه كه په دنيا كې كه خدا كبري د رحمان په اختيار".
د "پ" لومړى، دوهمه او د "خ" دوهمه نسخه: "كه خوك كبري د رحمان په اختيار".
(١٠) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې نه دى راغلى. د دې بيت دوهمه مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ګنج دى دغه مار"!
(١١) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه كې د "دى" كلمه نه ده راغلې
(١٢) دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ګ... ...ار".

دا رقیب دی دا حبیب دی — دغه گنج دی دغه مار (۱)
دغه عشق دی دغه عقل — دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی — دا خزان دی دا بهار (۲)
دا طاعت دا معصیت دی — دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی (۳) — دا خفته دی دا بیدار
دا رحمان دی دا جانان دی (٤)
داطبیب دی دا بیمار

(۷۴) (۸۸۳)

هر چې نه وي خوار و زار — په طلب د خپل دلدار (۵)
ترپرونې یې صدقه شه — د هغه عاشق دستار
هزار حیف دی هزار حیف دی — هزار خدا لا صد هزار
چې عاشق په عاشقۍ کې — نه حلال وي نه مردار
نه پتنګ د خپل چراغ وي — نه بلبل د خپل ګلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي — نه منصور غوندې په دار
د واړه نه کړې رحمانه
یا به یار شې یا بېزار

(۷۵) (۸۹۰)

دا خد رخ دی منور — چې هم شمس دی هم قمر (۶)
دا خد زلفې دی مشکینې — چې هم مشک دی هم عنبر
دا خد پیوسته ابرودې (۷) — چې هم نیش دی هم نشتر
دا خد سترګې دي قاتلې — چې هم سیف دي هم خنجر
دا خد شونډې دي مې ګونې — چې هم مې دی هم شکر

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: " دا رقیب دی دا حبیب دا طبیب دی دا بیمار".
او ددی بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "دا رقیب دی دا حبیب".
(۲) دا بیت اوله دی نه وروسته بیتونه د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او ددی بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "دا هجران دی دا وصال".
(۳) په "پ" چاپ کی د "دی" کلمه نه ده راغلی.
(٤) په "پ" چاپ کی "دی" نه دی راغلی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.
(۶) دا غزل د "خ" په لومړی قلمی نسخه او مصوره نسخه کی نه دی راغلی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده "دا ابروخد پیوسته دی".

داخه سپین سپېڅلي غـــابـږي — چې هم دُر دي هم گـــوهر
داخه سپب زنخـــدان دي — چې هم سیم دي هم ثمـــر
داخه قد او خه قـــامت دي — چې هم گل دي هم عـــرعر
داخه ملا ده باریك وضـــع — چې هم موی دي هم کمـــر
داخه زړه دي د خوبـــانو — چې هم موم دي هم حجـــر
داخه یار دي نه پوهـــېږم — چې هم دل دي هم دلـــبر
داخه بت دي زمـــا ربه (۱) — چې هم بت دي هم بشـــر

۷٦ — ۹۰۳

داخـــه شعر د رحمـــان دي (۲)
چې هـــم گنج دي هـــم هنر

تل به نه وي شگفته گلزار د عمر — نه به جور وي همیشه بازار د عمر (۳)
لکه سیند دا باسیند په غورځي (٤) درومي — هسې یون دي په تلوار تلوار د عمر
لکه برق چې مخ ځرګند کاندي بیا نه وي — هسې تېز دي بې سکون رفتار د عمر (۵)
سرکشي لري تر هسې حده پوري (٦) — چې نیوی نه شي هیڅوك (۷) مهار د عمر
چې سمند یې نه جلب لري نه واګې — خود به پرېوځي عاقبت شهسوار د عمر (۸)
په ساعت د سلو کالو یاري پرې کا — بې وفا دي هسې رنګه یار د عمر (۹)
خپل صورت به د حباب په سر ګو ګوري (۱۰) — که څوك و کاندي په زړه کې شمار د عمر
نه له کوره چېرته ځمه نه سفر کړم (۱۱) — بې سفره مې غوځېږي لار د عمر
عاقبت به دا اجل په مقراض غوڅ شي — پیوسته به مدام نه وي تار د عمر

۷۷ — ۹۱۳

بیا یې وار په دا دنیا نشته رحمانه (۱۲)
په هر چا باندې چې تېر شو وار د عمر

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کې د مسرۍ دا بې راغلې ده : " داخه یار دي نه پوهېږم".
(۲) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بې راغلې ده : " داخه شعر دي رحمانه ".
(۳) "ق" چاپ : " تل به نه دي شګفته بهار د عمر نه به جوړ وي همیشه ګلزار د عمر ".
د "پ پ" چاپ : تل به نه وي شګفته بازار د عمر نه به جوړ وي همیشه بهار د عمر".
(٤) د پېښور په چاپي دیوانو کې " غورځنګ" راغلی دی. (۵) قلمي نسخې : "هسې تېز دي په سکون رفتار د عمر".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "سرکشي نه دي تر هسې حده پورې ". (۷) په " ق، ک" چاپ کې "هرګز" راغلی دی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . (۹) چاپي دیوانونه : " بې وفا په هسې رنګ دي یار د عمر".
(۱۰) پېښور په چاپي دیوانونو کې "په څېر د ګورۍ " راغلی دی.
(۱۱) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : " نه د ځم چېرته له کوره نه سفر کړم". د "خ" لومړۍ نسخه : " نه سفر کړم نه له کوره چېرته ځمه".
(۱۲) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : " بیا یې وار په دنیا نشته دی رحمانه ".

زه تېر شوی یم ترسره | په طلب د خپل دلبر
خوږ وندی یم په دنیا کې | پرې به نذر د مر د غدر
د آشنا په طلب گرځم | وچې شونډې لیمه تر(۱)
یو قدم مې دی په بحر | بل قدم مې دی په بر
دواړه لاس مې دي نیولي | هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی وخدای ته | که یې وویني بشر
همیشه له خپله بخته | گله من یم مرور
چې په مایې پرزوند کړ(۲) | د خوبانو یو نظر
هم یې ونه سنود و ماته | بې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای رسوا کړه | په جهان کې لکه نمر
نصیحت را باندې نه کا | لکه موی هوړه اثر
واوره غوږ باسه ناصحه | کوتاه وایم مختصر
په مولا مې دي سوگند وي | هم په روح د پیغمبر
جار واته مې بېرته نشته | چې عالم (۳) شو را خبر
ترمینه به يې زار کړم | که مې سیم دی که مې زر
که مې سیم دی که مسې زر دی | که مې دُر دی که گوهر(۴)

۷۸

زه رحمان ترهر څه تېر یم
تېر به نه شم تر دلبر

۹۳۰

پورته بدر را ښکاره شو ښکته نمر | ښکته پورته واړه مخ دی د دلبر
نمر سپوږمۍ مې د پالنگ د پاسه رغړي(۵) | چې مې یار په بالښت ولگوي سر
په سرو سپینو درو لعلو یې غوږ ډک شي | چې مې غوږ کاندي داو ښکو په دُر دُر(۶)

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې په مایې پرزوند کړ".
(۳) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې د دوهمه مسرۍ داسې ده: "که مې دُر دی که مې گوهر".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "نمر سپوږمۍ یې پر پالنگ د پاسه رغړي".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې دې ووینم(۱) په مخ مې اوښکې دروې ‌‌ ‌ لکه موم چې په آفتاب شي برابر
بل مذکور د سخنګو یو سترګو نه زده ‌ ‌ بې له دې ذکره چې (الله اکبر)
ضد دی اور و اوبه بې دیار له شونډو ‌ ‌ چې هم اور دی هم اوبه دي د کوثر(۲)
په شرابو کې خوند نشته د شکرو ‌ ‌ دیار شونډې هم شراب دي هم شکر
که سل ځله پټ تر شونډو لاندې خاندې ‌ ‌ نه پټېږي آب د لعل و د ګوهر
دا خو ما له خدای دا کړه ګنه نشته ‌ ‌ هسې بت په بتخانه کې د آذر
پس له دې به یې په نام د ملک(۳) بولم ‌ ‌ هم په دا چې نشته دا رنګه بشر

که رحمان صاحب نظر باله شي بینا یي
چې مدام دیار په مخ لري نظر

٧٩ ‌ ‌ ٩٤١

هسې تله کاندې و ګورته یاران ژرژر ‌ ‌ لکه تله کا و خیل کورته کاروان ژرژر(٤)
هسې ژرژر مرګ په مور به شتابي کا ‌ ‌ لکه لو د پاخه کښت کا دهقان ژرژر(۵)
هسې ژرژر دا دنیا و بله اوړي(۶) ‌ ‌ لکه اوړي و بله ریګ روان ژرژر(۷)
هسې ژرژر صورتونه دي نړیږي(۸) ‌ ‌ لکه رژي لاله زار په خزان ژرژر
هسې ژرژر دا شیرین عمر تېریږي ‌ ‌ لکه بحر چې بهیږي روان ژرژر

هسې زرزر ځنبول دبنو نه وي(۹)
لکه درومي له جهانه رحمان ژرژر

٨٠ ‌ ‌ ٩٤٧

چې په زور ورسره نه یې برابر ‌ ‌ د هغو تر خنګه مه کښېنه زرور(۱۰)
زوروړ اور او اوبه دي فهم وکړه ‌ ‌ چې ډوب نه شې یا ونه سېځې بشر(۱۱)

---

(۱) په "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې یې ووینم" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته
(۳) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې د "ملک" پر ځای "فرښتو" راغلی دی.
(٤) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته، دوهم مسری یې په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "لکه تله کاندې خپل کورته کاروان ژرژر". په "ب" چاپ کې "لکه درومي چې خپل کورته کاروان زرزر". په مختلط نسخه کې "لکه تله کاندي و کورته کاروان زرزر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه درومي وخپل کورته کاروان زرزر".
(۵) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه لو چې په کښت کړي کا دهقان زرزر". او په "پ" چاپ کې د "پاخه" پر ځای "پاسه" راغلی دی.
(۶) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې داسې راغلی ده: "هسې زرزر دا دنیا و بله نه اوړي".
(۷) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه اوړي و بله ریګ دبیابان زرزر".
(۸) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "هسې زر زر صورتونه و بله ریږي".
(۹) په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "دبنو زنبل هم هسې زرزر نه وي". د "خ" په لومړي نسخه کې "دبنو و بله ول هم هسې زرنه وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا دبنو زنبول هم هسې زرزر نه وي" او د "پ" په مختلط نسخه کې داسې راغلی ده: "دبنو زنبول هم هسې زرنه وي". د "پ" لومړي نسخه: "دبنو زنبول هم هسې ژرژر نه وي".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی
(۱۱) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زور آور خو اور او اوبه دي فهم وکړه چې ډوب نه شې یا ورپټ نه شې په شمار".

زندګي که بې اوبو بې اوره نه شي ... تل هم اېښې هېڅانه دي په تمتر (۱)
خدای ورمه وله سېلاب دڅاپه خونه (۲) ... که په قطع (۳) هم اوبه وي دکوثر
ودې نه ګډېږي اور په کور دهېڅا (۴) ... که رڼا یې وي د شمس او د قمر
چې یې د ږست صورت غلبل شي په اغزیو (۵) ... وخوږه شه دهغې ونې ثمر
دهغه دېوال په سیوري خوك کېمنه (۶) ... چې ولاړ وي که زوړ ندڅاود ګمر
چې په ګېډې دې خوښېږي مخ یې وړك شه (۷) ... که د سروزرو چاره وي یا خنجر
ودریاب ته اچاوه نه شي ځان خوږ وي (۸) ... ګنه ډېر دي په دریاب کې دُر ګوهر
ناکړه سودونه ډېر دي په جهان کې ... سود هغه دی چې دخېر وي نه دشر (۹)
چې له آبه له حرمته سره نه وي ... خدای ورمه کړه وچاهسې سیم وزر (۱۰)
زوروکه رسوي وچاته فیض ... له دې فیضه سره وکړنه ضرر
په یاری دزوروړو غلط مه شه ... مګر دا چې ترده، نه یې زوروړ
په هر ګاه چې دی مغلوب وي ته غالب یې (۱۱) ... تروهالړ یې قدمونه ږده په سر
یا خودا چې که قدم یې په ږنه ږدي ... دغه پسه یې ځان وګڼه پدر (۱۲)

۸۱

چې هنر ګڼي یاري د زوروړو
بول وکړمه زه رحمان په داهنر (۱۳)

۹۶۳

---

(۱) دابیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زندګي که بې له اوره اوبو نه شي تل هم نه دي هېڅا اېښې پرې تېتر". د "خ" په لومړي نسخه کې: "ناب هم اېښې هېڅانه دي په تمتر". او د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "تل هم اېښې هېڅا نه دي پرې تېتر".
(۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "خدای دې ورنه ولي سېلاب دڅا په خونه".
(۳) په قلمي نسخه کې د "هم" پرځای "یې" راغلی دی.
(۴) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ودې نه ګډېږه اور دڅا په خونه". او د "پ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "ودې نه ګډېږي اور په کور دڅا".
(۵) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې د ږست صورت غلبل کا په اغزیو" په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې یې توله صورت غلبل شي په اغزیو". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې دې د ږست صورت غوځېږي په اغزیو". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یې د ږست صورت ږخمي شي په اغزیو".
(۶) د "خ" په لومړي نسخه کې: "دهغې دېوال په سوري خوك مه کېښېنه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دهغه دېوال په سوري کېناست مړ شي".
(۷) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خوښېږي مخ یې تور شه". په "پ پ" چاپ کې: "چې په ګېډه دې خښېږي مخ یې وړك شه". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې په ګېډه کې خرخېږي رنګ یې وړك شه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خرخېږي مخ یې وړك شه".
(۸) د "پ" لومړي نسخه: "وا وبو ته اچاوه نه شي ځان خوخوږ دی". د "خ" په لومړي نسخه کې "وا وبو اچاوه نه شي ځان خوږ دی". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ځان شیرین دی ودریاب ته اچول نه شي".
(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "سود هغه دی چې یې خېر دی له شر".
(۱۰) "پ پ" چاپ: "خدای ورمه کړه چاته هسې سیم وزر".
(۱۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په هر وقت چې ته غالب ودی مغلوب وي". د "خ" په لومړي نسخه کې: "په هر ګا چې دی غالب وي ته مغلوب یې" او د "خ" په دوهم نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "په هر کار چې ته غالب یې دی مغلوب وي تروهالړ یې قدمونه ږده په دړ".
(۱۲) چاپي دیوانونه: "یا خودا چې ته قدم یې په ږنه ږدي هله پسه یې ځان وګڼه پیدر".
(۱۳) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "زه رحمان کو مه بول په داهنر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "بول وکړم رحمان په داهنر".

په نظر دې بصر لکه شام هسې سحر[1]
لکه شام هسې سحر لکه سنګ هسې ګوهر[2]
لکه سنګ هسې ګوهر لکه خاوري هسې زر
لکه خاورې هسې زر لکه خیر هسې شر
په نظر يې معلومېږي هم وار ه برابر
که څوك ښه ورسره وکا تربدې يې وي بتر[3]
که څوك بد ورسره وکا ترنېکۍ يې وي بهتر[4]
نه په بد ويل زهير وي نه پر ښه وي دچاز بر[5]
په ثواب او په خطا يې[6] نه دليل وي نه نظر
نه آګاه په خپل بهبود وي نه آګاه په خپل ضرر
نه په عيب څه پوهېږي[7] نه پوهېږي په هنر
لکه ړوند او کوڼ چې ګوډ يې[8] هسې هيڅ نه وي خبر
له طاعت له ګناهه څه خبر وي څناور[9]
څناور و نور څه نه زده يا يې رغبت[10] وي يا يې خر
دا خوتې يې زما نفسه چې دې زه کړم کوزوکر
تمام ووتې[11] له عقله په دنيا پسې اوتر

---

(۱) دا غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی او همدا "پ" په دوهمه نسخه کې يې د سربيتونه نه دی راغلی.
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " لکه سنګ هسی ګوهر لکه شام هسې سحر".
(۳) دا بيت د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " که څوك ښه ورسره کاندې تربدې يې دی بتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " که څوك ښه ورسره کاندی تربدې وي لا بتر".
(٤) — دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " که څوك بد ورسره کاندی ترنېکۍ يې وي بهتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " که څوك بد ورسره کاندی ترنېکۍ وي لا بهتر".
(۵) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " نه په بد ونه هېرېږي نه پوهې ښه دي د چا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " نه په بد ويل زهېرېږي نه په ښو د چا ز ب ر".
د "خ" په لمړی نسخه کې: " نه په بد ويل زهېرېږي نه پر ښه وي دچا بر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " نه په بد ويل زهير دي نه پر ښه يې دچا ز و بر".
(۶) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " په ثواب او په خدايۍ سيې".
(۷) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلی ده: "نه په عيب باندې پوهېږي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: " نه په عيبو څه پوهېږ ي".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوډ ی" پر ځای "ګرځي" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړی نسخه کې د "څناور" پر ځای "ښناور" راغلی دی.
(۱۰) په چاپي ديوانونو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړی نسخې څخه د "رغبت" پر ځای "خوب" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ووتې" پر ځای "ووتم" راغلی دی.

نه دې فرض د خدای اداکړه — نه سنت د پیغمبر
نه دې مرګ په زړه کې یادو[1] — نه خواړې دې د محشر
اوده پروت یې دا دې نه زده — چې په خوا لرم سفر
په هر دم دې ټغنه دي وې — که پوهېږې دا بشر
هغه توره ویښته دې څه شول — چې هم مښک وو هم عنبر
هغه قد دې مجنون بید شو[2] — چې چنار وُ هم[3] نښتر
تن دې درست زیر و زبر شو — زړه دې نه شو لړو بر
تر پنځاو شسته تېر شوې — ته لا ځان بولې پسر[4]
نه دې ترس شي نه دې وېره — نه په زړه باندې اثر[5]
بل به نه وي لکه ته یې — هسې شوخ او حیله ګر
په غفلت دې عمر تېر کړ — نه رهرو شوې نه رهبر
عبادت دې په ریا شو — لکه ډک په لاک کوزر
لکه قلب[6] ناسره زر — پټ په زرو کې حجر[7]
لکه زړي په میوه کې — درون سنګ بېرون ثمر
لکه پټ وي په دانه کې — سل اغزي د شجر[8]
لکه سحر چې برپای کا — سحرګر او جادوګر
لکه تش صورت بې روح[9] — چې تصویر کا مصور
لکه تش کدو بې مغزه — میان خالي وي تن پرو

---

(۱) دا مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "نه دې مرګ په زړه یادېږي". اود "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده:
"نه دې مرګ په زړه کې یاد دی".
(۲) دا مسرې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هغه قد دې مجنون بید شه". د "خ" په لومړي نسخه کې "هغه قد د مجنون څه شو".
اود "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "هغه قد دې مجنون بید شي".
(۳) په "پ" چاپ کې د "همه" پر ځای "یا" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی لومړی مسرې یې په "پ پ" چاپ کې "تر پنځاه و پنځه تېر شوې"، په "پ" چاپ کې "تر پنځوس-
تر پنځه تېر شوې"، د "خ" په دوهمه نسخه کې: "تر پنځاه تر پنځاه تېر شوې". اود "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده:
"تر پنځه تر پنځاه تېر شوې".
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) په "پ پ" چاپ کې د "قلب" پر ځای "کلپ" راغلی دی.
(۷) د "پ" په دوهمه نسخه کې د "حجر" پر ځای "خنجر" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۹) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه نقش صورت په دوح کې".

لکه بې لاسه لستوڼی   سر تر پایه پای تر سر
لکه تګ او دغه بازوي   په مرغانو کې ډګر[1]
لکه بې نمله ناوې   چې په سر کاندي میزر[2]
تر میز لاندې چاخه زده   چې دختر دی[3] که مادر
نه یې حسن نه جمال وي   غولوي خلق په زور
هسې له هسې فریبانو[4]   لکه زورند چادوګر
نیم په مځکه کې دننه   نیم په سروي لکه نغر[5]
په دستار کې یې مسواک وي   تر بغل لاندې خنجر
په ایرو کې پټ بخرې   په وینو کې پټ ژور[6]
په شپه وینې د مظلوم خوري[7]   سبا کېني په ممبر
په زړه تور لکه تبې[8] وي   په مخ سپین لکه قمر
د دنیا په طلب ګرځي   خپل ځان بولي قلندر[9]
کلیمه په ژبه وايي   په زړه نه لري باور
په مثال د منافقو[10]   نه مسلم وي نه کافر
نه مسلم وي نه کافر وي   نه بخلا نه مسخر
پریشان ګرځي سر وهلي   کوي په کوي او در په در
همیشه رفت و آمد کا[11]   د زردارو په ګذر
په کوڅه د دنیادارو   ګوخوړګي کا لکه خر
اورنګ زېب هم یو فقیر و   چې توبې یې وه په سر
وتېلي وته یې شاګره   چې قادر شو په افسر[12]

(1) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ډګر" پر ځای "دیګر" راغلی دی.   (2) په "پ پ" چاپ کې "خادر" راغلی دی.
(3) په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی.   (4) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "هې هې له هسې فریبانو"، په "پ پ" چاپ کې "هې توبه له فریبانو"، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "هې توبه له هسې فریبه".
(5) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "نیم په ځمکه کې دننه   نیم برسېره لکه ...". د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "نیم برسېره لکه نفر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نیم په سروي لکه نغر".
(6) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ژور" پر ځای "ژادر" راغلی دی.
(7) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "په شپه مال د مظلوم وخوري".   (8) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کودي" راغلی دی.
(9) په "پ پ" چاپ کې "بولي ځان په قلندر"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خسرو بولي قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر بولي قلندر"، او د "پ" لومړۍ نسخه کې "ځان بولي قلندر" راغلی دی.
(10) په قلمي نسخو کې "منافقانو" راغلی دی.
(11) دا مسرۍ د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "همیشه یې رفت امد دی".   (12) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

خوبي هومره فقيري وه — چې څه نه وو ميسر
چې بې فلك بې ياري وكړه — نور بې ملك كړ مسخر
ګوره څه چارې بې وكړې — په عيال د(۱) خپل پدر
وار په وار بې تر تيغ تېر كړه — د خورم تام تبر
يو تېر د خورم څه وو — دېر عالم بې كړ د بر
تمامي جهان بې ونغرد(۲) — چې بې لاس شو باندې بر
په فريب فريب بې خپل كړه — بيجاپور او بهانګر(۳)
بيجاپور او بهانګر څه وو — لاجنجي او جنجاور(۴)
هم بې هند په دكه واخيست(۵) — هم كابل هم(۶) پېښور
بيا بې ذكر شو په ذره كې — بادشاهي د هفت كشور(۷)
له حسده ورته هيڅ شوه — هم دارا هم سكندر(۸)
خيال بې داو په خاطر كې — چې به خپل كړم بحر و بر
بيا ري ورځ ور تخنه(۹) لاړه — وخت پرې راغي ماز دیګر(۱۰)
نه بې مراد د زړه حاصل شو — نه بې يخ كړ خپل تتر
همګي شوه څنې پاتې — كه بې ملك وكه لښكر
خالي لاس له دنيا ووت — لكه عين درويزګر

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه كې د "د" پر ځای "په" راغلی دی.

(۲) د "پ" لومړی، دوهمه او د "خ" لومړی نسخه: "تمامي جهان بې ونغر" او د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلی ده: "تمامي عالم بې ونغښت".

(۳) داسې په "پ پ" چاپ كې داسې راغلی ده: "بيجاپور او بهاګ نګر".
د "خ" په لومړي نسخه كې: "پنجاب پور او بهاګ نګر".
د "خ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور بها نه ګر".
او د "پ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور و بهاك نګر".
او په مصوره نسخه كې: "بيجاپوره و بهاك نګر". راغلی ده.

(٤) دا بيت په "پ" چاپ كې داسې راغلی دی: "بيجاپور بهان ګر څه وو لاچينجا و چينجاور".
"پ پ" چاپ: "بيجاپور بهاګ نګر څه وو لاجنجي او جنجاور".
لومړی مسرۍ بې په مصوره نسخه كې: "بيجاپور د بهاك نګر څه ده". د "خ" لومړي نسخه كې دا بيت داسې راغلی دی: "پنجاب پور بهان نګر څه وو لاجنجي چنجاور".
د "خ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور بهان ګر څه وو لاچنجا و دچنجاور". او نو موړی بيت د "پ" په دوهمه نسخه كې نه دی راغلی.

(۵) په "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه كې دا مسرۍ داسې راغلی ده: "هم بې هند په دګه واخست"
او د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلی ده: "هسې هند په دكه واخست".

(۶) په چاپي ديوانونو كې د "هم" پر ځای "او" راغلی دی.

(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلی دی: "بيا بې ذكر شو په ذره كې هم دارا هم سكندر".

(۸) دا بيت اوله دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه كې نه دي راغلي او هم نو موړی بيت د "خ" په لومړي نسخه كې نشته.

(۹) په چاپي ديوانونو كې د "ور تخنه" پر ځای "ور څخه" راغلی دی. (۱۰) په قلمي نسخو كې "نماز ديګر" راغلی دی.

لــه دنیایې هیڅ یونه وړه — مګر شوې یو خــاده (۱)
خــوار حیران په ځمکه پریووت — بې بالین او بې بســتر (۲)
نــه پوزې شو ترې دلاندې (۳) — نه ترلاندې شو تغــر
د بنــې (۴) په خبر خفیف شو — چې ثقیل وُ لکه غــر
د سـیلاب په مخ کې لاړ شو (۵) — لکه خس او (۶) یــاوزر
حــق یې پاتې په ګردن شو — د سپاهي او د چاکــر
اوس یــې زه په روح دعاکړم — که یې خدای کا بهــرور
حــق تعالی یې په نصیب کړه — شیرین حوض د کوثــر (۷)
د جنــت په خوشبو لې یې (۸) — خدای دماغ کړه معطــر
پــه دې هند باندې یې حق وُ (۹) — هند یو شپه وه دې یو لمــر (۱۰)
دې لمــر په روښنا لیده (۱۱) — تمام هند وُ منــور
پــه رڼایې خلقو (۱۲) ژیست کړ — نه څه خوف وُ نه خطــر
خو چــې مخ یې په غروب کړ — نور پیدا شو شور و شــر (۱۳)
چــې په نام (۱۴) د اورنګ زیب وُ — وخوړ ګاوهغه دفتــر
اوس نــوبت د شاه عالم دی — د ورطور شو دیګــر (۱۵)

---

(۱) دا مسرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "مګر شیرې یو خادر" او د "غ" په دوهمه نسخه کې دا مسرې داسې راغلې ده: "مګر د شو یو خادر".
(۲) په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې راغلی دی: "خوار حیران په ځمکه پریووت بې بالینه و بې بستر".
د "غ" په لومړي نسخه کې: "خوار حیران په ځمکه پروت وُ بې بالینه بې بستر".
د "غ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرې داسې راغلې ده: "بې بالښته بې بستر".
(۳) دا مسرې په "پ پ" چاپ او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "نه شو ترده لاندې"
(۴) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "بنې" پر ځای "بنو" راغلی دی.
(۵) په "پ پ" چاپ کې "لاړو" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو، د "غ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "او" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۷) په "پ پ" چاپ کې: "حق تعالی که یې نصیب کا هنه شیرین حوض کو ثر" راغلی دی.
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "حق تعالی که یې نصیب کا هغه شیرین حوض کوثر".
د "غ" په لومړي نسخه کې یې لومړي مسرې داسې راغلې ده: "حق تعالی یې پرې نصیب کړه".
(۸) دا مسرې په قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "د جنت په خوشبو لیده".
(۹) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "وُ" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۱۰) دا مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "هند یو شپه وه دې وُ لمر". د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "هند شپه وه دې لمر".
(۱۱) دا مسرې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د ده لمر په روښنا لیده"
او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د دې لمر تر روښنا لیده".
(۱۲) په چاپي دیوانونو، د "غ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "خلق" پر ځای "خلکو" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(۱۴) په چاپي دیوانونو کې "نوم" راغلی دی.
(۱۵) دا مسرې په "پ پ" [illegible] راغلې ده: "د ور او طور بې شو دیګر"، او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "کور نور د شه دیګر".

خدای زده خه باندي شي پښنه | چې عاشو شي که اختر (۱)
رنګارنګه بازي کاندي (۲) | دا آسمان دی بازیګر
ګهي تلخ شي لکه زهر | ګاه شیرین لکه شکر (۳)
چې شي وشوه هغه وشوه | لا به کېږي مقدر (٤)
ما خو نوم دا ورنګ وا خست | دا احوال دی دهر
هر سړی د خپلې خونې | هم بادشاه دی هم سرور
هر چې اهل د دنیا دي | واړه هسې دي اکثر

دابیان دورود راز وه (۵)

٨٢ — ١٠٥٦

رحمان وکړ مختصر

که دعشق لاره اغزنه ده هر ګور | دعاشق په پښو خپلې دي داور (٦)
که دیدن دګلعذار په انتظار شي (۷) | زما سترګې دی شبنم غوندې خلور
تیغ داوسپنې محتاج د نرم آب دی | قرب وحلم یو په سل دی زیات تر زور (۸)
له لویي له سرکښۍ زما توبه ده (۹) | خدای خوړک مه کړه د آسمان په څېر نسکور
خدای زده خه سودا به پښنه په بازار شي | دبازار خبرې نه شي په خپل کور (۱۰)
داهم واړه عاشق له پیدا شوه (۱۱) | که تهمت که ملامت دی که پېغور
جفاجور ناز وکبر د خوبانو (۱۲) | ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "خدای زده خه چاړې شي پښنې — چې عاشور شي که اختر".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "خدای زده خه بازي پښنه — چې عاشور شي یا اختر".
او په چاپي دیوانونو کې دوهمه مسرې داسې راغلې ده: "عاشورا شي که اختر".
(۲) دامسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رنګارنګ بازې کاندي". "پ،پ" چاپ: "رنګارنګې بازې کاندي".
د "خ" په لومړي او دوهم نسخه کې او د "پ" په دوهم نسخه کې داسې راغلې ده: "رنګارنګ بازې کاندي".
(۳) دابیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ګهي تلخ شي لکه زهر — ګه شیرین لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کې: "ګاهې تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "ګهي تلخ شي ګاهې زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "ګهي تریخ شي لکه زهر — ګاهې شیرین لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "ګاه تریخ شه لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
(٤) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی: لومړی مسرې یې په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "چې وشوه هغه وشوه".
(۵) د "پ" دوهمه نسخه: "دابیان دوړ ودړ ازه".
(٦) داغزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او ددې بیت دوهمه مسرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دعاشق په پښو کې دې خپلې داور".
(۷) دامسرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که دیدن دیار موندنه په انتظار شي."
(۸) دابیت د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او ددې بیت دوهمه مسرې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "قرب وحلم یو په سل دي تر زور".
(۹) دامسرې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "که لویي ده که سرکښي زما توبه ده". او د "خ" په دریمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له لویي له سرکښۍ مې توبه ده".
(۱۰) دابیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۱۱) په "پ" چاپ کې د "شوه" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۱۲) دامسرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "ناز وجور وکبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "جفا ناز وجور وکبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی (۱) غم سبا دي دي ددې دهر خورا و ورور

۸۳

رحمان هسې په خپل یار پسې غوڅ غوڅ یم (۲)
لکه غوڅ په خپل اولاد وي پلار او مور

۱۰۶۵

پس له مرګه که څوک ارت غواړي خپل ګور که حق وایم هومره ارت دې بویه کور (۳)

تر ځان زیاته کمه چار څه په کار نه ده ځان په لوېښت کړه چې دې خوږي او نه سوړ

چې جامه د چا کوتاه یا اوږده شي ورکا وه شي هنرمند له پېغور

هر سړی چې په حساب کې تېر و بېر شي ملامت پرې وایه کېږي لور د لور

چې لایق د ملامت او د تهمت شي ځای لري که بې عزت شي هم سرتور

چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې هغه هسې ژوندون و سوزه په اور

بې عزت سړی به خوښ د هیچا نه وي مګر هسې بې عزت وي ځیني نور (۴)

خپل مجلس یې تر جمله مجلسه خوښ وي په هر ځای چې سره جمع شي خمسور (۵)

هر همجنس له خپله جنسه سره خوښ وي (۶) زیب کا هره ګنبیده په خپل انځور

نابینا په خپله سیمه کې بینا وي بینایان په پردي ملک شي کړ و کور

که ته نه یې بدکرداره بد عمله ګنبید کې منه بدکردار سړی په غور (۷)

درست صورت د یوه نوک په درد دردمند شي (۸) وران شي ښهر د یوه سړي په تور

چې یو غاښ په خوله کې زور ناک شي یا وچ شي درسته خوله پرې بد نمایه شي هر ګور (۹)

---

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".
د "پ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "راحت نه دی چا موندلی بې زحمته".

(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "رحمان هسې په خپل یار پسې غوڅ غوڅ دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "زه رحمان هسې په خپل یار باندې غوڅ غوڅ یم".
د "پ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان هسې په خپل یار پسې غوڅ غوڅ یم".

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "پس له مرګه که ارت څوک ګڼي خپل ګور که حق وایم هومره ارت بویه کور".
په مصوره نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "پس له مرګه که غوارت کوي خپل ګور".

(٤) "ق" چاپ: "بې غیرت سړی به خوښ د هیچا نه وي مګر هسې بې غیرت وي ځیني لوړ".
د "خ" په لومړي نسخه کې د "ځیني لوړ" پر ځای "خم خوړ" راغلي دي.

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "په هر ځای چې سره وریښتي خلوړ". د "پ" لومړۍ نسخه: "په هر ځای چې وبله ورشي خمسور".

(۶) دا بیت او ورپسې ټول غزله په مصوره نسخه کې نشته، چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "هر هم جنس له خپل هم جنس سره جوړ وي".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "هر همجنس له خپله جنسه سره جوړ وي".

(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "که ته نه یې بدکردار و بدکردار کا کېږې دې منه بدکردار سړی په غور". او "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې دی: "که ته نه یې بدکرداره بدعمله کېږې منه بدکردار سړی په ګور".

(۸) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

یو سړی چې په کور مه کې د چا کرم شي — واړه ګرم کا که پنځه دي که څلور (۱)
بد کړ داره زوی پیدا مشه له مور ه — ابتر کاندي ناموس د پلار و مور
هر څوک خپله خوشحالي له خدایه غواړي — باري (۲) نه شي د غه کار په زر و زور
خدای په خپل قدرت څوک لوی و څوک هلاک کړه — نه چې هر ښېر د پیلی شي یا لاهور
د تنګو پور و نه هر څوک و بله کاندي — بخت هیچا ورکړی نه دی څبله پور
د چا تاج په سر زرین خنجر تر ملا وي — د چا پنه په سر په ملا تومبلی لور
څوک په آس د پاسه سور و توغ دو ړاندي — څوک زیر کلی ګرځا وه شي په خره سور

ای رحمانه د خدای نوم به چا وانخست
که د خدای چاري په پلار شوي یا په مور

۸۴ — ۱۰۸۶

ب

تادي خواب آلود و ستر ګو خواب راغځه یو وړ — لبو دي (۳) لذت د میو ناب راغځه یو وړ
نه مي او ښکي پاتي شو نه صبر په صورت کي — د بري بي صبري د مخ آب راغځه یو وړ (۴)
زړه مي په نغمو نغمو سوري کړ مطربانو — عقل ساقیانو په شراب راغځه یو وړ (۵)
یو ساقي بل یار د ریم مطرب سره یوځای شول — زړه یي له ګوګله په شتاب راغځه یو وړ
څه شو که یي یو وړ خراب (۶) دل مي تري قربان شه — نور چاوري نه دي خپل احباب راغځه یو وړ (۷)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " یو سړی چې په کور مه کې د چا بد شي . واړه بد شي که پنځه وي که څلور".
(۲) د " خ " دوهمه نسخه کې " موند ه نه شي " راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې " شونډ و " راغلی دی.
(۴) " ق ، ک " چاپ : " د بري بي صبري مې د زړه آب راغځه یو وړ ".
" ق " چاپ : " د بري بي صبري مې د مخ آب راغځه یو وړ ".
" پا ، پ " چاپ : " د بري بي صبري دي د مخ آب راغځه یو وړ ".
(۵) دا بیت د " خ " په دوهمه نسخه کې نشته . " پ ، پ " چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " زړه مي په نغمو سره سوري کړ مطربانو ". " ق " چاپ : " زړه مي په نغو سوري سوري کړ مطربانو ".
(۶) په چاپي دیوانونو کې " خسته " راغلی دی (۷) دا بیت د " خ " په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

خط دې تور حرفو نه مخ دې پاڼې د کتاب کړې[1] — شغل د کتاب دې بل کتاب راغخه یو وړ[2]
هر اسباب چې ما غخه د زهد د پرهیز وُ[3] — واړه تا د حسن په اسباب راغخه یو وړ[4]

۸۵ — ۱۰۹٤

کړې مار رحمان په زړه کې نقش د محراب وُ
ستا آبرو یو نقش د محراب راغخه یو وړ

خراب زړه[5] مې د دلبرو هوا یو وړ — د هواله ور یو چا زده چې چا یو وړ
گوښې گوښې بنا یسته مې زړه و کاږي — زه و کوم یوه ته وایم چې تا یو وړ[6]
چې مې زړه لره د تورو زلفو ځای غوښت[7] — هغه زړه راغخه د بړې ژړا یو وړ
د سیلاب په مخ کې کله د چا خوب شي — شیرین خواب راغخه د بړې ژړا یو وړ
هغه رخت چې مې د صبر د سکون وُ — هیڅ رانه کړ هوشانو ویړیا یو وړ
هغه عقل چې یې لاف د خود رایې کړې — په یوه پیاله د میو مینا یو وړ[8]
که یې یو ورخسته دل مې ترې قربان شه — نا آشنا وُ وړی نه دی آشنا یو وړ[9]

۸٦ — ۱۱۰۲

هیڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم
معشوقې د رحمان زړه په رضا یو وړ

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دې" او د "خ" په درې واړو نسخو کې "سڅوی" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ :
"شغل د کتاب دې خورد و خواب راغخه یو وړ".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : " د شرم یاد ننگ وُ "
او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د " زهد و تقوی " راغلی دی.
(٤) "ق ،ک" چاپ : " واړه ستا د حسن دې سیلاب راغخه یو وړ ".
(۵) په قلمي نسخو کې " دل " راغلی دی.
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په "ق ،ک" چاپ کې لومړی مسری داسې ده :
"چې مې زړه مینه په تورو زلفو کړله".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په چاپي دیوانونو کې داسې دی :
"هغه عقل چې یې لاف د خود رایې کړې — په یوه پیاله یې واړه لدما یو وړ".
د "خ" لومړی نسخه : "هغه عقل چې یې لافې د خودۍ کړې".
(۹) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

لکه کاندي په کوترو نظرباز
هسې زه یم د دلبرو نظرباز

زه ونور چاته خبرې دراز نه کړم(1)
بې هغو چې موی(2) مژګان لري دراز

بل بادشاه لره محال دی د ملك د زړونو
مګر مخ د چا محمود شي خال ایاز(3)

ستا تر(4) زنې ترسيب پورې رابنکاريږي
نورې زنې د خوبانو لکه پیاز(5)

د تصویر له ګلو طمع د بوی مه کړه
بې وفا دي واړه تُرکي د مجاز(6)

هغه یار که په خپل ناز خوښ وخرم دی(7)
زه هم خوښ یم همیشه د یار په ناز

همیشه می لاس نیولی دی دعا(8) کړم
چې مدام دې د یار ناز وي زما نیاز

که څوك آه وفریاد ښه ګڼي په عشق کې(9)
زه په عشق کې دغه کار ګڼم غماز

ښادي هرچېرې د غم په اندازه وي
هسې غم دی د ښادۍ په انداز(10)

نېستي واړه(11) د هستۍ په دنبال ګرځي
نه ډوبیږي په اوبو کې تش جهاز

دا قاعده ده لکه لوړ هومره ژور وي(12)
یو صورت دی هم نشیب شي هم فراز

چې یکسان ګوري هم شاه وهم ګدا ته(13)
هسې یار دی د رحمان غریب نواز

٨٧ ١١١٤

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "زه ونور چاوته دراز خبرې نه کړم". (۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دوی" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر مخ د چا محمود حال د ایاز" او په دوهمې مسرۍ کې د "شي" پرځای "ډيبنور" په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وي" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "تر" پرځای "د" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ستا د زنې ترسيب پورې ښکارېږي نورې ترکې او خوبانې لکه پیاز".
(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له منقوشو مرغونه خبرې آواز". (۷) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "وی" پرځای "دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه، د "پ" دوهمه نسخه، په "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې د "دعا" پرځای "خواست" او "ق.ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که څوك آه وفریاد و نه کړي په عشق کې". (۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې غم د دې دنیا دی په انداز".
(۱۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "واړه" پرځای "هرچیرې" راغلی دی. (۱۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دا قاعده ده لکه لوړ هومره په ځوړ وي".
(۱۳) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري وشاه وهم ګدای ته". په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري هم شاه ته هم ګدا ته".

که بې ځایه زړګې نه وښکي آواز ‌ ‌ ‌ ‌ نه صیاد ځنې خبر شو نه شهباز [1]

سکه له دې خبرې هسې معلومېږي ‌ ‌ ‌ ‌ خپل صورت دی هر سړي لره غماز [2]

د منصور و حال ته ګوره حال یې څه شو [3] ‌ ‌ ‌ ‌ خدای دې فاش د هیچا نه کاندي پټ راز

د ړنګه د ړنګه که ورسیږي عقل روښي وي ‌ ‌ ‌ ‌ د انجام خبرې نه شي په آغاز

نېک عمل د عالمانو [4] نېک فرزند دی ‌ ‌ ‌ ‌ خدای څوک مه کړه شراب خوار او قمارباز

چې فرزند یې شراب خوار او قمارباز شي [5] ‌ ‌ ‌ ‌ نور یې کاڼي شي د پلار په خونه ساز

خدای له هسې زاهو زاده امان راکړه [6] ‌ ‌ ‌ ‌ چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

88 ‌ ‌ ‌ ‌ چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی رحمان ته کا اعجاز ‌ ‌ ‌ ‌ 1122

بد اختر به نېک اختر نه شي هرګز ‌ ‌ ‌ ‌ مرغ چوچه به د ړ ګوهر نه شي هرګز [7]

که مکان یې په آسمان دی [8] غزا وشوه ‌ ‌ ‌ ‌ ستاره به شمس و قمر نه شي هرګز.

که یې اصل له یوې ځمکې وي څه شو ‌ ‌ ‌ ‌ بید به سرو صنوبر نه شي هرګز

که همه عمر باران ور باندې ووري ‌ ‌ ‌ ‌ خس به ګل د پیغمبر نه شي هرګز [9]

له نا اهلو وفا طمع ومه کړه [10] ‌ ‌ ‌ ‌ ګنده نل به نیشکر نه شي هرګز

که تورغر له ځایه خوزي وبه خوزي [11] ‌ ‌ ‌ ‌ ولې نور به مقدر نه شي هرګز

89 ‌ ‌ ‌ ‌ د رحمان په باب چې وشوه هغه وشوه
مکرر [12] به دا دفتر نه شي هرګز ‌ ‌ ‌ ‌ 1129

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومېږي ‌ ‌ خپل آواز دی هر سړي لره غماز".
او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "څکه له دې خبرې هسې معلومېږي ‌ ‌ چې خپل صورت دی هر سړي له غماز".

(۳) د "پ پ" چاپ کې د "څه شو" پر ځای "څه دی" راغلی دی.

(۴) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړي نسخه کې د "عالمانو" پر ځای "عاملانو" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۶) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای له هسې زاو زاده امان وکړه".

(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او د دې بیت د دوهمې مسرې "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ چچ" د "خ" لومړي نسخه کې "مرغچې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ چچ" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "دی" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسرې یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "خس به ګل صنوبر نه شي هرګز". او لومړۍ مسرې یې د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که همه عمر باران ور باندې وشي".

(۱۰) په ‌ ‌ ‌ "ونه کړې" راغلی دی.

(۱۱) دا مسرې د "پ" په لومړي، دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "که تورغر له ځایه کوزي وبه کوزي".
دا ټول بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی "که تورغر له ځایه ګرځي وبه ګرځي ‌ ‌ ولې تور به مقدر نه شي هرګز".

(۱۲) د "پ" په دواړو نسخو کې د "مکرر" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

س

ښښته سپین سترګی تاریکي غاښ کښته — نه وکاږې د دنیا له چارو لاس
په هرلوري (۱) چې یې مومې پسې درومې — نه په چپ لوري صرفه کړې نه په راس
یو وښته د عقیدې دې په تن نشته — سر تر پایه هسې ډوب (۲) یې په وسواس
خدای رازق بولې او رزق بولې له کسبه — په دا شناخت وځان ته وایې حق شناس
هسې رنګ په بد صفت یې موصوف شوی — چې هېڅ نه پوهېږم ناس یې که خناس (۳)
په دوڼچه کې به ورنه شې تر توحیده — که پېشوا کړې مهتر خضر مهتر الیاس (٤)
واړه زهر و قاتل نغرې که پوهېږې — که سیواله خدایه نغرې هر انفاس
امرداد چې له نهي لاس کوتاه کړې — او که نه وي خپسر وګڼه مواس (۵)
خیرداد چې له شره وجار وځې — په دا چارو کې هېڅ نشته کوز و پاس (٦)
که زما ویل دروغ یا کوز و پاس وي — ته یې خپله په خپل زړه وکړه قیاس (۷)
له سره یې غرض واړه سړي توب دی — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس (۸)
څه په دا به عراقي او ترکي نه شي — که په خره باندې ښوك سور شي که په آس (۹)

---

(۱) په قلمي نسخو کې "په هرطور" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "ډوب یم" راغلی دی.
(۳) دا بیت په "ق ،ک" چاپ ، او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته ، په نورو چاپي دیوانونو کې داسې دی:
"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوې — نه پوهېږم چې ناس یې که خناس".
د "ب" په لومړي نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "چې هېڅ نه پوهېږم ناس یې که خناس"
(٤) له دې بیت نه وروسته بیتونه په "ق ،ک" چاپ کې نشته.
(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې دا بیت نشته.
(٦) د "خ" لومړي نسخه: "امرداد چې له نهی وجار وزې — په دا چارې کې هېڅ نشته کوز و پاس".
(۷) د پېښور چاپي دیوانونه او د قلمي نسخې: "ته یې خپله په خپل زړه کې وکړه قیاس".
(۸) د "خ" لومړي نسخه: "له سره یې غرض واړه سړي خوی دی — نه چې پټ دی زر د مسو په لباس".
د "ب" لومړي نسخه: "له سره یې غرض واړه سړي هوښ دی — نه چې پټ وي مس د زرو په لباس".
د "پ" چاپ: "که سړي یې غرض واړه سړي هوښ کا — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس".
(۹) د "خ" لومړي نسخه: "که د خره په سر سړی وی د آس".
د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که د خره پر سر سړي کړي د آس".
مصوره نسخه: "که د خره په سر سړی سور شي که د آس".

د تشنه خوله اوبو سره مطلب وي ... نه تش اېښې بې اوبو د زر وطاس (۱)

هر زاهد چې په ریا زهد نا زېږي ... د خر ښت ګومان یې کېږي په اماس

دا زما عاجز امید دی که رب کاندي ... په قیامت به مې شفیع شي خیر الناس (۲)

اې رحمان نالې که څه کاردي خو د دین دي (۳)

۱۱۴۵ ... ۹۰

نور کارونه بې وفا دي بې اساس

تېر شو د رست عمر زما په داهوس ... که مې وپوښتي چې څوک یې یا څه کس (۴)

یو پرسش د هغه یار مالره بس کا ... چې څه کس وي خو یې یوه وېناوي بس (۵)

هزار حیف دی چې په هر نفس تري تېښتم ... هغه لور ته چې مې تله دي هر نفس

چې یې زه په هر نفس له خدایه غوارم ... هغه کله وینم په د بر پس (۶)

که یو خس وي په محتاج ولګه کروشي (۷) ... خدای دې نه کا څوک محتاج د یوه خس

هر مرغه په خپله جاله کې هماې دی ... که کارغه که مېنګېرک دی که ققنس

که شهباز لره سینه ده د تنزري ... عنکبوت لره سینه ده د مګس (۸)

خو چې خاور و له ورشي برابر شي ... که چاغونډی وي اغوستی که اطلس (۹)

هم هغه یې ژړوي چې خندوي یې (۱۰)

۱۱۵۴ ... ۹۱

نور څوک نشته د رحمان فریاد رس

که څوک فخر کا په ننګ او په ناموس ... دا په عشق کې نه ارزېږي یو فلوس (۱۱)

که اغوستي یې زري جامې وي څه شو ... ګنه یا مرغ زرین دی یا طاوس (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه تش بې اوبو د سیمو زر وطاس".
مصوره نسخه: "نه چې تش کټورې د سیم و زر وطاس".

(۲) دا بیت د "ق" چاپ نه نقل شو.

(۳) د "خ" په نسخه کې د "دین" پر ځای "خدای" راغلی دی.

(۴) دا غزل په "ق، ک" چاپ کې نشته.

(۵) "پ" چاپ: "که څه کس وي خو یو ویله ورلره بس".
د "پ پ" چاپ: "که څه کس وي خو یو وار وی ورله بس".
"ق" چاپ: "که څه کس وي خو یو حرف ورلره بس".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "چې څه کس وي خو هم یو دې دی بس".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې څه کس وي خو یې یو ویلی دی بس".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "هغه کله وو بهمه په د بر پس".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "که یو خس وی په محتاج و لګه غرلیشی".

(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "که شهباز لره تا به ده د تنزري عنکبوت لره تا به ده د مګس".

(۹) په "پ" چاپ کې "چا اطلس"، او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "یا اطلس" راغلی دی.

(۱۰) چاپي دیوانونه: "هم هغه مې خندوي چې ژړوي مې بل څوک نشته د رحمان فریاد رس" او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "لو څه نشته" راغلی دی.

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، او لومړۍ مسرۍ یې د پېښور په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که اغوستي یې زرین لباس وي څه شو".

کہ يې تاج وي په سر اېښی غزا وشوه — په نظر زما هدهد دی یا خروس (۱)

نه يې فهم او فراست وي نه يې علم — خالي نقش لکه عکس د معکوس (۲)

نه يې مغز نه دانه وي په خرمن کې — عبث هسې په سرلوني واړه بوس (۳)

د مجاز له اهله طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی د الوس (۴)

وداني يې همه واړه ويراني ده — راشه وګوره ماڼۍ د کيکاوس (۵)

که زما په ګفتګوی کې زيات و کم وي — خوک دې ګڼه کا په دا ښهر کې جاسوس (۶)

ساقي جام او باده راوړه چې بې خود شم — خدای خوک مه کړه په خودۍ کې محبوس (۷)

که خوک وغواړي تمام د دنيا واړه — زما يار غوندې به نه وي بل عروس (۸)

رحمان حسن د يار وينم په پرده کې (۹)

نه پټېږي نور د شمع په فانوس

۹۲ — ۱۱۶۵

ګوره څه بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه غلام دی د اخلاص (۱۰)

که له ځمکې و آسمان ته خانه ګران دی (۱۱) — د اسفر په يوه ګام دی د اخلاص

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۲) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " نه يې فهم فراست دی نه يې عقل". او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نه يې نقش او فراست دی نه يې عقل".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسری يې په "پ" چاپ کې داسې ده: "عبث هسې خالي لوني په سر بوس".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی:

" د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی یا سالوس"

د "پ" لومړۍ نسخه: د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی له او الوس".

او د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې لومړی مسری داسې راغلی: " د مجاز له اهل دله طمع مه کړه".

(۵) په چاپي دیوانونو کې د "کیکاوس" پر ځای "قیانوس" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته او دوهمه مسری يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "خوک دې وکه په دا ښهر کې جاسوس".

(۷) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی، دا بیت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: " ساقي جام د باده راوړه چې بېخود شم — خدای خوک مه کړه په خودۍ کې محبوس".

په "ق. ک" چاپ کې: "ساقي جام د مېو راکړه چې بېخود شم — خدای خوک مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "پ پ" چاپ کې: " ساقي جام د مېو راکړه چې بې خود شم —

خدای دې مه کړه په خودۍ کې محبوس خوک". د "خ" په لومړۍ نسخه کې لومړی مسری داسې راغلی ده: ' ساقي جام د بادې راوړه چې په خود شم '.

(۸) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بل عروس" پر ځای "یک عروس" راغلی دی (۹) د بېښور په چاپي دیوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلې ده: " رحمان حسن د یار وینې په پرده کې".

(۱۰) غزل په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: " څه عجب بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه امام دی د اخلاص".

او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "مقام" پر ځای "مکان" راغلی دی. (۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " له دې ځمکې و آسمان ته خانه ګران دی".

چي خبر کا مخلصان له غيبه علمه [1] — داهمه واړه الهام [2] دی د اخلاص

د رواج او رسم عمر مدام نه وي — لکه عمر [3] چي مدام دی د اخلاص

بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته — که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص [4]

څه عجب دی که مستان تري چاپېر ناوي — هر ساقي څخه چي جام دی د اخلاص [5]

څه عجب دی که همائي په دام نښلي — هر صياد څخه چي دام دی د اخلاص

پس له مرګه به د اهر و اخلاص نه وي — که اخلاص کړي نن هنګام دی د اخلاص [6]

۹۳ — د رحمان کلام په دا سبب شيرين دی
چي يې هر کلام، کلام دی د اخلاص — ۱۱۷٤

که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص — هغه دم به شي دغم له شيبو خلاص [7]

تل په سپينه جامه تکی بد ليده شي — نه داعامي چارې مه کړه خاص الخاص

که دوړې نهنګ ځان ته، يو لقمه کړي — زر به راوړي په تحقيق سره غواص

په لباس به دې آسان په صورت ګران شي — مشکلات به دې آسان شي له اخلاص

که نغمه د محبت په غوږو واوري — په فلک به شي زهره غوندې رقاص

معنوي صورت پيدا کړه که مېړه يې — فايده څه ده د بوتانو له اشخاص

د بل خير په خاصيت به هغه ګوري — چي خبر نه وي د ميني له خواص

۹۴ — چي تار چه ور ځيني رخت د ميني نکه
فهم دا راوسه رحمانه له رصاص — ۱۱۸۲

که ګوهر د عشق په لاس راکړي غواص — بيا هاله يې دی له ما سره اخلاص [8]

په کاله به د رقيب غمونه زور شي — که مې يار کاندي حساب له خاص الخاص

---

(۱) د امسري په چاپي ديوانونو او "پ" په دوهمه نسخه کي داسي ده: "چي خبر کا مخلصان له علم غيبه".

(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کي "اعلام" راغلی دی.

(۳) په قلمي نسخو کي "لکه" راغلی دی.

(٤) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته. په چاپي ديوانونو کي يې لومړی مسری داسي ده: "بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته".
او د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته".

(۵) دابيت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته او لومړی مسری يې په "پ" چاپ کي داسي ده: "څه عجب دی که مستان وی تري چاپېره". او د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "څه عجب دی که مستي يې دی له جوره".

(٦) دابيت د "ق.ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کي نشته خو لومړی مسری يې د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "پس له مرګه چي داهر اخلاص نه وي".

(۷) داغزل يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کي راغلی دی، په نورو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کي نشته.

(۸) دا دواړه يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کي راغلي دي، په نورو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کي نشته.

په کمند د مستې مينې د خوبانو | بندي مه کړې خدای د شره پورې خلاص

٩٥ په رحمان باندې نظر د کرم وکړې ١١٨٦
اې چې يې د پاک الله په دربار خاص

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص | زه آرزو په زړه لرم مدام د رقص
ده وي اوس به د خوښۍ ساعت په تاشي | مغني راکړه وما پيغام د رقص
مسقي(١) علم خپل استاد راته تعليم کړه | رانماي کړه هر تار مقام د رقص
سر يې پاس تر نهه فلکه خرگند بري | چې په چاوشي ارشاد اعلام د رقص
چې جلوه پرې د محبوب له لورې کيږي | هرگز نشته په هغه اشام د رقص
لياقت يې هر وگړي څخه نشته | په لايقو باندې وي انعام د رقص

٩٦ څو يې سا په وجود شته عبد الرحمانه ١١٩٣
حقيقت به هومېږي نه کړ تام د رقص

ض

که ته نه کړې په بل چا باندې غرض | بل به هم نه کا په تا باندې غرض(٢)
که گدای د بل په غولي غرض(٣) نه کړي | سپی به نه کا په گدا باندې غرض
په ساحل کشتۍ د هغه چا نه ډوبيږي | که څوک نه کا په دريا باندې غرض
خلوتيان په خپل خلوت کې فراغت دي | د رسوا دي په رسوا باندې غرض
دا دنيا په احمقانو ده ودانه | دا فانه کا په دنيا باندې غرض

٩٧ زه رحمان د عشق په درد کې هسې خوښ يم(٤) ١١٩٩
چې مې نشته په دوا باندې غرض(٥)

---

(١) په اصل نسخه کې په هغه ي د ول ليکل شوی ده. (٢) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسری يې په "ب" چاپ او "ق" نسخه، چاپ کې داسې راغلې ده: "بل به نه کاندی که په تا باندې غرض".
(٣) د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "گدا" راغلی دی. (٤) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "زه رحمان به دانا کام کوم تو قومه". (٥) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نشته په بل چا باندې غرض".

په دربار کوم د ښکلي دلبر عرض — په هر دم په هر ساعت مقرر عرض[1]
که قبول شي د مولا په پاک دربار کې — دا په روی د شاه نبي پيغمبر عرض
په مانند د ګړيال په پنځه وخته — په شورش د غړه له خوفه د سقر عرض
بې خاونده د کار (و) کله څه کېږي — څه که کار ته همېشه که قلندر عرض

٩٨ — دا رحمان بې نبي کله د رخښتان ته — ١٢٠٤
شوی کولی د بل نکار سراسر عرض

که مې يار په ديدن سر غواړي عوض — ور قربان شه چې دلبر غواړي عوض
چې هستي واړه نيستي کاندي واصل شي — ګند کچکول دې قلندر غواړي عوض
د دوهمه په اور به څه حاجت موقوف وي — عاشقي ترې خاکستر غواړي عوض
خپل صورت ورته نافه کړه ته د مشکو — يار مجمر لره عمبر غواړي عوض
د لباس له ښکليو طمع بوسه مه کړه — د بوسې په د رکړه زر غواړي عوض
د دې دهر له تنګۍ وېره وکړه — د کمترۍ په ځای بهتر غواړي عوض
د عشق د رخه په اسانه لوسته نه شي — په دا ځای کې زير و زور غواړي عوض

٩٩ — په يو ځله به ترې خلاص نه شي رحمانه — ١٢١٢
سر و مال دې مقرر غواړي عوض

طمع مه کړه په دنيا کې د نشاط — بيا به نه مومې نشاط په دا بساط[2]
لکه راغلې بيا به هسې ځنې درومې — دا جهان دی د رهرو يو رباط[3]
تر هر ګام لاندې کوهي دی د دې دهر — اېښې بويه هر قدم په احتياط

---

(۱) دا دوه غزلې د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شوې.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه راغلې بيا به هسې ځنې درومې — دا جهان د رهروانو دی رباط".

ودانا وته په دا جهان ښکاره ږي | هم جنت او هم دوزخ او هم صراط
په عاشق به هیڅ دهشت د رقیبانو | که یې نه کړي له خوبانو اختلاط
له کم ذات بې دیانته بې نمازه | طمعه مه کړه د نیکۍ د یو قیراط (۱)

۱۰۰ — ۱۲۱۹

غم د ترکو ترراغ هسې چاپېر شو (۲)
لکه وسکنې جامه په چا خیاط

نن نګار وما ته راکړ د یارۍ خط | وې یې واخله دا مې دی د دلدارۍ خط (۳)
د غماز له دوراهۍ تراهي وکړه | ځای به بایلي د مکار په جوارۍ خط
چېرې نه وي چې یې خبرې په غفلت کړي | تل یې لوله په تمیز په هوښیارۍ خط
په مدت سره به ستا انجام ته رسي | اسان کله دی د استاد د یارۍ خط
د غفلت له خوبه پاخه بېلې یې کړه | تل وتا ته سپارلي د بېلارۍ خط
برابر د خط په حکم قدم کېږده | که ته غواړې په عقبی د ناملارۍ خط

۱۰۱ — ۱۲۲۶

له مېزانه که امان غواړې رحمانه
تل خو لوله په ډېر عجز په زارۍ خط

وه مه کله دې پاخه والي واعظ | هر چې والي واره ښه والي واعظ (۴)
چې دې ماله خپله پاره لري باسي | نور به څه ورته او مه والي واعظ (۵)
جار و ته زما له پاره ډېر مشکل دی | زیاتي څله دوباره وایي واعظ

---

(۱) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او لومړۍ مسرۍ یې د پېښور په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده:
"له کم اصله بې دیانته بې نمازه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "له کم اصلو بې دیانتو بې نمازو"

(۲) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې ده "غم د ترکو د رحمان هسې چاپېر دی". (۳) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. (۴) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. (۵) دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی. "دې چې ماله خپله پاره لرې باسي نور به څه ورته او مه والي واعظ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "چې ته ماله خپله پاره لرې باسې زه به څه درته وایم والي واعظ".

په خوبو لېستو خبر وي غلط شوي (۱)* — داخواره خواره تراخه والي واعظ
خوك به څه باور ده په نصيحت تا كا — چې له ياره جار واته والي واعظ
زه بې عشقه بل يو كار كولى نه شم — د بېر له عشقه تښتېده والي واعظ
اعتبار يې په نرمي په گرمي مه كړه (۲) — دا تا وده تا وده ساړه والي واعظ

۱۰۲ — ۱۲۳٤

اوريدونكي يې رحمان د ويل نديم (۳)
بهتر دادى چې نور نه والي واعظ

بلبلان كه له گلزاره مومي حظ — مشتاقان له خپله ياره مومي حظ (٤)
زه د عشق له تاوه اوره بهره مند يم — سمندر له سره انگاره مومي حظ
د چمن غوټۍ واد سحر باد كا — عاشقان خوله دياره مومي حظ
په طلب يې نفع مند شوم له هر چا نه — تل ښكاري له خپله ښكاره مومي حظ
مجنون بيا مونده خوشې په بيابان كې — هر منصور له تېره داره مومي حظ
خو چې ملك د جهان زير و قدم نكا — په خپل ځاى به خوك قراره مومي حظ
شگفته چې د غوټۍ غوندې سحر وي — هغه زړې به يې شماره مومي حظ
په ښندل د سر مې سر د وصل بيا موند — و پاري تل له و پاره مومي حظ

۱۰۳ — ۱۱٤۳

چې نيولى يې خپل ځان د غم وا ورته
رحمان ځكه له انواره مومي حظ

به تندي چې آتش بل كړ ملام شمع — ځكه بيا مونده له خلقو اكرام (٥) شمع (٦)
په انوار يې منور اهل ابصار شو (٧) — لا به كله شي ښكاره د انعام شمع

* . ودي مخ د متن پا بليكونه دي په (٧٨) مخ كې ولوستل شي.

پتنګان يې لوړ په لوړ ترمخ غرځيږي (۱) ځکه (۲) نه کوي په سول کې آرام شمع
وسېزه ته ځان زما په شعله باندې کړه پتنګ ته په رموز کې کلام شمع (۳)

۱۰۴ — ۱۲۴۸

ستا مجلس دخاصو خاصو (۴) سرفراز و
د رحمان په خبر نه مومي هر عام شمع

که دې پرې کړه له وګړيو رسنتيا طمع نور بادشاهي هرګز مه کړه له چا طمع (۵)
زهري رنګ د آشنايي مبدل شي پيدا مه شه داشنا له اشنا طمع
چې له سنګليو دې دهر وفا غواړي د نادان په خبر يې شي د کيميا طمع
چې مراد غواړي د زړه له مهرويانو ستا په دام کې نيواى شي دعنقا طمع
خداى د عقل جواهر ورته بخښلي له نادانو به څه شان کا دانا طمع
ځکه سپي د فقير پښې او لمن نيسي چې د خداى له دره پرې کا ګدا طمع

۱۰۵ — ۱۲۵۵

له دغه رنځ يې طاعون، تبه بهتر دى
اى رحمانه خداى دې مه کړه پيدا طمع

هر يو ګل د ستا دباغ روښن تر دى تر چراغ روښن تر دى تر چراغ هر يو ګل د ستا دباغ (۶)
ستا د باغ ود بن زاغ په نظر زما هماى دى په نظر زما هماى دى ستا د باغ ود بن زاغ (۷)

---

(۱) د پېښور چاپي ديوانونه او د "پ" لومړى نسخه : پتنګان دى لوړ په لوړ ترمخ غرځيږي ". د "خ" دوهمه نسخه : " پتنګان يې لوړ په لوړ ترمخ تيرېږي ". (۲) " ق،ک " چاپ کې "هغه نه کوي" راغلى دى. (۳) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دى راغلى په عوض يې دابيت راغلى دى : " لور د لوره جهان واړه که روښانه چې شي بله په هرځاى په مقام شمع ".
(۴) د "خ" په دوهمه نسخه ، "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "خاصو خاصو" پرځاى "خاص الخاصو" راغلى دى.
(۵) داغزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) داغزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دابيت په قلمي نسخو کې داسې راغلى دى "ستا د باغ د بنو زاغ په نظر زما هماى دى په نظر زما هماى دى ستا د باغ د بنو زاغ ".
او د "پ" په "چاپ کې د "هماى دى" پرځاى "هماى ده" راغلى ده .

د (۷۷) غ د متن مربوط پاڼليکونه :-
(۱) دامسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " په خونړو پښتو خبر د غلط مه شه ". (۲) دامسرې په چاپي ديوانونو او د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " اعتبار يې د بنه والي په ګرځه مه کړه ". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " اعتبار د نوحه په ګرځه مه کړه ". (۳) دامسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " او ريدلي يې رحمان د ويل نه دى ".
(۴) داغزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو . (۵) په "پ" چاپ کې "آرام" راغلى دى (۶) داغزل په مصوره نسخه ، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) دامسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " په اقوال دې منوى اهل ابصار شوه ".

د درد منو په دماغ ستاد درخاوري عنبر دي — ستاد درخاوري عنبر دي د درد منو په دماغ
دعاشق د تهتر داغ په آسمان دعشق آفتاب دی — په آسمان دعشق آفتاب دی دعاشق د تهتر داغ (۱)
درحمان د زړه فراغ نه شي نه شي بې خوبانو (۲)
نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ

۱۰۶ ۱۲۶۰

ف

ورنگ زیب او شاهجهان غوندي اشراف — صدقه شه تر منصور غوندي نداف (۳)
که دي تن په لوبي لوی دی به بي خه کړي (۴) — مه کړه خدای چي کوه طور شي کوه قاف
بوالهوس دي عاشقي ته هوس نه کا — دا دروغ دي چي زر دوز شي بوریاباف (۵)
دمکي په بزرگي کې هیڅ شک نشته (۶) — ولي خر به حاجي نشي په طواف (۷)
که په سل دریابه غسل دځان وکا (۸) — گومان مه کړه چي به سپی شي پاك وصاف
کشتۍ هم چي ډېره ډکه شي ډوبیږي — د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (۹)
صابرانو صبر پر پسنو حریصان شول — نه خه عدل شته په ځان کې نه انصاف (۱۰)

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "د عاشق د تهتر په اسمان باندې افتاب دی په اسمان باندې افتاب دی بل دعاشق د تهتر داغ".
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "د رحمان د زړه فراغ به ړنه شي بې خوبانو - په به نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".
د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خوبانو - نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".
(۳) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۴) په چاپي دیوانونو کې: "که دې تن په لوبي لوی وی نه به بې خه کړي".
په "پ" چاپ کې داسې ده: "که دې تن په لوبي لوی دی نه بې خه کړي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "که دې تن په لویه وه دی به بې خه کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که دې تن په لوبي لوی وی نه به بې خه کړي".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "بوالهوس دې عاشقۍ ته نظر نه کا دا دروغ چې زور ورشي بوریاباف".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې دی: "دمکي په بزرگۍ کې شک نشته".
(۷) د "پ" لومړۍ قلمي نسخه: "ولې خر به حاجي نشي په طواف".
(۸) د "پ" په نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که په سل دریابه غسل دځان وکا".
(۹) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسرې داسې ده: "د مسرف به ځان بلا شه خپل اسراف".
(۱۰) په د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسرې داسې ده: "نه خه عدل شته به ځان کې نه انصاف".

داخلو مذهب واړه سره يو دي (۱) ما او تا پکي پيدا کړ اختلاف
دهم واړه وملکونو خښتن يو دی (۲) که دوزخ دی که جنت دی که اعراف
شهيدان نه دي هغه خون فروشان دي (۳) که (۴) خوني ته خون بها نه کا معاف
د کاذب ژبه په خوله کې وچه ښه ده لکه توره د لرګيو په غلاف (۵)
د دېوال په سر به څو ځغلي تر کومه د روغژن چي په دروغه کاندي لاف (۶)
آب وتاب د ناکره هر وي څومره څو نظر پري شوی نه دی د صراف (۷)
د دنيا په دولت ناز مکړه رحمانه دا يو موی دی په نظر د موی شګاف (۸)

۱۰۷ — مدح او هجوه د حبيب او د رقيب کړم (۹) — ۱۲۷۵
رحمان نه زده بله هجوه بله لاف

چي پای بند شو د ليلی په اشتياق مجنون واچاوه (۱۰) ونوروته طلاق
چي د ميو د مطرب په خوند خبر شو (۱۱) فراموش کړه صوفي نفل د اشراق
جام د ميو دی يا رقص د خوبانو په هر ځای چي وبله جمع شي عشاق (۱۲)
په نسيا (۱۳) نظر نه کاندي بي نقده که څوک حوري ورته ستايي که براق
چي حاصله د دلبر يګانګي شي (۱۴) د دولي خبري نه کاندي مشتاق

---

(۱) په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی دا مسری داسی ده : " داخلو واړه مذهب سره يو دي ".
(۲) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده : " داهم واړه ملکونه د خښتن دی. او په دريو واړو چاپي ديوانونو کی د "يو دی" پرځای "خدای دی" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړی نسخه : " شهيدان نه دی هغه خود فروشان دی ". د "خ" لومړی نسخه : " شهيدان نه دي هغه خود خون فروشان دي " او "خ" دوهمه نسخه : " شهيدان نه دی هغه واړه خون فروشان دی ".
(۴) د "پ" له لومړی نسخی نه پرته په نورو ټولو کی د "که" پرځای "چي" راغلی دی.
(۵) په چاپي ديوانونو کي داسی ده : " لکه توره د لرګي وی په غلاف ". (۶) په "پ" چاپ کی دا مسری داسی ده : " د روغژن چي په دروغو وهلی لاف ". د "ق ،ک" چاپ او "خ" په لومړی نسخه کی دا مسری داسی ده : " د روغژن به په دروغو کاندی لاف " (۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته دی. بيت لومړی مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده : " آب وتاب د ناسره هر وی هومره " ، د "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده : " آب وتاب د ناکرده هر وی هومره ". او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده " آب وتاب د ناسره هر د خوی هومره ". (د پاڼې پاته په ۸۱ مخ کي)

حرکت له ځایه نه کا لکه شمع — کړې اورد عشق(١) بلېږي په تاراق(٢)

هسې خوښ وي ځپل یار په درد غم کې — نه به والي چې بادشاه دی د آفاق

هسې محوه وي د عشق په میوناب کې(٣) — چې خبر نه وي په وصل(٤) په فراق

لا ظاهر په صورت وي په معنی نه وي — لکه کښلی د "لا" لفظ وي په اوراق(٥)

ښوري تن په کاروبار(٦) زار کې فنا نه شي — نه جار باسي څوک آسونه د عراق

د عراق آسونه کار په اشارت کا — په کوتل په وهل کار کوي اولاق(٧)

چې خدای پوه کړ(٨) د ښو په ځنبل پوه شو — چې پوه نه شو نه پوهېږي په شلاق

که لي سر ځي که لي مال ځي خدای دې نه کا(٩) — د طالب او د مطلوب ترمیان نفاق

د قسمت پاسي(١٠) په لاس نیولی ناست یم — نه پوهېږم چې به جفت شي که به طاق

١٠٨

ته چې پند والي ناصحه و راځ ته
کاشکي نور کړي هغه کښلی د میثاق (١١)

١٢٩٠

د (٨٠) مخ د پایلیک پاته:

(٨) د دې بیت لومړی مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسې ده: "په دنیا او په دولت نازمه کړه رحمانه" په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ او د "ب" په دوهمه نسخه کی "موشګاف" راغلی دی.

(٩) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته خو دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی داسې دی: "مدح وهجو د حبیب و د رقیب کړم رحمان نه زده بله هجو لوز اوصاف".
د "پ پ" چاپ کی دوهمه مسری داسی ده: "د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".
د "خ" په لومړی نسخه کی دا بیت داسې راغلی دی: "مدح خو به د رقیب و د حبیب کړم رحمان نه زده بل سخن و بل اوصاف".

(١٠) دا مسری په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "مجنون وا چوه لوړ د ښځو ته طلاق". د "ب" په نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی "واچول" راغلی دی.

(١١) "پ" چاپ: "چې دمه ود طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړی نسخه: "چې دمیو د مطرب له خوند خبر شه".

(١٢) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته د دوهمی مسری د "وبله" پر ځای، په "ق، ک" چاپ کی "سره" او د "خ" په لومړی نسخه کی "خپله" راغلی دی.

(١٣) د "خ" په دواړو نسخو کی "نقد د" راغلی دی.

(١٤) د "پ" لومړی نسخه: "چې حاصلې یې د دلبرو یګانګی شی". په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "چې حاصله یې د دلبر یګانګی شی". د "خ" لومړی نسخه کی داسی ده: "چې حاصل یګانګی شی د دلبرو" او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسې ده: "چې حاصل یې یکایکی شی د دلبرو".

---

(١) په چاپي دیوانونو کی د "عشق" پر ځای "په سر" راغلی دی.

(٢) په "ق، ک" چاپ کی "براق"، د "خ" په دوهمه نسخه کی "په تاراق"، او د "پ" په دوهمه نسخه کی "بلاق" دی.

(٣) د "خ" لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی دا مسری داسی ده: "هسې محوه دی د عشق په میوناب".

(٤) د "خ" په لومړی نسخه کی "وی" راغلی دی.

(٥) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی دی: "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی لکه کښلی د "لا" لغظ وی په اوراق".
په همدې ترتیب یې لومړی مسری په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه کی په پورته بډول راغلی ده. لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "دا ظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق، ک" چاپ کی یې دوهمه مسری داسی راغلی ده: "لکه لیک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(٦) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (٧) دا بیت په مصوره نسخه کی نه دی راغلی، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "په وهل په کوتل کار وی د ایلاق". په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "په وهل په مشکل کار وی د ایلاق". د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "په وهلو په کوتلو وی د الاق". او لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "د عراق کار و نه کار په اشارت کا په وهل په کوتل کار وی د علاق".

(٨) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته. په لومړی مسری کی یې د "پوه کړه" او په چاپي دیوانونو کی "پوه کړل" راغلی دی. (٩) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "که لي سر ځي که لي مال دی خدای دې نه کا". په چاپي دیوانونو کی د دې بیت د دوهمی مسری د "میان" په ځای "منځ" راغلی دی. (١٠) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کی "پاڅې" او "ق، ک" چاپ کی "بازی" راغلی دی. (١١) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "کاشکي لوز کړي هغه شوی د میثاق".

خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق — په ظاهر په باطن سپین سپېڅلي خلق

هیڅ خندا مې له دې خلقه سره نه شي — ژړوي مې هغه تللي تللي خلق

خبر نه یم چې وکوم خواته لاړ شوه — لېدل نه شي هغه مالېدلي خلق

لکه څنګ چې داوبو په مخکي دروي[(۱)] — هسې درومي په جهان راغلي خلق

دریغه یو ځله خو بیا په جهان راغلي — له جهانه په ارمان وتلي خلق

هزار حیف دي چې په خاورو کې لاړه شي[(۲)] — په چووا وپه چندن لړلي خلق

(۱۰۹) رحمان هسې ګوښه خوند له خلقه بیا موند — چې هرګز نه دی دا خوند موندلي خلق (۱۲۹۷)

چې په زړه مې تور لحد شي ځای د خاک — بې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراک

چې دخوب او دخوراک مزه شي ورکه — نور له مرګه برابر شي هغه ژواک

غلط والي چې خوک عمر ورته والي — هغه عمر چې تېرېږي په څښاک

تن سپېره په خاورو دکه خوله لحد ترېم — چې اخر مې دا خوراک دی دا پوښاک

ځای لري که ځان ژوندی په ځمکه ښخ کړم — چې مې پس له مرګه ځای دی یو مغاک

ګویا شوي دي هغه چې شدني دي — زړه ېخوا تر هلاکت یمه هلاک

زړه چې روغ وي ګریوان کله خېراوه شي — له ګرېوانه معلومېږي د زړه چاک

تن وځای وجامه پاک هله په کار دي[(۳)] — چې روښ شي دچا زړه له غیر وپاک

سړی بویه چې دروڼ بېروڼ یې یو وي — نه هغه چې بېروڼ زروې دروڼ لاک

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : " لکه نغر چې داوبو په زمله دروومي ". او د "خ" دویمه نسخه : " لکه نغر چې داوبو په مخ کې دروومي ".
(۲) په " ق " چاپ کې " ګنده " راغلی دی.
(۳) " ق " چاپ او " ق ، ک " چاپ : " تن وځای وجامه کله په کار بېږي ". د " خ " لومړۍ نسخه : " تن دځای جامه هاله دچا په کار روي ".

لە سریە غرض وارە سر نیتو ب(۱) دی — کە پە سر کې یې طرە وي یا مسواك
د دنیا چارې همە وارە فاني دي — خوك یو دوە ورځې خوشحال وي خوك غمناك
پە ساعت کې خوك خوشحال کا خوك ملال کا — داخو یونە لرغوني دي د افلاك(۲)

۱۱۰ — ۱۳۱۰

چې خە کاندي وارە خدای دی نور خوك نشتە
رحمان خە دی خە یې واك دی د خدا ادراك(۳)

ما تو وي مې خولە پە سولك — خراشي مې زړە پە نولك(٤)
کە ناري وهم کە ژاړم — پروا نە لري(٥) یو چولك
راشئ گورئ منصفانو — د دلبرو دا سلوك
لکە گل پە لاس د طفل — زما زړە کا شوك پە شوك(٦)
د چشمانو پە غمزە سیې — ژوبل ژوبل یم توك توك
پە توسن د فلك سور شي — دستارکې دي پە سر هولك
هیڅ اثر ورباندې نە کا — د دردمنو درد و دوك(٧)

۱۱۱ — ۱۳۱۸

ای رحمانە چې عاشق شي
ځان دې ژاړي کوك پە کوك

زړە مې تراشي د بنو پە تېرە نولك(٨) — ما تە وي مې دو د برش غابس وارە پە سولك
پە غمزو د تورو سترگو یم وژلی(٩) — ژوبل ژوبل پروکې پروکې یم توك توك(١٠)
کە ناري وهم کە خاوري پە سر لوئم(١١) — ناروا شە کە پروا لري یو چولك(١٢)
لکە گل چې خوك د طفل پە لاس ورکا — هسې رنگ دې زما زړە کړ شوك پە شوك(١٣)

---

(١) پە "پ" چاپ او قلمي نسخو کې "سري هوښ" راغلی دی.
(٢) دا بیت د "خ" پە لومړی نسخە کی نشتە پە چاپي دیوانونو کی واىی دی: "پە ساعت کې خوك خوشال کا خوك غمناك کا داخو یونە همیشە دي د افلاك".
(٣) د "خ" دوهمە نسخە: "چې خە کاندي وارە خدای کاندي رحمانە سري خە دی خە یې واك خە یې ادراك".
(٤) دا غزل د "خ" پە لومړی نسخە او مصورە نسخە کی نشتە.
(٥) د "خ" پە دوهمە نسخە کی "لوم" راغلی دی.
(٦) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "زما زړە یې کړو شوك پە شوك".
(٧) د "خ" پە دوهمە نسخە کی "د ذړو دوك" راغلی دی.
(٨) دا غزل د "پ" پە دوهمە نسخە کی نشتە، او پە "ق، ک" چاپ کی د "نولك" پر ځای "خوك" راغلی دی.
(٩) د "پ" لومړی نسخە کی: "پە غمزو د تورو سترگو مې وژلی". او "خ" پە لومړی نسخە کی پە دې شکل دە: "پە غمزو د تورو زلفو مې وژلی".
(١٠) دا مسری پە "پ" چاپ کی داسی دە: "ژوبل ژوبل وکي یم توك توك".
(١١) د "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "نولم" راغلی دی.
(١٢) پە "پ" نسخو او د "خ" پە لومړی او مصورە نسخە کی "خوك" راغلی دی.
(١٣) د "پ" لومړی نسخە: "هسې رنگە زما زړە کا شوك پە شوك". "ق، ک" چاپ: "هسې رنگە دې زما زړە کړو شوك شوك".
د "ق" چاپ: "هسې رنگە دې کړ زړە زما شوك شوك". او "خ" دوهمە نسخە: "هسې رنگ یې زما زړە کړ شوك پە شوك".

کہ له ډېره درد وغمه مې زړه وچوي — ورته هيڅ دي زما دردو زما دواك (۱)

درست جهان يې په غم ډوب کړ سرتر پايه (۲) — که ګدای دی د دې دهر که ملوك

د آسمان په نيلي سور لکه آفتاب شي — د زربفتو دستار کېږدي په سر هوك

که انصاف لري په زړه کې منصفانو (۳) — راشئ ګورئ د دلبرو دا سلوك

زه به ولې د خپل يار ثنا نه وايم — چې سحر سحر ناري وهي تل غوك (٤)

چې عاشق د دلبرانو په جمال شي (۵)

اې رحمانه خان دې ژاړي ګوك په ګوك

۱۱۲ — ۱۳۲۸

چې علاج کولی نه شي د قسمت ځوك — ترو به څه والي وچا ته نصيحت ځوك (٦)

هغه چارې چې موقوفې په تقدير دي (۷) — کړی يې نه شي په محنت په مشقت ځوك

که نظر کا وقضا وهم رضا ته (۸) — په هېڅ چا باندې نه کا ملامت ځوك (۹)

د مطلوب جفا وفا واړه هنر دي — چې پوهېږي د حکماو د حکمت ځوك (۱۰)

غم په ځان د چا پېر زودی باري څه کا (۱۱) — چې د خدای په کړو کې نه لري قدرت ځوك (۱۲)

د ابليس و رياضت ته دې نظر کا — څه غرور کا په طاعت په رياضت ځوك (۱۳)

علت لا رشي عادت نه ځي له سري نه — خدای دې نه کاندي په بد چار عادت ځوك (۱٤)

زه رحمان د ببلتانه سيلاب يم وړی

که لاس را کاندي د خدای په محبت ځوك

۱۱۳ — ۱۳۳٦

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مسری داسې ده: "که له ډېره درد وغمه مې زړه چوي". په مصوره نسخه کې داسې ده: "که له ډېره غمه مې زړه چوي".

(۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "درست جهان يې سره ډوب کړ سرترپايه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "درست جهان په غم کې ډوب دی سرترپايه".

(۳) دا مسری په "ق" چاپ کې داسې ده: "که انصاف لرئ په زړه د منصفانو".

(٤) دا بيت د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. په "ق، ک" چاپ کې يې دوهمه مسری داسې ده: "چې سحر سحر ناري وګي هم غوك".

(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی: "چې مين د دلبرانو په جمال شوې اې رحمانه ځان وژاړه ګوك په ګوك". او هم يې وروستۍ مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "اې رحمانه ځان وژاړه ګوك په ګوك".

(٦) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته او دوهمه مسری يې په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ترو به څه والي وماته نصيحت ځوك".

(۷) دا مسری په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "هغه چاره چې موقوفه په تقدير دي".

(۸) د "ب" لومړي نسخه: "که نظر کا د قضا و رضا ته". "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که نظر کا هم قضا او هم رضا ته".

(۹) مصوره نسخه او د "خ" دواړه نسخې، "ق، ک" او "ق" چاپ: "په هېڅ چا باندې به نه کا ملامت ځوك".

(۱۰) په ټولو چاپي ديوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "څه پوهېږي د حکماو په حکمت ځوك".

(۱۱) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېر زودی باري څه کا". په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېر نه ودی ولې څه کا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "غم پر ځان د چا پېرزو نه دی باري څه کا".

(۱۲) د "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "قدرت" پر ځای "طاقت" راغلی دی.

(پاتې په (۸۵) مخ کې)

په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک ‌ ‌ ‌ که خبر شي پرې به نه پردي دغه د رڅوک (۱)

د دنیا چارې همه واړه فاني دي ‌ ‌ ‌ نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک (۲)

چې قبول شي په درګاه د نهرویانو (۳) ‌ ‌ ‌ د هغه (۴) په خیر به نه وي بختور څوک

که زما د یار په مخ د چا نظر شي ‌ ‌ ‌ وبه نه کا وبل مخ وته نظر څوک (۵)

که هر څو دلبران پیږدي (۶) په جهان کې ‌ ‌ ‌ بل به نه وي زما یار غوندې دلبر څوک

ذ دیدن طاقت یې هیچا څخه نشته ‌ ‌ ‌ وآفتاب ته کتی نه شي برابر څوک

عاشقي یوه پایه ده جدا یبه ‌ ‌ ‌ دغه کار کولی نه شي هم هر هر څوک (۷)

له هجرانه بله سخته بلا نشته ‌ ‌ ‌ خدای دې نه کاندي زخمي په دا نښتر څوک (۸)

مخ به بل خواته هرګز ونه جاړباسي ‌ ‌ ‌ چې شي ستا په خمار وستر ګو ابتر څوک

وبه نه رسیږي تا ته په آسانه ‌ ‌ ‌ ستا په غم چې خاورې نه کاندي په سر څوک

ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي (۹) ‌ ‌ ‌ چې حاصله ګونته نه کا په ششدر څوک

هو مره نوم د عاشقۍ وربانديې مه بده ‌ ‌ ‌ چې د یار په غم کې نه شي قلندر څوک

هغه نه کاندي نظر وسیم و زرته ‌ ‌ ‌ چې په لور د خپل آشنا کاندي نظر څوک

په ګلونو د ګلزار به میل نه کاندي (۱۰) ‌ ‌ ‌ چې خوبونه کا د یار په خاکستر څوک

د (۸۴) مخ پاته :

(۱۳) په "ب" چاپ ، "پ پ" چاپ ، "ق" چاپ ، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده : "چې غرور کا په طاعت په ریاضت څوک"
په "ق ،ک" چاپ کې د "چې" پرځای "که" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ریاضت" پرځای "عبادت" راغلی دی.

(۱٤) د "پ" لومړۍ نسخه : "علت لاړ شي عادت نه ځي له سره یه ‌ ‌ خدای دې نه کا په بد ه چاره عادت څوک".
"ق" چاپ : "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت څوک".
په مصوره نسخه کې دوهمه مسره داسې ده : "خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوک".
د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی بیت داسې دی : "علت لاړ شي له سرې نه عادت نه ځي ـ خدای دې نه کاندي په بد و چار عادت څوک".

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته .

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : "نر ناحق خاورې شه لوني په سر څوک".
په "ق ،ک" چاپ کې داسې ده : "نه ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک".
په "ق" چاپ کې : "د دنیا چارې فاني واړه فاني دی ‌ ‌ نر ناحقه خاورې لونی په خپل سر څوک".
مصوره نسخه : "پر ناحقه خاورې لونی په خپل سر څوک"
د "خ" دوهمه نسخه : "تر و ناحقه خاورې لونی پر سر څوک".

(۳) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "چې قبول شي په درګاه د خوبرویانو".

(٤) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخه کې د "هغه" پرځای "هغوی" راغلی دی.

(۵) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده : "وبه نه کاندي بل خوا وته نظر څوک".

(۶) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "دي" پرځای "شي" راغلی دی.

(۷) په قلمي نسخو کې د "هر هر څوک" پرځای "هر څوک هر څوک" راغلی دی.

(۸) دا بیت او په دې بیت پسې شپږ نور بیتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته .

(۹) دا مسره په "ق" چاپ کې داسې ده : "ارمانونه به کوي په زار زار ژاړي".

(۱۰) دا بیت په "ق ،ک" چاپ کې داسې دی : "په ګلونو د ګلزار یې مینه نه وي".

بې رهبره يون د عشق په لارې ګران دی — دلته بويه چې پيدا کاندي رهبر خوک(۱)

چې بېلتون په سترګو ويني آشنايي کا(۲)

د رحمان په خبر به نه وي بې هنر خوک

١١٤ — ١٣٥٢

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال خوک — نور به څه کا په جهان کې اشتغال خوک(۳)

د بل خط په عبارت به څه نظر کا — چې نظر کاندي دستا په خط و خال خوک(۴)

نور خوبان دستا تر مخ پورې دي هسې(۵) — لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال خوک(۶)

چې عنقا شو اهل دل په دا دنيا کې — ترو به څه وايي وچا وته احوال خوک(۷)

که عاشق په عشق کې ژاړي هيڅ ګرم نه دی — په دا هسې دره دکې نه لري مجال خوک(۸)

چې يې قيل وقال له پاره سره وشي(۹) — له نور چا سره به څه(۱۰) کا قيل وقال خوک

چې په اصل کې خدای نه دی پيدا کړی — ترو به څه غواړي دستا د مخ مثال خوک(۱۱)

سرخ رويي د هر سړي په ځيګر خون ده — نه هغه چې په سرا چوي سور شال خوک(۱۲)

مخ روښې دی د عاشق(۱۳) په خپلو اوښو — په دا نه شي چې يې مښي په رومال خوک

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "بې رهباره يون د عشق په لار کې ګران دی — دلته بويه چې ببدار کاندي رهبر خوک".
لومړی مسری يې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "بې رهبره يون په لار د هرچا ګران دی". خو مصوره نسخه کې د (ی) پر ځای "کښې" راغلی.
او هم دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بې رهباره رسيده وبار ته ګران دی".

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "چې بېلتون وينې په سترګو اشنايي کا — د رحمان په خبر بل نه دی رهبر خوک".
لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رقيب په سترګو ديني آشنايي کا".

(۳) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا بيت په "پ" چاپ، "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بل خط په عبارت به نظر نه کا — چې نظر وکاندي ستا په خط و خال خوک".
او لومړی مسری يې په "ق" چاپ کې داسې ده: "بيا بل خط و عبارت ته نظر نه کا" او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"د بل خط په عبارت به نظر نه کا".

(۵) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "نور خوبان دي ستا تر مخه پورې هسې".
د "خ" لومړي نسخه: "نور خوبان دستا تر مخه پورې هيڅ دي".

(٦) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال خوک".

(۷) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نور به څه وايي وچا ته د زړه حال خوک".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ترو به څه وايي وچا ته د زړه حال خوک". ګر په لومړی مسری کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی.
او د "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړی مسری کې د "عنقا شو" پر ځای "عنقا شي" راغلی دی.

(۸) دې بيت لومړی مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې په اصل کې ژاړي هيڅ ګرم نه دی".
لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "که عاشق په عاشقۍ کې ژړا کاندي هيڅ ګرم نه دی".
په مصوره نسخه کې يې، په دوهم مسری کې د "په دا هسې" پر ځای "بيا دا هسې" راغلی دی.

(۹) په چاپي ديوانونو کې "نه دی" راغلی دی.

(۱۰) په مصوره نسخه کې د "څه" پر ځای "نه" راغلی دی.

(۱۱) دا بيت په "ق، ک" چاپ او مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "پيدا نه شي چې په سر کاندي سور شال خوک".
د "پ" لومړي نسخه "نه هغه چې په سر کاندي سور شال خوک".
په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کاندي" پر ځای "واچوي" راغلی دی.

(۱۳) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عاشق" پر ځای "د هر چا" راغلی دی.

د دنیا چارې فاني دي مرد هغه دی[1] چې نظر کا په حرام او په حلال ځوک

هرچې کړکا ذوربشو غنم غواړي له خاطره دې بېرون کا دغه[2] خیال ځوک

سرې بویه چې په نېک عمل نازېږي[3] نه چې ناز کا د دنیا په ملک ومال ځوک

۱۱۵

کـه يې شعـر د رحمان مومند ترغوږ شي[4]

غوږ به نه باسي په شعـر د خوشحال ځوک

۱۳۶۵

که په بخت کم بختان نه وي آخسته دل ځوک په حضور به لرتا ولې بېلېدل ځوک[5]

وديدن وته دې هرچا رضا کېږي ولې حکم بې لرتا نه لري بل ځوک

که يې لاس د خدای په چارو رسېدلی بې مقصوده به يو د مرنه سېمبدل ځوک

د ايو سر دی ما د استا شکرانه کړی بس ناحق مې وېروي په سرودل ځوک

داهمه شوميت زمادی چې را رسي ګنه ته اودچا زړونه بدول ځوک

که په مينه د ليلی مبتلانه وای خوار مجنون په دې بېديا غروته ځنګل ځوک

۱۱۶

مين هره بلا کاندي که باورکړي

ګنه زه عبدالرحمن هومره ويل ځوک

۱۳۷۲

ګ

غره واغونده ملا وتړه په جنګ د غه پسه[6] معرکه لوه د ننګ

وبې ننګ وته د ننګ خبرې مه کړه[7] يا ځان وګنه په خپل وينو رنګ

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "د دنيا چارې همه داره فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کی د "دغه" پر ځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ کی د "نازېږی" پر ځای "يادېږی" راغلی دی.
(٤) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "که يې شعر د محمند رحمان ترغوږ شي". په "ق.ک" چاپ کی د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دويمی قلمی نسخی څخه نقل شو.
(٦) د "خ" په لومړی نسخه کی "معرکې" راغلی ده او د "خ" په دوهمه نسخه کی "مورکې" راغلی دی.
(۷) دا مسری په مصوره نسخه کی داسی ده: "وبې ننګ وته د ننګ خبره مه کړه".

تنګیالي چې یو ځل مخ کا په یولوري(۱) — نور هیڅ نه ویني کوهي وي که ګړنګ(۲)

هیڅ له ځانه له جهانه خبر نه وي — چې چراغ په نظر کښېوځي د پتنګ(۳)

د بلبلو و چمن وته پرواز وي — داور پښتي و آتش وته غورځنګ(۴)

که جهان و بې هنرو ته فراخ وي(۵) — یو لحد دی هنرمند و لره تنګ

هغه ښهر جوهري لره زندان دی(۶) — چې یکسان وي پکې لعل و مردار سنګ

آسمان ځمکه د واره ژامي(۷) د ځنګ دي — څه(۸) به زیست کا څوک په خوله کې د نهنګ

په ښادۍ یې هیڅ ښاد مه شه که دانا یې — غم ښادي دي(۹) ذدي هم ځنګ په ځنګ

که رحمان د هغو تللیو وصال غواړي(۱۰)
تېر به نه کا په دا د ورځې یو درنګ

۱۱۱ — ۱۳۸۲

ښښي مي په سر دی ستا د مخ د مینې ګل — بیا مي تور لیمه دي ستا د زلفو تور سنبل(۱۱)

ته چې آینه په لاس کې واخلې حیرانېږي(۱۲) — زه له کومه راوړم صبوري او تحمل(۱۳)

---

(۱) دا مسری په قلمي نسخه کې داسې ده: " تنګیالي چې یو ځل مخ په هغه لوري کا ".

(۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " نور یې هیڅ نه دي که کوهي دي که ګړنګ ".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۴) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: " سمندر کا مدام اور وته آهنګ ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " داور پرستو و آتش وته غورځنګ ". او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "ب" "پ" چاپ کې د "وته" پرځای "ورته" راغلی دی.

(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې: " که جهان و بې هنرو ته فراخ دی ". په "ق، ک" چاپ کې د "که" پرځای "دا" راغلی دی او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: که جهان مې بې هنرو ته فراخ دی ".

(۶) په چاپي دیوانونو او "خ" لومړي نسخه کې "وي" راغلی دی. (۷) په "ق" چاپ کې "حامني" او د "خ" په لومړي نسخه کې "چامې" راغلی دی.

(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "څه" پرځای "څو" راغلی ده. (۹) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "ده" راغلی ده.

(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: " که رحمان د هغې ښکلو وصال غواړي ". په "ق" چاپ کې هم د "هغو" پرځای "هغې" راغلی دی.

(۱۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "ب" په لومړي نسخه کې د "لیمه دي" پرځای "لیمه مي" او په مصوره نسخه کې "لیمه شو" راغلی دی.

(۱۲) دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: " ته چې آئینه واخلې ورځ ته حیرانېږي ". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " ته چې آئینې واخلي لحان ګورې حیرانېږي ".

(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: " ته چې آئینه په لاس کې واخلې حیرانېږم زه له کومه راپیدا کړم صبوري او تحمل ". او دوهم مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده: " زه له کومه ځای په راوړم صبوري او تحمل ".

گرځې په چمن کې منګل ډکه په ګلونو (۱) خدای زده چې ګلونه ورېي یا زړونه په منګل
هم مې مشک لېدلی هم عنبر دی په جهان کې شاباش شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل (۲)
نه به ستا د مخ په څېر ګلشن وې چا لېدلی نه به وي زما په څېر آهونه د بلبل (۳)

۱۱۸ هسې تغافل کا ستا په جور و په جفا کې
خلق (٤) حیرانېږي د رحمان په تغافل ۱۳۸۸

هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل هسې پاتې شوم مردود و ناقابل (۵)
مالا بوی هم د وصال موندلی نه دی (٦) تش په توره مې (۷) خدای نوم کړ د واصل
هسې ډوب یم د ګناه په ګرداب نو (۸) چې په ستر ګومې و نه لېده ساحل
له وطن مې په هر زمان (۹) وباسي رقیبان یې راپسې کړل محاصل (۱۰)
که بلا ده که جفا ده که وفا ده داهمه وار په ما کړه خدای نازل (۱۱)
د دنیا په پلیتۍ مې ځان پلیت کړ (۱۲) حیف دی دا چې نه عالم شوم نه عامل (۱۳)

۱۱۹ توره زړه مې شوه سپینه زه حیران یم
چې رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل (۱٤) ۱۳۹۵

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې داسې ده: "ګرځې په چمن کې منګل ډکه وړې د ګلو".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ګرځې په چمن کې منګل ډکې وړې د ګلو".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "ګرځې په چمن کې منګل ډکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کې د "د ګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "منګل" پر ځای "لمن" راغلی ده.
(۲) دا بیت په "پ" نسخه کې داسې دی: "هم مې مشک لېدلی هم عنبر په جهان کې شاباش شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق ،ک" چاپ کې "په دا زلفو په کاکل" راغلی دی او لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده:
"هم مشک دی لیدی شی هم عنبر دی په جهان کې".
(۳) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه به ستا د مخ په څېر بل ګلشن وي چا لېدلی نه به وي څما په څېر هم آهونه د بلبل".
په "ق ،ک" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "نه څما په څېر به وي آهونه د بلبل".
په "پ پ" چاپ کې د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلی دی.
(٤) په "پ" نسخه، "ق ،ک" چاپ، د "خ" دوهمه نسخه او دریمه نسخه کې "چېچې" ترمخه ده.
(۵) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) دا مسری په "ق ،ک" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی ستا د وصال موندلی نه دی". په "ق" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی د وصال موندلی نه وه".
(۷) په مصوره نسخه کې د "مې" پر ځای "یې" راغلی ده.
(۸) دا مسری په ټولو چاپي دیوانو او مصوره نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب یم د ګناه په دریا بونو".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب د ګناهونو په ګرداب یم".
(۹) په "ق ،ک" او "ق" چاپ کې د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلی دی.
(۱۰) دا مسری د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړي، دوهمه، او دریمه نسخه کې داسې ده: "راپسې کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کې هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې داسې دی: "که بلا ده که جفا ده که دنیا دونه داهمه کړه خدای په ما باندې نازل".
په "ق ،ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې ده "داهمه کړه خدای په ما باندې نازل".
(۱۲) د "پ" لومړي نسخه کې دا مسری داسې ده: "د دنیا په پلیتۍ ځان مې پلیت کړ".
(۱۳) په چاپي دیوانو کې د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلی دی.
(۱٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "چې نه رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د ناهلو[۱] قیل و قال ... په ځنګ ناسته دي قیل وقال د بدسګال

یا به فخر په خپل اهل وپه نسب کا ... یا به فخر کا په آل او په عیال[۲]

یا به ذکر د لذت ود زینت کا ... یا به فکر کا د مال ود منال[۳]

یا به هسي پوچ ګوېي کاندي آغازه ... چي مضمون یې نه مردار وي نه حلال

د دانا او د نادان صحبت دی هسي ... لکه ګډ شي وبله لعل وکوتی لال

لکه لعل وکوتی لال چي وبله[۴] ګډ شي ... یا صحبت[۵] شي د عیسی او د دجال

هغه[۶] جمع چي تېرېږي بې هم جنسه ... تروبه خه وي د هغه جمع احوال

د دنیا چاري[۷] فاني دي مرد هغه دی ... چي خبر شي په ثواب او په وبال[۸]

اباسیند[۹] لا څه مجال لري په تله کي ... د دنیا د چارو هېڅ نه وي[۱۰] مجال

د دنیا چاري په مثل خواب[۱۱] وخیال دي ... څوك به څه کا اعتماد په خواب خیال

لکه ملك ومال په خوب کي ورځ ګند شي ... خو چي ویښ شي نه یې ملك وي نه یې مال[۱۲]

لکه ځګ چي داوبو په سر لیده شي ... که یې واخلي هېڅ ورنه شي په چنګال[۱۳]

لکه دود چي غرونه غرونه څرګندېږي ... تار په تار شي په یوه[۱۴] نري شمال

لکه یخ چي د سرو په زور شي جمع[۱۵] ... هېڅ یې نه وي د آفتاب په مخ مجال

په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي ... لکه ابر د پسرلي د پشه کال[۱۶]

په یوه ساعت یې ساز بیا یې ویران[۱۷] کا ... خاوري ختي[۱۸] دي په لاس کي د کلال

---

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کي نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کي "ناهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کي نشته، دوهم مسري یې په چاپي دیوانونو کي داسي ده: "یا به فکر کا د مال ود منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کي نشته، د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کي د "لذت" پر ځای "ولایت" او مصوره نسخه کي "دولت" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه کي "چي" نه دی راغلی او "ق" چاپ کي د "وبله" پر ځای "سره" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کي "قریب" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ کي د "هغه" پر ځای "هسي" راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کي "د دنیا چاري همه فاني دي مرد هغه دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کي "چي خبر شي په حرام وپه حلال" راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو او د "خ" لومړۍ نسخه کي "آب د سیند" راغلی دی. (۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او "ق، ك" چاپ کي "نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه کي "خوب" راغلی دی. (۱۲) دا مسري په "ق، ك" چاپ کي داسي ده: "که یې خلي هېڅ ورنه شي په چنګال".
(۱۳) دا بیت په "ق، ك" چاپ کي نشته او په مصوره نسخه کي د "سر" پر ځای "مخ" راغلی دی.
(۱٤) په "ق" او "ق، ك" چاپ کي "نري باد" راغلی دی.
(۱۵) "ق، ك" چاپ: "که یخ چي د ساړه په زور دی جمع". "ق" چاپ: "که یخ چي د ساړه په زور شي جمع". د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه یخ چي د سړه په زور شي جمع". او د "خ" دوهمه نسخه کي داسي ده: "لکه یخ چي د سړو اوبو شي جمع".
(۱۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کي نشته، لومړی مسری یې د "خ" لومړۍ نسخه کي داسي ده: "په یوه ساعت باران بیایې شین دی". او دوهم مسری یې د "پ" په نسخو کي داسي ده: "لکه ابر د پسرلي د پشه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کي "ورانه" راغلی دی.
(۱۸) په "ق، ك"، "ق" چاپ، او د "خ" لومړۍ نسخه کي "خټښتي" راغلی دی.

د مجازي معشوقو(۱) کې وفا نشته — ما هر زړه له وشکلي دي دا فال
اعتماد يې په سا دی او په غم مه کړه — نه يې هجر په قرار دی(۲) نه وصال
ګاهې تور کوډی په مخ باندې راکيښ شي — ګاهې راکيښ شي په مخ باندې رويال(۳)
لکه ما لګه چې څوک کېږدي په اوبو کې — زه هم هسې سرزده يم په مثال(۴)
چې د مرګ وتاخت وباخت وته نظر کړم — صورت وينم د مېږي په څېر پايمال
خراب دل مې هغې غوارې بلا دا شوه — چې هغې را معلومېږي په هر کال(۵)

١٤١٨ — ١٢٠

که وصال مې د يار بيا مومند حال سيال يم(۶)
ګنه نه يم زه رحمان د هيچا سيال(۷)

بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل — چې له ځانه يې وېزار کړ زما دل
لاس وپښې د خلقو نيسي دعا غوارې — ميني هسې منت بار کړ زما دل
عاشقي هومره داغونه دي پرې ايښي — چې تمام يې لاله زار کړ زما دل
بې سببه چا آزار مونده لی نه دی(۸) — تا په څه سبب آزار کړ زما دل
چې د زلفو په کمند سره دې راکيښ — په بلا دې ګرفتار کړ زما دل
ستا چشمانو پکې هسې مقام ونيو — چې له غېر ويې(۹) وېزار کړ زما دل

١٤٢٥ — ١٢١

زه رحمان خو منت بار د عاشقي يم
چې مين يې په دلدار کړ زما دل

چې له نازه پوښيده لري چشمان خپل — خدايه وينې مقتولان او مظلومان خپل(۱۰)
چې کنځل راته په قهر قهر کاندي — دالا وګڼي په ما باندې احسان خپل

---

(۱) د "پ پ" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کې "وي" راغلی دی.
(۳) دا بيت د "خ" په دوهم نسخه کې داسې دی: "ګاهې تور کوډی په مخ باندې راکاږي ګاهې راکاږي په مخ باندې رويال". په "ق" چاپ کې د "راکيښ شي" پر ځای "دابلکې شي" راغلی دی.
(۴) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه غونډ د مالګو کېږدي په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". او دوهم مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "زه هم هسې سره نږدود شم په مثال".
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نه دی راغلی. لومړی مسری يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "خراب زړه مې غوارې بلا داشوه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "خراب زړه مې زهېږي بلا داشوه".
(۶) دا مسری د "پ" په نسخه کې داسې ده: "که وصال د يار بيا مومم هاله سيال يم". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که وصال زه د يار مومم هاله سيال يم".
(۷) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ګنه اوس خو رحمان نه يم د چا سيال".
(۸) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دا مسری داسې ده: "بې سببه انار اخسته سنه نه دی".
(۹) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۱۰) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

گفتگو په اشارت کاندي له نازه ‎ کله اسم د چا اخلي په زبان خپل
په گریوان باندې چې تلک وهي غوټه ‎ عاشق کېږي لاسونه په گریوان خپل
خریدله یې له حیرته بې شعور شي ‎ چې د حسن رخت څرګند کا په دکان خپل
چې خپل مخ په آیینه کې ور څرګند شي ‎ خود پخپله سر فرو کاندي په ځان خپل
چې هر څوک یې عاشقه وته هوس کا ‎ ګویا لوټې کا په دین او په ایمان خپل
هیڅ صرفه د چا په سر و په مال نه کا ‎ مالیدلي دي پخپله مطلوبان(1) خپل
مجنون ملک د عاشقۍ په هاله خپل کړو(2) ‎ چې په اور باندې یې وسوځاوه ځان خپل
دا مقام دی د هغو رنګه عالمو ‎ چې هیڅ نه ویني په سترګو سود و زیان خپل(3)
آفرین د عاشقانو په همت شه ‎ چې ورته پر تر سر و مال ویني جانان خپل(4)

١٢٢ ‎ هیڅ د سترګو غړولو خوند یې نه وي ‎ ١٤٣٧
چې رحمان په سترګو نه ویني جانان خپل

تور لیمه مې د فراق په ژړا سپین شول ‎ دوباره د زړه په وینو کې رنګین شول
ماوې زه به لا دیدن کړم د یارانو ‎ خبر نه یم چې یاران په کوچ تعیین شول
چې پتنګ غوندې ځان واچوه وا ورته ‎ څوک ژوندي لکه بلبل په آتشین شول
و مرده وته د مرګ خواري شوې پېښې ‎ او ژوندي په زندګۍ کې اندوهګین شول
د قضا سپاهیانو هسې لاس په تاخت کړ ‎ چې پایمال هزار خسرو هزار شیرین شول
چې قدم یې په آسمان اېښود له نازه ‎ هغه هسې نا زېر و زېر زمین شول
چې مدام یې په سنجاب د پاسه خوب کړ ‎ اوس په ځمکه بې بستره بې بالین شول

١٢٣ ‎ د رحمان خاطر به ولې پرېشان نه وي ‎ ١٤٤٥
چې پرېشان ورځنه جمع همنشین شول

---

١) په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "مظلومان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مقتولان" راغلي دي.
٢) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "بیا موند" راغلي دي.
٣) ٤) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

م

په لیمه کې مې مدام	ګرځي عکس د ګلفام (۱)
تور دې سترګو مې ګلګون شوه	په ارزو د ګل اندام (۲)
بې دې سترګو له خونابه	نه باده لرم نه جام
په طلب د دلارام کې	ما ونه لید آرام
زنخدان يې خدای کوهی کړ	ورپرېوځم (۳) په هر ګام
که يې خال غلام د مخ دی	زه غلام يم د غلام
که په عشق کې ناکام پر دی	دانا کام دی زما کام
خوښ يم زه په عاشقۍ کې	که نېک نام يم که بد نام
په ياری کې مې قبول دي	ملامت د خاص و عام (٤)
د دعا په عوض غواړم	د خپل يار د خولې دشنام
ترېنه کنځلو به يې زار کړم	دغه خپل دعا سلام
تلخ ګفتار يې راته خوږ دی	تر کشمشو تر بادام
هم هغه مې مسيحا دی	چې يې راکاندې پيغام (٥)

مخ دې يار ماه تمام دی
رحمان وليده تمام

١٢٤ — ١٤٥٩

(۱) د "خ" په لومړی نسخه کی "ګل اندام" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ: "توري سترګې مې ګلګون شوې په ازار د ګل اندام". "ق، ک" چاپ: "توري سترګې مې ګلګون شوې په فراق د ګل اندام".
(۳) په چاپی دیوانونو کی "سبوئېږم" راغلی دی.
(٤) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته
(٥) په چاپی دیوانونو کی "سلام" راغلی دی.

که مې ونمانځي ساقي په يوه جام — تر دا هوره به نور څه وي احترام (۱)

بس دی ماله (۲) دا فيض د شرابو — چې پرې پرېوځم دا دلق ازرق فام

مېخواري که په عالم کې بدنامي ده — ما تر پښو دی لاندې کړې ننګ و نام

په مېزان يو سر لعل وي بل سر کاڼي — مساوي ده عاشقي په خاص و عام

عاشقان (۳) د سپين خسار د تورو زلفو — څه پروا لري د کفر د اسلام

په مجنون باندې قلم (٤) راغلی نه دی — که حلال يې په مخ ورشي که حرام (۵)

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی (۶)
په حلالو کې مدام وي احترام

۱۲۵ — ۱۴۶۶

ومحمود وته نظر کوه مدام (۷) — چې غلام کړو خپلې مينې د غلام

د نېکانو مدعا خو نېک عمل دی — ساعت نه ګوري که صبح وي که شام

چې د زړه حضور يې نه وي په نمانځه کې — په کار نه دی مقتدي وي که امام (۸)

چې مجنون غونډې په مينه کې صادق وي — رحمان وايي په هغه باندې سلام (۹)

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندي
د رحمان په شعر ترکې د باکرام

۱۲۶ — ۱۴۷۱

د هجران له ديره غمه ولې نه مرم — لا دې هسې زنګ ماتمه ولې نه مرم

چې يو يار له بله ياره جدا کېږي — د دې دوره (۱۰) له ستمه ولې نه مرم

چې هر سحر زما په ژړا خاندي — لا دې هسې صبحدمه ولې نه مرم (۱۱)

يار چې يار په سترګو نه ويني خو مرګ دی — ترو زه بې خپله صنمه ولې نه مرم

چې په لږه ګرمي شا کاندي وګل ته — لا دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم (۱۲)

---

(۱) دا مسری د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " تر دا پېهور ته به نور څه وي احترام".

(۲) په ټولو چاپي ديوانونو کې " بند دی ماله " راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه کې "عاشقي" راغلی ده.

(٤) د "خ" په دوهمې قلمي نسخه کې " کلنګ، " راغلی دی.

(۵) په ټولو قلمي نسخو کې دا مسری داسې ده : "که حلال په مخ کې ورشي که حرام".

(۶) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړو نسخو کې نشته لومړی مسری يې په نورو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی".

(۷) دا مسری په قلمي نسخو کې داسې ده : "د محمود و سلطنت وته نظر کړه" او دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۸) دا مسری د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " به کار نه دی که مقتدي دی که امام".

(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته او د " پ" چاپ او د په لومړۍ نسخه کې داسې ده :" رحمان وايم پر هغو باندې سلام".

(۱۰) په ټولو چاپي ديوانونو کې د "دور" پرځای " دهر" راغلی دی او همدې بيت لومړی مسری په مصوره نسخه کې داسې ده : "چې يو يار له بله ياره لرې باسي".

(۱۱) دا بيت په "ق.ک" چاپ کې نشته، او لومړی مسری يې په نورو چاپي ديوانونو کې داسې ده : "چې په هر سحر زما په ژړا خاندي".

(۱۲) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده : "لا دې هسې بې وفا شبنم ولې نه مرم".

۱۲۷ — ۱٤٧٧

چې د مرګ خوارۍ په خوا لرې رحمانه[1]
لا پخوا تر دغه دمه ولې نه مرم

که په سر د هغه یار له لاسه سنګ خورم — خدای دې نه کا چې په بل دې خوا ته ځنګ خورم
عاشقي او نام وننګ دي وبله لرې — خو به غم واړه غم د نام وننګ خورم
خدای وما و ته شیرین تر نیشکر کړه[2] — که د یار له لاسه غشي د خدنګ خورم
د آشنا د بېلتانه په کاروبار[3] کې — همېشه په تندۍ توره د فرنګ خورم
نوکري د معشوقو کوم په عشق کې — هیڅنې نه د بهلول نه داورنګ خورم[4]
شین لوګی مې په سر چتر دولهه تخت دی — ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم
هم په دا چې له خودۍ شمه بې خوده — د هجران په غم کې لپې لپې بنګ خورم
لکه ځوک چې نعمتونه د دنیا خوري — زه د یار د جفا زهر په دا رنګ خورم[5]
واړه زهر شي زما ترستوني د روه مي — بې له یاره که همه لا چې لونګ خورم
زه رحمان به خو ژوندی په جهان ګرځم[6]
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

۱۲۸ — ۱٤٨٧

سر مې په کار نه دی چې بې ستا تر سر قربان کړم — زر را څخه نشته چې بې ستا په پښو ډېران کړم[7]
کار د عاشقۍ اول ډېر راته آسان و — اوس هسې حیران یم چې د کار به یې څه شان کړم
ډېر و خلقولاني ستا د مینې دي وهلي — هېڅوک هسې مړ شه لکه زه چې یې په ځان کړم[8]
نه لري مرهم د عاشق[9] زخم بې تسلیمه — داغ هسې درد نه دی چې بې دفع په درمان کړم
نه کا هیڅ دښمن په دښمنانو هسې چارې — ستا په عاشقۍ کې لکه زه چې بې حیران کړم[10]
ولې کافر نه وي مسلمان به شي که خدای کا — هرچا ته چې حسن ولطافت د ستا بیان کړم[11]

---

(۱) په "ق مک" چاپ کې دا مسره داسې ده: "چې د مرګ خوارۍ په سر لرې رحمانه"
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې دا مسره داسې ده: "خدای وما وته شیرین کړه ترشکرو".
(۳) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دا مسره داسې ده: "همېنه د بهلول نه داورنګ خورم".
(٥) چاپي دیوانونه: "زه د یار د کوڅې خاورې په دا رنګ خورم".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "پایم" راغلی دی.
(٧) دا غزل په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه، مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ډېر و خلکو لاني ستا د مینې دي وهلي هېڅوک حیران مه شه لکه زه چې يې حیران کړم".
(٩) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د عاشقانو" راغلی دی.
(١٠) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ستا په عشق کې لکه زه چې يې په ځان کړم".
(١١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ولې کافر نه دي مسلمان شي که يې خدای که وهرچا وته چې حسن لطافت د ستا بیان کړم".

۱۲۹ ورانديږ ويږ که ورستو آخر هسې معلومېږي ۱٤۹٤
ستا له ببر حمی(۱) به زه رحمان لاس په گرېوان کړم

زه داهسې ديوانه او مجنون چاکړم — له رواجه له رسومه بېرون چاکړم(۲)
نه پوهېږم چې د لاچارې په ما څوك کا(۳) — لېوني د خپل نگاه په افسون چاکړم
کومې سترگې کومړ بانه کوم غمزه د لا(٤) — د وبه شهيد غونډې په خاك وپه خون چاکړم
توان توفيق خو د فتنو راڅخه نه وُ(۵) — په فتنو د تورو سترگو مفتون چاکړم

۱۳۰ رحمان هيڅ له خپله ځانه خبر نه يم(٦) ۱٤۹۹
چې داهسې رنگ زبون ومحزون چاکړم

صبح وشام مې لاس نيولې دی دعا کړم — خواست(۷) له خدايه ستا د مهر د وفا کړم
هيڅ د دروغ رښتيا مې نه زده که باور کړې — ستا د پاره هم دروغ کړم هم رښتيا کړم
وار ته بې خندول که ژړول کړې — زه بې خپله نه خندا کړم نه ژړا کړم(۸)
که ته نه لې راته وايه باري څوك دې — زه داهسې رنگ سر تور پښې پېل چاکړم(۹)
خوب خندا د بېلتانه په څمکه نشته — خدا آرام(۱۰) به په دادشت کربلا کړم
هره ورځ چې مې تېرېږي ستا په غم کې — زه په هره ورځ پوهېږم چې غزا کړم
يو و پښته مې د صورت کوږ شوی نه دی — هسې رنگ دې پټ پنهم په زړه ادا کړم(۱۱)
زړه که يو دی ماخو تالره درکړی(۱۲) — مگر نور ولره نور زړونه پيدا کړم

۱۳۱ چې مې واغوست سروپای د عاشقۍ ۱۵۰۸
زه رحمان دې سروپای بې سروپا کړم

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بحرامی" راغلی دی.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) په "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسری داسې ده : "نه پوهېږم چې داهسې چارې څوك کا".
(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "که مې سترگې که با نوکه مې غمزې دي".
(۵) دا مسری د "پ" په نسخو اود "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "توان توفيق د فتنو هيڅ راڅخه نشته". په "ق" چاپ کې داسې ده :- "توان توفيق چې د فتنو راڅخه نه وو". اود "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده : "توان توفيق د فتنو هيڅ راڅخه نه وو".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "زه رحمان له خپله ځانه خبر نه يم چې داهسې رنگ محزون وزبون چاکړم". په "ق،ک" چاپ کې د "ځانه" پر ځای "يامه" راغلی دی. اود "پ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : "چې داهسې زبون ومحزون چاکړم".
(۷) په "ق،ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته اولومړۍ مسری يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) چاپي ديوانونه : "زه داهسې لېونی او مجنون چاکړم".
(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خه بلا" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه او نيمگړې نسخه کې "تاراج کړم" راغلی دی.
(۱۲) د "پ" نسخې اود "خ" دوهمه نسخه : "زړه که يو دی خو وتا دی ماور کړی".

دستا درد به په هزار درمان ونه کړم
دانسته به دغه سود په زیان ونه کړم

که څوك راکاندي دنیا و عقبی دواړه
عاشقي به دې په این و آن ونه کړم

څو مې تیغ په پهلو نه دی بلو سپېدلی(۱)
ستا پهلو به و رقیب آسان ونه کړم

که یو ځله مې ستا زلفې په لاس کښېوځي
یو ویښته به دې په درست جهان ونه کړم(۲)

که مې چېرې لاس دستا په بوسه برشو
دا نعمت به د جنت په خوان ونه کړم(۳)

څو ونه وینم ستا سترګې که مې خدای کا
عزرائیل لره به هوړه ځان ونه کړم

معشوقې د عاشقانو دین ایمان دی
زه به چالره خپل دین ایمان ونه کړم

ستا تر زلفو پورې نورې زلفې خه دي(٤)
په خاشاك به د چمن ریحان ونه کړم

۱۳۲ — ۱۵۱۷

په رحمان دستا دلبو مې حرام دی
څو د خپلو وینو جام تاوان ونه کړم

دا یو څرنګه ژوندون دی نه پوهېږم(۵)
خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهېږم

جام د لبو(٦) چې ځان په وینو موم
ترو زلال که جګر خون دی نه پوهېږم

د پتنګ او د بلبل تر میان حیران یم
مخ دې اور دی که ګلګون دی نه پوهېږم

په شانه سره دې تار د زلفو بېل شو
که غوڅ شوی مې نارون دی نه پوهېږم(۷)

عشق په هسې رنګ مقام بان دې قایم کړم
که وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم

د خپل زړه و علامت و ته حیران یم
چې موسی دی که قارون دی نه پوهېږم

۱۳۳ — ۱۵۲٤

د رحمان خبره یې زېړه تر کنګو کړه(۸)
خدای زده عشق دی که طاعون دی نه پوهېږم

بیا دې نوي شراب خښلي دي پوهېږم
په رخسار دې ګل کړلي دي پوهېږم

که هزار ځله لاس سره کړې په نکریزو
تا زما په وینو وللي دي پوهېږم

---

(۱) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "لګېدلی" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته.
(٤) "ق، ک" چاپ: "ستا تر زلفو د خوبانو زلفې څه دی."
"ق" چاپ: "ستا تر زلفو پورې زلفې د جهان څه دی".
(۵) د "خ" لومړی نسخه: "دا یو څه د غم ژوندون دی نه پوهېږم".
(٦) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(۷) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نو څه ده — رقيبان چې تا بللي دي پوهېږم
چې رقيب وتا غوږ نه وېله وروړه — ما هغه ساعت ژړلي دي پوهېږم (١)
څه حاجت دی چې دې خط په ملا لولم — چې زما په باب دې کښلي دي پوهېږم
ته خپل جور و جفا څه وايې وما ته — ما هم د واړه لېدلي دي پوهېږم (٢)

رقيبان څکه تېرې په رماح کاندي (٣)
تا په خوا پورې نبولي دي پوهېږم

١٣٤ — ١٥٣١

چې له مرګه بې پروا يې په هر دم — دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم (٤)
نو رحمه واړه غمونه به دې هېر شي — که يو ځل د رباندې راشي (٥) د اماتم
چې زخمي يې سبا نه مومي په بيع — مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم
د مرهمو تياري ورلره بويه — چې لا نه يې د اجل په تيغ کرم
چې دې تن له سرايه د رومي توښه واخله — تر دا سرای په هو رته سرای نښته محکم (٦)
د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي — مشکلات دي په هر دم په هر قدم
که دې وېره شي له ظلمه له ستمه — ته هم مه کړه په هېچا باندې ستم
که اميد لرې له رحمه له کرمه — ستا هم بويه په هرچا باندې کرم
له هرچا سره چې کړې هغه به مومې (٧) — د هېڅ تخم مېوه نه د رومي برهم
اجر واړه د عمل په اندازه وي — دغه د واړه سره يو دي هم درهم (٨)
اوس د ستا رضا نېکي کړې که بدې کړې — نېک و بد دې واړه کښوی شي په قلم
خدای د رزق په زېرمه هېر وه کلک شه — ترسره د سري رزق دی مقدم
که ګېنې چې په حرص سره څه زيات شي — زيات به نه شي د يوې ستنې ترسيم
که هزار رنګه تالاش او تردد کړې (٩) — د قسمت شوي به نه کړې زيات و کم

---

(١) دا بيت د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(٢) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "رقيبان به څه تېرې په رحمان کاندي".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) په قلمي نسخو کې "درشي" راغلی دی.
(٦) په قلمي نسخو کې "دوهم" راغلی دی.
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هرچا باندې چې کړې هغه به مومې".
(٨) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٩) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تالاش او تدبير وکړې".

د بېر هوا و حرص مه کوه خدای یاد کړه ··· دی کافي دی د عرب او د عجم

په تا فرض عبادت د خپل خښتن دی ··· نه لښکرې خزانې ملك و حشم

تولك روټی یوه شړۍ درله بس ده ··· نور همه واړه اسراف دی مسلم

له خوراکه غرض قوت او لا یموت دی ··· نه چې غوښې غوړي وریژې یا غنم

له پوشاکه غرض خپسر پټول دي ··· نه اطلس و سقلات تاج و علم

د لحد د تاریکۍ علاج به څه کړې ··· چې ته دلته کې وېرېږې په تورتم

که حرص د رباندې زوري مرګ را یاد کړه ··· دا علاج دی د غه رنځ لره محکم[1]

غفلت هیڅ مناسب نه دی د سپین برو ··· خوب روا نه دی په وخت د صبحدم

مار چې سوړې له ورشي ګوره سم شي ··· ته د ګور په غاړه راغلې نه شوې سم[2]

خم قامت د دنیا کار کړې عمر واړه ··· او په دوه رکعته نفلو نه شوې خم

ځان پخوا تر هغه وژاړه که مرد یې ··· چې په تا باندې ژړا کا نور عالم

نور عالم چې په تا ژاړي انصاف وکړه ··· بې انصافه ته په خندې خوښ خرم

که زه نه وایم ته خود سترګې رڼې کړه[3] ··· کور دې خورشه ته چارپای یې که آدم

ای رحمانه لکه ته چې په خدای ګرم یې
بل به نه وي په جهان کې هسې ګرم

۱۳۵ ··· ۱۵۵۹

خو به صبر پجفا د یار کښېنوم ··· خو به موم دلبر زړه تر ګور زوم

عاشقي او صبوري سره دروغ دي[4] ··· زه د الاف په دروغ خرنګه وهم

ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه ··· زه دا خپل تخم خپل ځان لره کرم

ما خوزده چې مینه اوردی خدای مین کړم ··· دانسته خپسر واور ته اچوم

سر رشته مې خدای همه د یار په لاس کړه[5] ··· په هر لور چې مې راکاږي پسې ځم

د آشنا د مینې لاس زما ګرېوان دی ··· زه په دا کار کې هیڅ عذر نه لرم[6]

عاشقانو[7] باندې حق د معشوقو دی ··· حق به ولې په باطلو بد لوم

---

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) قلمي نسخې : " ته د ګور په غاړه ګرزې نه شوې سم".
(۳) قلمي نسخې : " که زه نه وایم ته خپله سترګې وکړه".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه : "عاشقي او صبوري ده سره لرې".
(۵) چاپي دیوانونه : " سررشته مې خدای د یار په لاس کې ورکړه".
(۶) قلمي نسخې : " زه په دا معامله کې عذر نه لرم"
(۷) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "په عاشقانو" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په عاشقو" راغلی دی.

ماچې مینه د یار فرضه په خپل ځان کړه ... تر ولې فرضو غاړه څرنګ غړوم

۱۳۶ ... ۱۵۶۸

داخه ژوند(۱) دی چې یار نه وینم په سترګو
زه رحمان په جهان سترګې غړوم

په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم ... سرتر پایه بې بنیاده بې بقا شوم
ما د یار له غمه دم وهلی نه دی ... که مې دم وهلی نه دی هم رسوا شوم(۲)
بنه چې تن مې توی تومنه شو په عشق کې ... هاله څاڅکی د شبنم وم اوس دریا شوم(۳)
زه د یار وخ ته ګورم یار وما ته ... چې داخل په تماشا شوم تماشا شوم
په هجران کې یې ګدا وم کند په غاړه ... په وصال کې یې پادشاه د امرا شوم(٤)
په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی ... په صدف کې یتیم درغوندې یکتا شوم(۵)
مستورې راځه یو وړه مستو سترګو ... رحمان ځکه په وګړي کې رسوا شوم(۶)

۱۳۷ ... ۱۵۷۶

بادشاهي د ګدایانو په دعا شي(۷)
زه رحمان ځکه بادشاه شوم چې ګدا شوم

ترهغه حده په هورته بدسرې شوم(۸) ... چې د درست جهان په سترګو کې اغزی شوم
دنیا واړه ځبله زیست او روزګار کاندي ... خو یو زه په دغه بار کې کوډلرګی شوم(۹)
تمامې جهان لمسن راځه نغاړي ... سپین زړګی مې اغوستی تور کودی شوم
هیڅ حاجت د هنر نشته ونصیب ته ... غزا وشوه که موسند که داودزی شوم

(۱) په قلمي نسخو کی " داخه ژوند ون دی " راغلی دی.
(۲) دابیت د " خ " په لومړۍ نسخو کی نشته.
(۳) دابیت د " خ " په لومړي نسخو کی داسی دی: " بنه چې تن مې دړی وړی شه په عشق کې ... هاله څاڅکی د شبنم وه اوس دریا شوم".
د " خ " دوهم نسخه: " بنه چې تن مې د تو تومند شو په عشق کې ... هاله څاڅکی د شبنم وم اوس ګیاه شوم".
او په " ق ا ک " چاپ کې یې دوهم مسری داسی ده: " اول څاڅکی د شبنم وم اوس دریا شوم".
(٤) قلمي نسخې : " په وصال کې بیاخان وامراد شوم".
(۵) دابیت په چاپي دیوانونو کی نشته: او دوهم مسری یې د " خ " په لومړي نسخو کی داسې ده: " په صدف کی پنهم دُر غوندې یکتاشو م ".
(۶) دابیت په چاپي دیوانونو او د " خ " په دوهم نسخو کی نشته.
(۷) دابیت د " خ " په لومړي نسخو کی نشته او هم نوموړی غزل په مصوره نسخو او د " ب " په دوهم نسخه کی نشته.
(۸) دا غزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهم نسخه کی نشته. لومړی مسری یې د " خ " په لومړۍ نسخو کی داسې ده: " ترهغه حده بیکاره بدسری شوم ". او د " خ " په دوهمه نسخه کی دا مسری داسی ده: " ترهغه حده یوري بدسري شوم".
(۹) دابیت د " خ " په لومړي نسخه کی نشته لومړی مسری یې د " ب " په نسخو کی داسې ده: " دا دنیا واړه وبله زیست وروزګار کاندی".
د پېښور په دوو نورو چاپي دیوانونو کی داسی ده: " دنیا واړه سره زیست وروزګار کاندي".
د " خ " په دوهمه نسخه کی داسی ده:
" عالم واړه سره زیست وروزګار کاندی ".

دنوح زوی هم دیو نیك نیكه نمسی وٗ[1]   گنهٔ زهٔ هم دیو نیك نیكه نمسی شوم

کل وسواس له احتیاط پیدا کیږي   زهٔ له ډیرې هوښیارۍ نه لیونی شوم[2]

۱۳۸   اوس عطا دآدمیت را باندې وشوه   ۱۵۸۳

چې رحمان دهغه یار دکوڅې سپی شوم[3]

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم   په نرمۍ لکه اوبه داور سزا یم

وهر چا ته په خپل شکل څرگندیږم   آیینه غوندې بې رویه بې ریا یم

دراز عمر مې حاصل شو له راستۍ   لکه سرو مدام سبزه تازه پایم[4]

هم په داسې پینو جامو چې معلومیږم   لکه ابر هم گوهر یم هم دریا یم

قناعت مې ترخرقې لاندې اطلس دی   پټ د درست جهان بادشاه ظاهر گدا یم

دغونچې په څیر په سل ژبو خاموش یم   لکه بوی هسې په پټه خوله گویا یم

په ژړا مې دخپل یار دیدن حاصل کړ   دشبنم په څیر له گل سره یکتا یم

۱۳۹   که چالار دعاشقۍ وی[5] ورکه کړي   ۱۵۹۱

زهٔ رحمان دگمراهانو رهنما یم

زهٔ له دې جهانه[6] تلونې په شتاب یم   لکه پانه دخزان پسنه[7] په رکاب یم

که هزار آباداني کړم په جهان کې   غرض دا چې نهایت خانه خراب یم[8]

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "دنوح زوی هم دنیك نیكه نمسی وٗ".

(۲) قلمي نسخې: "زهٔ له ډیرې هوښیارۍ لیونی شوم".

(۳) "ق،ک" چاپ: "زهٔ رحمان دهغې یار دکوڅې سپی شوم". د "خ" دوهمه نسخه: "چې زهٔ رحمان".

(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) په "ب" چاپ او "پا پ" چاپ کې د "وي" پر ځای "ده" راغلی دی.

(٦) په چاپي دیوانونو کې د "جهان" پر ځای "دنیا" راغلی دی.

(۷) "ق" چاپ: "پا".

(۸) ددې بیت لومړۍ مسری په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "که هزار آبادی کړمه په جهان کې".
د "پ پ" چاپ: "که هزارې ابادۍ کړم په جهان کې".
"ق،ک" چاپ: "که هزار آبادۍ وکړم په جهان کې".
دوهمه مسری یې د "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې دی: "غرض دا چې عاقبت خانه خراب یم".

کـه مې اصل د حیا تو لـه او بو دی ‎ ‎ بیا خو دا چې دا و بو پـه سر حباب یم

دا جهان قصاب خانـه کړه خدای و ماته (۱) ‎ ‎ پای بسته ولاړ مـا پـه غولي د قصاب یم

چې د خدای لـه معرفته خبر نـه شوم (۲) ‎ ‎ معلومیږم چې یا دیو یم یا د واب یم

کـه صورت مې د سړي دی زه یې څه کړم (۳) ‎ ‎ پـه معنی کې د چارپایو پـه حساب یم

لکـه بت چې پـه ړنو ستر گو اوده وي ‎ ‎ هسې زه پـه بیدارۍ کې ورځ خوب یم (۴)

پـه طاعت پـه عبادت مې زړه یخ نـه کړ ‎ ‎ همیشه د معصیت پـه اور کباب یم

سر د خدای وعبادت تـه ابسوی (۵) نـه شم ‎ ‎ مدام ډوب د گناهونو پـه گرداب (۶) یم

چې و خپلو گناهونو تـه نظر کړم ‎ ‎ سزاوار د هر عذاب (۷) و هر عتاب یم

لکـه خوګ چې پـه خړ سو وي مخ یې تور وي ‎ ‎ زه هم هسې پـه خپل خدای پوري بې آب یم (۸)

۱۴۰ ‎ ‎ غزا و شوه کـه گفتار لرم (۹) پـه ژبه ‎ ‎ ۱۶۰۳

زه طالح چې کردار نـه لرم کذاب یم

---

(۱) مصوره نسخه : "دا جهان خدای قصاب خانه کړو ماته".

(۲) "ق ، ک" چاپ : "چې خبر نه شوم د خدای له معرفته".

په دوهمه مسرۍ کې په مصورې نسخې کې د "یا د دیم" پر ځای "یو د د" راغلی دی.

(۳) د "پ" په نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "که صورت یې د سړي دی به یې څه کړي".

د "خ" په دوهمه نسخه کې : "که صورت مې د سړي دی په دا څه شو".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۵) د "پ" نسخې : "وسبکی نه شم".

د "خ" لومړی نسخه : "ابسبی نه شم".

دوهمه نسخه : "نپوای نه شم".

(۶) په چاپي دیوانونو کې "دریاب" راغلی دی.

(۷) د "پا پ" چاپ : "د هر سزا".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، "پا ، پ" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده :

"زه هم هسې تر خښتن پورې بې آب یم".

"ق ، ک" چاپ : "تر مولا پورې بې آب یم".

د "پ" لومړی نسخه : "زه هم هسې تر خپل یاره پورې بې آب یم".

دوهمه نسخه کې : "زه هم هسې تر الله پورې بې آب یم".

(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کې "کوم" راغلی دی.

که هزار ځله نژدې د زړه په یاد یم　　زه چې یار په سترګو نه وینم ناښاد یم[1]

که یار سل ځله وعدې د وصال وکا　　زه له ډېرې تلوسې بې اعتقاد یم

په جفا و په وفایې لا رغه نه شي　　پُر حذر د ناز پرور په کړې داد یم[2]

د بې نیاز و په نیاز څه امید د کړو دی　　زه پرون سلطان خسرو و من نن فرهاد یم[3]

که د یار له لاسه اور را باندې بل وي　　لکه شمع مستقیم په خپل استاد یم

بې مینه قراري را باندې ژوک دی　　شپه او ورځ په حرکت کې لکه باد یم

که همه عمر مې یار په غېږ کې ناست وي　　زه له غمه به د هجر په فریاد یم

یو زمان مې د زړه مراد موندلی نه دی　　پیدا کړی خدای په اصل کې نامراد یم

د وصال په یوه کال مګر بر پای شم　　د هفتې په هجر هسې بې بنیاد یم

چې یې نوره نتیجه نشته بې غمه　　حق حیران د عاشقۍ په دا داد یم[4]

په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه　　او س حیران متحیر په دا فساد یم

بې له عشقه چې مې پرې شو د پوزې[5]　　ګنه نور له جملګي قیده آزاد یم

که مې پیري که مې پلوري چاره نشته
١٤١　　زه رحمٰن د ښایسته و خانه زاد یم　　١٦١٦

که مې خوله پر فقیرۍ شمېرې[6] فقیر یم　　که مې خوله پر امیرۍ شمېرې امیر یم

د دلبر وصد قې لره یې غوارم　　هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

د خرقې خدمت[7] مشکل دی او که نه وي　　زه هر دم و دخې چارې ته خبیر یم

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: " زه همه عمر له هجره په فریاد یم ".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ کې " د غاړې " راغلی دی.
(٦) په مصوره نسخه کې "بولی" راغلی دی او دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته — زه د ښو مرید د ښو پیر یم (۱)

په هجران کې د یار خیال راسره مل دی (۲) — په زندان کې له یوسف سره اسیر یم

په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع — له عالمه پټ پنهم (۳) د ځان په ویر یم

آزادي تردا په هورته نوره څه ده (٤) — چې بندي (۵) د یار د زلفو په ځنځیر یم

خوشحالي تردا په هورته بله کومه — چې مدام په خپل اشنا پسې زهیر یم (۶)

چې همېش په غوبناري د هجران اورم — رحمان څکه د خپل یار و مخ ته څیر یم (۷)

خوشحالا او دولتا مې غلامان دی (۸)

١٤٢ — ١٩٢٦

زه رحمان په پښتو ژبه (۹) عالمګیر یم

زه د یار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم — په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم

که پوه بېږم په اوبه یا په اور سوځم — د سرو شونډو په آتش و په آب خوښ یم

چې د یار د خال و خط نښې پکې وي — زور زد سر په مطالعه د کتاب خوښ یم

تردا پوچه ګفتګویه چې یې اورم (۱۰) — په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم

د ریا ترنا قبوله عبادته — د ساقي په میو مست و خراب خوښ یم

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی:
"هم پند اخلم هم پند واخلم وهرچا ته — د ښو مرید د ښو مرشد د ښو پیر یم".
دوهمه مسرۍ یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د ښو مرید د ښو پیر یم".

(۲) دا مسرۍ په "ق" چاپ کې داسې ده: "په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده:
"په هجران کې خیال د یار راسره مل وي".

(۳) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "تنها" راغلی دی.
لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "بله نشته" او د "خ" په لومړي نسخه کې "نوره څه دی" راغلی دی. (دوهم دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې "بنده" راغلی دی.

(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه کې نشته، لومړۍ مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده "خوشالي تردا په هورته د نور کومه".
او په مصوره نسخه کې دا بیت داسې دی: "خوشالي تردا په هورته نوره څه ده — چې مدام په خپل اشنا پسې دلګیر یم".

(۷) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته لومړۍ مسرۍ یې په "ق" چاپ کې داسې ده "همېشه په غوبناري د هجران اورم".

(۸) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "یو خوشال سل خټک نور مې غلامان دي".

(۹) د "پ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "شعر" راغلی دی. (۱۰) د "خ" دوهمه نسخه "تر دا نور و ګفتګو چې یې اورم". نو موري بیت او ورپسې بیت د "خ" په نیمګړي نسخه کې نشته.

چې نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي
له دې هسې بېداره نه په خواب خوښ یم

خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده
زه له یار سره په سوال وجواب خوښ یم(۱)

د طوبۍ دوني سیوري مې خوښ نه دي
ستا د مخ په لمبو سوی کباب خوښ یم

دیار ډېرې غم خوارې یم عاجز کړی
رحمان ځکه په خوردن د شراب خوښ یم

۱۴۳

۱۶۳۵

زه د یار په درد و غم کې شادمان یم
لکه ګل د پرېشانۍ په وخت خندان یم

ته زما و بېکسۍ ته نظر مه کړه
خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم

لکه ونه د ځنګل په مېوه پوره
په وېرانه وېرانۍ کې آبادان یم

یو و بېسته مې د صورت بې عشقه نه دی
څوکیدار په هر نفس د خپل کاروان یم(۲)

د وصال مرغه(۳) د اوښکو د انو راکړ
لکه در و لعل په غاړه د خوبان یم

د کاملې عقیدې له برکته
د دوهې په غاړه ناست شاه جهان یم

روښنایي مې په طلب کې شوه حاصله
شپه او ورځ لکه آفتاب په لاره روان یم

د آشنا د اوږدو زلفو صفت څو کړم
پلی شړ په لویه لاره د هندوستان یم(٤)

بې مینه مې هیڅ حال د صورت نشته(۵)
لکه بې مال و متاع تش دوکان یم

د هوس بلبل و بساه را باندې نه کا
د افلاس په کبل ډکې د خزان یم

و یارانو ته خاک ترتلو لاندې
د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم(۶)

چې د یار په مینه سر و مال بښنده
خلقه واورئ هغه زه عبدالرحمان یم(۷)

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) د "خ" لومړي نسخه کې "د خپل کرداهیم" او مصوره نسخه کې "د خپل ځان یم" راغلي دي.

(۳) د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "د وصال مزی د اوښو دانې د اکړ".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت د تورو زلفو د اشنا کړم".

(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "بې له مینې مې هیڅ حال د صورت نشته".

(۶) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړي نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "د مارانو تر تلیو لاندې خاک یم".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

١٤٤ — ١٩٤٨

پـه هر دم کې نوې نوې تماشې کـړم
زه رحمان د خدای وکړه وته حیران یم

چې هر دم له خپله ځانه گریزان یم — هم په دا لکه دریاب در وکان یم [1]

مرگی تریخ دی چې ژوندون دچا شیرین شي — زه خورسند دیار تر وصل په هجران یم

نادانۍ مې دانايي شوه لکـه طـفل — په ناپاکو گوهرو کې پاك دامان یم

چې د نفس د حرص ملك مې مسخر کړ — په هوا دپاسه تخت د سلیمان یـم

تن مې څه کړې چې زړه یار را څخه یوړ — بېهوده د خالي خونې نگهبان یـم

لکه گل چې په نارمات کړې او بزاندوي — زه هم هسې د ژوندو د مړو ترمیان یم

کله ځان راته ولي کلـه عاصي شي — نه خبر په خپل کمال نه په نقصان یم

١٤٥ — ١٩٥٦

خپل جانان مې هسې نقش د په زړه کې
نه پوهېږم چې رحمان یم که جانان یم

ژوبل ژوبل د ترکانو په نگاه یـم — تر دالا په دا غوښېږم چې پناه یـم [2]

چې یوسف (ع) غوندې هزار یکښې پراته دي — بند بوان د هغه سبب [3] ذقن په چاه یم

چې لې قد وقامت نه وینم په سترگو — عندلیب په سر د سروی د خپل آه یـم [4]

د سپین مخ د تورو څڼو لـه رغبته [5] — منت بار دهر سفید اوهر سیاه یـم [6]

---

(۱) دا غزل د "خ" له ډېمې قلمي نسخې نه نقل شو .

(۲) دا غزل د "خ" په دوېمه نسخه کې نشته او دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نگاه یم لا تر دانه زیات هوښېږم چې پناه یم".
په مصوره نسخه کې داسې دی : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نگاه یم تر دالا په دا عاجزیم چې پناه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نگاه یم لا پردا زهیرېږم چې لستر گو لې پناه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی : "ژوبلي ژوبلي دخوبانو په نگاه یم ترو خولا په دا هوښېږم چې پناه یم".

(۳) په قلمي نسخو کې د "سبب" پرځای "سیم" راغلی دی او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سیم په ذقن چاه یم" راغلی دی.

(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې دی : چې لې قد وقامت وو ینم په سترگو عندلیب په سهی سرو دخپل آه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسره داسې ده : "عندلیب د سهی سرو دخپل آه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې ده : "عندلیب غوندې په سروي دخپل آه یم".
او په معتبره نسخه کې داسې ده : "عندلیب هسې سرو دخپل آه یم". (پاتې په ۱۰۷ مخ کې)

لکه خولک چې په خره سوړ وي مخ يې تور وي — زه هم هسې تر خپل خدای پورې روسیاه یم[۱]

د رقیب خبرې[۲] ورم د یار د پاره — دعاګوی هم د نیك خواه هم د بدخواه یم[۳]

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی[۴] — نه[۵] خبر په عبادت نه په ګناه یم

ښاخ د زلفو یې پخپله خدای راټیټ کړ — ګنه زه د یار تر قد پورې کوتاه یم[۶]

ځان هر ګوره ناکاره راڅرګندېږي — له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم[۷]

بې صبري د یار په وصل کې مهجور کړم — د پسرلي په مرغزار کې وچ ګیاه یم

له اوله تېر و وهم بیا آه کړم — په نارو نارو[۸] خروس د صبحګاه یم

په جذبو جذبو یې راښکلم زه وځان ته — هغه یار مې کاه ربا دی زه یې کاه یم[۹]

لکه بار دوني پوخ شي ځنې رژي — زه هم هسې بار تر لې سربراه یم

اوس مې ځای په دا جهان کې پاتې نه شو — خوځېدلي تر[۱۰] چهل و تر پنجاه یم

د (۱۰۶) مخ د پایلیکونو پاته: (۵) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "رغبته" پر ځای "زینته" راغلی دی.

(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید دهر سیاه یم".

په "ب ب" او "ق ک" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید او د سیاه یم".

او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "منت بار دهر سفید و دهر سیاه یم".

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "لکه خولک چې په خره سور شي مخ یې تور شي".

(۲) د "ب" په نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خبرې" راغلی دی او دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "د رقیب خبره اورم د یار د پاره".

(۳) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دوعاګوی هم د نیك خواه هود بدخواه یم".

(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې له عشقه که مې عشق که مې هنر دی".

(۵) په "ق" چاپ کې د "نه" پر ځای "زه" راغلی دی.

(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ښاخ د زلفو خیل خدای راته ټیټ کړ ګنه زه د یار تر قد پورې کوتاه یم".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ځان ښکاره راته هر ګوره څرګندېږي له هغه د ره راهسې چې آګاه یم".
په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "ځان هر ګوره نا آګاه راڅرګندېږي". د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"له هغې ورځې راپه هسې چې آګاه یم". او په "ق ، ک" او "ق" چاپ کې داسې ده: "له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم".

(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نارو سورو" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ او مصوره نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "په جذبو جذبو یې راکښوم وځان ته".
د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په جذبو جذبو یې راوځکولم وځان ته".
په "ق ، ک" چاپ کې داسې ده: "په جذبو یې راښکله خیل ځان ته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "په جذبه جذبه یې راکښوم وځان ته هغه یار مې کاه ربا دی زه ګیاه یم".

(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "تر" پر ځای "له" راغلی دی.

۱۴۶ — ۱۹۷۱

د رقيب علاج آسان دی بلا دا شوه[1]

زه [illegible] له خپله ياره ناوېساه يم

زه يودم د ستا له غمه بې غم نه يم — بې غم ستا له ذکره فکره يودم نه يم[2]
هر زيارت له چې درومم[3] مراد مې نه دې — زه زاير[4] د بت خانې د حرم نه يم
ستا د در په تورو خاورو باندې خوښ يم — بې تا خوښ په تماشا دارم[5] نه يم
چې د[6] ستا په تماشا يم خبر شوی — نور خبر په تماشا د عالم نه يم
بې د ستا له زيبا مخه و بل مخ ته — منتظر د ديو ستني قرسوم[7] نه يم
که د ستا د ښکلي مخ عاشقان ډېر دي — زه په وار وکې اول يم دويم نه يم
که له غمه دې ونه مرم حاله[8] وايه — چې يا ديو يم يا د واب[9] يم آدم نه يم
سم قامت لکه الف يم په راستۍ کې — لکه غشی خم[10] فساد لره سم نه يم
زړه مې ستا په غمزه غوڅ دی غزا وشوه — که په لاسو په پښو روغ يمه گرم نه يم[11]
خم د زلفو[12] محراب د کږو وروځو — خه[13] د مارو د لړم په ځېر خم نه يم

---

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کی دامی راغلی ده: "د رقيب علاج آسان دی که لې خدای که".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۳) په چاپی ديوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کی "ځمه" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کی "زاهد" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کی "حرم" راغلی دی.
(۶) په چاپی ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی "دا" او د "خ" په لومړۍ نسخه کی "نه" راغلی دی.
(۷) په چاپی ديوانونو کی "سم"، په "پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کی "سيم" راغلی دی.
(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کی "راته" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کی "ديوال" راغلی دی.
(۱۰) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کی "ره" او د "ق" چاپ کی "و" راغلی دی.
(۱۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کی دامی دی: "زړه مې ستا په غمزه غوڅ دی بلا داشوه — که په لاس په پښو روغ يم کرم نديم".
د "خ" په دوهمه نسخه کی دوهمه مسرۍ دامی ده: "که په لاسو په پښو روغ يم کرم نديم".
په "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کی دامی ده: "که په لاسو په پښو روغ خو گرم نديم".
(۱۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کی "لې" راغلی دی.
(۱۳) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کی "زه" راغلی دی او په "ق" چاپ کی دا مسرۍ دامی ده: "پېچ و خم په څېر د مار و لړم نديم".

۱۴۱ کہ مې کم وبیش له لاسه واقع کېږي[1] یم سرې شکم لرم بې شکم نه یم[2] ۱۹۸۳

زه د زمانې د بېلتانه له لاسه[3] ژاړم

واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم[4]

هسې تېز درومي دوران ګویا برق دی درخشان[5]

د آسیا په څېر[6] ګردش کا په زمین باندې آسمان

ککرۍ دي د سر یو چې وریږي تر دا میان

پیدا کېږي فنا کېږي نه یې سر شته نه سامان[7]

نه یې سر شته نه سامان شته نه یې حد شته نه پایان[8]

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "کم وبیش که مې له لاسه واقع کېږي".

(۲) دا مسره د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "هم سرې یم نس لرم بې شکم نه یم".

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له لاسه" راغلي دي.

(۴) د "پ" نسخه: "دا واقع ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم

د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: " دا واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم".

(۵) د "پ" نسخې: "هسې تېز درومي دوان ګویا برق دی د آسمان".

د "خ" دوهمه نسخه: هسې تېز درومي دوران ګویا برق دی د جهان".

مصوره نسخه: "هسې تېز درومي دوران ګویا برق دی د جهان".

د "خ" لومړۍ نسخه: "هسې تېز درومي روان ګویا برق دی د اسمان".

(۶) د "ق، ک" او "پ پ" چاپ کې "سیر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دود" راغلي دي. (۷) قلمي نسخې: "نه یې سرشته نه سامان". (۸) "ق، ک" او "ق" چاپ

نه یې حد شته نه پایان شته نه یې سرشته نه سامان". "پ" چاپ: نه حد نه وي نه پایان شته نه یې سرشته نه سامان".

"پ پ" چاپ: " نه یې حد نه یې پایان شته نه یې سرشته نه سامان".

ځيني ډول وهي ښادي کا — ځيني وير کا د خپل ځان
ځيني شمع غوندې ژاړي — ځيني ګل غوندې خندان
که يې ګورې يو ګلزار دی — که يې ګورې يو بيابان (۱)
که يې ګورې يو ګلشن دی — که يې ګورې يو زندان (۲)
يوه هسې تماشا ده — چې يې هيڅ نه شي بيان (۳)
کيفيت يې موندہ نه شي — په دليل او په برهان
چې يې کومه خوا رفتن دی (٤) — يا يې چېرته دی مکان

خدای خبر دی په دا علم (۵)
هيڅ خبر نه دی انسان

١٦٩٦ — ١٤٨

د هر ياران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د زارستان (۶)
دهمه وارو يارانو مخ دې تور شي (۷) — که به ښوک وبله (۸) ياري کا په داشان
چې يو يار په سيورې پروت (۹) وي بل په اور کې — وهغوته به ښوک څه وايي ياران
هيڅ تعريف يې په دا ژبه وايه نه شي — صد رحمت شه په ياري هم د ګل خان (۱۰)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه "زندان" . د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې ګورې يو بازار دی که يې ګورې يو بيابان".
(۲) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کی نشته .
(۳) چاپي ديوانونه : "چې يې هيڅ نشته بيان" . د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې يې هيڅ نه شي بيان". مصوره نسخه : "ځني نه شي هيڅ بيان".
(٤) "ق ، ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "چې يې کوم خوا ته رفتن دی".
(۵) قلمي نسخې : "خدای عالم دی په دا علم".
(۶) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کی نشته . دوهمه مسرۍ يې د "خ" په لومړۍ نسخه کی داسې ده :
"يو هم نشته د ده کار په ځان راستان"
دوهمه نسخه : "يو يې هم په کار نه شو په ځای د راستان".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دهمه وارو يارانو مخ يې ورک شه".
(۸) "ق" چاپ : "سره".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "ناست دي".
(۱۰) "پ" چاپ : "هيڅ تعريف مې په دا ژبه وايه نه شي — صد رحمت شه په ياری د ګل خان".
د "خ" لومړی نسخه : "هيڅ تعريف يې نور په ژبه داوړی نه شی — صد رحمت شه په يارئ د ګل خان".
د "خ" دوهمه نسخه : "هيڅ تعريف به يې په ژبه را و نه شی — صد رحمت شه په يارئ د ګل خان".

په داهورته[1] د يارئ شرطونه څه وي — چې په اورکې د واړه وسوځي يکسان
چې له آله له اولاده سره و سول — خداى دې نه کا څوك داهسې مظلومان
چې په اورکې يو د بل د پاره سوځي — ما ليدلي نه و وهسې مخلصان
څه رنګ شوخ و و هغه او راو هغه خلق — چې لې مړ نه کړ و داوښکو په باران[2]
الغياث دى الغياث دى الغياث دى — چې انسان کا هسې ظلم په انسان
دنمرود چارې مې وليدې په سترګو — چې لې اچول و اوروته نبيان[3]
هم دې څملکې دې آسمان ته تعجب کړم[4] — چې نه څمکه په نار وشوه نه آسمان
هم دې لويو لويو غرونو ته حيران يم[5] — چې ونه لوښته له ويخه سرغلتان
له دې خپله سپينه نفسه مې زړه بد شو[6] — چې اوبه څښي يا خواړه خوړي په جهان
عالمُ وايي چې قيامت به په جمعه وي — وليد ما په يکشنبه په دا دوران
هزار حيف دى چې داهسې رنګه چارې — واقع کيږى د دنيا په سود و زيان
سربند نه و ګويا د بنت کربلا و — چې سيلاب شو د سرو وينو پرې روان[7]
په عيسىٰ او په دجال کې ګناه نشته[8] — دا مکرونه دي د نفس و د شيطان

(۱) د "خ" دواړو قلمي نسخو، "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "تر داهورته" راغلي دي.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې مړ نه که هم داوښکو په باران".
دوهمه نسخه: "چې لې اور مړ نه کړ داوښکو په باران".
(۳) "ق، ک" چاپ: "چې به لې اچول واوروته نبيان".
"پ" چاپ: "چې لې اچول واورته نبيان".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې لې اچول واورته مرسلان".
دوهمه نسخه: "چې لې اچول په اورکې مرسلان".
(٤) "پ" چاپ: "هم دې ځمکې هم اسمان ته تعجب کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "ودې ځمکې واسمان ته تعجب يم".
دوهمه نسخه: "ودې ځمکې واسمان وته حيران يم".
(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "ودې لويو لويو غرونو ته حيران يم".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "له دې خپله کم بخت نفسه مې زړه بد شو".
(۷) دا بيت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې نه نقل شو، په چاپي ديوانونو او نورو نسخو کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "ګناه نه وه".

عزیزان یې ځبله(۱) ووژل په خپله — داهم واړه تقدیر دی د سبحان(۲)

هسې نه چې دا یې وکړه نور به نه کړي — چې یې زړه شي هغه کاندي بادشاهان(۳)

شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړ — په خونونو واړه ملک د هندوستان(۴)

ودارا او اورنګ زیب وته حیران یم(۵) — چې یې څه چارې واقع شولې ترمیان(۶)

دحسن حسین غزا دې څوک په زړه کا — چې همه واړه په تیغ شول شهیدان(۷)

دد وی غوښې او ښکو وینو رغړ ولې — بې حسابه هسې خلق شو توفان(۸)

هر چې اهل د دنیا دي حال یې دا دی(۹) — که سړی دی که پیری دی که حیوان

آدم زاد په ځمکه یو بل سره وژني(۱۰) — په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان

لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې — په هوا کې هم دغه کاندي مارغان

خزنده او پرنده دي د دې دهر(۱۱) — همه واړه یو تر بل مشت وګریوان(۱۲)

مرداري د دې دنیا خو هم دغه ده — ځکه بېرته ځني ګرځي درویشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره ووژل".
نوموړې مسرۍ د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده : "عزیزانو به په څه وبله وژلو".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "داهمه واړه تقدیر د پاك سبحان".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې یې زړه شي هغه کاندي په داشان".

(۴) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه — په خونونو واړه ملك دهندوستان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "شاه عالم واعظم ګوره چې یې فساد کړ — په خونونو سره ملك د هندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې خسا کړ — په خونونو واړه ملك د هندوستان".

(۵) "ق، ک" چاپ : "بیا دارا او اورنګ زیب وته حیران یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "ودارا واورنګ زیب وته که ګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ودارا واورنګ زیب ته دې څوك ګوري".

(۶) "ق" چاپ : "چې یې څه چارې واقع شوې پرطان".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې یې څه چارې واقع شوې تردامیان".

(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې همه په توره ومړه شهیدان".

(۸) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "دوه غاښې او ښ لې په وینو رغړولو — هسې بې حساب خلقه شوله توپان".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "هر چې آل د دې دنیا دی حال یې دادی".

(۱۰) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "آدم زاد په مخ دځمکې وبله وژني".

(۱۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "خزنده که پرنده دی د دې دهر".

(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "همګې دي دبله مشت وګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه : "همګې دي واړه مشت وپه ګریوان".

١٤٩ مکاري د زماني څه هومره نه ده ١٧٢٥
چي رحمان يې چاته وکاندي بيان (١)

دنيا دار د دنيا کار کا زه د دين — خوانين زما په ملك دي خوشه چين (٢)
هيڅ کم نه دی تر سپين مخيو دلبرانو — بلکه سه دی زما شعر نمکين (٣)
مراد له تورو سپينو واړه د لبري ده — موقوف نه دی دغه (٤) کار په تورو سپين
چي رنگين رنگين مضمون پرې کښلی نه وي — څه په کار دی د بياض ورق رنگين (٥)
مرتبه د سليمان چي چا لره ورشي (٦) — هيڅ پوره نيمګړی نه دی په نگين
خوند په خوله دی نه په ښخته نه په خواړه دی (٧) — آب و خور که د چا تلخ وي که شيرين
غرض خوب دی که په څس وي يا په خاروي (٨) — څه حاجت دی په بسترو په بالين (٩)
مصري توره هم په بد غلاف کي زنگ شي — خدای خوك مه کړه د بدانو هم نشين

١٥٠ څه عجب که په ورځ مهر په شپه ماشي ١٧٣٤
د رحمان آشنا چنان دی يا چنين (١٠)

---

(١) د "خ" لومړی نسخه ، " چي يې زه رحمان کريم وچاته بيان ".
د "خ" دوهمه نسخه : چي رحمان يې که و چا وته بيان ".
(٢) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٣) د "پ" لومړی نسخه " بلکه به دی دا زما شعر نمکين ".
د "خ" لومړی نسخه : " بلکه به دی زما سبز نمکين ".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : " دلسته ".
(٥) د "پ" لومړی نسخه " کارا رنگين ".
(٦) د "پ" لومړی نسخه : " چي خدای چالره مرتبه د سليمان ورکا ".
د "خ" لومړی نسخه : " که خدای چالره پخه د سليمان ورکه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خدای چالره نتيجه د سليمان ورکه ".
(٧) د "پ" لومړی نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواړه دی ".
چاپي ديوانو نه "خوند په خوله دی نه په شکم نه په خواړه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواړه دی".
(٨) "ب" چاپ ، د "پ ب" چاپ او "ق ک" چاپ : " خاوري ".
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی د بسترو د بالين ".
(١٠) چاپي ديوانونه ، او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " د رحمان اشنا چنان دی هم چنين ".

که تېرې ولو شته شاهان او سلطانان — هېڅ نیمګړی په چا نه شو د جهان[1]

که هزار هزار فنا شي په یو دم کې — بیا پیدا شي په یو دم کې هزاران

درفتن دآمدن حساب یې نشته — لکه بحر چې لهېږي بې پایان

یو دبل په غم نه نرم وي نه ګرم — هم دهغه زده چې وریږي شي په ځان

پیغمبر غوندې صاحب تر دنیا تېر شو[2] — دا دنیا یې ورانه نه شوه په هجران

چې دا هسې عالم لاندې شو تر خاورو — دچا یاد وي ما وتا غوندې سګان

که غلبیل کړم د تمامې دنیا خاورې — بیا به نه مومم دارا او شاه جهان[3]

بوی دنام ودنښان یې پاتې نه شو — چې دعوی یې کړه د نام او د نښان

که دروغ وایم ته ورشه نظر وکړه — دخپل پلار او د نیکه په ګورستان

چې یې ته په دواړو سترګو سنکولې — ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان

چې مدام یې په قربان قربان بللې — اوس دې غږ دره باندې وکا چې قربان!

١٥١ — ١٧٤٦

د رحمان وسوزان شعر ته حیران یم[4]
چې یې اور بل شوی نه دی په دیوان

ته چې هسې ګاه یې ترش ګاه یې خندان — له عاشق سره کینه کړې که احسان

له احواله دې چا نه زده چې به څه کړې — کله جور کله لطف کړې عیان[5]

رنځ راحت دعاشقانو وا ړه ته یې — دا دروغ دی که وصال دی یا هجران

هغه شونډې چې خوږې دي تر شکرو — له تنخلو یې عار نه کا عاشقان

رجوعات دښایسته ؤ چا ته نه وي — هرګز نه وي سرکوږي دسروي شان

---

(۱) دا غــزل د "پ" په نسخو او د "خ" په نیمګړي نسخه کی نشته . د "خ" په نورو قلمي نسخو کې، د "ولو شته" پرځای "ولنبسل" راغلی دی.

(۲) "ق ،ک" چاپ : "محمد علیه السلام تر دنیا تېر شو".

(۳) قلمي نسخې : "که غلبیل کړې د تمامې دنیا خاورې بیا به نه مومې دارا او شاه جهان".

(٤) "ق ،ک" چاپ : "د رحمان دې سوزان شعر ته حیران یم".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه : "کله جور کله غوږي کړې عیان"، او دا غزل د "پ" په نسخو کی نشته .

دغه هسې رنګ ښایست لکه چې ستا دی — نشته دا رنګه ښایست د هېڅ انسان (۱)
قصد تر هسې حده ولې کړي ګل رخه — چې له دېره نازه وژني عاشقان
د مرېي صورت څه روح له کاڼي نه وي — نشته کاڼي څخه ستا د جفا توان (۲)
وهرچا وته (۳) چې ستا قوت رسېږي — هلته نه رسي قوت د درست جهان (٤)
ستا له جوره زهره (۵) نه لري چې آه کا — که کشور د عاشقانو شي ویران
خوار حېران لکه عاشق دی ستا له درده — خدای دې هېڅوک هسې نه کا خوار حیران (۶)
لکه دېر وایي د وصل راحتونه — دغه هسې د فرقت دی سخت زندان
د رخسار نښې دې واړه د خورشید دي — چې یې درست جهان له نوره دی روښان
له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه — چې یې ولید ستا د حسن ګلستان
کله وي چې نصیحت کاندي عاشق ته — که له حسنه دې آګاه شي زاهدان (۷)
رنګ د روی دې لري رنګ د سرو ګلونو — توري څڼې دې ښا خونه د ریحان
سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا — لکه ښکلي واړه تورې د قرآن
وکوهي ته چې لغزش کا کل خطر وي — کل خیریت (۸) دی کوهي ستا د زنخدان
که د درو تجلی ده دېره دېره — د رتا ریک شي چې ظاهر شي ستا دندان
ته سلطان د ښایسته وې د لبره (۹) — دا نور واړه ښایسته دي نوکران

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمي نسخه کې د "مرېي" پر ځای "سړی" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخه کې "وهر کار وته" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شاه جهان" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "چاره نه لري" راغلی دی.
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) "ق،ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه کې "دا وادره" راغلی دی.

که دا نور بنایسته ستوري ویل کېږي — نه خورشید خوند يې صورت لري عیان (١)

له هر چا چې اوربده شي دغه وایي — چې بنایست دې زره نه لري نقصان

د رو لعل شو ویل د رحمان ځکه (٢)

١٧٦٩ — ١٥٢

چې دی ستا د لعلو وشونډو وشوګویان

چېرته د یار شونډې چېرته غم د دل وجان — چېرته کمتی لال او چېرته لعل د بدخشان

پاك ومنزه دی عشق د نفس له خاصیته — چېرته چاه د ګیډې چېرته چاه د زنخدان

لږ تفاوت نه دی د رندی د زاهدی — چېرته خلي جونه چېرته کونډې یتیمان

واړه بې وقوف دي که خوك دین په دنیا پلوري — چېرته پنځه ورځې چېرته عمر جاودان

زار شه د هوا وحرص خیال تر قناعته — چېرته ملك د مصر چېرته ده د غلامان

نه شي د ملنګو د خانانو سره کلی (٣)

١٧٧٥ — ١٥٣

چېرته عزیز خان چېرته ملنګ عبدالرحمن

فراموش مې دی دستا په مینه ځان — ځان لا څه دی بلکه عمر جاودان (٤)

لکه زه چې ستا د درد په خاور وخوښ یم — هومره عیش وطرب نه لري شاهان

لکه زه چې ستا د غم پند وند اخلم — هومره پند اخستی نه شي پهلوان (٥)

هسې بې سروسامان یم ستا په عشق کې — چې آګاه نه یم په سرا و په سامان

هسې بې شرابو مست یم ستا په مینه — چې خبر نه یم په ځمکه په آسمان

دابه څرنګ شي چې ته د کال وعده کړې — په ما نه تیرېږي بې تا یو زمان

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق، ک" چاپ ، د "خ" د دوهمې نسخه او نیمګړې نسخه کی "رو بنان" او مصور نسخه کی "تابان" راغلی.

(٢) قلمي نسخې : " ترو دیل د رحمان د رو لعل شو ځکه"

(٣) چاپي دیوانونه : " نه شي دخانانو د ملنګو سره کلی". د "خ" په لومړي نسخه کی "وبله کلی" راغلی دی.

(٤) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته ، په نورو قلمي نسخو کی " عیش جاودان" راغلی دی.

(٥) دا بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کی نشته ، په "ق، ک" چاپ کې " د سر پند وند" راغلی دی.

تمامي عمر دستا په طلب ورك يم — لټوم دې په هر ښهر په بيابان

۱۵٤ — ۱۷۸۳

كه له دره يې شړې كه يې پرېږدې ته (۱)
د پرمين دی ستا پر مخ عبدالرحمان

خوبه شمېرم زه غمونه د هجران — هومره ډېر دي لكه ريګ د بيابان (۲)

دسرې د دښمنۍ توان مې نه شو — خداى را پېښه د ښمني كړه د آسمان

لكه خوك چې داوښ بار په مېږي كېږدي — هسې زه يم په خپل غم (۳) پورې ناتوان

لكه اور د بېلتانه چې په ما اوري (٤) — چا ليدلی ګنه اور دی په دا شان

د يار غم به مې هغه سړې په شمار كړي (۵) — چې شمېرلي يې وېښته وي د خپل ځان

كه خوك والي حال د څه دی په هجران كې — په خاطر دې تصور كا د وزخيان

ناقرار زړه (٦) مې د يار په هوا والووت — تش صورت مې په ځاى پاتې شو پرېشان (۷)

د يار ياد (۸) مې زړه په غېږ ستر ګو يوړ — لكه بت په ديوال كښلى يم حيران

ماوي زړه د مومن عرش دی خبر نه وم — چې به عشق زما دا عرش (۹) كاندې ويران

عاشقي تر هغه حده بې هوش كړم — چې نه هوش لرم نه صبر نه سامان

لور د لوره د تهمت په غونډه ويشت شم — ملامت را باندې والي درست جهان

۱۵۵ — ۱۷۹۵

چې دا حال ور باندې نه وي ورغلی
په ويل به څه ګوهېږي د رحمان

---

(۱) قلمي نسخې : "چې له دره يې شړې ګناه يې كوم دی — د پرېدستا په مخ مين دی يو رحمان". (۲) قلمي نسخې : "خوبه شمېرم درد غمونه د هجران — هومره ډېر دي لكه شګې د بيابان" . دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته.

(۳) "ق ، ك" چاپ : "په خپل يار پورې ناتوان" راغلی دی. (٤) د "خ" په قلمي نسخه كې داسې دی: "لكه غم د بېلتانه چې په ما اوري". د "پ" لومړۍ نسخه : "لكه ستا د بېلتانه كاڼي په ما اوري". (۵) قلمي نسخې : "زما غم به د هغه سړي په شمار وي".

(٦) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ كې "روح" راغلی دی.

(۷) په چاپي ديوانونو ، د "خ" لومړۍ نسخه او دېيمګړي نسخه كې "حيران" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ كې "دم" ، "ق ، ك" چاپ كې "غم" راغلی دی او دا بيت د "خ" په نسخه كې نشته . دوهمه مسرۍ يې په چاپي ديوانونو كې داسې ده: "لكه بت چې په ديوال كې وي حيران".

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه كې "زړه" راغلی دی.

ورکه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان — زه يې هسې خوار کړم لکه شګې[1] د بيابان

زه د عشق په کار کې تېر تر سره هم تر مال يم[2] — کښکې که په سر مې دا مشکل کا خدای آسان

کښېوتم د عشق په آدم خور ورګرداب نو — نه په وړاندې تلی شم نه په بېرته ګرېزان

رنځ د عاشقۍ چې زه ظاهر کړم و طبيب ته — هيڅ ويلی نه شي طبيبان او حکيمان

شه ياران د دنيا واړه ګدايان دي — زه د عشق په اور کې سوی سرګردان[3]

نه مې حال وچا ته وويې چې داخه دی — عالم واړه په فکرت تللي حيران

د عشق اور را بانديې بل شو خدای خبر دی — اوس رسوا شوم په عالم کې چاک ګرېوان

۱۵۶ — ۱۸۰۳

راشه عاشقي مه کړه رحمان اوکه نه وي
تل به په او رنا ست يې که باد شاه يې د جهان

خان سلطان د دې جهان — آخر د رومي خوار حېران

د قضا په حبل تړلی — په مثال د بنديوان

شيرين ځان ورځنه د زومي — نه يې زور رسي نه توان

که بنديې مال وملك واړه — هيڅ رنګ نه مومي امان

نه يې مل نه يې حامي وي — درد يې ورشي په خپل ځان

درمانده ورته ولاړ وي — وزيران او وکيلان[4]

هيڅ دارويې کړلی نه شي — کوزکوز ګوري حکيمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خاک" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوتهه" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " زه د عشق په کار کې تېر تر سرو مال يم ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " زه د عشق په کار د بار کې تر سره تېر يم ".
د " غ " دوهمه نسخه : " زه د عشق په کار کې تر سرو تر مال تېر يم ".
مصوره نسخه : " زه د عشق په کار و زار کې تر سره تېر يم ".
نيمګړې نسخه : " زه د عشق په کار کې تر سره تېر يم بادې خه کړم ".
(۳) دا بيت او ورپسې دوه بيتونه د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شول. او په وزن کې له اصل غزل سره برابر نه برېښي.
(٤) د "خ" په نيمګړې نسخه کې " اميران " راغلی دی.

بادشاهي يې پاتې کېږي — زره يې چوي په ارمان
چې يې روح له تنه بېل شي — نور پرې ژاړي فرزندان
يو ساعت وربانديې ژاړي — آخر صبر کا خوا ران
بيا يې غسل لره واخلي — په تخته باندې عريان
په جامو يې هوسېږي(۱) — مرده شوی او غسالان
چې له قبره يې بازگشت شي(۲) — مال يې يوسي ميراثيان
په مسند يې دعوی کاندي — هم دوستان هم دښمنان
سهيلی به يې تالاکا(۳) — هغه خپل مصاحبان
نام نښان يې هسې ورک شي — لکه عين يې نښان
نه يې نقش پاتې کېږي — نه يې اسم په جهان(٤)
دا دنيا آب روان ده — نه شي نقش په آب روان
که هزار رنګ ابادي کا(۵) — نهايت خانه ويران
لکه باد هسې به تېر شي — کاروبار ددې دوران(۶)

۱۸۲٤ دا بيان دور و دراز و
کوتاه قطع کړ رحمان ۱۵۷

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خوشاليږي" راغلی دی.
(۲) په قلمي نسخو کې "بازگشت کا" راغلی دی.
(۳) چاپي ديوانونه : "سهيلی يې تالا کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه : "سهيلی دده تالا که".
مصوره نسخه : "سهيلی يې هم تالا که".
(٤) په قلمي نسخو کې "زمان" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه : "که ابادي کړي هزار رنګه".
د "خ" دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه : "که هزار آباداني که".
(۶) چاپي ديوانونه : "هغه دور هغه دوران".
د "خ" په قلمي نسخو کې : "هغه دور د دوران".

که پخوا تر آشنايي وی بېلتون (۱)   ما به نه وو له چاکرۍ پيوستون
چې مې يار په سترګو وليد ماګومان کړ   چې هم دا ساعت مې بيا مونده ژوندون
په نيمګړي داد خبر د فلک نه وم (۲)   چې به بيا شي په ستنه راځخه ستون
نن ساعت چې له دې حاله خبردار شوم   سکه ترنن وروسته بهتره وه پرون
هر زحمت چې پر ما راشي شکرانه کړم (۳)   عاشقي ترهسې حده کړم زبون
اوس که لاس پر بله مړم هېڅ سود نه کا   هغه چار چې مې له لاسه شوه بيرون
لکه لمر په څلورم آسمان ځلېږي   محبت يې له حجابه کړم بېرون (٤)
چا چې رخه له ښه مخه را کوله   اوس دې سوځ په نيلي ګرځي دګردون
په داسې حال کې څرنګ صبور به شي   چې دښمن دې کامراني کا ته محزون
که په صبر سره تور کاڼي لعل کړي   لعل يې مه کړي په داسې شواخون (٥)
د دنيا هوس په ما باندې حرام شو   د هوسې هسې کړم شپه په مېړتون (٦)
دريغه يو ځله هغه زما په حال شوی   چې وما وته لولوي صبر و سکون

۱٥۸   ورحمان ته ځان هغه ګړی آسمان شي   ۱۸۳۷
چې د ستا په غم کې (۷) ناست وي سرنګون

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د پېښور په چاپي ديوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : " که پخوا له آشنايي نه وی بېلتون".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " په نيمګړي داد فلک د خبر نه يم".
(۳) دا بيت د "خ" په نيمګړې نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " شکرانه " راغلی دی.
(٤) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(٥) په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې "ځيګرخون" راغلی دی.
(٦) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه ، نيمګړې نسخه او مصوره نسخه کې "چې د يار په غم کې" راغلی دی.

و

هېثوك مه شه گرفتار د تورو زلفو ‏ ‏ ‏ ‏ مه اسیر شه[۱] په کفار د تورو زلفو
هم په شان د تورو زلفو به پریشان وي ‏ ‏ ‏ ‏ هر چې کاندي انتظار د تورو زلفو
د محشر په عالم کله قراري وي[۲] ‏ ‏ ‏ ‏ ثوك به خه غواړي قرار د تورو زلفو
خو یې صبح[۳] د قیامت د میده نه شي ‏ ‏ ‏ ‏ ورځ به نه شي شب تار د تورو زلفو
مگر شمع[٤] د سپین مخ شي باندې بله ‏ ‏ ‏ ‏ گنه نشته بل انوار د تورو زلفو
تار په تار کا د عاشق د خاطر خونه ‏ ‏ ‏ ‏ چې حلقې شي تار په تار د تورو زلفو[۵]
چې تمام جهان یې نښتی دی په دام کې ‏ ‏ ‏ ‏ ثوك به خه کاندي انکار د تورو زلفو[۶]
زه له کوم، یوه کمنده سر وکا ن م ‏ ‏ ‏ ‏ کمند وند دي هزار[۷] د تورو زلفو
هومره زړونه یې پېیلي په هر تار دي[۸] ‏ ‏ ‏ ‏ چې تسبیح کړه خدای زنار د تورو زلفو
په تندي د محتسب کا دره ماته ‏ ‏ ‏ ‏ چې پرې راشي دره دار د تورو زلفو[۹]

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "اسیر مه شه"
(۲) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "د محشر عالم به کله په قرار وي"، خو "پ" چاپ کی د "کله" پر ځای "څرنګ" راغلی دی.
(۳) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "ولی صبح".
(٤) مصوره نسخه : "کله".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "چې حلقه شي خلقه مار د تورو زلفو". او چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی "چې حلقه شي" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "خه به کاندي ثوك انکار درو بشانو".
(۷) د "پ پ" چاپ : "بسیار".
(۸) د "خ" لومړی نسخه : "هومره زړونه یې پیلی هر تار دي".
(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

ملك دهند او دحبش يې واړه زېر کړ[۱] … چې پيدا شو شهر يار د تورو زلفو

ښامارا نو غونډې گرځي په گنجونو[۲] … نه شي هېڅ په زړه کې ډار د تورو زلفو

که بل مار چيچل په لاسو يا پر پښو کا[۳] … په زړه خوله لگوي مار د تورو زلفو

د رحمان ترقلم مشك وعنبر وورېږي … چې آغاز يې کړ اشعار د تورو زلفو

۱۵۶ ۱۸۵۱

اوښکې نه لري حساب زما د سترگو … بې حسابه شو سيلاب زما د سترگو

سياهي مې همه واړه سفيدي شوه … هسې پر بولې شو کتاب زما د سترگو

که مې سره دي که سپين دي که مې تور دي[٤] … اوښکو يو وړ هر اسباب زما د سترگو

چې رخسار دهغه يار راڅخه پټ شو … حبطه شو آب وتاب زما د سترگو[۵]

چې گوزار مې په دا گرمو اوښکو نه شو[٦] … مگر کانې دی حباب زما د سترگو[۷]

که نور خلق د آفتاب په رڼا زيست کا[۸] … مخ د ترکو دی له افتاب زما د سترگو

ما يې خيال لره ابلق د سترگو زين کړ … قدم نه ږدي په رکاب زما د سترگو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملك دهند دحبش واړه زېر زبر کړ".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " ملکلو نو " راغلی دی.
(۳) "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ اود "خ" دوهمه نسخه : "که بل مار چيچل په لاسو په پښو کاندی".
مصوره نسخه : "دبل مار چيچل پر لاس و يا په پښو وي".
(٤) دابيت په مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری يې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "که مې سره دي که مې تور که مې سپين دي".
د "خ" لومړۍ نسخه : "که يې سره دي که يې سپين دي که يې تور دي".
د "خ" دوهمه نسخه : که مې سره وو که مې تور وو که مې سپين وو".
(۵) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : "چې رخسار دهغه يار راڅخه پټ شي حبطه شي آب وتاب زما د سترگو".
"ق،ک" چاپ : "پاتې نه شو آب وتاب زما د سترگو".
"ق" چاپ : "حيف چې پاتې شي آب وتاب زما د سترگو".
د "خ" دوهمه نسخه : "آبو تر شو آب وتاب زما د سترگو".
(٦) چاپي ديوانونه ، مصوره نسخه ، اود "خ" لومړۍ نسخه : چې گوزار يې په داگرمو اوښکو نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې گذران مې په داگرمو اوښکو نه شي.
(۷) مصوره نسخه اود "خ" دوهمه نسخه : "مگر کانې شه حباب زما د سترگو".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "که نور خلك دافتاب په مخ کې گرځي".

چې مې(۱) نقش په زړه سرې شونډې دیار شوې — کان د لعلو شو ګرداب زما د سترګو
لکه تښتي وحشیان له مردمانو(۲) — هسې وتښتېده خواب زما د سترګو

۱۶۰
ماړحمان چې سترګې روڼې په خپل یار کړې(۳)
اوس محال شو(٤) اجتناب زما د سترګو
۱۸۶۱

هر ساعت زما د غوږ په تاوولو — د فلک لاسونه شنه شوه تر ځنګلو
هومره غم د بېلتانه راباندې را غی(۵) — چې حساب یې نه په خوله شي نه په ګېنلو
هغه سترګې چې نرګس وې هم بادام وې — تېرې تورې شوې زما په قتلولو
هغه شونډې چې شیرینې وې تر قندو — ماهېڅ فیض ترې بیا نه موند بې شکنځلو(۶)
داکانړه کانړه بانه اوکړېږي ورو ځي — نور اخځه نه کا یې کړېږو کړېږو وهلو(۷)
په شپه نوکې د عاشق په وینو سرې کا — سبا پورې کا نکریزي په منګلو
دا زما د قاتل لاس دی نه پوهېږم — که تر باغ وتلی خاښ دی د سروګلو
دریغه مرګ یې په دنیاکې نیمه خوا شوی — ښایسته غوټچې یې پرېږي یستې د ګلو(۸)

۱۶۱
هسې بند شو په کمند د تورو زلفو
چې حیران یم د رحمان په خلاصولو(۹)
۱۸۷۰

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، مصوره نسخه : "چې یې نقش".
(۲) د "پ پ" چاپ : "لکه وتښتي وحشیان له مردمانو".
"ق، ک" چاپ : "لکه تښتي چې وحشیان له مردمانو".
مصوره نسخه : "لکه تیښېنند وحشیان که له مردمانو".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "ماړحمان چې په سترګو روڼې په خپل یار کړ".
(٤) چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "محال دی" راغلی دی.
(۵) په مصوره نسخه کې "اوري" راغلی دی.
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "لوړ ځه نه کړي یې کړېږو وړ د ویلو".
(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "حو حیران یم زه رحمان په خلاصولو".

تا چې رنګ د میو ورکړ ولبانو
او دې پورې کړ په کور د میخوارانو

چې دې جوړه کړه لینده دکږو ورځو
خو به ښکار کړې په حرم دغزالانو(۱)

چې دې اسود ځنځیر په زلفو کښېښود
معطر دې کړ دماغ د دیوانګانو

په رخسار چې دې دخط غبار څرګند شو(۲)
سربلنده شوه خرقه دخاکسارانو

کا به غشي وار به پر ته ځي له نښې
زه ازار کړم ستا کږو وکږو(۳) مژګانو

چې زما دیار تر منځه جدا یې کا
کاني پر بوتي په خونه د بدانو(٤)

که مې چېرې خواست دخدای په درقبلېږي
سوال به زه دعمر کړم دهوښانو

سور پېزوان دې په سرو شونډو هسې زیب کا
لکه جیم په قلم ښکلی کاتبانو

دسرو تیک دې شهزاده په جبین پروت دی
شینکی خال دې محاصل په بندیوانو

دواړه لبچې دې وکښلې مصرۍ تورې
درپوهېږم سر به پرې کړې دخوارانو

۱٦٢
ستا له غمه په ځان زړه د رحمان سوځي
لکه شمع په زیارت د شهیدانو
۱۸۸۱

چې کوتلی وي په تیغ ستا دچشمانو
سرحلقه دی دجملو وشهیدانو

ستا وصال دسرپربکړیو دی دلبره
ژوندي نه مومي جنت بې مړګانو

دپیرې سوري عاقل لره ضروري
دا مقام دی دسرتورو دیوانګانو

په سرپوښ محل(۵) کې نور دآفتاب نه وي
دا دولت دی نازل شوی په ګدایانو

هم په دا زما له سترګو وینې ځاځي
چې دې نقش پکې رنګ دی دلبانو

---

(۱) قلمي نسخه: "خوب دې زوبکړي دحرم په غزالانو".

(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پیدا شو" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه اداکرم ستاکږو ووږو مژګانو".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "زه اداکرم ستاکږو وکږو مژګانو".
او د "پ" لومړۍ نسخه: "زه اداکرم ستاکږو وږو خوږ مژګانو".

(٤) دا بیت او ورپسې څلور بیتونه په قلمي نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بازار" راغلی دی.

مشکین خال دې په سرو لبو هسې زېب کا — لکه مُهر په مخزن د درمرجانو

۱۶۳ ماسوالله یاره هرچې دی راځنه ۱۸۸۸
واړه کفر دی په دین دعاشقانو

که نظر کا خوک په کار د درویشانو — خود به ووینې وقار د درویشانو
په دغه لارې به ورشي خدای رسول ته[1] — که خوک یون کا ندي په لار د درویشانو
هر گفتار به یې دخدای په دربار قبول وي[2] — چې قبول یې[3] وي گفتار د درویشانو
په یوه قدم تر عرشه پورې رسي — ما البدلی دی رفتار د درویشانو
هسې گرم بازار بل په جهان نشته — لکه گرم دی بازار د درویشانو
هو مره خلق یې زیارت[4] کا پس له مرگه — چې بازار وي په مزار د درویشانو
بادشاهان د دنیا واړه یرې پراته دي[5] — لکه خاورې په دربار د درویشانو
هر بهار له ره خزان په جهان شته دی — خزان نه لري بهار د درویشانو
د جنت د باغ گلونه به یې هېر شي[6] — که خوک ووینې گلزار د درویشانو
چې دنیا یې کړه دخدای د پاره ترکه — صد رحمت شه په روزگار د درویشانو
د قارون وحال ته گوره حال یې څه شو — رحمانه مه کوه انکار د درویشانو
په هرچا چې د غضب لینده کا سنخه[7] — خطا نه دروي گوزار د درویشانو

(۱) دابیت په مصوره نسخه کی نشته. د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کی دا مسری داسی ده: "په دغې لارې به ورشي وخدای ته".
(۲) "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ اود "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه کی "قبول شي" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ کې "چې قبول یې کړه" راغلی دی.
(۴) قلمي نسخه: "طواف".
(۵) چاپي دیوانونه اود "خ" لومړی نسخه: "بادشاهان د دې دنیا واړه پراته دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "بادشاهان د دنیا ورته پراته دی".
مصوره نسخه: "بادشاهان د دنیا واړه پراته دی".
(۶) "ق، ک" چاپ: "به دي هېر شي". د "خ" لومړی نسخه: "به یې هېر دي".
(۷) په قلمي نسخو اود "ق، ک" چاپ کی "غوکه"، د "پ پ" چاپ او "ق" چاپ کی "کښته" راغلی دی.

164 — 1901

درست دیوان د (رحمان) زارتر دا غزل شه (1)
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو

د پېزوان خمې دې زېب کا پر لبانو — تورې زلفې دې ځنځير د عاشقانو (2)
دا سور ټيک دې شهزاده پر اور بل پروت دی — شينکی خال دې معانې د بنديوانو
دواړه لب دې ښايسته تر سرو ياقوتو — شرمولې ده ږلجه ستا د ندانو
دوه رخسار دې دوه سېب د سمرقند دي — پر سينه دې دوه نارنج د رنځورانو
دواړه ليچې دې کړې کښلې مصري تورې — در پوهېږم سر به غوڅ کړې د خوارانو (*)
تورې وروځې دې کړې پر جبين (زېبا کا) (3) — لکه جيم پر کاغذ کښلی کاتبانو
د پېرې سيورې عاقل لره ضرور دی — دا مقام دی د سرتورو ملنګانو (*)
ستا وصال د سر پرېکړيو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مړدګانو (*)
د ليلی د کوڅې سپی پر مجنون پيبنړ شو — په بار بار يې ښکلاوه پر دوو عينانو

165 — 1911

ماسوا له یاره هر چې وي (رحمانه) (*)
واړه کفر دی په دين د عاشقانو

کله څو په صحرا سر شوم هم په کليو — بيا مې نه موند هيڅ خبر د هغو تلليو
خدای زده کومې خوا ته لاړل حال يې څوي — خبر نه يم د ګرنګ له پر يو تلليو (4)
له دې غمه مې زړه چوي که څوک خبر وي (5) — لږ په ما هم خبر وکړي خدای ساتليو
پس له دې به چېرته دړومې ځا موکوم دی (6) — راته وايئ د دنيا په سرای راغليو

---

(1) مصوره نسخه : "تر يو غزل شه".
(2) دا غزل د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(3) په قلمي نسخه کې "پر جبين پروت" راغلی دی. (*) دا شعرونه بيتونه په څلورو غزلو کې تکرار راغلي دي.
(٤) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(5) د "خ" دوهمه نسخه کې "که څوک هراشي" او په مصوره نسخه کې "که څوک خبرېږي" راغلی دی.
(6) دېپ نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته دړومو ځای موکوم دی". مصوره نسخه : "پس له دې به چېرته دړوم ځای مې کوم دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته دړومې ځای دی کوم دی".

کوندې ستاسو په مخ زه هم ښښنده شم(۱) — لاس د خدای و در ته نیسي و پسندلیو
هیڅ خبر يې په هیڅ لوري مو ندی نه شي — کډې غواړي شپه او ورځ په سپرو پلیو
لدنا پوهه خلکه نه کیږي پوښتنه — زه وتاسې وته وایم پوهېدلیو(۲)

خبر نه یم چې په باب مې کښلې څه دي؟
زه رحمان په اند ښښنه یم له دې ښکلیو

۱۹۶ — ۱۹۱۹

د دلبرو په درګاه — نه رحمت(۳) لرم نه جاه
غوڅوي مې د زړه ولې(٤) — د چشمانو په نګاه
هومره قدر مې پرې نشته(۵) — لکه قدر د ګیاه
یو نظر را باندې نه کا(۶) — از برای عند الله
هیڅ له ځانه خبر نه یم — چې یې څه لرم ګناه(۷)
که له غمه یې سرپټ کړم — بل سر نه لرم پناه(۸)

د رحمان په خبر و مه شه(۹)
حال احوال د چا تباه

۱۹۷ — ۱۹۲۶

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" قلمي نسخې : "ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسند یدہ شم".
(۲) دا دوه بیته د "خ" له دغې نسخې نه نقل شول او دوهم بیت د "ړودن" په مجموعه کې هم شته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "عزت"
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "د زړه دینې"
(۵) چاپي دیوانونه : "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "ترو نظر را باندې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "چې زه خه لرم ګناه". "ق، ک" چاپ : "چې یې زه لرم ګناه".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : "د رحمان په خیر دې نه شي".

ورځ دې تېره په شوخۍ کړه شپه له خوابه   خدای به کله یاد وې خانه خرابه
په شتاب شتاب دې تلل دي که پوهېږې   غافل مه شه د دې عمر له شتابه
دلته دم او قدم دواړه په حساب دي   پل غلط له لارې مه ږده بې حسابه
راستولي خدای حساب دی په کتاب کې   خبر زده کړه له حسابه له کتابه(۱)
ته وخپلو نېکو بدو وته نظر کړه   چې بدي دې خوتېرې کړې له ثوابه(۲)
په هغه جهان به څرنګ ځواب وکړې(۳)   چې په دا جهان عاجز یې له جوابه
عاقبت به تور و خاورو لره درومې   ځان به خوشنه ې په ګوته له ترابه(۴)
زه دې پېژنم په اصل کې تراب یې   ته چې ځان ښنه ې په ګوتو له ترابه(۵)
خو په دا جهان او به له تندې نه شې   په قیامت به دې سینه نه شي سیرابه
چې آفتاب یوه نېزه شي بیا به خه کړې(۶)   چې نن(۷) سیورې له تښتې له آفتابه
د کاغذ په کشتۍ سیر کوې رحمانه   دا کشتۍ به دې مرګي کاندي غرقابه(۸)

۱۶۸   په ازاد د چا راضي مه شه کامل نه الله
که خلاصی په قیامت غواړې له عذابه   ۱۹۳۸

په ورځ ناست یې بې طلبه(۹)   په شپه خوب کړې بې ادبه
لاس دې وخاته له دواړو   هم له روزه هم له شبه

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته دا خپل نېك و بد وتله مخ پېله چې ثواب دې خوتېرې کاله عذابه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هغه جهان به څرنګه ځواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه: "په هغه جهان به څرنګ ته ځواب کړې".
(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بیت او ور پسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) قلمي نسخې: "تو د به څه کړې".
(۷) چاپي دیوانونه: "او س چې".
(۸) دا بیت د "خ" په دوو واړو نسخو کې نشته. لومړی مسری یې په چاپي دیوانو کې داسې ده: "د کاغذ په کشتۍ سیل به کړې تر کومه".
(۹) په چاپي دیوانو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بې مطلبه" راغلی دی.

نه دلي شوې نه هورې شوې ترمنځ (۱) ورك (۲) شوې مذبذبه
عبادت دې په ريا شو په مذهب کې بد مذهبه (۳)
مدام بندي په سبب کې بې خبر له مسببه
واړه تشې شرومې شارې خبر نه شوې له مطلبه
ته اوده وربانده سور (۴) يې آس دې يون کا بې جلبه
تن دې تش په توره وسو آس دې داغ کړ بې منصبه (۵)
دراکب چې واك پرېږدي شي سود يې څه وي له مرکبه
له ژوندېو سره ناسته (۶) له مړ ده ؤ مړکبه
هلاك لوی شوې په اوبو کې او به نه پېژنې کبه
لکه کاڼي يا کودري په درياب کې تشنه لبه
ناآګاه ځان آګاه بولې (۷) دا خبره ده عجبه (۸)
مراد له زهده معرفت دی نه تش ځان وژل اقربه

۱۶۹ — ۱۹۵۳

د ځان شراب له عشقه
نه له کورو له عنبه (۹)

ته شهلا (۱۰) يې شکر لبه ګل رخساره سيم غبغبه

---

(۱) د "خ" دري واړه نسخې : "ترمیان".
(۲) چاپي ديوانونه : "ډوب شوې".
(۳) دا کلمه د "پ" په لومړۍ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "بې مذهبه" راغلې دی.
(٤) قلمي نسخې : "وربانديې ناست يې".
(۵) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق ک" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ناست يې" او د "پ پ" چاپ کې "ناستا وی" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې : "ناګاه خپسوا ګاه بولې"
(۸) "ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "دا خبره عجائبه".
(۹) چاپي ديوانونه : "نه انګور نه له عنبه".
(۱۰) د "پ پ" چاپ کې "شهلا" راغلی دی.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه

په جمله ؤ معشوقو کې — بوالعجب یې منتخبه

بې زېوره ښایسته یې[1] — بې ترتیبه مرتبه

دغه داد د الهي دی[2] — بې تالاشه بې طلبه

آب حیات چې حیات بیا مومي — ستا د شونډو له سببه[3]

مخ دې سپین تر سپین سبا دی — زلفې تورې تر تور شبه

ستا د مخ عرق دانه وو — زینت ورانیو له کوکبه[4]

د ښایست مخې دې نشته — تر مشرقه تر مغربه[5]

د وصال مونده دې ګران دي — مګر فضل شي له ربه[6]

چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه[7]

دا دولت د خدای په داد دی — مونده نه شي له نسبه[8]

عشق څه هسې علم نه دی — چې حاصل[9] شي له مکتبه

مکتب حال د مذهب وایي — عشق سیوا دی له مذهبه

د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وې بې مطلبه[10]

170 — ستا د حسن په تعریف کې
تاج ګونګ دی[11] له ادبه — 1969

---

(۱) قلمي نسخې: "بې زېوره دل فریبه".
(۲) د "خ" قلمي نسخې، "دالیو داد الهي دی".
(۳) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه او د "پ" لومړۍ نسخه: "آب حیات چې حیات بیا مومي ستا دلبوله سببه".
(٤) په ټولو چاپي دیوانونو: "ستا د مخ عرق دانه ده زینت دار وه له کوکبه".
(۵) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې لوستل کېدای شي: "مګر مهر وشي له ربه".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده: "مګر مهر وشي له ربه".
(۷) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه کې "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمي نسخو کې "حاصلېږي" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخو کې: "یو دم نه دی بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "نه وې" پر ځای "مه دې" راغلی دی.
(۱۱) په چاپي دیوانونو کې "شو" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یم" راغلی دی.

پہ هر ذره چې د یار مینه شي غالبه — بله مینه یې هېڅ نه وي مناسبه
نوري واړه مرتبې به ورته هېڅ شي — که خبر شي څوک له هسې مراتبه
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته — عاشقي یوه پایه ده عجایبه
د طلب له کوتاهه وېره وکړه(۱) — که هر څو دې لاره کوتاه ده طالبه
عشق څرګند خزانه ده خوار هغه شو — چې څرګنده خزانه شوه ترې غایبه
غوره(۲) خط د مخ ویاني تر خط نشته — که هزار رنګ کتابونه کړي کاتبه
هېڅ یې مه پوښته له فرضو له واجبو — په هغو چې عاشقي کړي خدای واجبه(۳)
عاشقان تر سر و ماله یار ته تېر دي — خدای دې دا طائفه نه کاندي کاذبه(۴)

زه رحمان د خپل صاحب په رضا زیست کړم
خه په کار دی بنده بې خپله صاحبه(۵)

۱۷۱ ۱۹۷۸

تا چې په دا تورو سترګو وکاته وماته — زړه دې زما تور کړله دې نوره مخلوقاته(۶)
ماخو چې نه ولیدې هغه ساعت مې ووې — نوره به مې مینه د زړه نه شي له تا ماته
شېخان او زاهدان چې نصیحت وماته وایي(۷) — نه دي خبر شوي ستا د مخ له محسناته
خه وشو که زه انګشت نما شوم ستا په مینه — لا تر ما نه خوبان یې وقاضي وهم ملاته(۸)
مرم په دا چې مال د تاجار باسي هغه خلق — بیا دي په دیدن تر ما ړومبی څغلي وخواته(۹)

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "د مطلب له کوتاهي وېره ومه کړه".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "ووړ" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لهتر" راغلی دی او هم دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته..
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "په هغو چې د یار مینه شوه واجبه".
(٤) دابیت په مصوره نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې دوهمه مسرۍ داسې ده : "خدای به دا طایفه نه کاندې کاذبه".
(۵) چاپي دیوانونه : "خه په کار دی دا بنده بې خپل صاحبه".
(۶) ددې ردیف ټول بیتونه د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دي راغلي.
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "شیخ و زاهدان چې نصیحت ولې وماته".
(۸) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "لا تر ما نه خوبن يې وقاضي ته هم ملاته".
په "پ ب" چاپ کې داسې راغلې ده : "لا تر ما ته خوبن يې وقاضي وهم ملاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "لا تر ما خو مینه کړه و قاضي او و ملاته".
(۹) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "بیا دوی په دیدن تر ما وړنې زغلي وخواته".

١٧٢ — ١٩٨٤

زه رحمان چې دې وينم يار وايم خدايه خير کړې
ګنه ښا پېرې ده د بني آدم له ذاته(١)

که د عقل څه اثر لرې و سر ته — لاس په سر مه شه د هر ګېډۍ و درته

په نظر د هغو خاورې سره زر کېږي — هر چې نه لري نظر(٢) و سيم و زر ته

بې منته جام د زهرو ښه بلې ښه دی — نه هغه چې منت بار(٣) وي و کوثر ته

د يوسف له حاله زده کړه د غم پسه — وايه حال د زمانې و برادر ته

دې فلک و چا ته هيڅ ښه بلې نه دي — چې يې نه دي راپېرودي ځني ببر ته

د خوار دعوى يې و ګنه مسکنه — که يې پوه وي ديوې جودانې درته(٤)

که له خدايه دې و خلق و ته مخ شي — له فردوسه به دې مخ شي و سقر ته

همېشه به د ن په درګ رځې رتلى — د استوګنې ځاى به بيا نه مومې چېرته(٥)

١٧٣ — ١٩٩٣

ددې سست بدن منت په رحمان باندې
چې له خپله دره تلى نه شي بل درته

چې نظر کړم د خوبانو و رخسار ته(٦) — حق حيران د خداى په کړه شم و دې کار ته

له دهشته يې ديبان پوښتېداى نه شم(٧) — خداى زده څه به يې ويلې و يې ريبار ته

خلوتيان لکه برده پکې خرڅېږي — غږ يې نه خېږي د حسن و بازار ته

---

(١) دا بيت په "ب" چاپ کې داسې راغلى دى: "زه رحمان چې يار و وينم وايم خدايه خير کړې — ګنه ښاپېرې ده د بني آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دا بيت داسې راغلى دى: "زه رحمان چې و وينم يار وايم خدايه خير کړې — ګنه ښاپېرې ده د بني آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا بيت داسې راغلى دى: "زه رحمان چې يار و وينم خدايه خير کړې — ګنه ښاپېرې ده د بني آدم له ذاته".

(٢) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلى دى.

(٣) په چاپي ديوانونو او "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شي" راغلى دى.

(٤) چاپي ديوانونه: "که رتجه يا جودانه به يې دې درته".

(٥) قلمي نسخې: "د استوګنې ځاى به نه مومې هيچېرته".

(٦) چاپي ديوانونه: "آئينې غوندې حيران شم و دې کار ته".

(٧) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته يې ديبار ته کتاى نه شم".

ته چې ما پوښتې د يار له حقيقته ... ځوک د يار خبرې کاندي واغيار ته

درد و غم د عاشقۍ څه هومره ندي ... چې يې عقل د چا رسي و مقدار ته

زه و يار چې سره خپل غمونه شمارو ... يار و ما ته حيرانيږي زه و يار ته

د دنيا چارې همه وارې په وار شي ... ما د يار غمونه پرېښي دي و وار ته[1]

۱۷۴ ... ۲۰۱

ناصح هسې وزګار چېرې دی له عشقه[2]

چې غوږ و نيسي ناصح غوندې وزګار ته

ما د دهر غم وهلی دی په لته ... د پيالې د صراحۍ له برکته

که اوبه دي د حياتو په ظلمت کې[3] ... ساده رويو ما را کړې بې ظلمته[4]

هغه يار چې و ما جام د ميو راکړ ... د د سنو وينې مې و څښې بې شدته[5]

بې خودۍ د دنيا له غمه خلاص کړم[6] ... لاړ مې بيا مونډه بيرون له شش جهته

د دښمن په دښمنۍ مې خند اکېږي[7] ... لکه شمع د مقراض له خصومته

بې خيرې مې کل په خير باندې شمېرلې ... د زړې په خوله کې ناست يم فراغته

مړ بهتر دی تر هغه چې ځوک بې پت شي[8] ... په يارۍ کې دې خدای نه کا ځوک بې پته

داستې چې په اور سوځي مرادي دادی ... چې په اور کې سوی بند يم نه بې پته[9]

خدای هاله د سړي ياد شي چې دردمند شي ... کمه نده دردمندي تر عبادته

---

(۱) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته او د "پ" په لومړي نسخه کې د "وار" پر ځای "يار" راغلی دی.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۳) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "په تورتم کې" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "بې منته" راغلی دی.

(۵) د "پ پ" چاپ او د "ق ک" چاپ کې د "بې شدته" پر ځای "بې شربته" راغلی دی.

(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "بې خودی زه د دنيا له غمه خلاص کړم".

(۷) د "پ" نسخې او د "خ" لومړي نسخه: "خنداشي" او د "خ" دوهمه نسخه "خند اراشي".

(۸) مصوره نسخه کې "بې ننګ شي" راغلی دی.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "داستې چې شيرين خان سيزي په اور کې مرادي دادی چې په اور کې سوی بند يم نه بې پته". په چاپي ديوانونو کې د دوهمې مسرې د "چې" پر ځای "زه" راغلی دی.

په تدبیر و په تلاش کله مونده شي — چې موقوف وي هغه کار په عنایت[1]

که څوک سل نصیحتونه ورته وکا — غوږ یې نه وي د هغه په نصیحت

زه ریحان په سل حلقو د زلفو بند یم

١٧٥ — ٢٠١٣

لا د پاسه یو پېزوان شو بله نته[2]

ستا په مخ کې څه[3] حساب د جمال نشته — څکه ما څخه د صبر مجال نشته

ته د سرو د مال وېره په ما مه کړه — وېره ما څخه د سرو د مال نشته

زه په دا سبب له وېرې سره زېړ دم — چې ستا وېره کې ثواب دی وبال نشته[4]

که وعده د بوې چارې یو ساعت کړې — د هغې چارې امید مې په کال نشته

د شهید و حال ته ګوره حال یې څه دی — بې تا هسې حال زما دی بل حال نشته

روښنايي مې د چشمانو ستا دیدن دی — په دا کور کې بل چراغ او مثال نشته

په جویبار زما د سترګو سرو ته یې — په دا نهر باندې بل څه نهال نشته[5]

مخ دې بې خطه بې خاله هسې زیب کا — چې یې هېڅ حاجت په خط و په خال نشته

مخامخ که راته وګورې دلبره — په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته[6]

د آفتاب په مخ کې هره ورځ زوال وي — ستا د حسن په آفتاب کې زوال نشته

په جذبه د محبت مې ځان ته راښکه — نور حاجت مې په ریبار او دلال نشته[7]

ستا په یاد د رحمان هسې رنګ مشغول دی

١٧٦ — ٢٠٢٥

چې په زړه کې یې هېڅ غم د وصال نشته

---

(١) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شول.

(٢) چاپي دیوانونه: "لا د پاسه سو پېزوان شو بله نته".

(٣) په چاپي دیوانونو کې د "څه" پر ځای "چې" او په مصوره نسخه کې "هېڅ" راغلي دي.

(٤) قلمي نسخه: "چې ستا وېره د ثواب دی وبال نشته".

(٥) قلمي نسخه: "په دا نهر باندې خیر نهال نشته".

(٦) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(٧) دا بیت د "ق.ک" له چاپي دیوان نه نقل شو او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

مخ تہ کہ دې لمر واېم د لمر زلفې تار تار نشته — سرو کہ ستا قد بولم د سرو دې یون رفتار نشته (۱)

هر څوک چې دې ستا و آتشین خسار تہ گل وایي — پوچ وایي داور په مخ کې وقر د گلزار نشته (۲)

زلفې دې ناحقہ څوک سنبل بولي دلبرہ (۳) — ولې چې له مشکو سرہ هیڅ د کیاہ کار نشته

ماچې غږ په غوږ و ستا د ردسپیو واوریدہ — هسې رنګ بلبلہ په چمن کې په گفتار نشته (۴)

ستا د بدن هغہ کا چې یې سر په تنہ پاس ند وي — ولې چې د سر د خښتن حور و تہ لار نشته (۵)

یار بہ د رقیب په لوږې خدای ندکا ګمان (۶)
ولې چې د سپیو فرښتو سرہ څہ کار نشته

۱۷۷ — ۲۰۳۱

کہ څوک لاس لہ سودہ وکا یې زیان نشته (۷) — په ملنګ باندې قلنګ او تاوان نشته

دوفا خریداران دې بل خوا د روې (۸) — د امتاع د زمانې په دوکان نشته

جدایي لہ اشنایي نہ پیدا کیږي — نا آشنا لرہ هیڅ غم د هجران نشته

مگر ځان و خدای تہ وسپارې امان شي (۹) — کہ نہ بلہ خوا د هیچا امان نشته

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد کہ دی سرو بولم د سرو یون رفتار نشته".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "سرو کہ ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشته".
د "خ" لومړی، دویمہ او مصورہ نسخہ : "قد تہ کہ دې سرو وایم د سرو یون رفتار نشته".

(۲) د "خ" لومړی نسخہ : "پوچ وایي داور په مخ کې بل هسې گلزار نشته".
د "خ" دویمہ نسخہ : "پوچ وایي داور په مخ کې قدر د گلزار نشته".

(۳) چاپي دیوانونہ : "زلفې دې ناحقہ خلک بولي د سنبل صنم".

(۴) د "پ" لومړی نسخہ : "ماچې واوریدہ غږ د ستا د سپیو — هسې رنګ بلبل هیڅ په چمن کې خوش گفتار نشته".
د "خ" دریمہ او قلمي نسخہ : "ماچې غږ په غوږ و واورید ستا د سپیو — هسې رنګ بلبلہ په هیڅ چمن کې خوش گفتار نشته".

(۵) دابیت د "خ" په دویمہ او مصورہ نسخہ کې نشته، په نورو نسخو کې دابیت داسې دی: "ستا د بدن هغہ کہ چې یې سر په تنہ ند وي — ولې سر د خښتن حور و تہ لار نشته".

(۶) د "پ" لومړی نسخہ : "یار بہ د رقیب په لوږې خدای ندکا گمان نہ — ولې چې فرښتو سرہ د سپیو هیڅ کار نشته".
د "خ" مصورہ نسخہ کې یې دویمہ مسرۍ داسې دہ : "حق دی چې د سپیو فرښتو سرہ کار نشته".
د "خ" لومړی نسخہ : "حق دی چې نر سپیو فرښتو سرہ روزگار نشته".
د "خ" دویمہ نسخہ : "حق دی چې د سپیو و فرښتو وتہ لار نشته".

(۷) د "خ" دویمہ نسخہ : "کہ څوک لاس لہ سودہ واخلي زیان یې نشته".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خریداران بل خواتہ دې درومي".
د "پ" لومړی نسخہ : "دوفا خریداران و بل خواتہ درومي".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ : "مگر ځان و خدای تہ پاسلي په امان شي".
"ق" چاپ : "مگر ځان و سپارې خدای تہ په امان شي".

هغه یار به زه وګورم خوا ته غواړم — چې یې هیڅېرې منزل و مکان نشته

دلبران که هر څو ډېر شي په جهان کې — زما یار غوندې دلبر په جهان نشته

چې هم قد لري هم زلفې هم سرې شونډې — د غه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته (۱)

عشق عاشق لره یو هسې ګلستان دی — چې و باغ و ته یې (۲) لار د خزان نشته (۳)

عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي — په دا ښهر کې نیستګار او ناتوان نشته

که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي (۴) — دلیلی په دروازه کې دربان نشته

دانایان به د رحمان په قال پوهېږي (۵)
دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

۱۷۸ — ۳:۴۲

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته — هر چې دی د یار دیدار دی نور څه نشته (۶)

چې و چمن و وصال ته یې نظر کړم — یو دوزخ دی بل ګلزار دی نور څه نشته

کارخانې چې د دې دهر لیدې کېږي — همګې د عشق سرکار دی نور څه نشته

هر مژګان یې په ما هسې چارې کاندي — وایم عین ذوالفقار دی نور څه نشته (۷)

بویه مرد چې یې له مخه زلفې واخلي — د غه ګنج دی د غه مار دی نور څه نشته

د محسن د حسنات صفت به څو کړم — کوتاه وایم چې بې شمار دی نور څه نشته

و هر لور ته چې د زړه په غوږ و ځېر شم — جوړ د محبت بازار دی نور څه نشته

چې سپین مخ او تورې زلفې یې لیدې شي — د غه ګنج دی د غه مار دی نور څه نشته (۸)

هر طبیب ته چې ځان و ښیم دا وایي — چې له عشقه دې آزار دی نور څه نشته

خوار رحمان که یې تامینه په بل چا که
عین د قتل سزاوار دی نور څه نشته

۱۷۹ — ۲۰۵۲

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "خ" لومړی او دوېم نسخو او مصوره نسخه کې "جهان" او په "پ پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.

(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۳) د "خ" لومړی نسخه: "چې هې باغ وته لار د خزان نشته". (۴) "ق" چاپ او د "خ" دوېم نسخه کې "صادق وي" راغلی دی.

(۵) د "پ" لومړی نسخه: "دانایان د رحمان په قول پوهېږي دلته کار د هر نااهل و ناقوان نشته". (۶) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمی هېوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (۷) دا بیت او ورپسې درې بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (۸) دا بیت د زلمی هېوادمل د شخصي کتابتون په نسخه کې نشته.

تاخو زده زما د زړه له احتیاجه | نور(۱) مي څه پوښتې چې څه غواړې محتاجه
د طالب و مطلوب راز به ما در وښود | که ته نه وای خبردار له دې رواجه(۲)
یار ته یار که حال په خوله نه وایي څه شو | حکیم ته پټ څرګند وي له مزاجه(۳)
که زما له حاله ما پوښتې حال دادی | چې بې تا مې ورځ تیاره ده تر شب داجه
اشنایي به ما په کوم قوت کوله | که خبر وی ستا د هجر له تاراجه
که له سلو به یو خواست د چا قبلیږي(٤) | خدای دې هیڅوک رنځور نه کا بې علاجه

۱۸۰ | په سر تاج بلا پسې که زهیریږي | ۲۰۵۹
ته مشغول او سه له خپله تخت و تاجه

چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه | لکه مړی ملاقي شوم له ارواحه
زه چې زلفې د یار ووینم په خوب کې | په شپه مښک راباندې وورې تر صباحه
سبا زېری د وصال په مهجور کاندې | د هیواد خبر موندې شي له سیاحه(۵)
که روا کا خون خوردن د عاشقانو | څوک وتي شي د خوبانو له صلاحه
هر ساقي چې جام د عشق لري په لاس کې | دا پیاله یې په مستانو ده مباحه
مخ یې میني که څوک ستایي ستایه نه شي | د ممدوح له قدره چا زده یې مداحه(۶)

---

(۱) د "پ" نسخه: "بیا مې څه پوښتې" ، او د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کی "تر و مې څه پوښتې" راغلي دي.
(۲) د "پ" نسخې: "د طالب و د مطلوب روش به ما در وښو که ته نه یې خبردار له دې رواجه".
د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "د طالب مطلوب روش به ما در وښود که ته نه وای خبردار له دې رواجه".
مصوره نسخه: "د طالب د مطلوب دود به ما در وښود که ته نه وای خبردار له دې رواجه".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "و طبیب ته خود معلوم وي له مزاجه".
(٤) چاپي دیوانونه: "که په سلو کی یو خواست د چا قبلیږي".
(۵) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسې راغلی ده: "د مهجور خبر موندی شی صباح".
هدا مسری د "خ" په دوهم قلمي نسخه کی داسې ده: "د هوا خبر مونده شي له صباح".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کی هم د "خ" د دوهمې نسخې غوندې راغلې ده.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کی نه دی راغلی.

۱۸۱ — ۲۰۶۶

د دنیا ناوې په عقل کې دین غواړې
ای رحمانه خان يې ژغوره له نکاحه(1)

ولې تللی يې له ما مدام په څه — ترهېدلی يې هر صبح وشام په څه(2)
زه هر صبح وشام وتا وته دعا کړم — ته وما وته کوې دشنام په څه
همېشه لکه وحشي په وحشت ګرځې — يو ساعت راسره نه يې رام په څه
دايماً راڅخه د روې مخ په واړندې — لکه عمر برته نه ږدې ګام په څه(3)
راته وايه زه به هم هغه کومه — رقيبانو(4) ته بښې انعام په څه
لن پرهېز کړه له رقيبه د خدای روی دی(5) — ګډ وې سره حلال حرام په څه

۱۸۲ — ۲۰۷۳

رحمان ستا په مخ بې خښوم(6) مين دی
بې هوده دې ورته کېښود دام په څه

ولې نه ګورې وما ته سم په څه — زيات ته وې د غم زده وُ غم په څه
ستا په غم کې چې ماويني عالم ژاړي — ژړ وې راسره نور عالم په څه
په مطلب دې د سرو شونډو نه پوهېږم — چې مې وينې د زړه څښې هردم په څه
و دې خپلو مستو(7) سترګو ته دې وايه — چې وړژني(8) مې قلم قلم په څه
ستمګار چې ستم کا څه بهانه کا — ته په ما باندې کوې ستم په څه

---

(۱) دا مسره په "پ پ" چاپ کی داسې راغلې ده: " اې رحمانه خان ترې ژغوره له نکاح ".
د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسې راغلې ده: " اې رحمانه خان ژغوره له نکاح ".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "لکه عمر په سرعت نه ږدې ګام په څه".
(۴) په چاپي ديوانونو کی "غمازانو" راغلي دي.
(۵) چاپي ديوانونه اود "خ" لومړی نسخه: "لن پرهېز کړه له رقيبه خدای دپاره".
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "خښو" پرځای "زلفو" راغلي دي.
(۷) چاپي ديوانونو اود "خ" لومړی نسخه کی "بډ ندو سترګو" راغلي دي.
(۸) د "پ پ" چاپ اود "ق، ک" چاپ کی د "وژني" پرځای "داوژني" راغلي دي.

مه کړه خدای چې څوک بې یاخوښ خرم وي — زه به اوسم بې تا خوښ خرم په څه
زه رحمان بخپله ګرم یم چې مین شوم — دغه نور عالم مې بولي ګرم په څه (۱)

١٨٣ — ٢٠٨١

لن یې وپوښته چې حال یې د زړه څه دی
د رحمان له ستر ګو څاڅي نم په څه

که څه وایم له هجرانه وایم څه — له دې درد بې درمانه وایم څه
توان د دم وهلو نه لرم و یار ته — چې توان نه لرم بې توانه وایم څه (۲)
چې یې وینم له ځانه خبر نه یم — چې خبر نه یم له ځانه وایم څه
د خپل زړه له حاله هېڅ راویل نه شي — له بې نامه بې نښانه وایم څه (۳)
د عشق راز چې هېچا نه دی بیان کړی — تر و به زه له دې بیانه وایم څه
د خپل یار له غمه درست په اوښکو ډوب شم — له دې هسې رنګ توفانه وایم څه
زه چې پروت یم د هجران په تناره کې — د وصال له ګلستانه وایم څه
سر و مال د سړي لوټ کا زړه یې یوسي — له دې هسې دلستانه وایم څه
زاغان بولي بلبلان شړي له باغه — د دې دهر له باغبانه وایم څه

١٨٤ — ٢٠٩١

هر چې وایم ترحمه واړه بهتر دي
زه رحمان به له جانانه وایم څه

څه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سړه — ستا زما له مینې خلق واړه خبر ده
هېڅوک دې په خوله د عاشقۍ لاف و نه کا — کله هم پټېږي وچې شونډې ګونه زرده
اهل د دنیا واړه نامرد دي رنګ یې ورک شه — خدای دې ملاقات له هېچا نه کا له نامرده

---

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "رحمان خود بخپله ګرم یم چې مین شوم ولې نور عالم مې بولي ګرم په څه".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده: "د خپل زړه له حاله هېڅ ویلای نه شم".

کله بې درد انو لره زړه دې چا ورکړی[1] — زه به صدقه کړم سل بې درد له اهل درده

بې دستاد عشق د شهیدانو له خاکدانه — کله زرغونېږي سره لالـه هره گرده[2]

یو خوشحال او یو کم سل ختټک نور په طبیعت کې
زار شـه د نامح سړېني لـه یوه فـرده

١٨٥ — ٢٠٩٧

که زما مینه په تا ده خطا نه ده — که بې تا ده نا روا ده روا نه ده[3]

خوك چې بې دستاله مخه بل ته گوري[4] — آیینه یې نا صفا ده صفا نه ده

هر عاشق چې په خپل یار پسې ژړېـکا — داغ یې واړه خندا ده ژړا نه ده

د دنیا په تماشا چې خوك نازېږي — خو هم نن یې تماشا ده سبا نه ده

که ته سل ځله له ماسره جفا کړې — ستا جفا واړه وفا ده جفا نه ده

هغه تېر شو چې مې مینه په غلا غلا کړه — اوس په درست جهان رسوا ده په غلا نه ده[5]

معشوقه که د خپل سر په بها مومي
و نامح وته وېړیا ده بها نه ده

١٨٦ — ٢١٠٤

له اغیار سره خندا خو په کار نه ده — له اغیار سره سودا خو په کار نه ده

سل یاري یو دیوه یار د پاره کړې شي — آشنایي د هر آشنا خو په کار نه ده

بدله بد و سره بویه نېك لـه نېکو — د جفا په ځای وفا خو په کار نه ده[6]

هر بلبل به دې ثنا کا له ته گل شې — په خپل ځان خپله ثنا خو په کار نه ده

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" درې واړه قلمي نسخې: "کله بې درد انولره زړه دچا ورد روومي".
(۲) دا بیت د "خ" په درې واړو نسخو کې نشته.
(۳) "ق، ک" چاپ: " بې له تاکه په بل چا ده روا نه ده.
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه: " خوك چې بې دستاله مخه گوري د بل مخ ته".
د "خ" لومړۍ نسخه: " خوك چې بې دستاله مخ د بل سره گوري.
د "خ" دوهمه نسخه: " هر خوك چې بې داستاله مخه بل مخ گوري.
د "خ" مصوره نسخه: " خوك چې بې دستاله مخه بل خوا ته گوري".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې: "هغه تېر شو چې مو مینه په غلا غلا کړه اوس په درست جهان رسوا شوه په غلا نه ده".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

عشق د بوی(۱) په خبر په پټه خوله څرګندوي — په دا چار وکې غوغا ښه په کار نه ده

د عشق درد وار عاشق لره راحت وي(۲) — د دې هسې درد دوا ښه په کار نه ده

عاشقان وحرص هوا دي سره لري(۳) — د بیمار په ځان هوا ښه په کار نه ده(۴)

عاشقي نادره چار ده په جهان کې — ولې بې خدایه سودا ښه په کار نه ده(۵)

که یې کړم هم هیڅ یې نه کړم سوګند دی(۶) — وابستګي د دې دنیا ښه په کار نه ده

د دنیا مینه بې کاره او ربړه شي — چې مې ولیده د بېنتیا ښه په کار نه ده(۷)

که رحمانه په جهان د بې پایه دلبره
زندګي زما بې تا ښه په کار نه ده

١٨٧ ٢١١٥

کوره بیا به خوله اد ا(۸) کا په زړه غونده — چې دا هسې مسته درومې څ بې بنده

ته چې ګل د آشنایۍ له باغه غواړې — خبر زده کړه د هجران له خار وخنده

طالبان که مې ورديٰ هم پخلا دي — بې مطلوبه د چا نه رسي دا هنده

مار ستم د دهر ولیده په ستر ګو — د خپل یار له جوره ژاړي لکه ګونده

د عاشق د لاغرۍ(۹) سبب دا دی — چې فرقه د معشوقو شوه په زړه تنده

خدای دې سره د چا نه کاندي ارهنده — زه به حوري د جنت بې یاره څه کړم

سخت ساعت د بېلتانه به مې هېر نه شي — که راکه شي د تور لحد ګور هنده

زه رحمانه د هغه حسن دعا ګوی(۱۰) یم
چې جرګه د عاشقانو وي پرې پنده

١٨٩ ٢١٢٣

(۱) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "د بوه" راغلی دی.
(۲) "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "عشق ودرد واره عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق ورنځ" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "عاشقي، حرص وهوا دي سره لري".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "د بیمار په ځای خندا ښه په کار نه ده".
(۵) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پر ځای "سیوا" راغلی دی.
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کړمه که یې نه کړمه سوګند هم دادی".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پر ځای "آزار" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پر ځای "دل آزارۍ" راغلی دی.
(۱۰) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې د "دعا ګوی" پر ځای "ثنا خوان" راغلی دی.

ما چې جور و جفا بیا موندله له یاره — د وفا طمع به څه کړم له اغیاره (١)

له دښمنه به د ښادۍ طمع څوک څه کا (٢) — چې د دوست له لاسه غم شي ورد وځانه

دل آزار که دل آزار شي ما نه نه شي — حیف خو دادی چې دل دا شي دل آزاره (٣)

داګله هم (٤) د بره د بره له هغو شي — هر چې طمع ترې د ښو کړې بسیاره

اوس دا ستا رضا جفا کړې که وفا کړې — دواړه لاس مې اوس ختلي له اختیاره (٥)

طالبان خو تر مطلوبه پورې پره دي (٦) — خدای دې تا لې وفا نه کا وفاداره (٧)

١٨٦

چې له دېرې حیا نه ګورې وچا ته (٨)
څه خو مخ کړه د رحمان دزړه د یاره

٢١٣٠

---

(١) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(٢) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه او د "سپ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ امید څوک څه کا".
په "سپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ طمع څوک څه کا".
په "سپ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمن به د ښادۍ طمع څوک څه کا".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنه د ښادۍ طمع څوک څه کا".

(٣) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړم ما نه نه شي.
حیف خو دادی چې دلدار شي دل آزار".
د "پ" لومړۍ نسخه: "دل آزار که دل آزار کړې ما نه تر نه شي
حیف خو دادی چې دل سوز شي دل آزار".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار ما نه ترې نه شي
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار که ما نه نه شي.
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار"

(٤) په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پر ځای "مې" راغلی دی.

(٥) دا بیت یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی او نورو کې نشته.

(٦) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې د "پره دي" پر ځای "پوره دي" راغلی دی.

(٧) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای دې څوک لې وفا نه کا وفاداره".

(٨) دا بیت د "سپ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که له دېرې حیا نه ګورې وچا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که له دېرې حیا نه ګورې وچا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "که له دېرې حیا نه شې کتې چاته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "سپ" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده.

وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره — دریغه دریغه چې بې یاره ځي بهاره (۱)

او ر د خوبن ورځې و نو چې د غره په سر لګېږي (۲) — شني لوخړې خېژي له نسترنه لکه چناره

داخه عاجزي ده چې زه کښېم په کاغذ باندې — راشه ووېرېږه د عاشق له آه زاره (۳)

داخه اوښکې نه دي چې بهېږي له چشمانو — وینې دي بهېږي د زړه ګوټي له پرهاره (۴)

رنځ مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتېږي — راشه اې طبیبه ګوندې مرم درب د یاره (۵)

غړونه دي نرېږي چې په حال زما خبر يې — سینه داوښکو دې ومې چې راغلی له کهساره

نور خه نه دي واړه دانا يې د بېلتانه دي — راشه کړې اوږې د رباب له هره تاره

زه یو خوار وزار یمه رحمان په عاشقی کې
خپل دي که پردي دي را ته نه ګوري له غاره

۱۹۰ ۲۱۳۸

ستا په عشق کې د روغږ نه یم سر تر سره — چې له غمه دې ژوندی ګرځم دلبره (۶)

زه به ستا له غمه کله شو لا مړ وم — بارې دم د خدای په لاس دی نازېږ وره

جدايي به مې يو دم قبوله نه کړه — که چا مرګ او بېلتون اېښی وي مې په غوږه (۷)

شام سحر مې د غم ستا زلفې رخسار دي — نور مې مه پوښته له شام د له سحره (۸)

---

(۱) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې يې دوهمه مسره داسې ده:
"دریغه دریغه چې بې یاره شي بهاره".
(۲) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلبلې" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې او نور چاپي دیوانونه: "راشه ووېرېږه د عاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ: "راشه ووېرېږه د عاجز و دل آزاره".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "داخه اوښکې نه دي چې پر مخ زما بهېږي
دا مې د زړه وینې چې بهېږي له رخساره".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "درد مې نه کمېږي په زمان زمان زیاتېږي
راشه طبیبه ګنه مرم د خدای د یاره".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې له غمه دې لا مړ نه یم دلبره".
(٧) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(٨) د "پ" قلمي نسخې: "شام سحر یاره ستا زلفې و رخسار دی
هیڅ مې مه پوښته له شام د له سحره".
د "خ" په نورو دریو نسخو کې یې لومړۍ مسره داسې ده: "شام سحر زما دا ستا زلفې رخسار دی".

چې خبر دي[١] په وصال و په هجران شوم — خبر نه یم له فردوسه له سقره

بې د ستا له مخه و رخ رابانديږي شپه ده — روښنايي د ورځې چېرې وي بې لمره[٢]

هسې بې سر و سامان دې هېڅوک نه شي[٣] — لکه زه چې بې سامانه یم بې سره

یو هنر مې منظور ستا په نظر نه دی[٤] — که زه وکړم ستا په عشق کې سل هنره

۱۹۱ — هېڅ اثر د ژړاه (نالان) او ښکو په یار نه کا — خدای دې او ښکې د چا نه کا بې اثره — ۲۱۴۷

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره — بې پروا یم د ستې په خبر له اوره[٥]

ږدي په خوله د سمندره هس د موم[٦] — څوک چې ما منع کوي د عشقوله شوره

بې هجرانه زما بله خواري نشته — ولې نشته تو دا بله خواري نوره

لکه ته چې خدای هر ګوره ښایسته کړې — زه یې هسې ډېر بې صبره کړم هر ګوره[٧]

چې په تور او سپین مې اوري دا څوک دی — که ته ندې په مخ سپینه په زړه توره

د رقیب له بدخویه به خه وایم — چې لا یار و ور سره مل شي هلته ګوره[٨]

---

(١) په چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې "چې خبر يې" راغلي دي.

(٢) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"بې د ستا له مخه و رخ رابانديږي شپه شوه".

(٣) د "پ پ" چاپ کې "نشته" راغلي دي.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "نه شو" راغلي دي.

(٥) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "پ" په لومړۍ نسخې کې "موم" راغلي دي.

(٧) دا مسری په دوارو چاپي دیوانونو کې، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده:
"زه يې هم هسې بې صبره کړم هر ګوره".
د "خ" په لومړۍ او د "پ" دوهمه نسخه: "زه هم هسې بې صبري کوم هر ګوره".

(٨) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "د رقیب له بده خویه به څه وایم — لا چې یار ور سره مل شي هالد ګوره".
په "پ پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "د رقیب له بده خویه به څه وایم — چې لا یار ور سره مل شي هلته ګوره".
د "پ" په دوهمه نسخه کې: "د رقیب له بدخویه به څه ووایم — لا چې یار ور سره مل شي هلته ګوره".
د "خ" لومړۍ نسخه: "د رقیب له بدخويي به څه وایم — لا چې یاد ور سره بل شي هلته ګوره".

چې يې پوه دمرګ ترپوره لابدتر وي(۱) — هی توبه دبېلتانه له بده پوره

دامې خپل نصيب طالع دی رارسېږي — ګنه غم كله رسېږي له غم خوره(۲)

قاف ترقافه بادشاهي به يې روزي شي — چې په چاوشي دا ستاد زلفو سيوره

۱۹۲

عاشقي سړی مجنون كاندي رحمانه

كنه څوك په هوښيارۍ وځي له كوره

۲۱۵۷

نه رسېږي ستا وحسن وته حوره — څه به رسي ومېږمن وته مزدوره(۳)

ستاترقده ترقامته نه رسېږي — كه نښتر كه سپاري وي كه كجوره(۴)

ترقامت پورې دې سروه ده سركوزې — ترخسار(۵) پورې دې شمعه ده بې نوره

هرسړی چې دې وحسن ته نظر كا — ښا پېرۍ يې په نظر وي نامنظوره

چې تا مې دخپلو شونډو ورپه خوله كړ — طايفه دې دصوفيانو كړه مخموره

اوس ته وايه چې په څرنګ دې وستايم(۶) — زه خوستا په مينه لاړم له شعوره

داجذبه دعاشقۍ نه ده نور څه ده — كنه كله څوك وتې شي له دستوره

اوس به زه دشب خېزۍ څه منت وكړم(۷) — چې څمره دې كړه په خوب كې د الحضوره

چې په ننګ وپه ناموس ترلوره كم وي(۸) — صدقه شه ناقابله زوی له لوره

---

(۱) دامسری په چاپي ديوانونو كې داسې راغلی ده : "چې يې پور دمرګ ترپوره پودې هيڅ دی".
د "پ" په دوهم نسخه كې : "چې يې پور دمرګ ترپوره هم بهتر وي".
د "خ" په لومړی نسخه كې : "چې يې پور دمرګ ترپوره بهتر دی".
د "خ" په دوهم نسخه كې داسې راغلی ده : "چې يې پور دمرګ ترپوره لا بهتر دی".

(۲) دابيت اودرېيم بيت په چاپي ديوانونو كې نشته.

(۳) داغزل د "پ" په لومړی نسخه كې نشته.

(۴) د "خ" دوهم نسخه : "كه نښتر كه صنوبر وي كه كجوره".

(۵) د "خ" په دې دواړو قلمي نسخو كې "ترصورت پودې" راغلی دی.

(۶) "ق.ك" چاپ : "اوس ته وايه چې په څرنګ به دې دوست كړم".

(۷) "ق" چاپ : "اوس به څه دشب خېزۍ منت باری كړم".

(۸) "ق" چاپ او "ق.ك" چاپ : "چې په ننګ وپه ناموس ترنورو كم وي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی او دوهم نسخه كې دابيت داسې دی : "چې په ننګ وپه ناموس ترلونړو كم دي خدای دې موږ كاندي په هسې زوی په لوره".

کـه سل ځله زویه غوره وي ترلوره — خدای دې مورکا په داهسې زویه بوره[۱]

کـه سل ځله زوی رویداره وي ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی تر لـوره[۲]

ننګیالي تربرونه ښه دي اوکه نه وي — ننګیالی ترله هم ښه ده لـه تر بـوره

خوبروېي بې دلبرۍ څه په کار نه ده — لکه ونې بې مېوې په پانو کـوره[۳]

که د غلوزی لباس وکا غزاوشوه — شهـد نه دي چا موندلي بې زنبوره[۴]

۱۹۳ — ۲۱۷۲

په ماځ د ښایسته وو قدر ډېر دی
د طبیب له قدره چا زده بې رنځوره

چې په وخت د ځنګدن وکا بې نیره — تر و نن ولې هسې ناست[۵] یې بې تدبیره

هر سړی چې ګانده[۶] غم په مخ کې وینې — له هغه غمه لا نن ګرځې د لګـیره

چې سبا ارمانه وې پند د پـیرانو — ولې نن د پیر طلب نه کړې بې پیره

د یار یاد به دې ځای څرنګ په زړه نیسي — یاد د غیر چې لرې نه کړې له ضمیره[۷]

چې د تولت په طلب ګرځې خدای دې هېر دی — فقیري[۸] داهسې چاري وي فـقیره

د غم دې خدای بدل کړه په ښادۍ — زهیر مه شې په آشنا پسې زهـیره

که هر څو ښایسته ډېر دي په جهان کې — وهر چاته خپل آشنا دی بې نظـیره

هر سړی د هغه مخ په رنا ګـرځي — چې یې خونه د خاطر وي پرې منیره

همېشه پراته په اورو په اوبو وي[۹] — عاشقان د لعلو لبو لـه تاثیره

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "که سل ځله زوی رویدار وي ترلونو صدقه شه ناقابله زوی ترلوره".

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۳) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "کوره" پر ځای "بوره" راغلی دی.

(۴) په "پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "له زنبوره" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو کې د "ناست" پر ځای "رنګ" راغلی دی.

(۶) په "پ" چاپ کې "کان"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "وراندې" راغلي دي.

(۷) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

(۸) په قلمي نسخو کې "فقیري" راغلی دی.

(۹) قلمي نسخې: "تمامي عمر په اورو په اوبه وي".

۱۹۴ — ۲۱۸۲

زه رحمان د آزادی په تالاش(۱) گرځم
باري نه د تور زلفو له ځنځیره

ستا په عشق کې هسې خلاص(۲) یم له شعوره — چې یوه خبره نه لرم منظوره

طبیبان وایي چې صبر دي دارو دی — خدای فرقه زمونږ پیدا کړه ناصبوره (۳)

توري هر چیري ترلي په د ښمن شي — یاره ستا سترگې دوستان وژني په توره (۴)

معشوقي د زماني شوې سره تولې — د زړه خونه مي يې ولوټله چوره (۵)

زه تنها په ضرور نه یم ستا له غمه — پیدا شوې عاشقي ده له ضروره (۶)

هر شي لره ورځ شته ده په دنیا کې — زما عمر جدایي کړ بې له نوره (۷)

مرویان وفا له هیچا سره نه کا — دا خبره په عالم کې ده مشهوره (۸)

چې خبر شي واړه گوتې په غابس نیسي — په هجران کې خبر مه شي له مهجوره (۹)

د رقیب له بد وسترگو ځان ژغوري — هر عاشق چې بهره مند وي له حضوره (۱۰)

هو مره توان او توفیق نه گڼم په بخت کې — چې تائب کا ما له فسق او له فجوره

په نظر د مدعیانو تور کوډي(۱۱) وي — کړي کښېنوم د کټ د پاسه حوره

۱۹۵ — ۲۱۹۴

د رحمان له(۱۲) سترگو نم به هاله(۱۳) وچ شي — که وچ شي د چا نم وي له ناسوره

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "طلب" راغلی دی.

(۲) د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې د "خلاص" پر ځای "لاړ" راغلی دی.

(۳) دا بیت د "پ" په دوهم نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانو کې يې دوهم مسری داسې راغلی ده: "خدای زمونږ فرقه پیدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړي نسخه کې د "زمونږ" پر ځای "زما" راغلی دی.

(۴) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په پېښور چاپي دیوانونو د "په توره" پر ځای "بې توره" راغلی دی

(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې "پچوزه"، په دوهم نسخه کې "پلی خپور"، د "پ" په لومړي نسخه کې "پخبور" او په "پ پ" چاپ کې دا مسری داسې ده: "د زړه خوني يې او لوټلي بې حضوره".

(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۷) دا بیت په "پ" نسخو کې داسې دی: "هر شي لره ورځ شته په دنیا کې زما عمر جدایي کړ بې نوره". په "پ پ" چاپ کې د "کړ بې له نوره" پر ځای "کړ لو بې نوره" راغلی دی. د "خ" په لومړي نسخه کې یې ورومبی مسری داسې راغلی ده: "زما عمر جدایي کړ بې نوره"، په دوهم نسخه کې "جدایي زما عمر کړ بې نوره" راغلی ده.

(۸) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (۹) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "له خبر ته واړه گوتې په غابس نسي په هجران کې چې خبر شي له مهجوره".

(۱۰) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې: "د رقیب له بد وسترگو دې ځان ژغوري هر عاشق چې بهره مند شي له شعوره". (۱۱) د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهم نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی. (۱۲) په "پ" چاپ کې د "له" پر ځای "د" راغلی دی. (۱۳) د "خ" په دوهم نسخه کې د "هاله" پر ځای "کله" راغلی دی.

زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه ‌ ‌ ‌ په ژړا سره دا تللی اشنا غواړه (1)

مسلې دې ننګې و ورپسې لنګ کړه ‌ ‌ ‌ ببچاو نمې دننګ کښېږده وه یې نغاړه

که دیار په سر لوګی دا ستا رضا وي ‌ ‌ ‌ په خندا خندا راځه په لکه غاړه

دافلاک چې دآسیا په دود ګردش کړ ‌ ‌ ‌ په دنیا کې به پرې نن دې دانه لواړه

په دنیا کې ګوره هرچې زنده سر دی ‌ ‌ ‌ داجل په تېغ به پرې کړ د دوی غاړه

١٩٦

دملې څنځیر حاجیان په لاس کې نیسي
و نیوې* دیار زلفینې دواړه

٢٢٠٠

ګاه په غار مه سوځې کله ربړې په ساړه (2) ‌ ‌ ‌ کله مرې له لوږې کله مړ یا په ډېر خواړه

واړه په غوغا دي چې راغلي په دنیا دي ‌ ‌ ‌ نه یې هغه وږې په قرار دي نه ماړه

کله لاس په سر حُبله کېږدي تواضع کا ‌ ‌ ‌ کله وبله کېږدي لاس په توره په چاړه

خاورې دآدم چې خمیر کړې فرشتګانو ‌ ‌ ‌ درست یې په غمونو په دردونو ولاړه

څه شوکه خوک نن ساعت وهل که یاتړ که ‌ ‌ ‌ پېښ به په هغه شي چې واهه شي هم تاړه (3)

خو به وي تند رسته دا زموږ بنا سُستته ‌ ‌ ‌ زه یې درمانده یم په پښتې په اخاړه (4)

بنا یې چې خوک پس له مرګه خاندې په لحد کې ‌ ‌ ‌ هرچا چې په داڅوند ونکې خپسر وژاړه (5)

---

(1) داغزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته. (*) اصل: نیولي دي.

(2) په چاپي دیوانونو کې "نمر" راغلی دی.

(3) د "پ" لومړی نسخه "څه شوکه خوک نن ساعت واهه ویا تاړه شي ‌ ‌ پېښ به شي هغه چې واهه شي هم تاړه".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "څه شوکه خوک نن ساعت واهه شي یا تاړه شي ‌ ‌ پېښ به شي هغه چې هم واهه شي هم تاړه".

(4) دا بیت په "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته. "ق، ک" چاپ: "خو به وي تند رسته دا زموږ بنا -
- ورانه خونه ‌ ‌ دېر یې درمانده شو په پښتنې په اخاړه". "ق" چاپ: "خو یې تند رسته دا زموږ بنا یسته ‌ ‌ زه یې درمانده یم په پښتنې په اخاړه".

(5) د "پ پ" چاپ: "هرچا چې ژوندون کې خپل پښتنې سر وژاړه". د "پ" لومړی نسخه: "هرچا چې په داژوند خپسر وژاړه".
"ق" چاپ: "هرچا چې په ژوندون کې خپسر وژاړه". "ق، ک" چاپ: "هرچا چې په ژوندون کې ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړی نسخه: "هرچا چې په داژوند خپل ځپل سر وژاړه".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "هرچا چې په ژوندون خپل سر وژاړه".

وينم واره تلوني هېڅوك نه دي پاتي شوني — يون دي په دالارې هم دځوان هم د زاړه

زلفې دد لداره(۱) دي چې هرڅوك يې طلبگار دي — لوى دي كه هلك دي كه ځوان(۲) دي كه واړه

سخ دهغه چا دي چې په درگې يې قبول شي — زار دهغه چا چې يې له دره وشاړه(۳)

ما بيانع الرحمان غوندې جواب كړو رته سلو(٤)

۱۹۷ — خداى خبر چې كوم يو هغه تركې وېلاړه(۵) — ۲۲۱۱

خو به وران شي ددنيا بازاره ناره — هر نفس د بلتانه په تاخت لتاړه(۶)

لا غوټې په باغ سترگې سپرې نه وې — باد خزان يې د زړه مېنه كړه وېجاړه(۷)

هسې باد پرې دفناله لو ريه والوت — د لاله خوله(۸) يې پرېبسته لناړه(۹)

څه بزرگې به يې دبازو دهماى وي — زباني ذكر كه سل رنگ كا خاره(۱۰)

كه زر سل كالد يې تبر شي په اوبو كې(۱۱) — په نرمه به نرمه نه شي وچه تراره

---

(۱) "ق،ك" چاپ : "زلفې مې ديار دي" راغلى دى.

(۲) د "خ" په لومړي نسخه كې "پيېران" راغلى دى.

(۳) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته ، په نورو قلمي نسخو كې يې دوهم مصرى داسې ده : "زار دهغه چا دي چې له دره يې شاړه".

(٤) "ق،ك" چاپ : "مارحمان خوندې به سلو چې سلام ورته كولو".
په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ ، "ق" چاپ او مصوره نسخه كې د"جواب" پر ځاى "سلام" او د"خ" په دوهم نسخه كې "لبيك" راغلى دى. او د "خ" په لومړي نسخه كې دا مصرى داسې ده : "ما غوندې رحمان غوندې زارى وكړه ورته سلو".

(۵) په مقابله شوو كتابونو او قلمي نسخو كې "ولاړه" راغلى دى ، خو "دعزم دپه نظر كې نيولو او نيت" په معنى د"وېلاړه" په شكل سم دى چې داهمون د نا غلى "دوست" په قول يكي راغى.

(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په دوهم نسخه كې نشته . ددې بيت لومړي مصرى په "پ" چاپ كې داسې ده : "خود به وران شي ددنيا بازاره تاړه".
په دوهم مصرى كې په "پ" چاپ او "ق،ك" چاپ كې د "نفس" پر ځاى "ساعت" راغلى دى . لومړي مصرى يې په قلمي نسخو كې داسې ده : "خوبه وران شي ددنيا بازار لتاړه".
او د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلى ده : "خوبه وران شي ددنيا بازار تاړه".

(۷) دا بيت د "پ" په لومړي نسخه كې داسې راغلى دى : "هغې غنچې لا په باغ سترگې سپرې نه وي بد خزان يې د زړه مېنه كړه وېجاړه".
"ق،ك" چاپ : "لا غنچو په باغ كې سترگې سپرې نه وي چې خزان يې د زړه مېنه كړه وېجاړه".
د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهم نسخه كې داسې راغلى دى : "هغو غنچو لا په باغ سترگې سپرې نه وي بدخزان يې د زړه مېنه كړه وېجاړه".

(۸) په "پ" چاپ كې "قوله" راغلى دى.

(۹) د "پ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو كې "لهناړه" راغلى دى.

(۱۰) دا بيت په قلمي نسخو كې داسې راغلى دى : "څه بزرگې به يې دبازو دهماى نه شي سر زباني ذكر كه سل رنگه خاره".
د "ق،ك" چاپ كې داسې راغلى دى : "څه بزرگې به يې دباز او هماى وي سر زباني ذكر كه سل رنگ كړه خاره".

(۱۱) "پ" چاپ : "كه سل زر كاله پرې تېر شي په اوبو كې" او د "خ" لومړي نسخه كې "كه يې سل كالونه تېر شي په اوبو كې".

تر داهسې عمره نه عمر بهتر دی ... هر چې حال يې زنکدن شي عمر واړه (۱)

۱۹۸ ... ۲۲۱۸

ترخلاصي څنې بندي سنه يې رحمانه (۲)

که د شها (۳) د زلفو خيل دې شي په غاره

چې غرقاب شي تر و مژګان په يم د زړه ... نو خراب شي خانمان په نم د زړه (۴)

عبث واې غم د زړه و بوالهوس ته ... خه پوهيږي هلکان په غم د زړه

په بل مخ باندې سبوا د يار له مخه ... ما ترلي دي چشمان محکم د زړه

چې يې عرش او کرسي لاندې تر قدم دي ... بالاتر دی هسې شان قدم د زړه (۵)

د خليل ترکعبې د کعبه ده لوييه (۶) ... که اباد کا خوك ويران حرم د زړه

که نو خلق قدمونه دي په څمکه ... ما دی ايښی په آسمان قدم د زړه

د امکان چې د آسمان څمکې تر ميان دی ... يو خلوت دی د امکان سلم (۷) د زړه

نه ملهم د زړه له چا غوارم بې خدايه (۸) ... چې کړی نه شي طبيبان ملهم د زړه

۱۹۹ ... ۲۲۲۷

صورتې همدمان ډېر دي په جهان کې

ولې نه مومي رحمان همدم (۹) د زړه

ساقي پور ته شه د ميو جام تيار کړه ... عمر هيڅ معطلي نه لري تلوار کړه (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "ترو دهسې عمر نه عمر بهتر دی هر چې حال په تنګدستئ شي عمر واړه".

(۲) دا مسرۍ په قولو دا رد چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "تر و له خلاصه بندي سنه يې ای رحمانه" ؛ خو په "پ پ" چاپ کې د "اې" په ځای "نه" راغلې دی. د "خ" په لومړي نسخه کې "ترخلاصې نه بندي سنه يې ای رحمانه".

(۳) په چاپي ديوانونو کې "يار" راغلې دی.

(۴) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې دا بيت داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژګان په يم د زړه نو خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د پېښور په چاپي ديوانونو او "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژګان په نم د زړه نو خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د "خ" په لومړي نسخه کې : "چې غرقاب شي تو مژګانو نم د زړه نو خراب شي خان ومان په يم د زړه" راغلی دی.

(۵) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې يې عرش او کرسي لاندې تر سيوری بالا دی هسې شان حرم د زړه".

(۶) د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوييه" پر ځای "بوييه" راغلی دی.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.

(۸) په چاپي ديوانونو کې "بې ربه" راغلی دی.

(۹) د "پ" په لومړي نسخه کې "ملهم" راغلی دی.

(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی، ددې بيت په دوهمه مسرۍ کې د "نه لري" پر ځای په "پ" چاپ کې "نه کاندي" او په "پ پ" چاپ کې "نه کوي" راغلی دی.

هر دم تيغ داستا زما په گلوگرځي[1] — هر نفس د خپل نفس له تيغه ځار کړه

تر خودي چهور ته بله بلا نشته — خادمي د بېخودانو په دربار کړه

دا پنځه ورځې ژوندون چې غنيمت دي — شکرانه په دا نعمت د کردګار کړه[2]

که غم خوار غواړې په غم او په اندوه کې — سپېسنه ډکه د شرابو اختيار کړه[3]

څو دې دوه سترګې غړيږي په جهان کې — ننداره په هر ساعت د خپل نګار کړه

هغه څوک دي چې تهمت پرې وايه نه شي — غوږ په هېڅ باندې مه باسه خپل کار کړه

بې وفايي د دې دهر ياران واړه — چې دې پس له مرګه يار شي هغه يار کړه

مدعي چې په زړه ورشي هغه وايي[4] — کوش او هوش د محبانو په ګفتار کړه

ځمان[ ]والي د دنيا چارې فاني دي

البته په دا خبره اعتبار کړه

۲۰۰ — ۲۲۳۷

چې مې مينه خدای په تا باندې پيدا کړه — ترکه ما په هغه ورځ[5] خپله رضا کړه

اوس دستا رضا جفا کړې که وفا کړې — ما دستا جفا قبوله په وفا کړه

ګل په لعلو په ګوهر کله څوک پېرې — بې له ما چې تا خندا کړه ما ژړا کړه

بې له ما چې داستا غم په هوس پېرم — کوم وګړي په هوس د غم سودا کړه[6]

دوه ياران به دا رنګ نه وي چا ليدلي — چې يوه ورته سلګۍ کړه بل دعا کړه

ما ودرست جهان تږشا و تا ته مخ کړ — تا ودرست جهان ته مخ او ما ته شا کړه[7]

---

(۱) دا مسرې په "ب" او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "هردم تيغ دستا زما په گلوگرځي".
په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "زما ستا په ګلو ګرځي هر دم تيغ دې"

(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۳) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۴) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ: "مدعي چې په خوله ورشي هغه وايي".

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په هغه دم" راغلي دي.

(۶) دا بيت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

ډېر هندکي په جهان گرزي دچا یاد دي
عشق عالي پایه د هیرا و درانجا کړه

هم په دا يې ترجمه وو (۱) نام بلند شو
چې قبوله عندلیب د گل جفا کړه

ناآشنا د بېلتانه له غمه خه ز ده
خدای د غه خواري په بخره دآشنا کړه

عاشقان د یار ترسپیو هم زارېږي
گمنه ما د رقیبانو څه پروا کړه

۲۰۱
زه زمان چې ستا دحسن ثناخوان شوم (۲)
ستا له رویه درست جهان زما ثنا کړه
۲۲٤۸

باره وتره هاله کښت و زراعت کړه (۳)
تقوی دارشه هله طمع دجنت کړه

عاقلان په وړاندې ځي په ورستو گوري
په دنیا کې سرانجام د آخرت کړه

سم دلاسه کارهر گوره ډېر مشکل دی (٤)
خولا نه يې غریب زېرمه د غربت کړه

چې نور خلق ملامت در باندې وايي
لا پخوا ترخلقو خپل ځان ملامت کړه

چې عقبی ته د دنیا په اجر مومې
خو هم دا عمارت هلته عمارت کړه

خوبه گورې د قیامت ورځ او شپو ته
خو هم دا جهان په ځان باندې قیام متي کړه (۵)

چې نېکي بدي په تله کې تلل شي (٦)
خود په خپله تله واخله عدالت کړه

که لښکر د حرص هوا در باندې زور شي (۷)
سر د ننه په قلعه د قناعت کړه

دا به نه شي چې ستا ښه او د حق خوې
که حق غواړې ته هم خو په حقیقت کړه

---

(۱) په قلمي نسخو کی "ترهمايي" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کی "سم" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "باره تو وجار باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "باره وجار باسه هله کاں دزراعت کړه".
د "پ" لومړی نسخه : "باره تر وجار باسه هاله زراعت کړه".
(٤) مصوره نسخه : "سم له لاسه چارې نه شي مرد هاله يې".
(۵) دا بیتا په مصوره نسخه کی نشته.
(٦) د "پ" لومړی نسخه ، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "چې دې نېك و بد په تله کی تلل شي".
(۷) قلمي نسخی : "که لښکري د حرص و ر باندی زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی ګوره کوم دی — څو دې توان شي د جمله زړونو خدمت کړه

وړاندې هم واړه ستا په څېر سړي وو — ته هم پاڅه د هغو په څېر همت کړه (۱)

د دنیا چارې هم واړه فاني دي — باري پوره ته شه یو بل رنګه حکمت کړه (۲)

په طبیب (۳) د عاشقانو دارو نه شي — درومه بل خوا ته دارو د خپل جمت کړه

خوږې حق موندلی نه دی مه جاړو ځه (۴) — په دامن ستر دا (۵) جهان واړه لت پت کړه

ای رحمانه اول ته نصیحت واخله
د غه پسه بیا و بل ته نصیحت کړه

۲۰۲ — ۲۲۶۳

هسې یم د یاره ستا په غم تازه — لکه وي هر ګیاه په نم تازه (۶)

سترګې وخوړم کړې کرم له نمه وچې — کړمې کېږي په ژړا صنم تازه

زه به څه کړم د چارې نې له یاره — هر سړي په خپله ساه په دم تازه

د یار نوی نوی غم زیږوي وصل — رغوي سوي پرهر ملهم تازه (۷)

کړ دې زړه له غمه وچوي د ګلې مشه — کاتبان کا په چول قلم تازه

شایسته یاران رحمانه کلونه دي
بې لتانه کړه اکثر مړاوي کم تازه

۲۰۳ — ۲۲۶۹

نه یم خوښ د سرو ګلونو په سایانه — خوښ یم ستا د مخ په اور باندې جلیا زه (۸)

په اور سوي بهر وران دي څه حکمت دی — سوي ستا د مخ په اور یمه بسیانه

---

(۱) د "پ" چاپي دیوان کې د "همت" پر ځای "خدمت" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) په "پ" چاپ کې "طبیعت" او مصوره نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړي نسخه کې "مه دنا زړه" او د "پ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "بې غم مه شه" راغلی دی.
(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په دامن شه"، د "پ" په لومړي نسخه کې "په دا زړه" او د "خ" دوهمه نسخه کې "مردانه شه" راغلی دی.
(۶) دا غزل د "خ" په قلمي نسخو کې نشته او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې زه یم یاره ستا په غم تازه".
(۷) قلمي نسخې: "راستوي یو نوی غم زیږي د وصل رغوي د زړه پرهر ملهم تازه".
(۸) د "پ" نسخه او "خ" دوهمه نسخه: "خوښ یم ستا د مخ د نمر وته جلیا زه". د "خ" په لومړي نسخه کې "و مخ د تور او" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپل دې — که دې موم په دروغ که په رښتیا زه

نن راغلي په جهان یو که دیدن کړې — نه به ته په جهان راشې نه به بیا زه

دا او بدې وعدې چې ته کوې صنمه[1] — کاشکي بیا مومم فرصت په دا دنیا زه

چې له ډېرې حیانه ګورې وچا ته — غوښ کړم غوښ کړمه دې ستا ډېرې حیا زه[2]

چې له غمه له اندوهه دې مړ نه یم — سنګ آهن یم آدم نه یمه ګویا زه[3]

که جوړه تلې شوك وقبر وته درېغه[4] — ژاړم دا چې یا به ته نه یې او یا زه

همېشه د خپلو وښکولو سېلابه — سرګردان یم تر فلکه تر آسیا زه

که شوك قیاس زما د ډېرو وښکو کا — هسې ګرځم لکه خس پاس په دریا زه[5]

۲۰۴

زه رحمان د یار ثنا کولی نه شم

کاشکي دا چې په جهان نري ګویا زه[6]

۲۲۸۰

---

(۱) د "پ" نسخې او د "خ" لومړی نسخه : " دا او ږدې وعدې چې ته کوې منم یې ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " دا اوږدې اوږدې وعدې چې کړې صنمه ".

(۲) د "پ" لومړی نسخه : " چې له ډېرې حیا نه ګورې وما ته غوښ کړم غوښ ستا دې ډېرې حیا زه ".
د "خ" لومړی نسخه : "غوښ کړم وګوره داستا ډېرې حیا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " غوښ کړم غوښ کړم دغه ستا ډېرې حیا زه ".

(۳) دا بیت په " ق ، ک " چاپ کې نشته ، لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " چې له غمه له اندوهه دې ونه مړم ".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې له غمه دې مړ نه یم ژوندی پایم ".

(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، د "پ پ" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " که جوړه شوك تللی وقبر ته درېغه ".
"پ" چاپ : " که جوړه تللی شوك وقبر وته درېغه ".
"ق ، ک" چاپ : " که شوك قبر ته جوړه ورتللی درېغه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که جوړه تللای شوك وقبر وته درېغه ".
مصور نسخه : " که جوړ تلی شوك وقبر وته درېغه ".

(۵) په قلمي نسخو کې " په دریا زه " راغلی دی.
د "خ" دوهمه نسخه : په لوی دریا زه ".

(٦) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ : " کاشکې نه وای په جهان کې شه ګویا زه ".
" ق " چاپ : " کاشکي په دا جهان نه وای ګویا زه ".
د "ب" لومړی نسخه : "کاشکې مړ وې په جهان کې شه ګویا زه ".
د "خ" لومړی نسخه : " چې رحمان د یار ثنا کولای نه شم کشکې مړ وای په دنیا کې لوز ګویا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : کشکې نه وای په جهان کې خو پیدا زه ".

اې زما د زړه آرامه راشه راشه — سرو قده ګل اندامه راشه راشه
چې همه واړه خوبان دې مقتدیان دې (۱) — د همه واړو امامه راشه راشه
بې تا نشته هیڅ حرمت (۲) د عاشقانو — د مشتاقو احترامه راشه راشه
خدای زده بیا به هسې وخت وې که به نه وي — زه وبرېږم له ایامه راشه راشه (۳)
نن هنګام دی که جفا کړې که وفا کړې (۴) — چارې نه شي بې هنګامه راشه راشه
دا جهان د مسافرو یو رباط دی — تله دي تله دي له دې ګرامه راشه راشه
پري رویه، سنبل مویه، ملک خویه — عنبر بویه لاله فامه راشه راشه (۵)

شپه لا پرېږده بې تا ورځ را باندې شپه شوه (۶)
د رحمان ماه تمامه راشه راشه

۲۰۵ — ۲۲۸۸

په دوران مې (۷) هسې رنګ دلبر پیدا شه — ګویا بل دلمر د پاسه لمر پیدا شه
یا طالع د زماني یا بخت زما دی — چې دا هسې رنګ شیرین بشر پیدا شه
چې قاصد د ورک یوسف زیری پرې وکا (۸) — د یعقوب دسترګو بیا نظر پیدا شه
عشق دې دا که یو فساد دی نه پوهېږم — په جهان کې چې دا شور و شر پیدا شه
د رېږه نخل د عشق مه وي زرغون شوي (۹) — چې له شاخ یې د غم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "چې همه خوبان دې واړه مقتد یان دی"
لومړی قلمي نسخې : "چې دا نور خوبان دې واړه مقتد یان دی".
(۲) د "خ" په لومړی نسخه کې د "حرمت" پر ځای "حاجت" راغلی دی
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "خ" په لومړی نسخه کې د "نن" پر ځای "دا" راغلی دی.
(۵) قلمي نسخې : "پري رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه راشه راشه".
(۶) دا مسرې په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده : "شپه لا پرېږده رونا ورځ را باندې شپه شوه".
د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۷) په "ق، ک" چاپ کې د "مې" پر ځای "کښې" راغلی دی.
(۸) د "پ" له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "وکا" پر ځای "وکړ" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه کې د "زرغون شوي" پر ځای "پیدا شوي" راغلی دی.

ملائيك د عشق له غمه خبر دي(۱) — خو هم مالره دا سخت سفر پيدا شه

يو د تركو بې نيازي بل عاشقي شوه(۲) — په پرهر باندې مې بل پرهر پيدا شه

د نا اهل زوى پلار به څه ښادي كا — چې له پښته يې لئيم(۳) پسر پيدا شه

بيا به روغ د عاشقۍ له رنځه نه شي — په هر تن كې چې د غم(۴) اثر پيدا شه

چې هنر عيب كوي ، عيب هنر كا(۵)

۲۰۶ — د زمان په دور دا هنر پيدا شه — ۲۲۹۸

چې نصيب يې(۶) سينه چاكه زړه افګار شه — جرس ځكه په فرياد او په چغار شه

چې ندا د عاشقۍ په عاشق وشوه — د غفلت له خوبه پاڅېده بېدار شه

عبادت د رياكار څه په كار نه دي(۷) — لكه غوك هسې(۸) په بحر كې مردار شه

د جاهل زهد په زهد حساب نه دي(۹) — لكه مال په خمر خرڅ د خمر خوار شه(۱۰)

مشقت د نادانانو واړه پوچ دي — لكه بې بارانه ابر تش غبار شه

علميت د بې عملو عالمانو — لكه ګنج(۱۱) د كتابونو په(۱۲) خره بار شه

چې يې كاندي و نا اهل و نا قابل ته — نصيحت د ناصحانو كوم(۱۳) په كار شه

---

(۱) دا مسرۍ په "ق ،ک" چاپ کې داسې راغلې ده : "ملائيك د عشق له زخمه خبر نه دي".

(۲) دا مسرۍ د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "يو د تركو عاشقي بل بې نيازي شوه" او د "ق ،ک" چاپ کې د "شوه" پر ځاى "ده" راغلی دی.

(۳) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده : "د نا اهلو مور و پلار به څه ښادي كه".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې د دوهمې مسرۍ د "پسر" پر ځاى "بشر" راغلی دی.

(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "دغه" راغلی دی.

(۵) په "ق ،ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده : "چې هنر په عيب کوي عيب په هنر کا".

(۶) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "يې" پر ځاى "مې" راغلی دی.

(۷) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې ده : "عبادت د رياكار هېڅ په كار نه دی". د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې ، د "پ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده : "عبادت د رياكارو په كار نه دی".

(۸) په "ق ،ک" چاپ کې "غونډې" راغلی دی.

(۹) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "د زاهد زهد په زهد حساب نه دی".

(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "لكه مال چې په خره خرڅ د خمر خوار شي".

(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "پنډ" راغلی دی.

(۱۲) په قلمي نسخو کې د "په" پر ځاى "د" راغلی دی.

(۱۳) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی ، په "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ ، مصوره نسخه ، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "كوم" پر ځاى "څه" راغلی دی.

۲۰۷ — ۲۳۰۶

د رحمان کلام په غوږ د چې هنر و
لکه دُر(۱) په لاس د طفل هسې خوار شه

پـه دنیا کې لـه دنیا گوښه کنار شه — سمندر غوندې په اور کې گلعذار شه
پس له مرگه که ژوند غواړې سرگیا کړه(۲) — په پرېکړي سر بیا نوی مرغزار شه
دا ترخې اوبه به څه کوې د بحر — خود بخپله د گوهر په څېر آبدار شه
بې له خدایه نور د هېچا منت مه کړه(۳) — په وچ کاڼي باندې ونه د کوهسار شه
که دوني په څېر گل او مېوه غواړې — ځان په لمر کړه سایه بان د هر خاکسار شه(٤)
دست په دست که د خپل کار په درستولي — لا تر ځان وړومبی ولاړ د بل په کار شه(۵)
که دې ویره شي لـه خپلې درماندگۍ — د درماندو دستگیري کړه خبردار شه
که هوا دې د جنت په خاطر گرځي — خاک نشین په آستانه د هغه یار شه
که په توره تاریکۍ کې رڼا غواړې — ننداره چې د یار د زلفو د رخسار شه
که په کار دې د سر وشوند و شیریني وي — د خپل ځان په وینو سور لکه انار شه
که راضي یې چې دې باغ شي د زړه سبز(٦) — په ژړا لکه باران د نوبهار شه(۷)

۲۰۸ — ۲۳۱۸

د رحمان په عاشقۍ کې ستړی وشوې(۸)
چې خوک والي عاشق روند دی هغه خوار شه

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "گل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "تـه سرپرې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ پ" چاپ: "بې له خدایه د هېچا منت بار مه شه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "ځان کړه ځمکه سایه بان د هر خاکسار شه".
(۵) چاپي دیوانونه: "لا پخوا تر ځان ړومبی د بل په کار شه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "لا تر ځان ړومبی روان د بل په کار شه".
(٦) د "پ پ" چاپ: "که دې زړه وي چې دې باغ د زړه سبز شي".
(۷) د "پ" په نسخه کې: "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه / چې وراس مې د حبشو تور لښکر شه
هر طرف مې د دعاشقي گوزار کړه / ولې یو هم هسې نه و چې کارگر شه
وهر لورته چې غوږ باسمه غوغا ده / یا ناري د بېلتانه دي یا محشر شه
واعظان خو وعظ کاندي بارېخه کا / چې د عشق په لیونیو یې گذر شه (۱)
چې پدر غوندې یې ما ته نصیحت کړ (۲) / په د بدن دستا هغه زما پسر شه
ستا په در کې چې پراته دي نیکبختان دي / چې دستا له دره ووت در په در شه (۳)

د عشق زخم به څوك خه گڼي رحمانه (۴)
چې گنهون یې په پرهار باندې پرهر شه

۲۰۹ ۲۳۲۵

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم دا څه پېر شه / چې دلدار مې د اغیار په شکل وځېر شه
زمانه مې د رقیب له لاسه وژني / چې مې سپي گانه هغه را باندې شېر شه (۵)
د هجران غمونو هسې په عذاب کړم / هغه غم (۶) چې مې لېن گانه اوس د بر شه
چې په تیغ مې لوې کړې سزا مې داده / سنه چې غوږ مې زړه د ترکو په شمشېر شه
تېر ساعت به د هیڅ په لاس کښېنوزي / اوس به څه وایم وچا وته چې تېر شه (۷)
چې مې نوش د هجران پیاله کړه تلخه / د وصال لذت مې تول زهر گنډېر شه (۸)

---

(۱) دا مسری په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "چې د عشق په لیونو باندې گذر شه"
(۲) دا مسری په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "چې پدر غوندې وما ته نصیحت کا".
(۳) دا بیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او په درې وارو چاپي دیوانونو کې راغلی دی.
(٤) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "د عشق زخم به دې څوك خه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی ده: "د عشق زخم به څوك وگڼي رحمانه".
(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نه گانه هغه را باندې تېر شه".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې مې سپي گانه را ته شېر شه".
(٦) په "پ" چاپ کې د "غم" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "هغه عیب چې به مالن گانه اوس د بر شه".
(۷) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "اوس به حال وچا ته څه وایم چې تېر شه".
(۸) دا بیت د "پ" په لومړي او دوهمه نسخه کې، او هم د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دویمه مسری داسې ده:
"د وصال لذت مې هسې زنگ گنډېر شه". په "پ" چاپ کې مسری داسې ده: "د وصال د دولت مې کل زهر وگنډېر شه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "د وصال لذت مې کل وا ړه گنډېر شه".

۲۱۰ — ۲۳۳۲

چې یې نه په وفا یاد نه په جفا وي
سکه رحمان دغه یار له دله هېر شه (۱)

پاخه یو ځله سېراب د عشق په جام شه — په ساغر د ماه و مهر مې آشام شه
لا اوله بندګي بیا ازادي ده — که مقصود د آزادۍ لرې غلام شه
د صیاد له وحشتونو خېسر خلاص کړه (۲) — لکه مرغ خانګي پخپله رام شه
ژوندی ځان په ځمکه ښخ کړه لکه تخم — که لوېږې غواړې د خاورو په مقام شه
درست جهان د کمینه په خوی وخوره — لکه ځمکه هسې لاندې تر اقدام شه
په نیستۍ کې د هستۍ مرتبه ګوره — ننداره چې په وېرانۍ کې د خپل بام شه
و دښمن وته پخپله عیب مه وایه (۳) — ځان پخوا تر مرګه و وژنه مدام شه
په مستانو کې د عقل شبستن خل دی — که په نورو خلقو خاص یې دلته عام شه
اې رحمانه د بلبلو ژبه زده کړه (٤)
د غه پسه په صفت د ګل اندام شه

۲۱۱ — ۲۳٤۱

د دنیا د سود د پاره غمګین مه شه — غم د دین و د ایمان کړه بې دین مه شه
هر ګره ګره کشای لري کم بخته — نا امید له خدایه غوټه جبین مه شه
د بې رخفته دي دا رنده چې دانه چین شي — خوړې آب و دانه شته دانه چین مه شه

---

(۱) د "پا پا" چاپ : "جو به رحمان دغې یار له دله هېر شه".
د پېښور "ق، ک" چاپ : "رحمان ځکه دغه یار له دله هېر شه".
د "خ" لومړی نسخه : "سکه رحمان دغه یار له دره هېر شه".
د "پ" دوهمه نسخه : "سکه د رحمان دغه یار دله دله هېر شه".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې یې نه په جفا یاد نه په وفا وي سکه رحمان دغه یار له دله هېر شه".
(۲) "ق، ک" چاپ : "لا اوله د صیاد که ځان خلاص غواړې".
مصوره نسخه : "د وصال له وحشتونو خپل سر خلاص کړه".
(۳) چاپي دیوانونه : "و دښمن وته خپل حال پخپله وایه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړی نسخه : "او دښمن ته عیب خپل پخپله وایې".
(٤) قلمي نسخې : "اې رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړی نسخه : "اې رحمانه د بلبل لفظ زده کړه ګوره".

هر مرغه چې د بل غوښې خوري مردار دی | ځان حلال کړه لکه زاڼې شاهین مه شه
د ذرې په څېر آفتاب په طلب خپل کړه[1] | لکه تیره هسې پروت په زمین مه شه
کار په تش لستوڼي نه کیږي بې لاسه | لاس په ن یره کړه بې لاسه آستین مه شه[2]
عاشقي او خودبیني دي سره لري | که مطلب دې عاشقي ده خودبین مه شه
په خپل کور کې دې سفر دی که پوهیږې | مسافر د هندوستان او د چین مه شه
خپل تابوت در ته ولاړ زین کړی آس دی | ته په زیر مه د بل آس وزین مه شه

۲۱۲

چې تقوی دیانت نه لري تمامه

د دې هسې همنشین، همنشین مه شه[3]

۲۳۵۱

په امید د ګانده وړځ زیږ ور مه شه[4] | نقد نسیه ځبله بیل کړه او تر مه شه
په امید امیدې خلق نا امید کړل | د فلك له رهزنۍ بې خبر مه شه
د دنیا بادشاهان خواست کړي له فقیره[5] | ته بادشاه د هسې ملك شه خواستګر مه شه
د همای په څېر طمع کړه وچ هډوکي | لکه مچ طالب د شهدو شکر مه شه
ځان صدف غوندې وخاوروته کړه ژر مه | لکه ځګ هسې د بحر په سر مه شه
د بیر عزیزي موم دلان تر سنګ دلانو | ته یو ښا خلی شه[6] داو سنکو ګوهر مه شه
حیوانات هم په تسبیح د خدای مشغول دي | ته انسان یې تر حیوانه بتر مه شه
نفس شیطان سره وکفر ته وباسي | رحم فهم په ځان وکړه کافر مه شه[7]

---

(۱) "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "خپل کړه" پر ځای "ګرزیږ" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لاس په توره کړه بې لاسه آستین مه شه".
مصوره نسخه: "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستین مه شه".
(۳) چاپي دیوانونه او مصوره نسخه: "د دې هسې هم نشینو نشین مه شه".
(٤) چاپي دیوانونه: "په امید د آینده و زیږ ور مه شه".
(۵) قلمي نسخې: "د دنیا پادشاهان خواست کا له فقراو ته پادشاه د هسې ملك بې خواستګر مه شه".
د "خ" په بهرې نسخه کې د "فقراو" پر ځای "قصر ونو" راغلی دی.
(۶) قلمي نسخې: "یو څو تیلی شه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یو څو ښا خلی شه" راغلی دی.
(۷) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

تېر زمانه وي عاشقان د يار په عيب — ته تېر روند ده غريان په هنر مه شه

دغه ځای د بېدلانو دی ملاح نسه

٢١٣ — ٢٣٦١

د دلبرو په کوڅه دلاور مه شه

چې له سترګو مې خوناب د زړه عيان شه (١) — له نظره مې هر سنګ در و مرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د يار له غمه — بيا په اجر د هغې ژړا خندان شه (٢)

کمينی له جمله آفتو خلاص کړم (٣) — لکه خاورې د دښمنو په چشمان شه

د غضي زهر يې شهد شول په صبر (٤) — د خليل په خبر آتش پرې ګلستان شه

عشق يو دا دی په عاشق له خپله خدايه — هسې نه چې وهرچا وته عيان شه (٥)

چې د يار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو — خپل خلوت مې خراسان و هندوستان شه

د رنځور علاج تا رخه تا رخه داروي — دغه درد دی چې هم درد و هم درمان شه

چې د استاد خولو بوی وربانده راغی — د عطار په مخ داوښکو رود روان شه

علامت د استغنا به يې څرګند وي — هغه څوک چې تېر تر ځان و تر جهان شه

د ګرېوان په چاک کول يې څه لا رغو وي (٦) — چې ځيګر يې زما هم چاک تر ګرېوان شه

عشق د يار په زانه وچولي ولجه دی — خو چې وچولي يې غوټه کړم تاوان شه (٧)

نادانان به د دنيا غمونه کاندي — مړ هغه دی چې په زېر مړ د خپل ځان شه

---

(١) په "ق" چاپ کې "روان شه" راغلی دی.

(٢) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.

(٣) "ق، ک" چاپ کې لومړی مصرع داسې ده: "کمينه له جمله آفتو خلاص کړم".

(٤) "ق" چاپ: "د غضې زهر يې شو بدل په صلح".

د "خ" دوهمه نسخه: "د عيسی زهر يې شهد شو په صبر".

(٥) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

(٦) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

په "ق، ک" چاپ او "پ" په لومړۍ نسخه کې د "لارغه" پر ځای "پروا" راغلی دی.

(٧) دا بيت د "خ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه نقل شو.

نشانه د نادانۍ به نوره څه وي — چې سړی په خپل ګوزار(1) بانديې پښېمان شه

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه

بت که جوړ شه د سرو زرو نه انسان شه

۲۱۴ — ۲۳۷۵

که په عقل پسې لاړم په کار نه شه — که له بخته مې یاري غوښته یار نه شه

غړونه غړونه خوب په ځانځلي او بوتښتي(2) — یار په سیند زما داوښکو بیدار نه شه

معلومېږي زه کم بخت د درست جهان یم — چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندي او رقیب ستایي طالع ګوره — چې سړی ورته د سپي په مقدار نه شه(3)

کډې سل ځله اقرار راسره وکړ(4) — دا زمانا قرار زړه په قرار نه شه

دېر غمونه دې چې ې وخورم بې څپلـه(5) — په دنیا کې مې بل هېڅوک غمخوار نه شه

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل(6) — هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شه

سهل کار دی که رحمانه په زړه آزار شوم

چې خاطر د هغې مستې آزار نه شه

۲۱۵ — ۲۳۸۳

هر ساعت که څه ګوزران دی بې مخلصه — هزار بار ارمان ارمان دی بې مخلصه(7)

که څوک وايي چې له ځانه شېرین نشته — ولې ما ته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مړ مړ د شپې سوځم — تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل کله بهار ګله خزان وي — په ما ګل واره خزان دی بې مخلصه

---

(1) په "ب" چاپ، "ق" چاپ، د "ب" لومړی نسخه او د "خ" په نسخو کې "ګزار" او په "ق، ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.

(2) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "غړونه غړونه خوب په یو ځاځکي اوبه شي".

(3) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(4) د "خ" دوهمه نسخه: "که سل ځله دا اقرار راسره وکړي".

(5) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې لومړی مسری داسې ده: "بې غمونه چې بې وخوړه څپله".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې بې وخوړ یو دبله".

(6) قلمي نسخې: "که مې سل نصیحتونه ورته وکړه".

(7) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

کــه شبنم همیش د نور را باندې ورې   په ماکانې د آسمان دی بې مخلصه

پېړ غمونه د هجران را باندې تېر دي   اوس یو دم را باندې ګران دی بې مخلصه

د آشنا د مینې اور وما ته ګل دی   ګل دا اور په دود سوزان دی بې مخلصه

په وصال کې مې نه مرګ لیده نه تبه   اوس مې مرګ په هر زمان دی بې مخلصه

زه حیران د هغو خلقو په روزګار یم   چې ژوندون ورته آسان دی بې مخلصه

۲۱۶

د رحمان د زړه دمه په هېڅ نه شي
مسافر غوندې حیران دی بې مخلصه

۲۳۹۳

چې ښکاره شو راته راز د یار له پطه[1][2]   پرېشان شوم په زړه حیران له دې نمطه[3]

څوک به خر د وفا طمع کاله ښکلیو   چې د طمع لفظ خالي دی له نقطه

په کشتۍ د عاشقۍ به پل کښېږدم   که شم داخل خارج د غم له شطه

پرې کړه سر چې شي منصور وهر اشیاته   تېره والې د قلم راځي له قطه

بیابه څوګزونه محبوبه په منګل وړي   هسې راخله لکه تکه سپینه بطه

د یار غم به دې هاله په زړه مېشته شي   که دې غیر غموته شي له دله حطه

نن کاغذ راته ګیار د یار راوړی   ګوره څه به شي معلوم له دغه خطه

۲۱۷

چې مې قد د یار دراز او نه کوتاه دی
د رحمان والخسته په لاس ځکه اوسطه

۲۴۰۱

دهغو چې په هجران شي سینه داغه   نور یې څه دی له ارامه له فراغه[4]

دغه ځای دی د بلبلو د تو تیانو   د چمن له ګلو بېرته او سه زاغه

---

(۱) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۲) دیار له پطه = د یار له پته، د قافیې د سمون په غرض یې "پت" په "پط" لیکلی دی.
(۳) نمط = نمت = دا یې هم د قافیې د سمون په غرض په "ط" لیکلی دی.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

په شمام يې سرتن پايه معطر شوم | تن د ياران د زلفو بوی راغی له باغه
تر قيامته به مخمور يې خوده اوسم | که يو ګوټ راکا ساقي له دې اياغه
زه به ستا په درکې عمر واړه تېر کړم | د مجنون مې تل روزګار کېږه له راغه
ستا په نور به زه صورت ستي کړم
که يې وويم يو ځل جبين چراغه

٢١٨ — ٢٤٠٧

ما به ولې کړو فرياد او فغان دريغه | که آشنا وي راسره جا ودان دريغه [1]
له فراقه ځ د زړه په وينو ويځم | کاشکې نه وي مرګ بېلتون پټهان دريغه
فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي | چې آخر به باندې راشي خزان دريغه
زه حيران ورته ولاړ په سترګو وينم | چې دايم راځي درومي ياران دريغه
يو ذره مې په طاعت کې تېره نه کړه | ګران بها عمر مې لاړ رايګان دريغه
سرکښي کې تېر تر حده بېچاره يم
که قوت د طاعت راکې ورحمان دريغه

٢١٩ — ٢٤١٣

که يو ځل مې هغه يار ولېدی دريغه | سرفراز مې سرګردان ولېدی دريغه [2]
چې تمام جهان په عقل غلبيل کړمه | زړه مرېزه مې پيکان ولېدی دريغه
د وجود ګلزار يې درست سره اغزي شو | خارستان مې باغستان ولېدی دريغه
روغ صورت لکه بادشاه صحت يې تخت دی | ناست په تخت مې شاه جهان ولېدی دريغه
د تن ښهر يې خرابه خرابي شوه | بيا مې دا خراب ودان ولېدی دريغه
لکه زه چې له مخلوقه ګريزان يم | سګ مې هسې ګريزان ولېدی دريغه
دا سبق راته تعليم شکستګي کړه | چې روغ کاري مې شکستګان ولېدی دريغه

---

(١) دا غزل يوازې او يوازې د "پ پ" چاپي ديوان کې راغلی دی په نورو چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(٢) دا غزل د "پ پ" چاپي ديوان نه نقل شو.

سخت ساعت ځمکه آسمان راته یکسان کړه — فرق د ځمکې د آسمان ولیدی دریغه

و دې خپلې حیرانۍ وته حیران یم — چې حیران صورت شادان ولیدی دریغه

د قرآن او د حدیث په کتو خوښ شوی — بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی دریغه

چې زمانه رحمت پېغور کړي وما ته — ما هغه د ځان په شان ولیدی دریغه

خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي — ما دغه یاران خندان ولیدی دریغه

د آشنا زلفې مې ولیدې په لاس کې — بند په لاس د هندوستان ولیدی دریغه

صبح وشام مې ګدایي د یار د در کړې — په دا کار مې ځان مهمان ولیدی دریغه

درخانۍ او آدم خان په ارمان لاړل — لرې ما له زړه ارمان ولیدی دریغه

مخامخ مې ګفتګوی له یار سره کړې — د یار ما دغه احسان ولیدی دریغه

چې خطا دې واړه عفوه کړې رحمانه
یار مې هسې مهربان ولیدی دریغه

(٢٤٣٠) ٢٢٠

ته ناحق په ما کینه کړې کینه ناکه — په کینه به آئینه نه کړې ته پاکه[١]

څوک بې وجهې چاته توره تیره اخلي؟[٢] — خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه

چې خندایې د بلبل په آه سرد کړه — خدای د ګل ګریبان پاره کړ سینه چاکه

ځکه سپینې شوې اول د حباب سترګې — چې له بغضه په دریاب چوې تنهاکه[٣]

که تن ځمکه کړې زړه تخم باران اوښکې — لکه نخل سر به وکاږې له خاکه

---

(١) د "پ" نسخې : "په کینه به آئینه نه کړې ښیاکه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "په کینه به آئینه نه کړې خپل پاکه".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "په کینه به آئینه نه کړې خه پاکه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "په کینه به آئینه خه کړې پاکه".

(٢) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د امسرۍ داسې ده : "څوک بې وجهې چانه توره تیرې اخلي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "توره تیرې" راغلي دي او د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بې وجهې" پر ځای "ناحق" راغلی دی.

(٣) د امسرۍ په تمو لو چاپي دیوانونو کې په لاندې ډول راغلی ده : "چې له بغضه په دریاب کې چوی تنهاکه".

بالا دست به شي هاله په نور و ونو(۱) — که تعلیم د زبردستي واخلي(۲) له تاکه
بیا به نه مومي د ترکو واك و حکم — څو ونه وځي د جهان له جمله(۳) واکه
د هغه جهان خوندونه به هغه(٤) مومي — چې لاس وکاږي د دې جهان له څواکه(٥)
ته چې څغوري سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي د اهسې چیرې وي کا واکه(٦)
چې د اهسې بزرګ مېلمه وکور ته بیایي — اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه(٧)
په دویی کې به ونه شي تر توحیده — څو ضمیر دې خالي نه شي له اشراکه(٨)
د احمد واره حجاب دی چې لبه شي — نور دې حسن بالاتر دی تر افلاکه(٩)
په ظاهر لباس غلط د سړي مرشد — مېنځ یې ګوره له چغزي اوله متاکه(١٠)
اولیاء په جهان ځکه څرګند نه دي — چې پاك څوي خیسر(١١) نغاري له ناپاکه

٢٣١

هیڅ وفا یې له هیچا سره ونه کړه
تر و دانه په خرمانه(١٢) کالده افلاکه

٢٤٤٥

---

(١) د "پ" په دوهم نسخه کی "خلق" راغلی دی.
(٢) د "پ" په لومړی نسخې ________ کې "اخلی" راغلی دی.
(٣) په چاپی دیوانونو کی د "درست جهان له واکه" راغلی دی او د "پ" په لومړی نسخه کی "له جمله ځواکه" راغلی دی.
(٤) په چاپی دیوانونو کی "هاله" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهم نسخه کی دا مسری داسی ده: "چې ځان وباسي د دې جهان له شراکه".
(٦) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کی داسی ده: "عاشقي داهسې چیرې ده کا واکه".
او په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "عاشقي داهسې کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کی داسی ده: "اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه".
(٧) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی نشته.
لومړی مسری یې په چاپی دیوانونو کی داسی ده: "چې داهسې لوی مېلمه ته کور ته بیایي".
(٨) دا مسری په مصوره نسخه کی داسی ده: "څو د خپلسه خالی نه شی له اشراکه".
(٩) په چاپی دیوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړی نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کی "له ادراکه" راغلی دی.
(١٠) قلمی نسخې: "په ظاهر لباس غلط د دنیا مرشد — میان یې ګوره چې چغزی دی که متاکه".
د "پ" په دوهم نسخه کی یې لومړی مسری داسی ده: "په ظاهر صورت غلط د دنیا مرشد".
(١١) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهم نسخه کی "خیل سر"، او د "خ" په لومړی نسخه کی "خپل ځان" راغلی دی.
دوهم مسری یې په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "چې پاك روی ځ سر نغاړی له ناپاکه".
په "پ پ" چاپ کی داسی ده: "چې پاك روی پسند وس نغاړی له ناپاکه".
(١٢) په "پ" چاپ کی "مانه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یار واړه جفا کړه — صد چندان لکه جفا هومره وفا کړه[1]

لکه زه چې په خپل یار باندې مین یم — یو په سله هومره مینه یار په ما کړه

نه یې[2] وړې په احسان د مې نه په جور — مجنون ځکه په لیلی پسې ژړا کړه

د رست جهان د خوبرویانو نازبردار[3] دی — نه یوازې د غم نان[4] په ما او تا کړه

۲۲۲

خشکل نه گوري رحمان وهغه مخ ته[5]
چې فرښتې یې هم د حسن تماشا کړه[6]

۲٤٥۰

چې خېمه یې[7] د سیلاب په مخ شوه لکه — د حباب تماشا گوره تر دمکه

هیڅ وېسا نه ده په کار د یار په سیوري — که تري لاندې وې د اوسپنو کوډ یکه[8]

داد لاندې به جمع واړه چیت پیت شي — مگر سر وي چا وکښلی تر فلکه

چې په اصل خدای نسکور وي پیدا کړی — خوګ به څه خوري د دې دهر له سنا نکه[9]

چې دښمن یې وي له دوسته اې ولې[10] — د هغو احتیاط بویه له کومکه

ژاشه واچوه د نفس و خولې ته خاوري — خوري نه ده خوله د گور په خاورو ډکه

هرچې ډکه یې د گور په خاورو خوله شي — په هغو باندې حرام ده نوره څکه

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "ب" په نسخو کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.
(۳) په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "نان پروړ" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "یار" راغلی دی.
(۵) دا مسرۍ په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نه به گوري رحمان خشکل هغه مخ ته".
د پېښور په لوړو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نه به گوري رحمان خرنګ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خسبکله به نه گوري رحمان د هغه مخ ته".
(۶) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرشته یې هم د حسن تماشا کا".
(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.
(۸) چاپي دیوانونه: "لا تري لاندې وي د خولږ کوډ لکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که تر لاندې خولک د اوسپنو کړ یکه".
(۹) قلمي نسخې: "خولک به څه خوري د سپهر له سنا نکه".
په "ق" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دې پیدا کړی".
(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې دوست نمای وي اې ولې"

٢٢٣ — ٢٤٥٨

که نور څوك مبارك کړي کا و بله نوري
و ماخ ته د خپل یار وي مبارکه

ګیله وتره په پري سره کلکه(1) — دروتي طمع و مدکره له فلکه
هر سایل چې سوال د نان کا له آسمانه — ګویا غواړي په کچکول کې اوبن مکه(2)
له آسمانه چې څوك طمع د وفا کا — دغه طمع لې طاعون ګنه(3) بې شکه
له باران سره یې هسې بلې وورې — چې هر زخم یې بدتر وي(4) تر ټوپکه
که په چا یې شفقت او مرحمت شي — ظلم جور یې بدتر وي(5) تر . . .
مومېږه نه شي هېڅ سړي بې قناعته — که یې خونه وي په سیم و زر ډکه
بیا به نه مومې کمال بې یکمینه — که خیمه یې وي(6) په عرش د پاسه لکه
که جهان په نور عالم باندې فراخ دې — په تنګ چشم باندې تنګ شي تر څپکه(7)
د دې دهر په یارانو کې آب نشته — که یې غواړې ترسا و تر سمکه
تر څې(8) اوسېږې د عاشق آب و نمك دې — خدای دې نه کا څوك بې آب و بې نمکه

٢٢٤ — ٢٤٦٩

دا درازي اندېښنې مدکره ماخ
د دنیا چارې په تلد دي تر دمکه

که په هجر کې څوك ما پوښتي له حاله — حال خو دا دې چې ناتوان یم بې مجاله
زه دیان په دیدن ځکه شتابي کړم — چې د عمر بقا نه وینم تر کاله

---

(1) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(2) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ګویا خیر غواړي کچکول کې له اوزبکه".
(3) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګنم" راغلی دی.
(4) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ستیره وي" راغلی دی.
(5) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو او "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "بتروي" پرځای "تېروي" راغلی دی.
(6) په چاپي دیوانونو کې "دي وي" راغلی دی.
(7) په چاپي دیوانونو کې "ترچیشمکه" راغلی دی.
(8) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" لومړۍ نسخه کې "ترشې" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې "دېرې" راغلی دی.

... احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمال يې ځار نه شوم ‏ ‏ شرمنده يم د خوبانو تر جماله

ته وما ته نصيحت مه کړه ناصحه ‏ ‏ عشق بې نياز دی له ثوابه له وباله

بې د خپل آشنا د حسن له تعريفه ‏ ‏ هيڅ مې مه پوښته له نوره قيل و قاله

ما د عشق په درس کې نوره خه لوستي نه دي ‏ ‏ بې له زلفو بې له خطه بې له خاله

په دنيا په آخرت مې دې خدای نه کا ‏ ‏ بې نصيبه د مهرويانو له وصاله

۲۲۵ ‏ ‏ ۲۴۷۷

کړ يار سر په د بدن غواړي مرحاړو

د غم حکم رحمان کړی دی دلاله

څو تر ميانه ورانه نه کړې د تن پوله ‏ ‏ و به نه رسې تر خدايه تر رسوله

خدای و تا ته دين دنيا په غوږ کښېښو ‏ ‏ تا دنيا کړه په داد وار و کې قبوله

تر حرص په هورنه بله بلا نشته ‏ ‏ دا بلا دستا په خونه شوه نزوله

يو ساعت د خدای په ذکر مشغول نه شوې ‏ ‏ تمام عمر د خپل ځان په غم مشغوله

ځان په کوم دانش دانا بولې مجهوله ‏ ‏ چې باقي زندګاني په فاني پلورې

له خالقه رو ګردان شوې و مخلوق ته ‏ ‏ بيا وځان ته عاقل وايې نامعقوله

نصيحت لکه هلک دربانديې تريخ شو ‏ ‏ د دنيا په شيرينۍ پسې ملوله

۲۲۶ ‏ ‏ ۲۴۸۵

چې رحمان غونډې خورسند نه شې په نوکې

خلاص به نه شې په هيڅ رنګ د زړه له زوله

خبر نه يم چې يې راوستم له کومه ‏ ‏ بيا مې کومې خواته استوي چې درومه

لکه ړوند چې لاس د بل په اوږه کېږدي ‏ ‏ هيڅ ژوره لوړه نه وي ورمعلومه

خدای را پېښه نرۍ لار کړه نا بلدې ‏ ‏ لکه ورانه ما شوره چې وي[1] سرګومه

---

(۱) په قلمي نسخو کې د "چه وي" پر ځای "هسې" راغلې دی.

خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړي　　　بازې کبوتر د مارغه په ښکېر په لومه [1]

هسې کوډې عاشقي را باندې وکړې　　　چې سنګين خاطر مې نرم شو تر مومه

چې بې هيڅ له خدايه ترس او ويره نه شي　　　الغياث د دلبرانو له رسومه [2]

کله راکاندي شراب د لعلو لبو　　　کله جام د زهرو راکاندي چې شومه [3]

۲۲۷ — ۲۴۹۳

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې [4]

اې ناصحه اول سيال شه بيا يې مومه

اعتماد [5] به په دنيا کوې ترکومه　　　دا رفتار به پسې شا کوې ترکومه

خوبه يې له مرګه ګرزي سپينه ږيره　　　په روښانه ورځ به غلا کوې ترکومه

چې د دهر له يارانو وفا غواړې　　　صيادي به د عنقا کوې ترکومه

د پيرې به علاج په دانګ په لوړ نه شي [6]　　　دغه کار به په عصا کوې ترکومه

په غفلت به خدا اميد د مرحمت کړې　　　د ناسور د رنځ دوا کوې ترکومه [7]

۲۲۸ — ۲۵۹۹

ته چې پند وايې ناصحه و ناصح ته

شکايت به د قضا کوې ترکومه

شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه　　　ځان پرې خيل جليا کاشې يې خونه ويرانه [8]

مطرب په معني کې د دلبر د مينې بحر　　　شو صدف د سترګو واره پرې يې دردانه [9]

---

(۱) دا بيت د "پ" په نسخه کې داسې دی: "خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړه　　ولې کبسوتم د مرغه په ښکېر په لومه".
د "خ" په درېو دارو نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ولې کبوت د مرغه په ښکېر په لومه".

(۲) قلمي نسخې: "الغياث دی د دلبر وله رسومه".

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "کله جام د زهرو راکه چې يې شومه".

(٤) قلمي نسخې: "نه چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو　　اې ناصحه ترو که سيال يې بيا يې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "چې يې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو".

(۵) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.

(٦) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې ده: "د پيرۍ علاج په دانګ و په لوړ نه شي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د پيرۍ علاج په دانګ و په دول نه شي".

(۷) دا بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

(۸) دا غزل يوازې او يوازې د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی. د دې بيت دوهمه مسره د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ځان په خپل جليا کړمه شه يې خونه ويرانه".

(۹) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

غم مې د زړه وينې تر چشمانو رابهر کړې … اوښکې نه دي وينې وې شوې دا نهانه (۱)
زه په دالد ستر گوسپند د اوښکو بيا يم … يې چې ماهي د وصال وي په آب خانه (۲)
شوه چشمه د ستر گو ستا د غم په وينو صافه … ځکه مې هميش اوښکې بهيږې روانه (۳)
خير د بدن وخوار عاشق ته ارزاني کړه … ته دلبر غني يې دخپل مخ په خزانه
اوښکو د فراق دره باندې زور وکړ رحمانه … هيڅ پروا يې نه شي نې پروا هم مستانه (۴)

۲۲۹ … ۲۵۰۷

عقل د رحمان دې په جفا سره مسلوب کړه
مکره مکره مکره هسې بده يارانه (۵)

د بېر عمر مې تير کړ بېهوده په زمانه … نور دې زما سر وي او د ترکو آستانه
هيڅ مې حاصل نه کړه په شيخي او په تقوى کې … پس له دې مې وار دى هر چې شي په ميخانه
شيخ وشيخي ورد ووظيفه او ذکر فکر … زه او ساقي جام وباده چنګ وترانه
زه و زاهد او ته حيران يم د وي ومانه … ديوانه به ده خند د وده به ديوانه (۶)
ګنج د درو زاهد د عاشق تر خاطر اوښکو … نه خو وار د عقل نه د عشق يوه دانه (۷)
تيغ د يار له لاسه په مرې د عاشقانو … هسې لذت کاندي جوړ د ميو پيمانه (۸)
خدای لره به ور شم په سودا د يار له مخه … بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه
زه له د بېرې ميني په تش بوى د يار شيدا شوم (۹) … تل د لمد وختو لرن او به دې بهانه

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "غم مې د زړه وينې له چشمانو راجهږي … ولې چې بهيږي د وصال دى آب خانه".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "شوې چشمې د ستر گو ستا د غم په اوښکو صافې … ځکه هميش اوښکې ترې بهيږي روانه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "هيڅ پروا يې نه شي بې پروا يار دى مستانه".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "عقل د رحمان د دنيا سره مسلوب کړ … مکره ياره مکره هسې نه ده يارانه".
(۶) قلمي نسخې: "ديوانه به ده مېخند د وده به ديوانه".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي ديوانونه: "هسې لذت کا لکه د ميو پيمانه".
(۹) په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "شيدا يم" راغلى دى.

"څکه زاهد زهد کا دیو جنت دپاره　　سربلند لی نه شي په اوربل د جانانه (۱)

ګوره د منصور هسې په دار نه شي ځمانه　　مکړه دا د عشق خبرې مستې زندانه (۲)

۲۳۰　بله نښانه د عاشقۍ نشته نامځانه (۳)

بې نام و نښان شه کړي غواړې نښانه　۲۵۱۸

تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه　　کله به وما ته مخ ښکاره که مستانه (٤)

زه لکه مجنون ولاړ په طمع د لیلا یم　　اوس به لیلی راشي پر سپین مخ زلفې شانه

راغلم ستا زیارت له که مې زړه یقین نو ړنه شي　　تمیک پښ وان مې دواړه پیره ستا دې شکرانه

تیغ د معشوقو دې په ګردن د عاشقانو ښې　　هسې رنګه زیب که لکه مې په پیمانه

۲۳۱　چېرې د منصور رېږه دود سنګسار نشي ځمانه

مه کوه د عشق خبرې د برې رندانه　۲۵۲۳

کله مخ د یوه خوا کا حجابونه (۵)　　خدای به ورکا وخوبانو ثوابونه

کله وې چې یو په رنګ د هغه یار شي　　که هزار شي په آسمان کې آفتابونه (٦)

په ګرداب د زنخدان یې هسې غرق یم　　هېڅوک مه شه غرق په هسې ګردابونه (۷)

لکه زه چې یم له غمه په عذاب یم　　خدای دې نه ندي په چا هسې عذابونه

ګفتګوی مې هېڅ اثر و ربانده نه کا　　که له غمه یې تصنیف کړم کتابونه

په یوه ځواب مې رد کا هزار سواله　　هسې کاندي د سوالونو ځوابونه

---

(۱) دا دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "مه وایه ښتیا خبرې د برې رندانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۵) د "خ" نیمګړې نسخه: "سکه یوه خوا کا له مخه حجابونه".
(٦) د "خ" نیمګړې نسخه: "که هزار شي افتابونه مهتابونه".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

هیڅ پایاب [1] دغه غریب یې موندلای نه شي
څوک به څه غواړي د بحر پایابونه

کله لږ سترګې وبله کړې دم راته والي
په یارۍ کې عالم نه کاندي خوبونه [2]

مال و ملک یې همه واره اوبه یوسي
د هغو سترګو چې دي وي سیلابونه

ستا د ورو وروځو محراب ته لې حیران یم [3]
څه نسبت لري بتان و محرابونه

ما هاله د پارسايي وولاس وکښلی [4]
چې په لاس کړل مطربانو ربابونه

٢٣٢

ارغواني جامې یې واخوستې رحمانه
بیا یې جوړ کړل ستا د قتل اسبابونه

٢٥٣٥

راکوي د ښپږدي [5] پېغورونه
بلوي مې په تندي باندې اورونه

نور څه نشته واړه غوښې دي د زړونو
چې وردلی شي [6] د ترکو په تېغونه [7]

هنګامه یې په وکښو د زړونو ښهر دی
همېشه را باندې ازمايي زورونه

خدای دې تور د تورو سترګو چاته نه کا
عالمونه یې وکړې په تورونه [8]

یو حسن او دریې بل کړم په جهان کې
په دا اور باندې یې [9] وسوځل کورونه

نه دیان په مینه غل کړم رقیبانو
ګنهګار یې کوم راپورې وپورونه

٢٣٣

د رحمان د عاشقۍ هسې غږ وشو [10]
چې برپا شوه په هر ښهر کې شورونه

٢٥٤٢

---

(۱) په "ق" چاپ او د "خ" نیمګړې نسخه کې "پایان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د پېښور چاپي دیوانونه او قلمي نسخې: "دابروځو محراب ته یې حیران یم".
(۴) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وللی" راغلی دی.
(۵) "ق، ک" چاپ کې "راکاوه شي د ښپږې د وپېغورونه". په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې ننګۍ" راغلی دی.
(۶) د پېښور چاپي دیوانونو کې "وژلي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کې "پېغورونه" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) په چاپي دیوانونو کې په دواړو مصرعو کې د "لې" پر ځای "دې" راغلی دی.
(۱۰) په "ق" چاپ کې "زوږ شو" راغلی دی.

په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه — لن د خدای د پاره ګېږدې قدمونه
څه خو قیاس زما د پرواو ښکو کړه — چې مې څیرې وو په تن کې داغلمونه (۱)
هر چې ستا په دم ژوندي وي نه رغېږي (۲) — که بې تا په ځان پوکې هزار دمونه
که هزار هزار دمونه په ځان پو کا — نور به نه کا په دمونو قسمتونه (۳)
له قسمت خلاصیده د هېچا نشته — که داخل شي د مکې په حرمونه
سړی کله په کوښښ ترځایه رسي — څو د خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه
چې توانګر د قناعت په خزانه شي — نور به څه کاندي دینار و درمونه (۵)

۲۳۴ — قسم وخوري له خوبانو بیا لې مات کا — ۲۵۵۰
څه باور دی د رحمان په قسمونه

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه (۶) — په مرو پر پواته د خاورو انبارونه
خولګ سرتور، پښې پیل خاورو له درومي — چاکانه دي په سر ایښي دستارونه
سبه استوګنه د دوو ورونو سره نه شي (۷) — بلکه یو حبله اخلي ازارونه
دیوې ونې (۸) له ښاخه پیدا کېږي — په چمن کې هم ګلونه هم خارونه
هو مره خلق هره ورځ له دنیا درومي — چې یې نه په چا حساب شي نه شمارونه
بیو بیو واردی په هر چا باندې تېرشوي — همېشه په هېچا نه وي دا وارونه
د بېرتو دو کې بازار ګي مې ترسر تېر دي — خولګ دې نه کا په ما قنج و بازارونه

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی "ررودونه" راغلی دی.
(۲) د "پ" چاپ: "ستا د حسن مار چې یې وخوري نه رغېږي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کی "قلموند" راغلی دی.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او "ق. ک" چاپ کی نشته.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۶) د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی "کار و روزګارونه" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کی "سبه تو سبه" راغلی دی.
(۸) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کی "دیوې د ماڼې" راغلی دی.

٢٣٥ جدائي د آشنا يا نوهر دم کا ندي
پـه رحمان باندي د توره و گوزار ونه ٢٥٥٨

پټ پناه مي پـه خاطر لګي اوړونه — چي را ياد شي د مينو بشرونه (۱)
تل جرس درته واهه د کوچ دلیال شئ — پردېسانو زلمو وتړئ بارونه
راشه ورشه حال یې وګوره چي څه دی — پر مينو باندي پړ پواته قبرونه
تا چي دا شيرين بشر خاوري بيابان کړه — ترشيرين بشر يمي وخاته خارونه
هامين چي تا لېده اوس لېده نه شي — دي بند شوي د لحد په حصارونه

٢٣٦ يوه ذره د محبت ورکړه رحمان ته
چي بې تا یې په زړه نور نه شي فکرونه ٢٥٦٤

دريغه وليدی يو ځل هغه مخونه (۲) — چي دراز لري مژګان دراز خدونه
دراز قد دراز مژګان درازي زلفي — وړي شونډي وړه خوله وړه غاښونه
داسمان شمس و قمر به تري قربان کړم — هم د ځمکي په سر واړه سره ګلونه
چي یې ووينم په مخ مي اوښکي درومي — د سپرلي له مخه وورېږي بارانونه
که يو ځل يې مخ ووينم په سترګو — ما په زړه کي قبول کړي دي نذرونه
د هجران په شپه سور کت راته سور اور شي — يو زمان مي باندي نه لګي اړخونه (۳)
چي په سينو انګو دي زلفي ځانګي (٤) — ښامار ان دي د چند نو په ښاخونه

٢٣٧ که خلای غم د جدائي ورته آسان کا
و رحمان وته آسان دي نور غمونه ٢٥٧٢

---

(۱) دا غزل د "خ" د دوهمي قلمي نسخي نه نقل شو.
(۲) د "پ پ" چاپ : " دريغه وي ليدی يو ځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : " دريغه ووينم يو ځل هغه مخونه".
(۳) دا او درېيم بيت په قلمي نسخو کي نشته.
(٤) "پ" چاپ : " لوړي زلفي دي په سينو ليچو ځانګي".

که ستا خپله سیاه رویي نه وي د ښمنه — آیینه زما د زړه نه ده ځځنه [1]

ته چي ما ته په نظر د عیب ګوري — د غه عیب واړه ستا دی عیب جنه

خپل صورت په آیینه کي هر څوك ویني — که څېره د چا صفا وي که رلمنه [2]

چوهاري د حلال خور په نامه بولي — له ښو خلقو بد ګویي نه ده ممکنه

ته چي بد له بله والې زه وبه یې م — چېر یې خپله بدي نه کړې معینه

ته هغه به رومبی عیب ستا څرګند شي — وهر چا وته چي کړې د چا خندنه [3]

هر رنګ تخم چي کري هغه بها خلې [4] — خپله خپله میوه نیسي هره ونه

۲۳۸ — که له خپله عیبه ځان ژغورې ماځ — ۲۵۸۰

د هیچا له عیبه مه کوه پوښتنه

ما وې زه به نه کړم په خوبانو بانده مینه — مینه د خوبانو وچوي د صورت وینه [5]

خدای زما په بخره عاشقي کړه له ازله — خوښ یم په دا بخره که ترخه ده که شیرینه

ځکه هغه سوی هر چي او ور بانده بلوي — روغه خلق شوه د هغو رو تماشبینه

ښه تو ښه مي نه شي په تش نام د کوکلي — مرد بویه چي واخلي د غم پیټی له غمګینه

نور عالم به خدمت کړم زه مرید د هغه کشرم — هر چي وما لاکا یو پیغام له نازنینه

ښه به سوك په سترګو غروم لهسي څمه [6] — ښه به مي تل وینی د زړه خاځي له آستینه

سر د رحمان درومي د هجران په تیره توره [7] — ته یې نګاهبان شي یا اله العلمینه

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.

(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کي "رلمنه" راغلی دی.

(۳) چاپي دیوانونه: "چي هر چا وته دې کړې ده خندنه".
د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کي "د چا" پر ځای "د ځان" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو کي "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او بېلومړۍ نسخه کي "موسي" راغلی دی.

(۵) قلمي نسخې: "زه به لوړه نه کړم په ښتانو بانده مینه — کښلي که مي خوك کښیباسي توره وړانه کاله حینه"

(۶) دا بیت د "خ" په نسخو کي نشته او د پېښور په چاپي دیوانونو کي لومړی مسرې داسي ده: "ښه به د واړه سترګي غړوم لهسي څمه".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کي نشته. ق چاپ کي لومړی مسری داسي ده: "سر د رحمان درومي د رحمان په تېره توره".

۲۳۹ اورد جدائیه په رحمان دی لګېدلی (۱) ۲۵۸۸
وخت دی که مدد کړې یا میران محی الدینه

یادوې په خوله مکه او مدینه   نسکور پروت یې د عوږتې په سینه
زور بند سر لکه غونچه مراقبه کړې   پټ دې نفس د زړه رخت دی رنګینه (۲)
د اطلس و قبا (۳) غوارې نه یې موږې   لړنا کا مردې (۴) خرقه کړه پشمینه
عبادت دې خوټوې تر معصیت کا (۵)   خه خو نیسه وځانته آیینه
کینه بده ده بې شکه جنګ حرام دی   نه له نفس و له شیطان سره کینه (۶)
تر ناپاکو نارینه وو (۷) وې ښځې بهتره   پاک دامنه پرهیزګاره ارتینه
د مردانو کار له نفس سره جنګ وی   نه زنانو غوندې له نقش ونګینه (۸)
د دینه ارمې ارتینې تر یوې کوښې   صدقه شه سل بې دینه نارینه (۹)
نیکو کار سړی بهتر دی که خورد سال وی   تر سپین ږیرې بدکاره دیرینه

۲٤۰ بدکردار که صد ساله شي (۱۰) و رحمان ته ۲۵۹۸
خر ګڼد بي لکه طفل شبینه (۱۱)

بیا دې مخ دی جار وتلی خه بلا شوه   د ابلاله کومه لوریه راپیدا شوه

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: " اورد جدائیه په رحمان دی لګېدلی تدي نګهبان شي یا الله العلیمنه".
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: " پټ دی نفس د زړه رخت دی رنګینه".
د "خ" دوهمه نسخه : " اندرون دی لکه نقش رنګینه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : " جامه".
(٤) " ق، ک" چاپ : " یې".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، لومړۍ مسرۍ یې په " ق، ک" چاپ کې داسې ده : " معصیت به دې خپل تېر تر عبادت کړي".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه : " ده"، مصوره نسخه : " دی"، د "خ" دوهمه نسخه : " ن".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، "پ" چاپ : " نه ښځو غوندې له نقش نګینه".
د "خ" لومړۍ نسخه : " نه ن ښانو غوندې نقش نګینه".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د " کوښې" پر ځای " نوکه" راغلی دی.
(۱۰) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : " وي".
(۱۱) " ق، ک" چاپ : " بدکردار که صد ساله وي خو رحمان ته هسې ښکاري لکه طفل شبینه".

ورځ چې واوري د غم هسې نه وي خروې — لکه نن چې د خپل یار وما تر شا شوه (۱)

دا زما په یار کې مهر و وفا نشته — که دنیا واړه بې مهره بې وفا شوه

چې یې هیڅ له خدایه ترس او ویره نشي — په نصیب مې یوه هسې دلربا شوه

چې د حسن تر یې ګورم حیران یم — راڅرګنده یوه هسې تماشا شوه

څه د حد د حساب خبره نه ده — بې صبري مې تر حسابه زیاته لا شوه (۲)

قراري مې په طلب کې شوه حرامه (۳) — بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه

چې د ښکلو مې پرې غښې د دعا و — هغه نښې مې ونه ویشته خطا شوه

لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله — هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه

عاشقي چې مې له خلقو په غلا غلا کړه — هغه غلا مې په تمام جهان رسوا شوه

څه بهره به له نسیا معاملو هم — چې مې نغده په ودغوي کې نسیا شوه

د ربړ تر جار وتو شو راته پور بې — په نصیب مې بله نه وه داوه دا شوه (٤)

یوه بخره هر سړي له خدای ورکړه — زما بخره آشنایي د خپل آشنا شوه (۵)

د تدبیر په دام به څه شکار کښېوزي — معشوقه چې مې په مثل د عنقا شوه

ورځ چې واوري د غم هسې نه وي څروې — لکه نن چې د خپل یار وما تر شا شوه (٦)

چې یې زړګي زېړ رخسار زما د خاوړو — عاشقي نه وه په باب زما کیمیا شوه

څه حکمت د یار په مینه کې خدای کښېښود — چې عاشق له هم درد شوه هم دوا شوه

۲۴۱ — دا باران نه دی چې ورېږي له آسمانه — ۲٦۱٦
د مرغانو په ښکح (ښکې) باندې ژړا شوه

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) قلمي نسخي: "په هغه خوا شوه" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "قراري مې په طلب کې یې حرام شه".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "هر آشنا" راغلی دی.
(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

چې په نور خپل پوري زړه تړې بې خدایه — خپلو هغو چې په ځای کړې که بې ځایه (۱)

دا خو نشته چې به تل تر تلـه پایـې — که بیا پایې خو تر سلو کالو پایه

که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي — د غه پسه بیا به څه کړې راته وایه (۲)

هم له لاسه (۳) چارې نه شي مرد هغه دی — چې بیدار وي و غلیم و ته له ورایه

ته په اصل کې سرې یې خاروې (٤) نه یې — د چارپایو چارې مه کوه د وپایه (۵)

مرتبه به دې د هیچ او د مېږي شي — زړه په غوږو غوښو مه تړه همایه (۶)

موړ به نه شې ته په حرص بې قناعته — اې په تخت د اورنګ زیب ناسته ګدایه (۷)

۲۴۲

وړاندې سراې له توښه تړه رخت (۸)
خو سفر دې کړی نه دی (۹) له دې سرایه

۲۶۲٤

په حالت د عاشقانو نظر بویه — په زیارت د شهیدانو ګذر بویه

بې مرشده خبر څوک د مرید اخلي — څوک په غم د فرزندانو پدر بویه

بې رهباره رسیده و یار ته ګران دي — په کوڅه د مهرویانو رهبر بویه

بې هنره چا دولت موندلی نه دی — په خدمت د صاحبانو هنر بویه

ستا له سترګو مې هر ګور ملاحظه شي — له دې هسې سیاه دلانو (۱۰) حذر بویه

---

(۱) د "ق، ک" چاپ: "راته وایه دا په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "څه دې زده چې خدای په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" دوهمه نسخه: "څه دې زده دی چې په ځای کړې که بې ځایه".
د "ب" لومړۍ نسخه: "څه دې زده چې دا بې ځایه کړې کا بې ځایه".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "د غه پسه به لور څه کړې راته وایه".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "هم له لاسه".

(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "چارپای نه یې". مصوره نسخه: "خاروې مه شه".

(۵) "ق، ک" چاپ: "خودرایه". "ق" چاپ: "مرشه چارپایه".

(۶) قلمي نسخې: "زړه په غوښو په غوږ مه تړه همایه".

(۷) د "ب" نسخه: "موړ به نه شې په حرص بې قناعته که یې په تخت د اورنګ ناسته ګدایه".

(۸) د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه: "واخله".

(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "نه وی".

(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "سیاه دلانو" پر ځای "سیاه مارانو" راغلي دي.

بنه چې ستر ګې خدای ملالې کړې دتر کوا   لن په زړه د ظالمانو اثر بویه
ستا په داغ[1] به هر یو زړه مشرف نه شي   دغه تاج د بزرگانو په سر بویه

۲۴۳ چې خبر د تاج نه اخلي یار بد کا ۲۶۳۲
بادشاهان له گدایانو خبر بویه

زړه مې ورکړو خود رای   هر چې شي تکیه په خدای
په سودا د عاشقۍ کې   یا به شاه شم یا گدای
یا به کېنم و د وحته   یا په سیوري د همای

(۱) «پ پ» چاپ کې د «داغ» پر ځای «یار» او د «خ» په لومړي نسخه کې «تاج» راغلی دی.

چې خدای کا هغه به وشي — نه بل خدای لرم نه ځای

بې دلبره به ورن نه کړم — بل هیڅ‌یا ته د زړه رای(١)

پای بوسي به یې پرې نه ږدم — خو مې رسي دست و پای

یا خندا ده په جهان کې — یا ژړا ده په وای وای(٢)

تر دا دوو چارو پسې ورته — نور څه نشته په دا سرای

عاشق بویه چې صادق وي — نه خودکام و نه خودرای

خالي دې نه کا څوك په عشق کې — جو فروش گندم نمای

زه رحمان په کار پوهېږم — که مې مل شي(٣) کار فرمای

٢٦٣ — ٢٦٤

کشکې زه خاورې ایرې د ستا در وای — چې قدم دې همیشه زما په سر وای

خو یو ځله زما ستا و یله مخ شوی — نور مې موخه ستا د غشیو په تهر وای(٤)

تمام تن مې د رنجو په خیر اوره شوی(٥) — خو په ما د تورو سترگو یو نظر وای

په زېړ رنگ په سپینو اوښکو به ما بیا موندله؟ — که د ترکو ملاقات په سیم و زر وای

ملامت به په ما څه لره وایه شو — که د ستا د دلبرۍ نه څوك خبر وای(٦)

مرتبه که ستا د عشق شي ور څرگنده — ملایك به واړه وایي چې بشر وای(٧)

تماشا به زما هله د ربنکاره شوه — که ته ما غوندې بېدل وای زه دلبر وای

---

(١) قلمي نسخې: "نور و هیچا د زړه رای".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٣) د "ب" په نسخو او د "خ" دوهم او مصوره نسخه کې د "مل شي" پر ځای "مل وي" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخې: "نور مې موخه ستا و غشیو ته بهتر وای".
(٥) د "خ" قلمي نسخې: "تمام تن مې د رنجو په خیر ووړ ووړ وای".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٧) په قلمي نسخو کې "که بشر وای" راغلی دی.

پهٔ خونبارو به زما سترګو غوندې نهٔ وي | کهٔ په مخ مې د ټپو توړو وپړه وای

۲۴۵ ستا په درد کې طبیب والې وګمان ته
لا به نه وې کهٔ دې حال تر دا بتر وای ۲۶۵۲

یو یو داغ په تن ترا ښنې د هر چا دی | کهٔ بادشاه د ولایت[1] دی کهٔ ګدا دی
سیرابي په سرچشمه د دنیا نشته | تشنه لب یې ګوښې ګوښې په غوغا دی
لږ راحت په د بر زحمت باندې مونده شي | د دې دهر خس حرام شه[2] کهٔ وریا دی
د دنیا ښادي بې غمه موندهٔ نهٔ شي | لږ خیرات د شوم له کوره په بلا دی
فراغت پرې باندې ولې حرام نهٔ وي | چې داخل په سراچه د دې دنیا دی
د مجنون د حال پوښتنه به څوک څهٔ کا | جهان واړه کوراکور مجنون لیلا دی
عشق یو هسې رنګ افسون په عالم پو کې | چې عاشق په تورو سترګو نابینا دی
د هر چا یې بخره ورکړه ګوښې ګوښې | خپل قسمت د هر سړي جلا جلا دی
ورکړه راکړه همګي د بل په لاس دي | دلته دخل نهٔ زما دی نهٔ د ستا دی[3]
په هر څه[4] چې د صاحب د زړه رضا شي | په بنده که ناروا دی هم روا دی
خوا ناخوا که یې رضا وي که یې نهٔ وي | د قسمت رسد[5] رضا او نا رضا دی
خان جهان[6] سپارلی بویه وهغه ته | چې یې حکم جاري شوی په هر چا دی

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ولایت" پر ځای "زماني" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "ب" چاپ کې دا بیت داسې دی:
"ورکړه راپېړ وده تول د بل په لاس دی هلته دخل نه ستا دی نه زما دی".
"ق، ک" چاپ: "ورکول او اخستل د بل په لاس دي".
"پ، ب" چاپ او "ق" چاپ: "ورکول راپېړ وډل د بل په لاس دي".
د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "ورکړه راپېړ وده همه د بل په لاس دي".
(۴) د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړي نسخه کې "په هر کار" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د قسمت شوی" راغلی دی.
(۶) د "خ" دوهمه او نیمګړي نسخه: "خان ایمان سپارلی بویه وهغه ته".

دهر چا په لاس چې حکم حاکم ورکا　　　جهان واړه د هغه په مدعا دی

٢٤٩

چې مولا ورسره مل نه وي ناصح (ارزانه)

کہ لښکر يې ورسره وي يک تنها دی

٢٦٦٦

هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی　　　چې هېڅ خیز بهای نشته بې بها دی(۱)

يو خو دا چې يې په شکل د آدم کړم　　　دويم دا چې محمد ﷺ مې رهنما دی

لاس و پښې غوږ و سترګې خوله او ژبه(۲)　　　يو صورت مې په خواسه مسما دی

آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ او روښان ستوري　　　درست جهان مې ونظر ته تماشا دی

شپه او ورځ د ماه و مهر له پرتوه　　　ځ د ځمکې راته درست نقره طلا دی

په شپه مشک په ورځ کافور را باندې وورې　　　درست صورت مې پکې غرق سر تر پا دی

په هر دم زندګاني بخښي وما ته　　　هر نسيم د يار له لوري مسيحا دی(۳)

د چمن وسرو ګلونو ته چې ګورم　　　هر هر ګل راته د فدا په خندا دی

د ګلګونو ميو ناوې راته ناسته　　　زنګاري قميص اغوستی د مينا دی

خپلې وينې په ورغوي کې نيولې　　　هر ساغر دمې فروشو جان فدا دی(۴)

د شنه(۵) ورو د په غاړه ناست سرود په لاس کې　　　هر مطرب لکه بلبل هسې ګويا دی

سپين مخونه سرې لښتۍ ردې د دلبرو　　　هر ديدن يې د آفتاب په څېر رڼا دی(۶)

---

(۱) قلمي نسخې : "چې هېڅ هېڅ بهای نشته بې بها دی".

"ق،ک" چاپ : "چې بهای هرګز نشته بې بها دی".

(۲) د "خ" د و همې نسخې کې "لوزه" راغلې دی.

(۳) دا بيت د "خ" په د و همه نسخه کې نشته.

(۴) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "هر ساغر دمې پرستو جان فدا دی".

د "خ" لومړۍ نسخه : "هر ساغر دمې پر خښبکو ځان فدا دی".

(۵) په چاپي ديوانونو کې "سنه رود" راغلې دی.

(۶) دا بيت په "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "ق،ک" چاپ کې نشته. په قلمي نسخو کې يې لومړۍ مسری داسې ده :

"سپين مخونه سرې لښتۍ د دلبرو".

٢٤٧ — ٢٦٧٩

چې دا هسې معرفت یې پرې پایر زو کړ (١)
په ... باندې منت د پاک مولا دی

دا چې مست په میو راغی یار د چا دی — بیا به تاخت کا په کوم غولي وار د چا دی (٢)
چې زړه سوی یې د حرم په صید هم نه شي — دا یې دړ دا وښې صرفې گوزار د چا دی (٣)
ما خو نه دي خولې یې وچې آزار کړي — دا چې ما آزار وي آزار د چا دی (٤)
چې یې د رست جهان دخ په رنګ زیست کا — دا آفتاب غوندې روښان رخسار د چا دی
چې بلبل یې رسېدې تر گلو نه شي (٥) — دا د ننه په حرم گلزار د چا دی

٢٤٨ — ٢٦٨٥

چې هیڅ ترس په زړه کې نه لري ... (٦)
دا نا ترس او بې پروا نګار د چا دی

غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی — بېدلان که دلبر غواړي دلبر دا دی (٧)
زما یار غوندې به بل یو دلبر نه وي — د جمله ؤ دلبرانو سرور دا دی (٨)
خوند دلبو او د چاه زنخدان یې (٩) — راشه گوره زمزم دا دی کوثر دا دی
چې یې وصل او هجران وته نظر کړم (١٠) — زه گومان کړم جنت دا دی سقر دا دی

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "چې نعمت د معرفت یې پرې پایر زو کړ".
(٢) دا غزل د "خ" په مصوره نسخه کی نشته اور "خ" په دوهمه نسخه کی د "غولي" پر ځای "لوري" راغلی دی.
(٣) قلمي نسخې : "چې زړه سوی یې د حرم په صید نه شي دا د غمشي یې صرفې گوزار د چا دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "دا یې دړ یغه یې صرفې گوزار د چا دی".
(٤) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کی نشته.
(٥) د "پ" په قلمی نسخه کی "تر گله" راغلی دی. د "خ" لومړی نسخه : "چې بلبل یې رسېدی نه شي تر گلو".
(٦) د "خ" لومړی نسخه : "چې هیڅ ترس یې په زړه نه کړي رحمانه دا نا ترسه نا فرمان نګار د چا دی".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "دا نا ترسه بې پروا گوزار د چا دی".
(٧) دا غزل په مصوره نسخه اور "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٨) د "خ" دوهمه نسخه : "زما یار غوندې به بل پر جهان نه وي د جمله و دلبرانو سردار دا دی".
(٩) د "خ" لومړی نسخه : "خوند دلبو و د چاه زنخدان دې".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند دلبو یې او چاه یې زنخدان دې".
(١٠) د "پ" نسخې : "چې و وصل و هجران ته یې نظر کړم".
د "خ" لومړی نسخه : "چې د وصل و هجران وته یې گورم".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې و هجران و وصال وته یې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لولې خطيبه — قدم کېږده په ځان باندې منبر دا دی
د کعبې سفر آسان دی مرد هاله دي — که له ځانه سفر وکړې سفر دا دی (۱)
هر منعم چې دلجويي د قلندر کا — هغه نه دی قلندر، قلندر دا دی
چې توانګر د قناعت په خزانه شي — بل توانګر په جهان نشته توانګر دا دی

۲۴۹ — ۲۶۹۴

دا هنر نه دی چې خاوره په څو لوې زر کا
چې زر خاورې کا [لا نه] هنر دا دی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب [دی] — که مرهم ور باندې کېږدې ډېر ثواب دی
حجاب نه له اغيارو منا سب دي — د يارانو په يارۍ کې څه حجاب دی
بې له تا چې ښايسته ريږي بې حسابه — نور ښايست د جهان واړه په حساب دی (۲)
ښاپېرۍ که هر څو ډېرې ښايسته دي — په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی
لګه ګل (۳) چې تر آفتاب پورې خجل دی — دغه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی
دا د مېو څه مستي او سرخي نه ده (۴) — تېغ د سترګو دې په وينو کې غرقاب دی

۲۵۰ — ۲۷۰۱

زه [ريان] به خواب څه کوم ويان ته
و ژوندیو ته د مړيو څه خواب دی

د ساقي په لاس کې جام د مي وناب دی — مطرب ايښې په زانو باندې رباب دی
ته چې ما وته توبه وايې ناصحه (۵) — په دا وخت کې چا څخه د توبې تاب دی
زه چې ځان منعه کوم د عشق له کاره — په دا هسې کار کې کوم سود او ثواب دی (۶)

---

(۱) چاپي ديوانونه: "د مکې سفر آسان دی مرد هغه دی — چې له ځانه سفر کاندی سفر دا دی".
(۲) چاپي ديوانونه: "په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی" يعنې دا دی بيت دويمه مسرۍ او ورپسې بيت لومړۍ مسرۍ په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۳) په قصه خوانۍ چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "ګل" پر ځای "شمع" راغلی ده.
(۴) قلمي نسخې: "دا د مېو د مستۍ سرخي نه ده".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "ته چې ماته توبه فرمايې ناصحه". مصوره نسخه: "ته چې ما وته توبه ښيې ناصحه".
(۶) دا بيت اوله دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه کې نشته. په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کاره" پر ځای "لاره" او د "خ" په دويمه نسخه کې "اوره" راغلی دی.

دا آسمان چې لوی په عقل کې باله شي   په محیط د عاشقۍ کې یو حباب دی[1]
محتسب په رقص گډهشو باك يې نشته   صوفي پروت په میخانه کې مست خراب دی[2]
هر چې زغوري سر و مال په عاشقۍ کې   هغه کړی کور په مخ کې د سېلاب دی
په رقیب باندې غفلت راغی ویده شو   یار پلوله مخه واخیست بې حجاب دی[3]
ته چې خوب غواړې[4] په عشق کې راته وایه   کوم چاکړی د مزرې په خوله کې خواب دی
بې عمل که کتاب کېږدي په سرخه شو   گویا اینبی يې تر پښو لاندې کتاب دی
چې د شر له عملونو نه خیر غواړې   تشنه لب غونډې سرشوی په سراب دی[5]
د دښمن له مکاره نه و وېرېږه   په نرمۍ يې غلط مه شه سنگ در آب دی

۲۵۱

عبادت په شتاب هسې کړه رحمانه[9]
لکه عمر چې دې تلونی په شتاب دی

۲۷۱۳

چې تر سنگ و تر آهنه يې زړه سخت دی   زړه هغه لره ورکړی مالم بخت دی
خدایه کله به هغه غل راته اسیر کړې[7]   چې لوټلی يې زما د خاطر رخت دی
هوموره غم به نور په هیچا باندې نه وي   لکه غم چې د خپل یار په ما یك لخت دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "په محیط د عاشقۍ یو حجاب دی".
(۲) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(۳) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(٤) "ق، ک" چاپ: "کوی" او "ق" چاپ کې "والي" راغلی دی.
دا مصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ته چې خوب په عاشقۍ کې له ما غواړې".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "که سر و لعلونه خبر خبر غواړې".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې د شرعې له عملونو خیر غواړې تشنه لب غونډې سیرشوی په سیراب دی".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "عبادت په شتابجد کړه رحمانه".
(۷) په قلمي نسخو کې "یاغیان" راغلی دی.

مګر بلبل په تېره تېغ شي يار له ياره — ګنه بناخ له خپله شاخ سره درخت دی[1]
د پالنګ او د پېرېه[2] حاجت يې نشته — د يارانو نشستن د زړه په تخت دی

چې له دېره درده وخت پېژندی نه شي
۲۵۲ — ۲۷۱۹
په رحمان باندې بې ياره هسې وخت دی[3]

ستا له لاسه په ما جوړ دی که داد دی — زما مراد خو واړه ستا د خاطر مراد دی[4]
ستا په مينه کې زما له مخه تښتي — که آفت دی که آسيب دی که فساد دی
هر اهداد چې را کاوه شي ستا په مينه — په لېمه زما قبول هغه اهداد دی
که تمام جهان مې پرېوځي په لېمه کې — بې تا نه را څرګندېږي نه مې ياد دی
ما چې غوږ دی استاد د عشق په ترانه کړ — نصيحت مې نور د زړه په غوږ و باد دی
اوس زما له ننګ و نامه سره څه دي — چې دې نام د عاشقۍ را باندې زباد دی
هر ګلشن چې له ګلزاره بې څېره وي — د عاشق په نظر غولی د صياد دی

د رحمان وتوان ته ګوره هومره نازکړه
۲۵۳ — ۲۷۲۷
چې دا و سپينو رخ نه دی آدم زاد دی

که يې مهر و محبت که يې عناد دی — ما د يار په ياری کړی اعتماد دی[5]
زه او يار که په تن دوه په معنی يو يو — هزار خوني واړه شهر يو بغداد دی
هېڅ بېلتون زما د يار و بله نشته — کار همه واړه موقوف په خپل ميعاد دی
زه خيل آه آتشين له خدايه غواړم — د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی
هېڅ موقوف د معشوقې په حسن نه دی — د عاشق خاطر په خپله مينه ښاد دی

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ګنه بناخ له خپله درخته سره درخت دی".
(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شهريه" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "په رحمان د يار له غمه هسې وخت دی".
(۴) په چاپي ديوانونو کې "زړه" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فرياد طاقت يې نه وي — هر سکوت د يې طاقت د آه فرياد دی
سل په دا رنګه نمونه د عشق نور دي — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی
چې يې زړه شي هلته کښېني هلته پاڅي — عشق د عقل و د هوش کره داماد دی
بادشاهان په عاشقۍ کې ملنګان شي — ما او تا غوندې وګړي د چا ياد دی
چې پريشان د يار د زلفو په خبر نه وي — جمعيت د هغو زړونو لوی فساد دی
که رښتيا له خرابې سره ګنج وي — خرابات د بې بنياد و بېخ بنياد دی
که کمال د کمښې په اندازه دی — فوقيت د شاګردانو په استاد دی
که په يار پسې ترجمان ترجمان تېر شي[1] — په رحمان زموږ هسې اعتقاد دی

۲۵۴ چې دا نور شاعران کاندي هغه نه کا
رحمان کړي نوي نوي اجتهاد دی[2] ۲۷۴۱

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی — هميشه مې په زړه پروت انبار انبار دی
که رهبر وي ګمراهانو لره خضر — عاشقانو لره خضر ستا رېبار دی
ګوندې چېرې څوک د خدای په در قبول وي — ستا له لاسه مې فرياد په هر ديار دی
د شهيد و پرهارونو ته نظر کړه — هسې رنګه مې له دوو سترګو خونبار دی
چې د غم په بار يې زړه دی زما کښېنلی — هم هغه مې په زړه کښېنلی په بار بار دی[3]
چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني — لا مې زړه د هغه سترګو منت بار دی[4]
د آسمان دې د هغو په مدعا وي — چې په ما باندې يې کړی ستا اخبار دی

۲۵۵ که يار سل ځله جفا ور سره کاندي
د رحمان دا هسې کله اعتبار دی ۲۷۴۹

---

(۱) دا بيت په "پ ، پا" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې نشته.
(۲) دا بيت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . د "پ" په لومړي نسخه کې دوهمه مسرې داسې ده: "لا مې زړه د هغو سترګو منت بار دی".
(٤) دا بيت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

کمیني یو نادرکار دی … چې کمال څني اظهار دی
چې اختیار یې کمیني کړه … په دانه کې پټ خروار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي … باز په سل روپۍ مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو … چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښي کا … انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه … ابر خورب دی غبار دی(۱)
کوه بلند شو سیه سنګ شو … لعل وړوکی شو بزرګوار دی(۲)
لوی آسمان توره تبۍ شو … هلك لمرخره انوار دی(۳)
وړوکی ګوره ماڅانه … چې لوی فیل یې بار بردار دی

۲۵۶ ۲۷۵۸

زلفې دې له ډېرې درازیه پای تر سر دي … یا د بنفشې لښتې خورې په صنوبر دي
لب دې آب حیات دي یا شکرې یا نبات دي … یا خوږه غلط شوم(٤) تر همه وارو بهتر دي
قد ته دې خولك نه شي رسیدی له بلندۍ … ولې چې معراج وته خاته د پیغمبر دي
ما چې ستا بنا یست ولمر سپوږمۍ سره په تول کړه … تللي په میزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دي
خاخلې له آسمانه په هرچا وورې یکسانه … پر خه په وابنه شي په صدفو کې ګوهر دي(۵)
بخت دی چې یې خولك متمکن کړه په تخت باندې … خولك د غم په خار سره پاره پاره جګر دي(۶)

---

(۱) قلمي نسخې : " ذره ضعیف شوه افتاب شوه ابر خورب شو تښ غبار دی".
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "ابدار دی" راغلی دی.
(۳) "ق، ک" چاپ : " نمر هلك نور الانوار دی"
نور چاپي دیوانونه : "هلك لمرخره انوار دی".
د "پ" لومړی نسخه : "هلك لمر شو خره انوار دی".
(٤) په قلمي نسخو کی "بیم" راغلی دی. دغه بیت لومړی مسرۍ په "ق" چاپ کې داسې ده : "لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

باد چې دې په زلفو باندې قصد د پرېشانۍ کړ — خله يې ګردونه د جهان واړه په سر دي
هله به سړی شي چې دې نوم عبد الرحمان شي — اوس سړی په څه يې که دې لوښتي زر و زر دی (۱)

۲۵۷ — ۲۷۶۷

سپیني او سپکې زرې خسار مینې له دولته (۲)
ای رانجه دا د عاشقانو سیم و زر دی

دنیا دار که مستغني په سیم و زر دی (۳) — هنرمند و څخه ګنج د خپل هنر دی
بېهوده به (٤) زور ور وځان ته وايي — د دنیا سړی که هر څو زور ور دی
هسې مه وایه چې زه یم په جهان کې — پیدا کړی خدای د سر د پاسه سر دی
ځینې ځینې يې ولیان پېغمبران کړل — نه چې هر سړی ولي او پېغمبر دی (۵)
جو دانه قدر یو لعل یکې پیدا شي (۶) — نور جهان واړه د تور و کا نو غر دی (۷)
یو بادشاه دی چې لښکر یې پسې درومي — نه په هر یوه سړي پسې لښکر دی (۸)
پیدا کړي خدای سړي په تفاوت دي — هسې نه چې جهان واړه برابر دی (۹)
که د عمر و رفتن ته خوک نظر کا — دا به وایي چې آفتاب د نماز دیګر دی (۱۰)
چې يې (۱۱) سر په حمله ایښی وي ویار ته (۱۲) — په آسمان باندې ختلی تکه لمر دی

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نشته.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "دنیا دار که دنیا دار په سیم و زر دی".
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "ځینې ځینې يې ولیان پېغمبران کا هر سړی نه اولیا نه پېغمبر دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "نه چې هر یو اولیا او پېغمبر دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "ځینې ځینې اولیا ځینې نبیان وو نه چې هر یو اولیا و پېغمبر دی".
مصوره نسخه: "ځینې ځینې اولیا و پېغمبران کړه نه چې هر یو اولیا و پېغمبر دی".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "جو دانه قدر چې لعل یکښې پیدا کا".
نورې قلمي نسخې: "جو دانه قدر یو لعل یکښې پیدا کړه".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "نور جهان واړه تور کاڼي او تور غر دی".
(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری يې په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دوهمه نسخه: "دی به وايي چې رفتن د نماز دیګر دی".
(۱۱) "ق، ک" چاپ: "چا چې".
(۱۲) "پ پ" چاپ: "خپل یار ته".

تعجب زما د ډېرو اوښکو مه کړه[1]   ما موندلی په دا بحر کې ګوهر دی

دریا خرقه يې خدای مه کړه په غاړه[2]
رحمان کوم دستار تړلی قلندر دی

۲۵۸   ۲۷۷۸

دواړه سترګې مې کړې دستا په لور دي   مدام د ونې د فراق په آب شور دي

زه یوسپی یم چار چشمه دستا له سپیو   چې مې ستا ودر ته دوه سترګې څلور دي[3]

کنه ولې مې دوه سترګو ستا په طمع   وهر دړ[4] وته نیولي کوډ په کوډ دي

چې مې خال د ترکو ولید په خپل زړه کې[5]   د واړه کسي مې وزړه وته نسکور دي

اعتبار د زماني په اشنا مه کړه   همګي واړه د خپلو رختو چور دي[6]

ما قبول د رقیب ناز کړ ستا د یاره   سود و زیان په دا جهان کې خوړ و وړ دي

په رحمان باندې ګمان د اهسې مه کړه[7]
چې بې تا په نور څه غولیږي هغه نور دي

۲۵۹   ۲۷۸۵

ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی   ګویا میشت[8] مې په سر شهر د لاهور دی

په افسون و په جادو د تورو سترګو   خراب دل مې له جمله عالمه تور دی

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "ته زما په ډېرو اوښکو عیب مه کړه".
د "خ" لومړی نسخه : "ته زما د ډېرو اوښو ته عیب مه کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "ته زما د ډېرو اوښکو غیبت مه کړه".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دریا خرقه دې خدای مه کړه په غاړه".
(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته. د "خ" لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "زه یو سپی چار چشمه یم دستا د سپیو".
دوهمه مسری په مصوره نسخه کې داسې ده : "چې ستا ولور ته مې دوه سترګې څلور دي".
(٤) چاپي دیوانونه : "وهر لور ته".
(۵) مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "چې مې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ما چې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".
(٦) دا بیت د "خ" دوهمي قلمي نسخې نه نقل شو.
(۷) چاپي دیوانونه او نوری قلمي نسخې : "په رحمان باندې داهسې ګومان مه کړه".
دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : "چې بې تا به په لور څه غولیږي لوز دی".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "جوړ" راغلی دی.

کړمي زړه له غمه چوي راته والي ... غم د هجر د غمه ګنه لا نور دی
د هجران په بیمارۍ کې را معلوم شو ... چې اخستي مې آزار د پلار و مور دی
دا دنیا په مثال کور شو د غمونو ... چې په هسې کور نازېږي هغه کوړ دی
دا جهان نه د چا خپل دی نه به خپل شي ... چا په خپله رضا پرېښو چا په زور دی
چې د مرګ په پوړ وړېږي کې یو ومري ... دی د واړه پوړ وړېږي زوی او ورور دی[1]

۲۹۰ کړ رحمان په عاشقي بې عزت کېږم[2]
ما په سترګو قبول کړي دا پېغور دی ۲۷۹۳

کړ دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي ... ګویا هر قدم په لاره[3] د حرم ږدي
ځای لري کړ بې منته بوسه راکا ... کوم کریم په چا منت د خپل کرم ږدي[4]
معشوقه مشفقه بویه مهربانه[5] ... نه قارون چې په ځان اسم د حاتم ږدي
خلای وما وته ګلونه د جنت کړل ... کړ داغونه مې په زړه باندې د غم ږدي
هسې پټ الوم[6] دا زېړ رخسار له خلقو ... لکه زر چې څوک له خلقو پټ پنهم ږدي
هېڅ مانه دې څوک له مستو سترګو نه کا[7] ... کوم یو مست دی چې قدم په لار سم ږدي
راحت بې زحمته نه دی چا موندلی[8] ... کوم طبیب دی چې په دروغ صورت مرهم ږدي

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړی نسخه: "کړ رحمان په عاشقۍ کې غیرت نه کړي".
(۳) مصوره نسخه: "په لوړې".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۵) "ت" چاپ: "معشوقه مشفقه بویه مهربانه".
د "خ" دوهمه نسخه: "معشوقې مشفقې بویه مهربانې"
(۶) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "پټ ګرځم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه: "پټ ساتم"
(۷) د "خ" لومړی نسخه: "برنډ و ستي ګو".
(۸) چاپي دیوانونه: "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".

زه هرګوره تر خپل صمد پورې شرمېږم⁽¹⁾   برهمن چې سر په پښو د خپل صنم بندي
واسمان ته لاس د عقل نه رسېږي⁽²⁾   دا خو عشق دی چې په عرش کرسي قدم بندې

۲۶۱ زه ځان يې تاج ګنج ديان له لاسه ۲۸۰۳
کړمې پنا په سر د جور و ستم بندې

د دنيا کار ونه وار په غولول دي⁽³⁾   دا ګمان په هيڅ مه کړه چې مې خپل دي
هيڅ مزه په دا جهان کې پاتې نه شوه   دا يخ خوړې په اوبو پورې کول دي⁽⁴⁾
که دې د وه کاسې دا نې وي په کندو کې⁽⁵⁾   پس له شامه هسې وايه⁽⁶⁾ چې د بل دي
پوزه غوږ د غوښو شته په هرچا پورې   که د شرم⁽⁷⁾ پوزه غوږ غواړې باطل دي
که تر دوه⁽⁸⁾ اوړې عيبونه د بل شمار کړې   بل به تا ته هسې وايي چې سته شل⁽⁹⁾ دي
نصيحت د ناصحانو اثر نه کا   د سرې او سپينې خوشې تکول⁽¹⁰⁾ دي

۲۶۲ دانا اهل همدمان دي نه پوهېږم ۲۸۱۰
کړمې د ځان پنهې په ګوګل دي

---

(۱) "پ" چاپ او د "خ" لومړی نسخه : "زه هرګوره تر خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق" چاپ : "زه هرګوره خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق ، ک" چاپ : "زه هم ګوره خپل صنم پورې شرمېږم".
"پ پ" چاپ : "زه هرګوره تر صنم پورې شرمېږم".
مصوره نسخه : "زه هرګوره تر خپل يار پورې شرمېږم". لومړی بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته.
(۲) "پ، پ" چاپ : "واسمان ته لاس د عقل نه رسېږي".
"ق ، ک" چاپ : "دې اسمان ته لاس د هيچا نه رسېږي".
(۳) "پ پ" چاپ : "د دنيا چارې همه وار په غولول دي". د "پ" لومړی نسخه : "د دنيا وزګار همه وبله غولول دي".
د "خ" لومړی نسخه : "د دنيا وزګار همه وار په غولول دي". د "خ" دوهمه نسخه : "د دنيا کار وبار وار په غولول دي".
(٤) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "هيڅ مزه په دا جهان کی طمع مه کړه دا يخ خوړې په اوبو پورې کول دي". د "خ" لومړی نسخه :
"هيڅ مزه په دا جهان کی طمع مه کړه يخ شوړې د اوبو پورې کول دي". چاپي ديوانونه : "د يخ سوړې په اوبو پورې کول دي".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په کندو دل کې".
(٦) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "وايي".
(۷) مصوره نسخه : "سر".
(۸) چاپي ديوانونه : "يو او دوه". د "خ" لومړی نسخه : "دوه دړې". د "خ" دوهمه نسخه : "دوې نړې"، مصوره نسخه : "دوه".
(۹) چاپي ديوانونه او نورې نسخې : "سل".
(۱۰) قلمي نسخې : "بيهوده د سرې او سپينې کو تل دي".

سپین رخسار ومشکین خال دي وبله ضم دي — یا محمود او ایاز ناست سره همدم دي

که دي خط په زلفو پټ شو باك یې نشته (١) — د حیات اوبه هم پټې په تورم دي

ستا د زلفو له رخساره له سره شونه — پیدا شوي شام شفق د صبحدم دي

په دهن کې دې غاښونه تجلي کا — یا غوټۍ په غوټچه کې د شبنم دي (٢)

نه چې اوس زمانه غوځ ستا په غمزه دی — چاره غوښې لاقدیم سره په غم دي

بې ژړا وچاته نه گوري سیه چشم — د نرگس وغوړېده د جوی په نم دي

راحت نه دی چا موندلی بې زحمته — ستا جفا و وفا د واړه منقسم دي (٣)

ستا د حسن د تعریف له برکته
د رحمان د شعر کوکې په عالم دي

٢٦٣ — ٢٨١٨

چې د خنگه مې دلبر په لاس کې جام دی — نن اورنگ د زمانې زما غلام دی

مدام کله وي دنیا د دنیا دارو — بې له عشقه چې دولت یې مستدام دی

دهارون خرخ پای نیلی دی د سپهر (٤) — خوبه دو کا چې یې دو په سر د بام دی

د دنیا چارې په مثل دي د سیورې — د آفتاب په مخ د سیورې څه مقام دی

که یې صبح بنایسته دی خنده رویه — بیا یې هسې په هر صبح پسې شام دی

نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې — په دنیا راغلی هر یو بې آرام دی

ببغي په دنیا چیری ده رحمان نه
یو ببغم دې خوك را وښيي کرام دی

٢٦٤ — ٢٨٢٥

ما د ستا ولمن ته اچولی داچیل ځان دی — ستا دی زما ندی که دانا دی که نادان دی

---

(١) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "که دې خط په زلفو پټ دی باك یې نشته".

(٢) د "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ: "یا غوټۍ چې په غوټچه کې د شبنم دی".

(٣) قلمي نسخې: "مغتنم".

(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لوېي چې واړه فراموش دي — هسې مې ځان ستا ولې قامت ته حیران دی

بې له تا که سیل(۱) په گلستان کړم د گلونو — نه پوهېږم هیڅ چې گلستان دے که زندان دی

چا پېژاندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې — اوس مې ستا له رویه نوم رسوا په درست جهان دی

د پرهېز ولي تېر شول د مجنون بې نام و نقشه(۲) — عشق دی چې عاشق له هم نام د هم نشان دی

لوی ترکوم چینجي دے پس وانه چې افسانه شو — واړه په سبب د عاشقۍ دی نمایان دی

واړه د خپل ځان په نظر گوره که دانا يې
اي عبدالرحمانه جهان درست عبدالرحمان دی

۲۶۵ — ۲۸۳۲ م

په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی — چې یو نوم یې په نومونو کې سبحان دے

هم(۳) بادشاه دی د جمله و بادشاهانو — هم د هر یوه سلطان په سر سلطان دے

هغه کار چې وهر چا وته مشکل دی(۴) — هغه کار واړه وده وته آسان دی

خوك آفتاب شي په آسمان راخېژ ولی(۵) — ده آفتاب راخېژ ولی په آسمان دی

خوك د لمر په مخ حجاب شي غوړ ولی — ده پټ کړی لمر په ابر کې پنهان دی(۶)

خوك په شپه کې شي مهتاب(۷) پیدا کولی — ده په شپه کې پیدا کړی ماه تابان دی

خوك یو څاڅکی پریستی شي له آسمانه — نزول(۸) کړی ده په مونږ باندې باران دی

خوك شي روح نو پستی په یوه ما شي — ژوندی(۹) کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "ب" او "ق" چاپ کې "سیر" او په قلمي نسخو کې "گذر" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "نام و نشانه" راغلی دی.
(۳) د "ب" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "پ پ" چاپ کې یې دوهم مسری داسې ده: "هم د هر یوه په سر باندې سلطان دی".
(٤) د "ق،ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "خوك افتاب شي و اسمان ته خېژ ولے".
(۶) له مصري نسخې نه پر ته په لوړو نسخو کې "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "افتاب". او دا بیت په "ق،ک" چاپ کې داسې دی:
"خوك په شپه کے شي مهتاب راخېژ ولے — ده په شپه کے خېژ ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمي نسخه: "زنده".

خوک وسنګ شي رنګ د ګلو ورکولی — ده وسنګ ورکړی رنګ دارغوان دی (۱)
خوک له خاوره شي یو ګل پیدا کولی — ده له خاورو پیدا (۲) کړی ګلستان دی
خوک له اوره شي اوبه پیدا کولی — ده له اوره پیدا کړی زمستان دی (۳)
خوک له سنګه شي ګوهر پیدا کولی — پیدا کړی ده له سنګه در ومرجان دی (۴)
خوک شي رزق وهر (۵) مخلوق ته رسولی — دی دهر یوه مخلوق روزي رسان دی
خوک بنده لره ایمان شي ورکولی — ده ورکړی هر مؤمن لره ایمان دی (۶)
خوک له ځمکي وآسمان ته شي ختلی (۷) — ده عیسیٰ لره ورکړی دا مکان دی
خوک له خدای سره خبري شي کولی — ده موسیٰ مشرف کړی په دا شان دی (۸)
خوک ایښودي په توسن دهوا (۹) زین شي — ایښی ده په هوا تخت د سلیمان دی
خوک په سپینه ږیره پاتي ترقیامته (۱۰) — ده په خضر باندي کړی دا احسان دی
چي په ده شي هغه کار په هیڅ نه شي — هر توانا د ده تر توان پوري ناتوان دی
په اوبو کي یې د کاني کوټ بنا کړ — ده ورکړی پکي اور لره امان (۱۱) دی

---

(۱) "ق ،ک" چاپ : " خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو — سنګ ته ده ورکړی رنګ دارغوان دی".
"ق" چاپ : " خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو — ده وسنګ ورکړی رنګ دارغوان دی".
د "خ" لومړی نسخه : " خوک شي سنګ لره د ګلو رنګ ورکولی — ده وسنګ ورکړی رنګ د زعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه " ده ورکړی سنګ ته رنګ د زعفران دی".
(۲) د "خ" له دوهمي نسخي نه پرته په نورو نسخو کي "رنګین کړی" راغلی دی.
(۳) دا بیت په "ب" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کي نشته.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کي نشته.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "وکل مخلوق ته". په "ق" او "ق ،ک" چاپ کي دا مسرۍ داسي ده : "خوک شي رزق رسولی هر یو ته".
(۶) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه کي نشته. د "خ" لومړی او مصوره نسخه کي د "مومن" پرځای "بنده" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخي : " خوک له ځمکي وآسمان وته ختلی شي".
"ق" او "ق ،ک" چاپ : "خوک له ځمکي وآسمان ته دی ختلی".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(۹) په چاپي دیوانونو کي د "هوا" پرځای "اسمان" راغلی دی.
(۱۰) "ق" چاپ : خوک ته ده ږیره به وپایي ترقیامته".
(۱۱) چاپي دیوانونه : " مکان دی"
لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
په "ب" چاپ او د پېښور په چاپي دیوانونو کي د "کوټ" پرځای "ګوټ" راغلی دی.

په سجده[1] يې څملي سردي لګولي — هم يې زور ند په رکوع سره آسمان دي

هره ونه په قيام ورته ولاړه — هر ګياه يې په تسبيح سره زبان دي[2]

همه واړه په تسبيح د ده مشغول دي — که ملك دي که پيري دي که انسان دي[3]

هر ماهي يې په درياب کې حمد[4] وايي — هر مرغه يې په چمن کې ثنا خوان دي

حق په حق يې ثنا هيڅ کړي نه ده[5] — نه له هيڅ واقع شوې دا بيان دي

مخلوقات و هسې نه دي پېژندلي — لکه ده سره[6] چې قدر د خپل ځان دي

حد پايان يې هيڅ سړي موندلي نه دي — معرفت يې هسې بحر بې پايان دي

نه هيڅوك د ده په خبر د ده په شان دي — او نه دي د چا په خبر د چا په شان دي[7]

نه يې زيان نه يې زوال نه يې نقصان شته — دی[8] بې زيانه بې زواله بې نقصان دي

نه يې مثل نه مثال نه يې مکان شته — دی بې مثله بې مثاله بې مکان دي[9]

پاك يې وګڼه بې شكه بې ګمانه — له هغو چې د چا شك د چا ګومان دي[10]

نه يې څوك په سترګو وينې نه لېده شي[11] — او بې چونه بې چګونه نمايان دي

كه څوك وايي لېده نه شي لېده نه شي[12] — او كه وايي وهر چا وته عيان دي

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده: "زوړند سر هم په رکوع سره آسمان دی".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "ګويان دی"
(۳) قلمي نسخې: "که سړي دی که پيري دی که حيوان دی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پر ځای "ثنا" راغلی دی.
(۵) "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "حق په حق يې هيچا نه ده ثنا کړې".
"ق، ک" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده: "نه هيچا نه واقع شوې دا بيان دی".
(٦) قلمي نسخو او "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پر ځای "شخه" راغلی دی.
(۷) دا بيت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پر ځای "او" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه يې مثل نه مثال نه يې پايان شته — دی بې مثله بې مثاله بې پايان دی".
په "ق، ک" چاپ کې يې دوهمه مسره له "ق" چاپ سره يو شان ده په نورو چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې يې لومړی مسره داسې ده: "نه يې مثل نه مثال شته نه يې مکان شته".
(۱۰) مصوره نسخه: "له هغو چې د چا فکر په بل شان دی".
(۱۱) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "که يې څوك په سترګو وينې لېدی نه شي".
(۱۲) د "خ" دوهمه نسخه: "که څوك وايي چې لېده شي لېده نه شي".

منزه دی له جمله و جهتونو | او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی(۱)
بې پردې به حسن چا ندوي لیدلی | که څوک وایي چې لیده شي تش ګومان دی(۲)

۲۶۹ | ۲۸۶۸

له زړګونو صفتونو راشه ګوره
چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمان دی(۳)

زړه مې ستا په ذکر فکر ګلستان دی | تن مې ستا له غمه پایمال د خزان دی
ستا د غم له هجره هسې ټکره مند یم | چې په سترګو کې مې جوړ د ره روان دی(۴)
ستا کتو(۵) مې عجب زخم په زړه وکړو | چې هم وینې ترې بهیږي هم خندان دی
هسې رنګ مې د خپل زړه له وینو واخست | چې ځان درست راته په شکل د جانان دی
که د ستا د زلفو مار کاندې خونونه | ما موندلې ځنې عمر جاودان دی
ځنګدن که هر څو تریخ و تلخ وایه شي | ستا د لبو په مدد آب حیوان دی
آشنایي تر جدایي کمه ور به نه ده | معطر په بوی د مصر درست کنعان دی
لکه لمر په خلوم آسمان لیده شي | محبت په سل حجابه کې عیان دی
نور د شمع په فانوس کله پټیږي | عشق د عقل په پرده کې نمایان دی
که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته | زه له ډېرې ځلې(۶) وایم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړی نسخه : "له هزار و صفتونو باور مه کړه چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "له زړګونو صفتونو راشه ګوره یو صفت یې کړی ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړی نسخه : "له هزار صفتونو یې ادا نه کړ چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "له هزار و صفتونو باور و کړې چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمان دی".
(٤) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی : "ستا د هجر په غم هسې ټکره مند یم چې په سترګو کې مې جوړ رود روان دی"
د "خ" په لومړی نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده : "چې له سترګو مې د میو جوی روان دی".
(۵) په "ق، ک" چاپ کې "ستا لیدو" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "حیا" راغلی دی.

طاوس رنګې زلفې چا دې سمې کړي[1] — چې هر موی یې په ښو رنګه په خوشادي
بې پردې به حسن نه وي چا لیدلی — که ښوك والي چې لیده شي تش ګمان دی[2]
ښادي غم خوندې اسانه موندە نه شي — سوړ په خپلو وینو لعل د بدخشان دی
که وصال په هر زمان وای هسې دریغه — لکه غم چې د هجران په هر زمان دی
بې د ستا له ملاقاته چې مشکل شو — نور مشکل واړه په ما باندې اسان دي
هم په دا راته اسان شوه نور غمونه — چې ستا غم د حد په هو رته راته ګران دی
قافله د صبر هیڅ ویساړي[3] نه کا — ستا له غمه مې منزل د زړه ویران دی
یو نفس به دې له دره بېرته نه شم — څو مې یو نفس[4] باقي په دا جهان دی
لکه سر وسامان ستا د زلفو نشته — هسې زړه زما بې سر و بې سامان دی
لکه تا چې تور ګیسو په مخ پریشان کړه — هم مې هسې خراب زړه پسې پریشان دی

خواږه خاطر به د رحمان سلامت څوک وي
چې ګذري ستا په چاه زنخدان دی

٢٦٧ — ٢٨٩

ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي — هم په دا چې نوشته په جګر خون دي[5]
تش به نه شي هغه خم د عشق له میو — چې یې خاوري د فرهاد و د مجنون دي[6]
د دنیا چارې همه واړه فاني دي — دا د ستا جور و فا ولې افزون دي
مقتولان ستا د غمزو دي لاله نه دي — چې په سره کفن له ځمکې را بېرون دي

---

(١) چاپي دیوانونه : "طاوس رنګه زلفې دې چا هسې ګره کړې".
د "خ" دوهمه نسخه : "طاوس رنګه زلفې نه دي چا لیدلی که ښوك والي چې لیده شي تش ګومان دی".
(٢) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته.
(٣) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې : "را باندې نه کا" راغلی دی.
(٤) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "دم نفس" راغلی دی.
(٥) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(٦) "ق، ک" چاپ : "یاره ستا جور د جفا ولې افزون دی".

چې يې هېڅ بها زلميو څخه نشته — جونه نه دي سکه ګنجونه د قارون دي
بادشاهان په يوه دم کې ګدايان کا — مال بدلې فسادونه د ګردون دي

٢٦٨ د رحمان د زړه خوناب مګر قبول شي
چې مخونه د دلبرو پرې ګلګون دي ٢٩٩٦

غم دې هسې غلبه شو په ما باندې — چې مې ځای نه شي د ننه نه د باندې
له زګيرويه مې نور خلق په عذاب شول — تل د وچوله کبله سوځي تاندې
زه د ستا په غم کې شمع غوندې ژړم — تـه زما په ژړا صبح غوندې خاندې
زړه مې هسې ستا په لورې آويزان دی — لکه زلفې دې په مخ دې آويزان دي
ما دې ستا دانه پښنو په اور کې سوي — د دنيا اندېښنې واړه لکه سپاندې
دا دستور دی چې لوی(١) غم په سري ورشي — نور غمونه يې همه شي تر پښو لاندې
هر چې ما په نصيحت له تا جار باسي — بيا دې ستا په لورې دروې ترما ورانده(٢)

٢٦٩ سره لمبه ګوره چې څه کا په وچ ډکي
مخ د يار په رحمان هسې چاړې کانده ٢٩٠٤

په دنيا کې که څه کار دی خو د دين دی — د دې کار په کننده و آفرين دی
چې تقوی او ديندارې يې شي په برخه — دهغو د سعادت ستوري قرين دی
قناعت مې هسې خوند په خوله کې کېښود — چې وچ ټوک مې په دهن کې انګبين دی
بې هاتيانو بې اوښانو بادشاهي کا — د زاړه پوزي ټوکر کې يې قالين دی
چې په خواست د حاجت پورته کا لاسونه — د آسمان د ملايکو پرې آمين دی
چې قبوله کهتري کا په دنيا کې — دهغو په بهتري باندې يقين دی

---

(١) په قلمي نسخو کې "يو" نغلی دی.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "هغه تله کا ستا ولوړته ترما ورانډي".

تل د لوړې او به د رومي وژورو ته … حق تعالی کمال ورکړی ولمین دی

خاکساري د خاکسارانو مرتبه ده … که زمروکي یې خیرن و زړه یې سپین دی

د سرکښو سر که ورشي وآسمان ته … په دوه ورځې پسې ځای زیر زمین دی

چې سنبوه یې وي په سر کې اولوي کا … د رحمت لیاقت نه لري لعین دی

که صورت یې د سړي، سړي بالرشي … په معنی کې سړی نه دی شیاطین دی

کړ

۲۷۰ سره متاع د دنیا نشته ۲۹۱۶

شکر دا چې نه خودرای دی نه خودبین دی

مخ د یار شمس و قمر د رې واره یو دي … قد د سرو صنوبر د رې واره یو دي

حاجت نه لرم په شهدو په شکرو[1] … لب د یار شهد و شکر د رې واره یو دي

که بې یاره په بستر د پاسرین و تیم … تار و خار و د ابستر د رې واره یو دي

چې وردرو و دیوار تر بې نظر کړم … باغ بوستان او دغه در د رې واره یو دي

چې غبار یې د کوڅې راباندې راشي … دا غبار مشک و عنبر د رې واره یو دي

خدای د یار له هجره هیڅوک خبر مه کړه … تاخت و قتل دا خبر د رې واره یو دي

هغه دم چې سړی د رومي له جهانه … تورې خاورې سیم و زر د رې واره یو دي

قلندر چې په رښتیا قلندري کا … خان، سلطان و قلندر د رې واره یو دي

ور دې نه شي په پردي ملک حمله هیڅوک[2] … کور و کرا و مبصر د رې واره یو دي

چې دې نه کې یو یاران نه دې آشنا وي … هغه ښهر بحر و بر د رې واره یو دي

په دکان د نابینا و جوهر پانو … خرمهره لعل و گوهر د رې واره یو دي

پسران دې عار زما له عشقه نه کا … پاک عاشق پسر[3] پدر د رې واره یو دي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "حاجت نه لري په شهدو په شکرو".

(۲) په قلمي نسخو، "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "پ پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده : " ور دې نه شي په پردي کله حمله هیڅوک".

(۳) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "پسر" پر ځای "پیر" راغلی دی.

په سبب د ظالمانو حاکمانو — ګوروا وړ او پېښور درې وارې يودي[1]

۲۷۱ — غزل وشوه کډ ځان ستايلي ورلمخ ته (ورځي) — ۲۹۳۰

بې هنره ګا وخر درې وارې يو دي

چې دا هسې لاس په لاس دنيا پرېښودي — خښه چوه چندن په ځان پورې مښودي
دا دنيا په مثال پوله مرګ سيلاب دی — د سيلاب په مخ کې څه پوله ايښودي
جل ځلي لا واده ندوي سره کونډه وي — دا رنګ چارې د مرګي د خرخښو دي
تا فلي چې په دنيا کې شوې داخلي — بيا هم هسې معلومېږي چې دلښودي[2]
دا سفر به په هغو باندې آسان وي — چې ترکوچ مخوا په زېرمه د توښودي
چې بې وخته رمان کا په وخت اوده وي — د هغو عالمو برې د وکښو دي
په هر شان چې يار خوښېږي زه هغه کړم[3] — خپلول د صاحبانو په پېښو دي
ديار غم مې لکه تاج وي په سر ايښې — نور غمونه مې همه لاندې ترپښو دي
معشوقې په عاشقانو خود پوهېږي — دلته څه د عاشقه نښې د ښودي[4]

۲۷۲ — مي خواران کړې خبر شي له مستي نه — ۲۹۴۰
د ګلخې (ورځي) د ميخانې شراب د خښو دي

زه بلبل ستا د وصال د بوستان څه دی — ستا د وصل په نسبت ګلستان څه دی
چې آشنا شي ستا له درله د بوله — انتظار يې په روضه د رضوان څه دی
چې روزي يې شهادت شي ستا له تېغه — احتياج يې په چشمه د حيوان څه دی
چې مسکن يې د زلفو ستا د زلفو خم شي — وهغو ته د عطار و دکان څه دی

---

(۱) دا بيت د "خ" په نسخه کې نشته، په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "ګورا وکورا وپېښور درې وارې يودي".
(۲) "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ، په "مصحح" په او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دتلودي" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "په هر رنګ چې يار خوښېږي زه يې کړمه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه کې "ايښودي" راغلی دی.

هر چې لاندې خپل وجود تر خپل قدم کا
عرش یې لاندې تر قدم شي آسمان څه دی

بوالهوس که بوسه غواړي له تا څه شو
هر رنګ هر رنګ ویل کاندي نادان څه دی

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم
برق و رعد چکاره دي باران څه دی

ځان جهان مې هسې ستا په مینه هېر دی
نه پوهېږم چې ځان څه دی جهان څه دی

ته چې نه ګورې و ما ته لږ مې یوه کړه
په دا کار کې دې ضرر او نقصان څه دی

که ستا سترګې دې قاتلې زه مقتول یم
وایه نور دې په خاطر کې ارمان څه دی

زه بې صبره یم که مهر د ستا نشته
له دې دوارو دې په زړه کې ګومان څه دی

چې مې وینې ترومې څه پوښتې له حاله
له عیانه احتیاج د بیان څه دی

٢٧٣

هر چې والي ستا رسۍ د رحمان غاړه
و توانا و ته حجت د ناتوان څه دی

٢٩٥٣

نیخ[1] مې ستا د بڼو غشي په سینه دي
پورې وورې مې وتلي تر اینه دي

تل یې مخ د یار په مخ باندې وي ابنی
هغه زړونه چې بې زنګه آیینه دي

هسې نه چې زه نن ورځ په تا شیدا یم
ستا غمونه مې په زړه کې دېرینه دي

لکه ستورې چې برېښنا کا په آسمان کې
په ټټر مې ستا داغونه نګینه دي[2]

درته وایم چې له آهه مې پرهېز که[3]
دا هغو چې پوښاکونه پشمینه دي

که د ستا رخسار سوزانې لمبې نه وي
ولې کسي زما تور سوي نبنه دي

څه بد سم په صبحدم ګورې وچاته
چې دې سترګې په مې مستې شبینه دي[4]

هغه سترګې چې پیدا کړې خدای خونرېزې
بې غضبه[5] په غضب او په کینه دي

شرابیان[6] چې شراب مومي خوږې شومي
کله منعه په اختر[7] په آدینه دي

---

* . دې مخ پاڼلیکونه دې په (٢٠٥) مخ کې وکتل شي.

۲۷۴ — ۲۹۶۳

چې تمام د خپل ځیګر په وینو رنګ شو
د تماع (رشان) خبرې ځکه رنګینه دي

(۱) د عاشق نظر په خوړ دو په خواب نه دی — مراد يې بې د يار له دره (۲) بل باب نه دی

تر نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقی کې اسباب نه دی (۳)

چې د يار سره حساب د دنيا کاندي — د غه هيڅ په عاشقانو حساب نه دی (٤)

چې عاشق په عاشقی کې ارباب نه شي (۵) — که د درست جهان ارباب شی ارباب نه دی

هر چې يار منعه کوي له خپله ياره — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی

دا حجاب چې نور (٦) عالم يې حجاب بولي — دا زما د يار تر ميانه حجاب نه دی

که ثواب دی هم سيوا د يار له مخه (۷) — ما ګڼلی د غه کار په ثواب نه دی

که لېدلی زليخا يوسف په خوب و — ما په ويښه دی لېدلی په خواب نه دی

صبر و نيسه په مخ کې که مراد غواړې — هيڅ اکړی د غه کار په شتاب نه دی

۲۷۵ — ۲۹۷۳

سوال د بوسې کړی دی له ياره
لا يې هيڅ ځني موندلی جواب نه دی

د عشق زخم خه د زخم په شان نه دی — د بل زخم په خير سهل و آسان نه دی (۸)

عاشقان و معشوقې سره پوهېږي — د غه راز و نور عالم ته عيان نه دی (۹)

عاشقي نه ده که ګوره بې حيراني ده — کوم سړی په د غه کار کې حيران نه دی (۱۰)

يو عاشق دی خوک راوښيي په عشق کې — چې يې رود په مخ د اوښکو روان نه دی (۱۱)

هو ره اوښکې د عاشق په ګرېوان وو ره (۱۲) — ته به وايې چې يوسيند د ګرېوان نه دی

دا هجران دی چې يې مرګ په عاشق ګران کړ — که هجران وه سره نه وي هيڅ ګران نه دی (۱۳)

---

* ددې مخ د متن پاڼلیکو نه دې په (۲۰۵) مخ کې وکتل شي.

نور غمونه که په ځان د سړي بد دي ||| غم د ترکو بد د هيچا په ځان نه دی (۱)

ددوزخ داور که تا ولته حده تېر دی ||| برابر د بېلتانه لـــه نيران نه دی (۲)

چي باله شي څوک په عشق کې کم عقل ||| دا کم عقل د بر هوښيار دی نادان نه دی

۲۷۹

چي بې يار وجهان وته نظر کړم
رحمان وايم چي ويران دی وران نه دی (۳)

۲۹۸۳

د (۲۰۳) مخ د متن پاڼليکونه :

(۱) په قلمي نسخو کې "خرخ" راغلی دی.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "داغونه" پرځای "غمونه" راغلی دی.

(۳) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : "ورته وايه چي له آهدمي پرهېز که".
د "خ" دوهمه نسخه : "ورته وايه چي له آهوچي پرهيز که".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٥) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "بې سببه" راغلی دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "مي خوران" راغلی دی.

(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "به جمعه" راغلی دی.

د (۲۰٤) مخ د متن پاڼليکونه :

(۱) دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "د يار له بابه" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "دا اسباب د عاشقه اسباب نه دی".

(٤) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "د غه هيڅ به عاشقه کې حساب نه دی.

(٥) د "خ" نسخې : "ارباب نه وی".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "عام عالم"

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : "که ثواب دی هم ثواب د يار په عشق کې".

(۸) "ق، ک" چاپ : "د عاشق زخم د زخم په شان نه دی
د غه راز ولوړ عالم ته عيان نه دی".
"ق" چاپ : "د غه راز ودنيا عالم ته عيان نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "د عاشق زخم خته د زخم په شان نه دی".

(۹) "ق، ک" چاپ : "دا د عشق اسرار په ماخامان نه دی".
"ق" چاپ : "دا د عشق اسرار په جاهلانو بيان نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "د غه راز بوهر سري ته عيان نه دی".

(۱۰) دا بيت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۱۱) "ق" چاپ : "باران نه دی".

(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "هومره اوښکې د عاشق په ګريوان دروي".
"ق، ک" چاپ : "هومره اوښکې د عاشق په مخ راد روي".
د "خ" دوهمه نسخه : "هومره اوښکې په ګريوان د عاشق دروي.
که هم ځان د رحمه د دوږخ هيڅ ګران نه دی"

(۱۳) چاپي ديوان نوره پاته په (۲۰٦) مخ کې)

هر نگار چې بې وفا دی نګار نه دی
په ګلزار کې چې ګل نه وي ګلزار نه دی [۱]

هغه یار چې اخلاص نه لري یار نه دی
هغه کار چې بېفایده دی څه کار نه دی [۲]

په تلخۍ د میومست خلق [۳] مې خوښ دي
هغه خار چې بوی د ګل لري خار نه دی [۴]

دیندار یې د دنیا دارې ده حبله [۵] لرې
مالبدلی هیڅ دیندار دنیا دار نه دی

که روزګار دی په جهان کې عاشقي ده [۶]
د دې نور عالم روزګار څه روزګار نه دی

چې تصدیق یې په خپل زړه کې محکم نه وي
دا په خوله ظاهر اقرار څه اقرار نه دی [۷]

په هر زړه چې د خپل یار د غم غبار وي
د غبار د رحمت دی غبار نه دی

چې په کسب نې له شفقته نور څه نه کړ
باري ګنج دی چې هرچا ته اظهار نه دی [۸]

معشوقه وفا له هیچا سره نه کا
ګنهګوم یو دې رحمن خبر له نه دی

د ۲۰۵ مخ د متن پایلیکونه :

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "خ" لومړی نسخه کې یې لومړی مسری داسې ده : " لوږمونه که په ځان دهر سړي دی ".
(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته .
(۳) "ق ، ک" چاپ : " زه رحمان والیم چې وران دی ودان نه دی ".

د دې مخ د متن پایلیکونه :

(۱) . دا غزل د "سپ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . د دې غزل لومړی بیت د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی : "هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی څه کار نه دی

د "خ" د دوهمې نسخه : له اغیار سره سودا څه په کار نه دی
له مکار سره روزګار څه روزګار نه دی

(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو .
(۳) "ق ، ک" چاپ : " انسان ".
د "خ" دوهمه نسخه : " په تلخۍ د میومست عالم خرم وي "
(٤) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : "هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی".
(۵) "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : " سره ".
د "خ" لومړی نسخه : " وسله ".
(٦) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " که روزګار دی په دنیا کې د عاشق دی ".
(۷) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " چې بنا یې د تصدیق محکمه نه وي
د ظاهر په خوله اقرار څه په کار نه دی

(پاتې په (۲۰۷) مخ کې)

دد لدار وصال دخدای په داد مونده شي (۱) دغه کار مي دهیچا په اختیار نه دی

۲۷۷

په رحمان باندي منت دمعشوقو دی (۲)

دبي حسنو معشوقو منت بار نه دی

۲۹۹٤

هغه یار چي بي وفادی خه یار نه دی هغه کار چي بي بقادی خه کار نه دی

که دسر ښندل د شوار په ما وتا دي (۳) دا په عشق کي سهل کار دی دشوار نه دی

اندېښنه سري بیدار کاندي لخوبه کم اندېښنه که بیدار دی بیدار نه دی

که خه عمر دی عاشق لره وصال دی دهجران عمر دعمر په شمار نه دی (٤)

دچشمانو په څنبل کي (۵) تیر وبیر شي اعتبار دزماني اعتبار نه دی (٦)

که دسلون ویو پلار شي به بي خه کا (۷) بي وقوف زوی دپلار خه په کار نه دی (۸)

۲۷۸

معشوقي همېشه ناز په عاشق کاندي

رحمان هیڅ لدخپله یاره آزار نه دی (۹)

۳۰۰۱

عاشقان دي په اور سوي یا دي که نه دي ستا دعشق په اور الوي دي که نه دی (۱۰)

د (۲۰٦) مخ د پایلیکونو یاته برخه:

(۸) "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ: "باري گنج دی چي هر یوته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "چیا به کسب دعشق نه کمه باري خه کړي چي داگنج هر یوه ته اظهار نه دی".

ددې مخ د متن پایلیکونه:

(۱) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "دخپل یار وصال دخدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ: "دخپل یار وصال دخدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه: "دخپل یار وصال دخدای په داد مونده شي دغه کار و هیڅ بنده ته اظهار نه دی".

(۲) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.

(۳) د "خ" لومړی نسخه: "که دسر ښندل دشوار دی وتاته".

(٤) د "پ" لومړی نسخه: "دهجران عمر په عمر خه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "دهجران عمر په عمر شمار نه دی".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "وهل".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه، "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ: "اعتبار دزماني خه اعتبار نه دی". او هم دابیت او ورپسي بیتونه د "پ" په لومړی نسخه کي نشته.

(۷) "ق،ک" چاپ: "که دسلون ویو پلار شي خولک به بي خه کا". "ق" چاپ: "که دسلون ویو پلار شي خولک به بي خه کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که دسلون ویو پلار شي ته به بي خه کړي".

(۸) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "بي وقوفه زویه زویه دپلار نه دی".

(۹) د "خ" لومړی نسخه: "معشوقه همېشه ناز په عشاق کاندي دارحمان لدخپله یاره آزار نه دی". په "ق" چاپ کي "معشوقه" راغلی ده.

(۱۰) داغزل د "خ" په لومړی نسخه، مصوره نسخه او نیمګړي نسخه کي نشته.

زخمتونه د هجران واړه په عشق کې ... تا و ما وته ښو ولې دي که نه دي

په دنیا کې خو یا سر و مال ویل شي ... د واړه ما په تا بایللي[۱] دي که نه دي

تل د وروځو په لېندو د بڼو غشي ... تا په ما باندې راکښلي دي که نه دي

چې مدام یې زمانه له غمه چوي ... توري زلفې دې پېچوي دي که نه دي

راشه وګوره احوال د عاشقانو ... مړه د عشق په تېغ ګوتلي[۲] دي که نه دي

ناصحان چې نصیحت وما ته[۳] کاندي ... چېرې دوی هم مین شوي دي که نه دي

ښایسته که په ښایست کې ملایک وي ... په وکښه د زمونږ نوروي دي که نه دي

بلبلان پسې نارې وهي رحمانه
د بڼان ګاونه شوي[۴] دي که نه دي

۲۷۹ — ۳۰۱۰

دا اثر ونه یې چې معلومېږي واړه مړه دي ... که څه دي هم هسې وایه چې څه نه دي[۵]

یاد باد په غم کې څاورې دي دا تورې ... یاد او ور په غم کې واړه وچ واښه دي

د خپل عمر شپې او ورځې چې په زړه کړم ... هسې درومي ګویا ښنده اوبه دي[۶]

غافلان که وینې اوري به یې څه کړي[۷] ... دا لې خوب دی نه لېده نه اورېده دي

چې د خدای له معرفته خبر نه وي ... هغه واړه که بیدار دي هم اوده دي[۸]

د رحمان زړه له حاله خدای خبر دی
چې په زړه کې یې د یار له غمه څه دي[۹]

۲۸۰ — ۳۰۱۶

---

(۱) په قلمي نسخه کې "پاسلوي دي" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "په شیر کوي دي" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په سترګو کوي دي" راغلی دی.
(۳) په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې "دیار ته" راغلی دی.
(۴) په قلمي نسخه کې "توي دي" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "پ ب" چاپ کې نشته.
(۶) د "ب" لومړۍ نسخه: "هسې درومي چې د سیند ګویا اوبه دي". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې درومي ګویا بحر دی اوبه دي".
(۷) "ق، ک" چاپ: "غافلان چې وینې اوري څه عمل نه کړي".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "بیدار نه دي".
(۹) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې په زړه یې د اشنا له غمه څه دي".

په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دی — په معنی کې د جملې وګډ خدای دی[1]

مجنون بېد غوندې رونق د ګلستان شي — چې یې ستا له غمه سر په پښت پای دی

چې له غمه د جرس غوندې نالان دی — د جملې ګمراهانو رهنمای دی

چې خوک زړه د ستا وتوره وستر ګوړه کا[2] — ستا د وروځو تر محراب لاندې ځای دی

چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي — د هغو نا ستی په سیوري د همای دی

چې تا وویني وما ته نصیحت کا — شك پرې مه کوه بې شکه چې خودرای دی

۲۸۱ — کہ زردار دې آشنایان د زردارانو
د رحمان د آشنایانو تکیه خدای دی — ۳۰۲۲

کہ مطلب و مدعا د سړي خدای دی — هر هر مړی د ژوندیو رهنمای دی

مسافر چې په رحلت کې خبله غږ کا — هر اواز یې خواب آلود له درای دی

کہ سړی و حقیقت وته نظر کا — ژوندی خلق واړه ناست د مړو په ځای دی

داخو بخت دی خوك یې سپین او خوك یې توره — ګنه عیني لکه زاغ هسې همای دی

لکه فرق چې د همای او د زاغ نشته — هم دغه دلیل د شاه و د ګدای دی

ته نظر د کاریګر و په کار مه کړه — کار هم واړه موقوف په کار فرمای دی

سالکان چې د جهان تماشا کاندې — له جهانه یې مطلب جهان آرای دی

کہ خوك خپل د ست و پای و پاسي له میانه — خدای بخپله د بې دستو دست و پای دی

په هغه جهان نېکي و بدي نشته — هر مطلب د طالبانو په دا سرای دی

۲۸۲ — زه رحمان یوازې نه یم په دا کار کې
همېشه د یار په یار پسې وای وای دی — ۳۰۳۳

---

(۱) قلمي نسخې: "په معنی کې د جملې جهان کدخدای دی".
(۲) "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په نیګمړې نسخه کې "توره و زلفو" راغلي دي.

که د خلقو و نظر ته آدمي دی — خوار عاشق د معشوقې د کوڅې سپی دی
هر چې ځان دیان په سپیو کې داخل کا (۱) — تر و هاله به ورته وایم چې سړی دی
ما د خدای دیار له غمه بې غم نه کا — دا په ملك د عاشقۍ کې لوی ورانی دی
زه د یان په غم کې زیره خبره خوښ یم — دا زما خزان خزان نه دی سپرلی دی
زه ژوندون د یان و وصل ته وایم — گنهگار یو دوزخي په ژوندون ژوندی دی
تر چې مامنعه کوي د یان له دره — کوم یو دې له د غره دره بریالی دی (۲)
زه د یار مینې په یار باندې شیدا کړم — که خوك ما گڼي زه نه یم وار دی دی
چې وحشي مجنون یې ښهر له راوست — د لیلی د زلفو هسې غر وندی دی (۳)
زرداران که او به ښني په جام د زرو — خوښ زما د اخپل د خاورو و کنډولی دی
اورنگ زیب که د ډیلي په تخت ناست بري — خپله خونه هر گدای له ډیلي دی
چې له خپله کوره ووځي مسافر شي — خوك یې په ژنې ساهو دی که مړی دی
چې یې خاوري شي له خاوره وسره گډې — تر وچا خر زده چې د کوم نیکه ملسی دی
توره شپه په آشنایانو رڼا ورځ ده — رڼا ورځ په نا آشنا و تروږمی دی
نه دي سترگې پوزه غوږ د کم شناختو — په معنی کې یو د بوال سوري سوری دی (۴)
عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه — عشق په مثل د سلیمان بادشاهي دی
هر چې حب د عاشقۍ لري په زړه کې — که په قطع (۵) صد ساله وي هم حاجي دی
داهلال دی چې لیده شي په شفق کې — که په لاس د گل اندامې سپین وښی دی
نا آشنا به ډهره خشکل ځني مومي — چې مدام یې په آشنا باندې غوږی دی (۶)

---

(۱) د "پ پ" چاپ کی "حساب کا" راغلی دی
(۲) دا بیت د "خ" په نیگړی نسخه کی نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په "دوهمه" نسخه کی نشته.
(٤) دا بیت په نیگړی نسخه کی نشته.
(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "حمر" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "زبیرگی" راغلی دی.

غړ بوي مې قرباني لره پوهېږم — دا چې کړي دې په ما باندې زړه سوی دی

چې په نوم باندې بالښي لېونه شي — معلومېږي چې نر حور یا بنا پېري دی (۱)

چې د خط په دود خلق یکې پرېوځي — زنخدان یې تر سبزې لاندې کوهي دی (۲)

زه رحمان له یاره خوښ یم که جفا کا
که جفا نه کا وفا کا خو تېری دی

۲۸۳ — ۳۰۵۵

ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي — لږ مې وپوښته له حاله چې ولې دي؟

زه په تا پسې مجنون یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا و غېلې یا غلې دي (۳)

هغه کوڅې لکه تا دي په ما کړي — کله کړي په مجنون باندې لیلې دي

لکه ما چې مصلې درپسې لنګ کړې — کوم ملنګ هسې لنګ کړي مصلې دي

بوی هم ستا د وفا نه دی را الوتی (٤) — ما یخپله خپلې کړې تسلې دي

نصیحت اثر په زړه د عاشق نه کا — ګنه یادې زما د پېرې مسلې دي (۵)

که رحمان د عاشقۍ په تېغ شهید شي
د جنت حورې همه واړه دلې دي

۲۸٤ — ۳۰۶۲

چا چې کړې و دنیا وته اسرې دي — د همه واړو په سر خاورې ایرې دي (٦)

نادانان که د دنیا په چاړ نا ږېږي — و دانا ته واړه وشتې (۷) مسخرې دي

چې بې خدایه محبت کا هغه خلق — نا ربنه یې واړه خره او شنې خرې دي

و سپین ږېرې وته مه وایه سپین ږیره — همګي واړه طفلان د ګهوارې دي (۸)

---

(۱) دا بیت په نیګرهي نسخه کې نشته، "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "معلومېږي چې نه حور نه بنا پېري دی".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "پ" چاپ: "زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا و غېلې یا ګلې دي".
د پېښور چاپي دیوانونه: "زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا، غلې او یا ګلې دي".
(٤) په قلمي نسخو کې "را بلودلی" راغلی دی.
(۵) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نشته.
(٦) چاپي دیوانونه: "د هغو په سر همه خاورې ایرې دي" (۷) "ق، ک" چاپ: "تموکې"؛ د "خ" لومړۍ نسخه: "زښتې"
(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "دا همه واړه طفلان د ګوارې دي". د "خ" دوهمه نسخه: "و سپین ږېرو ته مه وایه چې سپین ږیری".

هسې وایه چې څمڅي دي د زنانو — کډې یې ایښې په دستارکې قرقې دي
نه څه فیض نه بهره څنې مونده شي[1] — همګي واره بې فیضه بې بهرې دي

۲۸۵ — ۳۰۶۹

ذخیره د دنیا مه کوه صالح ناله
داهمه واره د خاورو ذخیرې دي[2]

په هر ځای چې ستا ثنا شي سبوه ګرې — خرهره شي هلته درو مرغلرې
د هغو سترګو به اوښکې وي ګلرنګې — هر چې ستا په ګل رخسار وي منتظرې
هغه کله د ناصح خبرې اوري — هر چې اوري ستا خوږې خوږې خبرې[3]
مړ ورکاندي عاشق له جمله خلق — معشوقې له هیڅا مه شه مړورې
په ساعت کې سرې مرهم یې ژوندي[4] کا — طالعې دي د خوبانو سحرګرې
زه ځان دوب ګڼم بې تا په خپلو وینو — که مې دوب کا څوک په شهدو په شکرې
لرې لرې غم دې واړه رانژدې کړ — چې له مخه دې حجاب کړ راته لرې
چې مې نوم دستا د تورو زلفو واخیست[5] — راپسې شوې د بلا تورې لښکرې
هیڅ په حق د حقدارانو نه ګرویږې — همیشه زما د زړه په ورو منکرې[6]
زما ستا مینه څرګنده په جهان ده — ولې دا رنګه څرګنده ګواهي[7] نغرې

---

(۱) چاپي دیوانونه : "چې نه فیض نه څه بهره څني مونده شي".
مصوره نسخه : "نه څه فیض نه څه بهره څني مونده شي".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : "دهمه واړو په سر خاورې ایرې دي".
د "خ" دویمه نسخه : "د دنیا ذخیرې کل خاورې ایرې دي".
مصوره نسخه : "داهمه دایرو خاورو ذخیرې دي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کي "ورې ورې خبرې" راغلي دي.
(٤) چاپي دیوانونه : "په ساعت کې سرې مړ کا هم ژوندی کا".
د "خ" دوهمه نسخه : "په ساعت کې سرې مړ بیا یې ژوندی کا".
(۵) چاپي دیوانونه : "چې مې نوم دستا د زلفو په خوله واخیست".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه : "همیشه زما په زړه ورې منکرې".
مصوره نسخه : "همیشه زما په ورې زړه منکرې". لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کي د "ګواهي" پرځای "دعوی" راغلي دي.

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول وي هم سندرې[(١)]
چې میوه یې د کابل خوږې نه وي — د هغو له غمه وڅکې شي ګرګرې[(٢)]
د رند و[(٣)] ستر ګو حاجت د رانجه نه وي — په بد رنګه نا وې څه والې سندرې
که په غره په سمه ګرځم باك مې نشته — مزرې تل ګرځي په لوړو په ژورې

د (ساح) شعر به ولې نادر نه وي
٢٨٦ — چې ثنا کاندي د تاغونډې نادرې — ٣٠٨٤

عاشقي را باندې سورې کړې مرې — هیڅ مې نه درومي بې یاره تر مرې[(٤)]
څه اثر به یې د عقل وي په سر کې[(٥)] — د هغو په سر چې کېني سنا پېرې
د مژګانو په پنجو مې زړه راکاږي — خدای د ترکو بړندې[(٦)] ستر ګې کړې زمرې
علوفه به یې بې غمه نور څه نه وي — هر چې کاندي د خوبانو چاکرې[(٧)]
لږ د صبر سبق ما لره هم راکړې — که په عشق کې څوك د غه طاقت لرې[(٨)]
خدایه څه دې د کوتوال په لاس کې ورکړم — چې شپېرو ورځ مې غر وي لکه تورې[(٩)]
په صورت مې نرې نه به شوه ولاړه — تا چې د واړه ستر ګې تورې کړې نرې[(١٠)]
د وصال دلالان کوم طرف ته غواړم؟ — چې بندي شوم د هجران په کچرې
نور د شمع په فانوس کله پټېږي — تا چې واغوستې د خیال جامې نرې

---

(١) د "خ" د همه نسخه : " زه چې ستا له غمه تل ژړا فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول شته هم سندرې".
د "ق، ک" چاپي دیوان کې د همه مسرې داسې ده : " د رقیب کره مې د ول دی یا سندرې".
(٢) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(٣) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " په رندو ستر ګو" راغلی دی.
(٤) د "خ" د همه نسخه : "عاشقي را باندې سیورې کړې ژړې — هیڅ مې نه درومي بې یاره تر حلقې".
په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې لومړۍ مسره داسې ده : "عاشقي را باندې سورې کړې مرې".
(٥) مصوره نسخه : "څه اثر به یې په سر کې وي د عقل".
(٦) چاپي دیوانونه : " مستې".
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه : " که په عشق کې څوك د غه طاقت لرې".
(٨) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٩) دا بیت په نورو قلمي نسخو کې نشته په نورو نسخو کې داسې دی : "خدایه د عشق د پیر دلالو په لاس کې ورکړم — شپې و ورځ مې زغره وي لکه تبرې"
(١٠) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

۲۸۷ — ۳۰۹۴

زه رحمان په زړه نري کړم هغو ترکو (۱)
چې يې ملاوې د وېښتو په دود نري

کړله تا يې شرم نه کېږي هري — مخ به پټ نه وو دحوري دپري (۲)
چې آفتاب دې تر رخسار پورې خجل شو — له دې وېرې زيست په شپه کا قمري
ستا تر حسنه پورې حسن وار ه هېڅ دی — نيسبت به څه له هستو کا برابري
بې دستا د تورو سترګو جادوګرو — کوم آهو د بيابان زده وې دم ګري
ستا د عشق د تورې هسې نګار ګوزار دی — چې لمخه يې حباب شي ککري
دلبري او دلجويي لکه چې ستا زده — چا زده هسې دلجويي او دلبري
حسن وار ه د عاشق په عشق موقوف دی — معشوقه که فرښته وي که چوري
وعاشق ته ديار غم وار ه ښادي ده — د رضا په ملک کې نشته دلګيري
دا دستور دی چې له درده زګېروي خېږي
ګنه څه وُ د رحمان له شاعري

۲۸۸ — ۳۱۰۳

ستا د تورو سترګو په ياد امې وښکلي اوږدي — حق دی که پرېوځي په شبرات د غمو ستوري (۳)
زلفې دې سايه کړې مخ دې او رپېچ ان بل کړ — هر چا ته چې ګوري نيم په نور وي نيم په سيوري (۴)
خولګ دې په وصال کې قند نبات خولګ څيګر خون خوري — چا وکړ وويد د چا شونډه سپين دستر ګو توري (۵)
اور ستا د رخسار دما په خپلو اوښکو بل کړ و — تل په آتش سوزي آيينه چې لمر ته ګوري (۶)
ستر ګې مې دا ستا له خياله پرېوځي وزنه ته — څه شو که مې بې ستر ګو صورتي په بل لوري (۷)

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "زه رحمان په زړه هغو ترکو زخمي کړم" په مصوره نسخه او چاپي ديوانونو کې د "ترکو" پر ځای "جونو" راغلي دي.
(۲) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) دا غزل د "خ" په نسخه کې نشته، دروستي مسرې يې په "ب" چاپ ـــــ کې داسې ده : "حق دی که پرېوځي په شبرات د غم کې ستوري".
(۴) د "پ پ" چاپ او قلمي نسخې : "زلفې دې سايه کړې مخ دې نور په ګمان کړي"، د "پ" لومړي نسخه : { زلفې دې سايه کړې مخ دې او رداباندې اوږي / او رد دې کړ ويخ کړه نه پوهېږم په دا سيوري }
(۵) د "پ" لومړي نسخه : "يو اصل دی چې خولګ قند نبات خولګ څيګر خون خوري — حال ستا دلبا نو او زما د ستر ګو توري".
(۶) د "پ" لومړي نسخه : "اور ستا د رخسار په ما د خپلو سترګو بل کړ".
(۷) د "پ" لومړي نسخه : "څه شو که بې سترګو تش دروي په بل لوري".

که له رقیبانو ته نظر کړې کله ماته — ستا یاران د هر په ښو بد و یکسان اوي

څان په مستو سترګو باندې مه غلوه رحمانه(۱)

۲۸۹ — ۳۱۱۰

دا مستان هوښیار دي له حکمته سره شوي

غمخواري یې داسې چېرې وي غمخوري — چې به ما د لته کې ناست لرې ته لوړي(۲)

هغه خدای چې یې ستا مخ بله لمبه کړ — د المبه یې کړه زما په ګوګل پوري

هم هغه دي زما تور لېمه سره کړي — چې یې ستا لاسونه سره کړه سترګې توري(۳)

غل د سرو د مال غلا په توره شپه کا — ته په ورځ زما د سرو د مال چوري

اصیل نه دی چاپیر و دی نه یې پلوري — ته اصیل په دیدن پېرې هم یې پلوري

د الوم رنګ د آشنایۍ او یارۍ دی(۴) — چې زه ستا د مخ ثنا کړم ته مې زوري

درخانې په سل غمونو خدای اخته کړه — زه به ولې له تازار کوم که ګوري(۵)

زه وتاوته د ستا له جوره ژاړم — ته راواخلې(۶) سل ګیلې نادرې نوري

د رسالح پر عاشقۍ به آفرین کړي

۲۹۰ — ۳۱۱۹

که لرن مخ په آئینه کړې ځان وګوري(۷)

ته په هره ګړۍ(۸) غم د سیم و زر خوري — زه دې هره ګړۍ وینم چې خپل سر خوري

عاقبت به دې یو خندا ترسینې ورځي — ته چې تل په هر هر(۹) شاخ باندې ثمر خوري

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه : " مه غولېږه د سترګو په وهلو یې رحمانه".
(۲) قلمي نسخې : " چې ما د لې وته ناست لري ته دوړې ".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) په چاپي دیوانونو کې د "یارۍ" په ځای " وردورۍ " راغلی دی.
(۵) دا بیت د "ب" په لومړي نسخه ، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړي نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده :
" زه به ولې له تا زار کړم خپلې مورې".
(٦) "ق" چاپ او "بي، ک" چاپ کې " راوښکې " راغلی دی.
(۷) د "ب" لومړی نسخه : " که لرن مخ د آیینې ته کړې وګورې "
د "خ" لومړی نسخه : " که لرن مخ د آیینې وته وګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : " که ته مخ د آیینې وته وګورې".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : " چې په هره ګړۍ".
(۹) چاپي دیوانونه : " هر یو ښاخ " ، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : " په هر ښاخ ".

معلومېږي چې خپل غم د رسره نشته — ځکه غم د برادراو د پسر خوري[1]

په عوض یې کوم طاعت کړي راته وایه — دا نعمت چې[2] په هر شام په هر سحر خوري

روژتي هم په خلورپار پسو افطار کا — ته خاوره ځکه طعام په هر پهر خوري[3]

کړیو ځکه تر کماله ورسېږي — نور به غوښې د خپل ځان لکه قمر خوري

بې هنر وله قند هم زهر قاتل دی[4] — قند یې وګڼه که زهر په هنر خوري

که سبسه د نام وننګ دې شي ترڅنګه — د هر چا په ګنج روی به خپل ځیګر خوري[5]

(٢٩١) خوشال په زړه د صبر[6] نخل کره رمانا (٣١٢٨)

چې[7] مدام د برخوردار وپه خیر بر خوري

له چشمانو مې د غمرا وښې ایږدي — چې اغیار (ته) یار زما له قصدا ګوري[8]

سر و مال به د قاصد تر راتلو جار کړم — چې خبر راله راوړي د یار له لوري

ترسر کې پېزوان یې جارشه قلندره — لکه مست هاتي مدام په ځنځیر سنوري

ترچي راغلي خوبان واړه پسي شاشول — لمر چې وخېژي نور ځي پټېږي ستوري

شینکی خال دې د جبین په مخ کې زیب کا — لکه حوره د طوطي وښې ترسیوري

(٢٩٢) په ځای د بېغمي ساعت حرام شو (٣١٣٤)

لکه بید مجنون چې شمالـه سنوري

---

(١) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې ته هر شام"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې ته په هر شام و سحر خوري".

(٣) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ: "ته به څرنګه روژه نیسي په صبر چې خلور ځله طعام په هر پهر خوري" په نورو چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې لومړی مسرۍ داسې ده: "روژتي په خلورم پهر افطار کا".

(٤) د "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې: "بې هنر وله قند زهر قاتل دی".

(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته لومړی مسرۍ یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "که سبسه د نام وننګ ده ترڅنګه".

(٦) مصوره نسخه: "د خیر نخل کره".

(٧) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که مدام".

(٨) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.

ترا به وځي پوري به جفا کړي   که به مهر و وفا هم چېرې پيدا کړي
معشوقې کله جفا کله وفا کا   مينه يې چې کله هغه کله دا کړي
ماسته خوي دی وهر چا وته ستا يلي(۱)   چېرې يې نه چې در وغږ نه مې ترهر چا کړي
ستا خه لاس را باندې نه رسي دلبره   چې په لاس د رقيبانو مې سزا کړي(۲)
مرم په دا چې د رقيب(۳) په رضا د روي   نه په دا چې ته په ځان خپله رضا کړي
چې د غم او بنګي زما د غم خوستاوي(٤)   دا يې راز به مې په درست جهان رسوا کړي
په درست عمر به هيڅ اليدلي نه وي(۵)   هغه چارې چې ته هر ساعت پر ما کړي
مار نخور په کټ کې پرېږدې چې کمېږم   ته لا ګرزې د رقيب سره خندا کړي(۶)
لاس ترغاړې د رقيب سره خندا کړې   چې ما ووينې له قصده راته شا کړي(۷)

۲۹۳   هر بېګاه والي چې خوله به سبا درکړم(۸)   ٣١٤٤
دا بېګاه به په تاج کله سبا کړي

په پيرۍ کې چې هوس د مې وناب کړي   بې هوده ګمان په صبح د مهتاب کړي(۹)
بې طاعته عنايت له خدايه غواړې(۱۰)   د عتاب په ځای اميد د ثواب کړي
دانسته ګناه کوې توبې وکا بې   لکه بت هسې په غمو سترګو خواب کړي
په هغو غوږو چې ذکر د خدای اورې   بيا سماع په هغو غوږو د رباب کړي

---

(۱) د "پ" په نسخه کې "ويلي" راغلی دی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي ديوانونو کې "اغيار" راغلی دی.
(٤) چاپي ديوانونه: "چې دستا د غم خصلت دی زما وبنګي".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "په درست عمر به يې هيڅ ليدلې نه وي".
(۶) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کمېږم" پر ځای "نولېږم" راغلی دی.
(۷) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) چاپي ديوانونه: "هر بېګاه والي سبا له به خوله درکړم". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(۹) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) د "ب" لومړۍ نسخه: "په طاعت عنايت له خدايه غواړې". په "پ" چاپکې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنايت غواړې له خدايه". او دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنايت له خدايه غواړم   د عتاب په ځای اميد د آب وتاب کړي".

په هغو شوندو چې حمد وثنا وايي — هم هغه شونډې بيا د ونې په شراب کړې
علم وکړي هيڅ[1] عمل ورباندې نه کړي — لکه طفل هسې لوڼې په کتاب کړي
په شپه پروت يې د مغان په ميخانه کې — او په ورځې مخ په لوري د محراب کړي[2]
تمام عمر د دنيا په طلب ګرځي — بيا د خداى په طالبانو حساب کړي

۲۹۴ — ۳۱۵۳

له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي[3]
له زمانه (ناصحه) ګوښه و نيسي حجاب کړي

چې مدام د بل و عيب و ته نظر کړي — خداى له خپله عيبه ولې ناخبر کړي[4]
که يو جو دانه عيب وينې په بل کې[5] — هغه يو جو دانه عيب به يې لوى غر کړي[6]
که دې خپله ګناه لويه لکه غر وي — په حيله حيله به غر د مچ وزر کړي[7]
که خوك تله د انصاف په لاس کې درکا[8] — خپل تيتو او د بل آس به برابر کړي
تو لعنت دې په داهسې منصفي شه — چې له حقه و باطل و ته ګذر کړي
خداى و تا د ملائکو مقام درکړ[9] — ته دا خپل صورت په خپله ګاو خر کړي
په نعمت يې شکرانه کولى نه شې — چې نعمت درباندې در شي شور و شر کړي[10]

---

(۱) د پېښور په "ق، ک" چاپ کې د "هيڅ" پر ځاى "بيا" راغلى دى.
(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "او د ورځې مخ په لوري د محراب کړي"
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د ورځ د ورځې مخ په لوري د محراب کړي".
(۳) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "ب پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له خالقه دې نه شرم نه حجاب وي".
د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "ب" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "له خالقه دې هيڅ شرم حجاب نه شي".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم شي نه ډېره".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې د "ناخبر" پر ځاى "کور وکړ" راغلى دى.
(۵) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "د نورو" راغلى دى.
(٦) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "تورغر" راغلى دى.
(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) د "پ" نسخې او "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "که خوك تله د انصاف درته په لاس کا".
(۹) د "ب" لومړي نسخه: "خداى د تا ته ملائکو مقام درکړو".
(۱۰) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

چې خلک ستا په رضا کار کا ستا هم به وه — چې دا خپله رضا واړه و خدای ور کړي (۱)

نه هغه چې دی به ستا په رضا کار کا — ته خپل ځان دده په کار کې مقصر کړي

که دې یو وېښته دځان دپاسه کوښ شي — ځان هغه ساعت له خدایه منور کړي

چې بندګي دې په خدای و یو کړي — نمایان یې په جهان کې لکه نمر کړي

لکه څوك تر ملې لاړ شي بیرته راشي — د دنیا دپاره هسې لوی سفر کړي

که یوه ربتیا ذره زړه په لاس کې کښېوځي — خرڅ خروار دعبادت په رښتیا ور کړي (۲)

دځوانۍ عمر دې تېر کړو په غفلت کې — په پیرۍ کې به څه زېرمه د محشر کړي (۳)

په دنیا پسې دې ملري دي رنګ کړي — ځان و خلقو ته درویش و قلندر کړي

لکه وار چې د زړې لوګي تېر شي — اوس تو بې له ضرورته په سپین سر کړي

په پیرۍ کې دځوانۍ چارې (۴) نه شي — ته په ورځ دعاشوري به څه اختر کړي

لکه بېخ د زړې ونې چینجي وخوري — په دا تېر عمر به څه بناخ و ثمر کړي

دغه باغ به دې خلاص نه شي له خزانه (۵) — که چاپېر ورځني سد د سکندر کړي

295

وبه خواږه وته څوك نباك نصیحت نه كا
ستا په غم شریك دی كه باور كړي

3173

خدایه مه کړه ناامید هغه و ګړی — چې امید یې وي د ستا په کرم کړي

ستا له رحمه به نه ولې نومېدي کړم — چې دې ځان دی د رحیم په نام نوم کړي (۶)

خواست زما قبول کړې ای ملك الملکه — ستا د اسم اعظم روی مې دی درود کړي (۷)

---

(۱) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسري داسې ده: "خرڅ خروار دعبادت په رښتیا ور کړي"

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسري د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " د پیرۍ په وخت به څه نګدا ختر کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: " د پیرۍ په وخت به زېرمه د محشر کړي".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. په "ق، ګ" چاپ کې د "چارې" پر ځای "کار ونه" راغلي دي.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "له زاغانو" راغلي دي.

(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دی د رحیم په نام یاد کړي".

(۷) دا څلور بیتونه په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته، د ملا بسته خان په نامه له قلمي جونګ څخه نقل شول. نوموړی قلمي جونګ د ښاغلي رفیع په شخصي کتابخانه کې شته.

خلاص يې مه کړه بنديوان بنده چې يمه — چې په غاړه يې وي ستا د مينې پړې

همېشه به رنځور يم او به مې ګرځي — چې يې نهال وي په سينه د مينې زړي

که ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا — ګنه نه شي خلاصېدی د عشق سيندولي

د انيمګړي سړي ننګ هم د خيل نام کا — ته خو خدای يې چې په هيڅ نه يې نيمګړی (۱)

هيڅ بنده دې په بندګۍ (۲) کې لېږه نه شي — چې تا خط د ازادۍ (۳) نه دی ورکړی

د اهمه واړه شوميت دی د شومانو — ګنه ته د چا په زړه مه نه يې ستړی

چې يې تا يې په زړه بله هوا ګرځي — تر مقصوده به ونه رسي وګړی (٤)

۲۹٦ — هر چې ستا په لار قدم د راستۍ کېږدي
که يې زيان وي زه رحمان يې پوره ولې — ۳۱۸٤

د آشنا له لاسه ناست يم په زړه ستړی — په فلوس مې په کار نه دی درست وګړی

چې په ژوندي طمع پرېکړه شي له ژونده (۵) — نور په څه باندې وېرېږي سر پرېکړي

که ژوندون د عاشقانو په وصال وي — زه مهجور يم په دغه روايت مړی

خو ژوندون مې جدايي هسې راتريخ کړ — چې د غم له تلخۍ دم نه شم رانغړی

د اصورت (٦) په مثال خس محبت اور شو — ترود اور په مخ کې څه کاندي خسړی

لا علاج به لکه اوښ باربرداري کا — چې په پوزه يې پېزوان شو د عشق پړی (۷)

۲۹۷ — له احواله يې ووووو پوښتي يارانو
بېلتانه د رحمان واړه دی خطا کړی — ۳۱۹۱

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "نه خو خدای وي چې په هيڅ نه وی نيمګړی".
"ق، ک" او "ق" چاپ : "ته خو خدای يې په هيڅ شی نه يې نيمګړی".

(۲) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "بزرګی".

(۳) د "پ پ" چاپ : "بزرګه".

(٤) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "دوورې" ـ د "خ" دوهمه نسخه "خوب ورې".

(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژوندونه".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "د اژوندون".

(۷) د "ق، ک" چاپ : "د غم پړی".

خو به هسې آزادي په دا جهان کړې — چې خبرې به د سر و د سامان کړې (۱)

همېشه به دا جهان در باندې نه وي — چې به سيل په بوستان په گلستان کړې

وار په وار دې بدلوي (بې) په مشکلېو — هر تلاش چې د دنيا په سود و زيان کړې

غمخواري د آل عيال دې حمقي ده — چې د بل په زيان مه گرځه خپل نقصان کړې

په نفاق کې به ضايع شې مړ دهالې — کړه بخوا تر دښمن جمع خپل کاروان کړې

چې په دوو ورځو پېښې بدي هغه دوب شي — بېهوده دلبستگي په اين و آن کړې

۲۹۸ ۳۱۹۸

د تېر عمر ارمان مه کوه رحمانه
چېرې نه وي چې بيا دا ساعت ارمان کړې

خدايه زړه د رقيب نرم په حسان کړې (۲) — ما له يار ، يار له ما سره يکسان کړې

هغه درد چې د آشنا د بېلتانه دی — دفع (۳) رفع يې د وصل په درمان کړې

ته چې ما منع کوې د يار له لوري — کشلي باد سحر منع په بوستان کړې (۴)

غم د هجر چې تېري ، تر او ره سخت دی (۵) — له دې غمه مې په امن په امان کړې

کاروبار د عاشقۍ دېر مشکل دی (۶) — دا مشکل زما په ما باندې آسان کړې

حجاب لرې کړه زما د يار تر ميانه (۷) — بې حجابه مخ د يار راته عيان کړې

که مطلب د نور چا نورې من تبې دي — ما گدای په آستانه د خپل جانان کړې

که دا نور عالم و بله خوا ته گوري — ما په لوري د دلبر (۸) نگران کړې

---

(۱) دا غزل د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته . ددې بيت لومړی مسره د پېښور په چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده: "خدايه زړه د مهر ديانو مهربان کړې".

(۳) په "ب" چاپ کې "دفع و رفع" راغلی دی.

(۴) دا بيت په قلمي نسخو او د پېښور د قصه خوانۍ "ق ، ک" چاپ کې نه دی راغلی

(۵) دا مسره د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "غم د هجر چې بتر تر کاڼي اور دی".
په پېښور چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "غم د هجر چې تېرې تر کاڼي اور دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "غم د هجر چې تېر تر کما او وېر دی".

(۶) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسره داسې راغلې ده: "کاروبار د عاشقۍ چې دېر مشکل دی."

(۷) دا مسره په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده: "حجاب لرې کړه زما له يار تر ميانه"

(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دلبرانو" راغلی دی.

نه به ما منع کړې ته، له خپله یاره — نه به کوز په حمله ستوري د آسمان کړې [1]

نه چې یار له ره ورځم په هغې لارې — هم تر خضر هم تر الیاس مې رهبران کړې [2]

تاریکي د معصیت راڅخه واخلي — د طاعت په روښنایي مې زړه روښان کړې

چې زما په پرېشانۍ یې [3] زړه سېکېږي — زړه یې ما غوندې په یار پسې پرېشان کړې

چې زما په چمن راشي گستاخي کا — د شبنم په څېر یې عمر یو زمان کړې [4]

چې ازاده د منګ تر سره پر بوڅي — د فلك په څرخ مې توره د زبان کړې [5]

هغه عشق چې د ترکو د غمزو ودي — هر کلام مې د هغه عشق پیکان کړې [6]

چې کشور د افغانانو معطر کا [7] — هر بیت مسرې [8] مې زلفې د خوبان کړې

چې هر حرف مې د نافې په څېر خوشبوی شي [9] — برکت مې په جزدان په قلمدان کړې

الهي د خیل حبیب له برکته [10]

۲۹۹ — ۳۲۱۶

دا ساده انشا رنګینه د لعل کړې

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړې — تر لابیا په ما ګومان د نام و ننګ کړې [11]

هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو — که هر څو مې مصلې در پسې لنګ کړې [12]

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسری د "پ" په چاپ کې داسې راغلې ده: "هم تر خضر او الیاس مې رهبران کړې".
"ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه چې یار له ره ورځم په کوم لارې هم تر خضره او الیاس مې رهبران کړې".

(۳) د "خ" په لومړي نسخه کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٥) دا بیت د "پ" او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) دا بیت د "خ" په لومړي او دوهم او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۷) په "پ" چاپ او په پېښور ملولو چاپي دیوانونو کې د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې هر حرف یې د نافې غوندې خوشبو دی".
"پ" چاپ: "چې هر حرف یې د نافې په څېر خوشبوی دی"
د پېښور "ق، ک" چاپ: "چې هر حرف د نافې غوندې خوشبو دی".
د "خ" په لومړي نسخه کې: "هر چې حرف یې د نافې په څېر خوشبوی وي". دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "الهي د پېغمبر له برکته".

(۱۱) دې بیت لومړي مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ما په تا پسې د اخپلې جامې رنګ کړې".
دوهمه مسری یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "نه لابیا ګومان په ما د نام و ننګ کړې" او نو موړی غزل په مصور نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو که هر څو مې مصلې در پسې رنګ کړې".

دلسوزي به دې په نور وګړي خو وي (۱) | چې له ما غوندې مخلص سره جنګ کړي
ته په عشق کې ما هاله درو غژن بولې | که (۲) يو بل هم هسې ما غوندې ملنګ کړي
دانا ښې سوري غمازي دي په عشق کې | ګنه ما به د بلبل په څېر الهنګ کړي (۳)
عاشقي و معشوقي ته سپينه لار ده | ته وما وته دا سپينه لار ګړنګ کړې (٤)
چې يو دم مې له نظره پناه کېږې (۵) | دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي
په سبب خوې سره د خلقو افسانه وې | خداى زما له کم بختيه په زړه سنګ کړي (۶)

۳۰۰

دادې خولې له ښخنګه ناست دنه پوهېږم (۷)
چې خبر يې له خاڅ سره په ښخنګ کړي (۸)

۳۲۲۵

که د عشق ښکرې تېرې تر ګلو کړي | نو لذت به لکه زهر هسې تو کړي (۹)
که دې وشي ملاقات له سر و قده | د فاختې په څېر به کوکې په کوکو کړي (۱۰)
عاشقي به د عشق توره در په لاس کا | تر و د صبر د سکوت په ملک به هو کړي (۱۱)
په انصاف په عدالت به نوشېروان شي | هر عمل به (۱۲) د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دا مسرې په "پ" چاپ او "ب ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزې به دې په لوړ وګړي خړ شي".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزې به دې په لوړ وخلکو خړ شي".
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې د "که" پر ځاى "چې" راغلې دى.
(۳) دا بيت په دړو واړو چاپي ديوانونو کې داسې راغلى دى: "دانا ښې سوري غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په څېر پتنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلى دى: "دانا ښې سوري غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلى دى: "دانا ښې سوري په عشق کې دي غمازې"
(٤) دا بيت په "ب" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلى دى: "د عاشق و معشوقې ته سپينه لار ده ته وما وته دا سپينه لار ګړنګ کړې".
(۵) دا مسرې په تولو واړو چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "چې يو دم مې له نظره ته يو خوا شې".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرې داسې راغلې ده: "چې يو دم مې له نظره يوه خوا شې".
(۶) په "ب" چاپ کې داسې راغلى دى: "په سبب خوې سره د خلکو افسانه شې خداى زما له کم بختيه به په زړه سنګ کړې".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې سبب خوې لوى د خلکو افسانه يې".
(۷) په پېښور چاپي ديوانونو کې او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "راته دوايه" راغلى دى.
(۸) د "ب" او لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو کې "جنګ" راغلى دى.
(۹) دا رديف په مصوره نسخه کې نه دى راغلى.
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلى دى "که په قد دسر وقد ودې ګذر شي د قاضۍ په دود به کوکې په کوکو کړي".
په "ق، ک" چاپ کې په لومړۍ مسره کې د "په څېر" پر ځاى "هسې" راغلى دى.
(۱۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دى راغلى او په ټولو واړو چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسره داسې راغلې ده: "لو به د صبر د سکون په ملک به هو کړي".
(۱۲) په "ب" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې د "به" پر ځاى "چې" او په "ب" چاپ کې "که" راغلى دى.

د سکندر په څېر جهان به درځ ګند شي(۱) — که سر کوز په آيينه د خپل زانو کړي
ترېخ لوګي به يې د قند و په څېر نغرد شي(۲) — که صورت د عشق په اور کې تماکو کړي
و به نه وينې د ترکو مستې سترګې — مګر ځان په خپلو وينو کې سالو کړي(۳)
که يو ځله تورې زلفې په شانه کړي — خالستان به په چمن کې کشالو کړي(۴)
درست جهان به قاف تر قافه معطر شي — که يو ځله شانه ګنډه په ګېسو کړي(۵)
ستا د زلفو مار خوړلي به روغ نه شي — که افسون د مسيحا ور باندې پو کړي
لاس و پښې دې چې زېبوره ښايسته دي — څه منت به د پايلو(۶) د باهو کړي

که سوزن د بڼو اوړي تار د زلفو(۷)
د رحمان د زړګي زخم به رفو کړي

٣٠١ — ٣٢٣٧

(۸)
تا چې مخ د پېرې سترګې د آهو کړي — نه پوهېږم چې آهوئې که جادو کړي
دعاګوي چې د چا و مرې څه بنا دي ده(۹) — ته په څه زما و مرګ وته آرزو کړي
په محراب د عاشقانو کاڼي ووړي(۱۰) — ته چې چين د جبين غوټه په ابرو کړي
تا چې رنګ د ګلو واخيست نه پوهېږم — زرغونه به په څهره زما ګنګو(۱۱) کړي
ستا له ډېره ډېره څوره معلومېږي — چې به ما په خپلو وينو(۱۲) کې لاهو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "د سکندر په څېر جهان به دې روزي شي"، په "پ" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "د سکندر په څېر شاهي به دې روزي شي" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې "د سکندر په شان جهان به دې روزي شي" راغلې دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه کې "نغرو"، په "پ" چاپ کې "نغرده" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نغر" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړي نسخه: "مګر ځان په خپلو وينو کې لاهو کړي".
(٤) دا بيت په اردو دا اردو چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ياوليو" راغلی دی.
(۷) لومړي پنځه بيتونه په چاپي ديوانونو کې په "تا چې مخ د پېرې سترګې دې آهو کړي" غزل کې راغلي دي.
(۸) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی. او دا بيت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "تا چې مخ د پېرې سترګې د آهو کړي / تر و پېرې که آهوئي که جادو کړي" دوهمه مسرۍ يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نه پوهېږم چې پېرې يې که آهوئي که جادو کړي".
(۹) د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "بنا دي ده" پر ځای "بنا دي که" راغلی دی.
(۱۰) د پېښور "ق، ک" چاپ کې "يو ځي" راغلی دی.
(۱۱) په "پ" چاپ کې "ګنګو" راغلی دی.
(۱۲) په "پ" چاپ، د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "وينو" پر ځای "اوښو" راغلی دی.

(١) ږواغ به نه شي چې دیار له سره دید نه — که سل پنډه سپېلني ځان ته لوګي کړي
دغفلت لېچن لیمه به دې روښان شي — که دیار د کوڅې خاورې ته خښکو کړي (٢)
دا دارو ته به دوا کوي طبیبه — چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي (٣)
نصیحت په عاشقانو اثر نه کا — دا محنت واړه بې ځایه بې قابو کړي

۳۰۲ — ۳۲۴۷

په ملاخ باندې بې یاره خوب حرام دی
که یې سل پالنګه (٤) لاندې تر پهلو کړي

(٥)
کړ نظر په ماتوګوډو ودروزګار کړي — هومره نه دي چې حساب یا بې شمار کړي
په هر غم کې خاموش اوسه او که نه وې — د بدخواه خاطر به سره (٦) دوست ازار کړي
صبر ونیسه په ځنګې که مراد غواړې — په تلوار به هېڅ ونه کړې که تلوار کړي (٧)
رضا پاسله وقضا ته فراغت شه — او که نور خه نور خرولي ځان به خوار کړي (٨)
آزادي او کار و بار دي وبله لري (٩) — لاس له کار وباره وباسه که کار کړي

۳۰۳ — ۳۲۵۳

چې پخپله یې فاني بولي ملاخ نه
ترو بیا خه په هغو چارو اعتبار کړي (١٠)

---

(١) دړې مخ لومړنی پنځه بیتونه، په «ږ» دارو چاپي دیوانونو کې په «که دعشق شکرې تیرې تر ګلو کړي» غزل کې راغلي دي.
(٢) دا بیت په «پ» چاپ او «ق ،ک» چاپ کې داسې راغلی دی: «دغفلت لېچن لیمه به دې بینا شي که دیار د کوڅې خاورې دې خښکو کړي». په «پ» لومړي نسخه کې یې ورو ستی مسری داسې راغلی دی: «که دیار دکوڅې خاورې خښکو کړي». د «خ» په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: «که دیار دکوڅې خاورې په خښکو کړي».
(٣) دا بیت د «پ» په لومړي نسخه کې داسې دی: «دا دوا که به دوا کوي طبیبه چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي». په «پ پ» چاپ کې داسې راغلی دی: «دا دارو ته به دوا کوي طبیبه چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي». د «خ» په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: «وار دې دادی که دوا کوې طبیبه که دیار په درد وغم کې مې دارو کړي».
(٤) په ټولو وارو چاپي دیوانونو کې د «پالنګ» پر ځای «بالښت» راغلی دی.
(٥) دا غزل په مصوره نسخه او د «خ» په لومړي نسخه کې نه دی راغلی. په «پ پ» چاپ کې دا مسری داسې راغلی ده: «هومره نه دي چې حساب او یا بې شمار کړي».
(٦) په «پ» چاپ، د پېښور «ق ،ک» چاپ او د «پ» په دوهمه نسخه کې «بناد» او «پ پ» چاپ کې «خوښ» راغلی دی.
(٧) دا بیت د «پ» په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په «پ پ» چاپ کې داسې راغلی ده: «صبر ونیسه په ځنګې مراد غواړه».
(٨) دړې بیت لومړی مسری په «پ پ» چاپ کې داسې راغلی ده: «رضا وسپاره قضا ته فراغت شه».
(٩) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: «آزادي او کار وبار دي سره لري»؛ خو د «پ» په دوهمه او د «خ» په دوهمه نسخه کې د «وبله» او «سره» پر ځای «ځبله» راغلی دی.
(١٠) دا مسری د «خ» په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: «تر و په خه په هغو چارو اعتبار کړي».

ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې — داګدای[1] په دیدن ولې توانګر نه کړې
ستا دې د یرې حیا د یر کوډونه وران کړل — چې وهچا ته کاته برابر نه کړې[2]
ستا په د یر حسن مې دا عقیده نه شي — چې دا روغ وګړي واړه او تر نه کړې
ته پلوله مخه واخله زه ضامن یم — که اورنګ د زمانې قلندر نه کړې[3]
زما هر زمان هر دم په تا ګذرېدې — ته یو دم زما په لوري ګذر نه کړې
ګله ته چې د لاوړ زما په مرګ یې — چېرې دارنګه رقیب د لاور نه کړې
زه دستا په جفا خوش یم تل تر تله — که غمازي له دې رازه خبر نه کړې
ګذشته جور و جفا دې اواره وي[4] — که داجور و جفا بار دیګر نه کړې
هغه څوك دي چې په ستا له دره درومي — که یې ته له خپله دره بدر نه کړې
سنګدلي ده هغو خلقو له رحمه — چې یې ته په مجلس ورشي اثر نه کړې
رحمان ستا مینې رسوا کړه باري حیف دی
چې ته هیڅ په داخبره باور نه کړې[5]

۳۱۴ — ۳۲۶٤

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې[6] — د چمن په ګلو ولې ګذر نه کړې
دا بهار چې دې ستا جهان یې معطر کړ — دماغ ولې په دا بوی معطر نه کړې
رضا ولې په قضا سپاره لې نه شي — دغه زهر په ځان ولې شکر نه کړې
جك زده چې په نارو د مرګ خبر یې[7] — ځان پخوا تر مرګه ولې خبر نه کړې
چې د نور خلقو په سر اچوې خاورې[8] — ته په خپله خاورې ولې په سر نه کړې

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې "خوار ګدای" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړي نسخه: "ستا دې د یرې حیا د یر کوډونه مات کړه چې هچا وته کاته برابر نه کړې".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
(٤) چاپي دیوانونه: "ګذشته جفا دې واړه آواره وي". د "خ" لومړي نسخه: "ګذشته جور و جفا واړه معاف دی".
(۵) مصوره نسخه: "چې یې ته په دا خبره باور نه کړې"
(٦) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړي مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې پر خوبانو نظر نه کړې".
(۷) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نور خلك دې په سر اچوې خاورې". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړي نسخه: "چې دې خاورې په سر اچوې نور خلك"

پس له مرګه چې پیا مرې له لوږې تندې | ولې نن ساعت توښه د محشر نه کړې

٣٠٥

داویل چې دې اثر کاندې په نورو (1)
اې رحمانه په ځان ولې اثر نه کړې

٣٢٧١

چا چې لمړې وې په خپلو ویښو وللې (2) | د شبنم په څېر به تل وې سپین سپېځلې
چې صیاد څخه د اوښکو دانې نه وي | د هوا مرغان هیڅ‌ا نه دي نیولي
هر یو مخ کله لایق د آبرویي وي | اوښکې نه درومي په مخ د هر ناولي
هره شپه به شمع څرګره ژړا کا | کړې نه وي په ژړا کې څه موندلي
چې سیلاب د عاشقۍ وربانډې راغی | مخلوقات په مخه لاړل لکه خلي (3)

٣٠٦

ما رحمانه به ژړا نه کړه له خوبانو
کړې نه وي په قسمت داهسې ښکلي

٣٢٧٧

دلبر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي | ترو دا رنګه ولې زیړ نرغون ښکارېږي (4)
دا سپوږمۍ چې نه لې سرشته نه لې ښېښته | په کوم حسن بدله تا سره سمېږي (5)
زړه مې یو ورستا د مخ په رڼا زلفو | باري غل په سپین سبا کله پټېږي
خم ابرویې د پناه د زلفو تم شو | دلبرم لشه له مار سره تا وېږي (6)
کړ قامت (7) دې څوک شمشاد بولي غلطې | د لرګیو په نرخ سپین زر نه یافتېږي
ورد ندانو ته دې دُر ویلی نه شم (8) | کاڼي کله د برېښنا په دود ځلېږي

---

(1) چاپي دیوانونه: "داویل دې اثر کله کا په نورو".
(2) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چا چې لاس وي په خپلو اوښکو وللي".
(3) دا بیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو، په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(4) چاپي دیوانونه: "لمر سپوږمۍ که ستا له حسنه نه شرمېږي ترو دوی ولې نرغونه او نېر ښکارېږي".
(5) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "رسېږي" راغلی دی.
(6) دا بیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "خم ابرو یې د پناه د زلفو یم شو دلبرم له نېښه مار حبله تاوېږي".
(7) په چاپي دیوانونو کې "ستا قامت" راغلی دی.
(8) "پ" چاپ: "و سپین غاښو ته دې دُر ویلی نه شم".

ستا د زلفو د ابرو یو له وحشته[1] — همګي لړم ماران دي چې ورېږي

لکه لوند زړوکی تاو کړي نوي ووزې — ستا له غمه مې رنګ زېړ پو مې چینجي[2]

سپوږمۍ مې هم هسې تا وخوري ستا له مخه — چې په هره میاشت کې دوه دوه نیمه کېږي

مخ دې او خط دې سبزه ده زه حیران یم — چې سبزه په اور کې څرنګ زرغونېږي

اور او به سره چا ګډ لیدلي نه دي — دا قدرت دی ستا په لبو کې نمایېږي[3]

باریک خط یې زلفو لاندې کړم رحمانه

مور چګان د شپې له مخه پایمالېږي

۳۱۷ — ۳۲۸۹

صبحدم چې هغه یار را باندې راشي — عجب لمر د لمر د پاسه هویدا شي

ښکلي مخ لره حاجت د سینګار نشته — بې ترتیبه چې لمر وخېږي رڼا شي

چې یې وویېنم له ورایه یو دي نښلم — لکه پېښ چې وبله کاه و کهربا شي

مال د زړه یې ناچاره ویار ته شا کړه — ناروا د ضرورت په ځای روا شي

زه په وصل کې خواري د هجران ژاړم — د هر کار فکر تر کاره لا پخوا شي

لا پخوا تر جدایۍ نه ژړا بویه — ګنه هلته هر یو ژاړي چې جدا شي

وصال نه دی چا په سر و مال موندلی — مګر غاړه په دا کار د چا ادا شي

زه به سر و مال د یار تر نامه جار کړم — دا په عشق کې سهل کار دی که په دا شي

د رحمان په او ښکو هسې رنګې پوهېږم

چې آخر به په تمام جهان رسوا شي[4]

۳۱۸ — ۳۲۹۸

کرد ګلو کړه چې سیمه دې ګلزار شي — اغزي مه کره په پښو کې به دې خار شي

---

(۱) په قلمي نسخو کې "له ورېځې" راغلي دي

(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته

(۳) د "مخ" په دوهمه نسخه کې "ښکاریږي" راغلي دي.

(٤) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې دا پټ راز به په تمام جهان رسوا شي".

ته چې بل په غشو ولې هسې پوه شه
چې هم دا غشي به ستا په لښو ګوزار شي

کوهی مه کنه د بل سړي په لار کې
چېرې ستا به د کوهي په غاړه لار شي

ته چې هر چاته په خوار و ستر ګو ګورې
لا به هومره به ستا صورت تر خاورو خوار شي

آدم زاد په معنی واړه یو صورت دی
هر چې بل آزار وي هغه آزار شي

که ته نه کوې نظر د چا و عیب ته
هر سړی به ستا د عیبو پرده دار شي

دهقان کر په اوړه ځمکه باندې نه کا
سر کوزې کوه چې بڼ دې مرغزار شي[1]

د مات لوښي آواز کله ثابت خېږي
د هر چا عمل څرګند په خپل ګفتار شي

نر چې صبح دی روښانه لاړ سهی کړه
ناګهان به دې دا صبح شب تار شي[2]

لږ یې مه ګڼه که هر څو ګناه لږ وي
چې لږ لږ و بله جمع کړې بسیار شي

که بل بد کاندي ته ښه ورسره وکړه[3]
هر یو نخل چې میوه لري سنګسار شي

تل ونو و ته آزار د بدو رسي
هر چینجي و نرم چوب و ته د وخار شي[4]

هغه زړه به له طوفانه په امان وي
چې کښتۍ غوندې د خلکو بار بردار شي

۳۱۹

خدای دې بد له لاسه مه کړه او کړوي هم
د رحمان دي له کل بدو استغفار شي

۳۳۱۲

هر ګوري چې منصور غوندې په دار شي
دا یې پس له مرګه نخل میوه دار شي

روښ صورت که روغ عالم لره کمال دی[5]
لیونی لره کمال دی چې سنګسار شي

هر ګیاه چې و کمال ته ورسیږي
سر وځملي و ته کوزوي نګونسار شي

نري باد به یې په خپل منزل د اخل کا
که څوک پا نه د خزان غوندې طیار شي[6]

---

(۱) قلمي نسخې: "سر کوزې کړه چې پټی دې مرغزار شي".
(۲) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "خ" په "همه نسخو" کې نشته.
(۳) قلمي نسخې: "که بل بد کاندي ته ښه کړه مه رنځېږه".
(۴) "ب" چاپ او "ب ا پ" چاپ کې "چوب تر ور دو خار شي" داخلي دی.
(۵) د "خ" په "همه نسخو" کې "په کار دی" داخلي دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګذار" داخلي دی.

غفلت هیڅ مناسب نه دی په سپین ږیرو صبحدم که ځنا وړدی هم بیدار شي

چې یو موټی ایرې ناز په آیینه کا په د غه خبره فخر د خاکسار شي[1]

کریمانو سود موندلی دی په زیان کې لکه ښاخ دوني وتراشي باردار شي

خزانه په سخاوت سره زیاتیږي د کوهي اوبه چې وکاږي بسیار شي

منزل دوږي ګیډې مشکل نه دی منزل د وږیو سترګو مشکل کار شي

کم خوراک سړی نږدې کا فرښتو ته هر سړی چې بسیار خوار شي بسیار خوار شي

صاف دلانو له لږ نصیحت بس دی د ګوهر و پېوستون په نږي تار شي

غلبه د عشق بانه د حسن غواړي توره شپه په عاشق زلفې د پېل یار شي[2]

د توفیق له مخه هر مشکل اسان دی[3] وسېتي وته داوړلېږي ګلزار شي

ناز د حسن پرورش مومي له عشقه[4] هسې نه چې د خوبانو په سینګار شي

راحت بې محنته نه دی چا موندلی[5] د وصال خوښي د هجر په مقدار شي

عاشقانو له واړه سعادت دی کړي سر ومال د یار تر نامه[6] زار شي

یاره ! یاره ! هرڅوک والي په جهان کې زه به پس له مرګه وایم چې یار یار شي[7]

لکه دار کاندي ودغوی له ګرګانو هسې رنګ له جدایۍ نه زما دار شي

۳۱۰

د ملاح داپوچ ګوچخه په کار نه ده عاشقي په ګفتار نه شي په کردار شي

۳۳۳۱

تبسم مې دوګړي په روزګار شي چې یې نه له خدایه ویره نه یې دار شي[8]

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته او د "خ" په نیګړې نسخه کې د "توفیق" پر ځای "توکل" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه: "ناز د عشق پرورش مومي له عشقه".
(٥) چاپي دیوانونه: "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٦) په "ق، ک" چاپ کې "خانه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "چې له مرګه یې نه ویره نه یې دار شي".

له ده وزېږي دده د وړاندې ومري — لا یې مینه د دنیا په کاروبار شي

که یې هر قدم د مړیو په سر لاړ وي — یو قدم هسې وانخلي چې په لار شي

دڅ وندیو نصیحت پرې اثر نه کا — مګر مړ له قبره پاڅي په ګفتار شي

د امید مزی یې هسې رنګ دراز وي — چې له خضره ورته خپل عمر بسیار شي

سپینه ږیره په اوږنې کې زوی راواخلي — چې به مالره سپاهي او منصبدار شي (۱)

دخرما ږدي نهال کا ورته ګوري — چې دا سیوری دا مېوه به مې په کار شي

هر فصل چې ترې رسي هوسېږي (۲) — چې به ګانده راته بل فصل تیار شي

لا یې لېږ تخم هم کرلی نه وي (۳) — ناکښته یې څني طمع د خروار شي

غوندی دناز وکړیو خسیو غمي — چې سبا بیګاه به مالره ګوهار شي

لکه ورکي کمتوري غواړي له زانې — په دا هسې پوچ ګویې یې اعتبار شي

چې هرګز په ثمر نه وي چېري شوي — د هغو نا شنډ نیو امید وار شي (۴)

هلکان و غوندې پاس په کوته څغلي — خو چې دوه قدمه واخلي نوږ حصار شي

په زحمت د تن له مالګې هم پرهېز کا — هغه نه کا چې له ړنې پرهېزګار شي

دڅ وندون په تېرېده یې نظر نه وي — چې دا ګنج به مې له لاسه تار په تار شي

۳۱۱

رحمان خه دي خه به پند والي وچا ته

هدایت د هر بنده په کردګار شي (۵)

۳۳۴۷

چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي (۶) — خوشنودي یې د سرو شونډو په کوثر شي

چې را یاد یې سپین رخسار دراز مژګان کړم (۷) — هغه دم مې زړه سپند سینه مجمر شي

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) قلمي نسخه: "هر فصل چې تېرېږي هوسېږي".

(۳) "ق" چاپ: "لا یې پا نه تر ینه هم نه وي رسېلې".

(٤) دا څلور بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "هدایت د هر بنده په خپل کردار شي". (۶) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته

(۷) "ق" چاپ: "چې رایادې لوړ مژګان او سپین رخسار کړم". "ق ک" چاپ: "چې را یادې توري سترګې سپین رخسار کړم".

عندلیب خاطر مې الوزي په ګلو ... که د ترکو سنبل زلفې یې شهپر شي

که یار سل ځله جفا راسره کاندي ... زما کله په جفا د یار باور شي

د ناصح په نصیحت به منع نه شم ... که هزار ځله مې ورور[1] او برادر شي

د رقیب او زما صلح سره نشته ... که موچړې لاس و دست وبلد بر شي[2]

صبوري او قراري له ما خطا دي[3] ... تر هغه ساعته پورې چې محشر شي

تر ساعت به د هجا په لاس کېنوزي ... مګر تللي آشنا بیا په آشنا ور شي

۳۱۲ — ۳۳۵۶

خوبرویان به د سپوږمۍ توکړه او اخلې[4]
که رحمان کچکول په لاس کې قلندر شي

چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي[5] ... که په دواړو سترګو روند وي بصر شي

تازه نوې سر پیدا کا لکه شمع ... چې یې غوڅ دستا په مینه د زړه سر شي

چې کیمیا د قناعت یې په لاس کېوزي ... که ګدای وي د قارون په څېر توانګر شي

ستا د در ګدایان وار د باد شاهان دي ... خو چې ستا له دره ووزي در په در شي

تل یې مخ وي له عالمه جار وتلي ... د هغو چې ستا په مخ باندې نظر شي

که د درست جهان له حاله خبردار وي ... چې تا ووینې له واړو بې خبر شي

۳۱۳ — ۳۳۶۳

آیینه که د جمال کړې ور څرګنده
دا ګدای رحمان به شاه سکندر شي

که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي ... دلګیر مه شه هسې وایه چې به تېر شي

---

(۱) د "خ" دوهم نسخه: " یار ".

(۲) "ق ، ک" چاپ: " که موچړې لاس په یو بل سره بر شي ".
"ق" چاپ: " که موچړې لاس وبلد سره بر شي ".
د "خ" لومړی نسخه: " که دم لاس ودست چې وبله برابر شي ". دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) د "خ" لومړی نسخه: " له صبوري له قراري زما توبه ده ".

(۴) د "خ" لومړی نسخه: " خوبرویان به د سپوږمۍ توکړه ور واخلي ... که رحمان کچکول په لاس قلندر ور شي ".

(۵) په "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې " په چا ور شي " راغلی دی.

غم هغه دی هم چې خېر مه وي وچا ته[1] ورو مې واره تر وروستیه پورې هېر شي
بې له خدایه چې مدام په یوه حال دی سرې کله شېر شاهي شي کله سپېر شي
یو آدم دی چې په څو رنګه جلوه کا یو رقم دی کله زوړ شي کله زېړ شي[2]
د دنیا چارې مدام په قرار نه وي د بنو په ځنبول کې په بل پېړ شي
په لږ غم کې د ډېر غم له کومه راغی[3] خوله خپله بې صبرې په سرې ډېر شي
خریدار و فروشنده چې سره خوښ شي[4] په سودا کې سختي نه کا تېر و بېر شي

۳۱۴ ښایسته په جهان د ډېر دي بې حسابه ۳۳۷۱
بارې څوک به د رحمان دیار په څېر شي

له دې کبله لېونیه خوبه ولاړ شې تر و بیا خدای خبر چې کومه خوا به لاړ شې[5]
په ظاهر صورت خو هسې[6] معلومېږي چې به خس غوندې تر پښو لاندې لتاړ شې
د آسمان څمکه به وي او ته به نه یې په وداند ودانۍ کې به وېجاړ شې
د بهار د ګلو عمر مدام نه وي عندلیب غوندې به پاتې په اهار شې[7]
په ویلاړ ویلاړ به ځان ورپسې ورک کړې[8] چېرې نه وې چې د ترکو په ویلاړ شې

۳۱۵ که لیلی غواړې په څانه بایه دادې[9] ۳۳۷۷
چې مجنون غوندې ساکن د کوه و کار شې[10]

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "غم هغه دی هر چې خېر مه وي وځان ته".
(۲) د "خ" دویمه قلمي نسخه: "یو قسم دی کله زوړ شي کله زېړ شي".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په لږ غم کې د ډېر غم له کومه راغی".
(۴) قلمي نسخې: "خریدار و فروشنده و بله راضي شي".
(۵) د "ب" نسخې او د "خ" دویمه نسخه: "له دې کبله لېونۍ خوبه لاړ شې تر و بیا خدای نه ده چې په کومه خوا ته لاړ شې". مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه: "تر و بیا خدای خبر چې کومې خوا ته لاړ شې".
(۶) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "داسې" راغلی دی.
(۷) "ق، ک" چاپ: "په سوبهار شې"
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه او "ق ک" چاپ او "ق" چاپ: "په ولاړ ولاړ به ځان ورپسې ورک کړې". د "خ" دویمه نسخه: "په ژړا ژړا به ځان ورپسې ورک کړې" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه: "که لیلی غواړې بایده دی دا رحمانه" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) د "خ" لومړۍ نسخه: "کوهسار"

که د زړه میره وسره وي خو چې مړ شي — نه یې نوم په خوله اخیست شي نه نومړ شي (۱)
که هیڅ اثر کړې نه وي په جهان کې — واجل ته لکه خر په خټه پړ شي
راشه راشه دا د برناز او کبر مه کړه — یاره څو به دې دا ناز په جهان ور شي
دا رخسار چې دې روښان تر آیینې دی — عاقبت به د لحد په خاورو خړ شي
مراد خوار دلبره دې غزا وشوه (۲) — که د سر وي په خیر څوک په قامت لوړ شي
نیکنامي له نیک خویه نه پیدا کېږي — دغه چاره نه په سوک نه په لوړ شي (۳)
عاشقان چې پښېمانېږي هغه نه کا — هغه سوک د نې هنر وي چې خپړ شي (۴)
دعوا په نغوته مه کړه که دانا یې (۵) — دعوا (۶) ویشتلی غشی زر په زوړ شي
داخوږه له شفقته تا ته وایم — ګنهګار له سرنوشته په چا ژغر شي
ولال به نه کاندي یو حرف خپلې بخرې — که پیدا و شکو د چا درست جهان چقمړ شي
په تدبیر به د تقدیر کښلی نور نه کړي — د قسمت علاج په عقل کله کړ شي

٣١٤ — ٣٣٨٩

په رحمان بې یاره صبر هسې ګران دی (۷)
لکه هر چې دیده دانسته نغړ شي

هغه دم چې زړه ملال شي — یو ساعت ور باندې کال شي
حیران تللی وي په فکر — فراموش یې قیل و قال شي
نه یې ګفت نه یې شنود وي — په غوږ کوڼ په ژبه لال شي
نه خواب و چا ته کاندي — نه یې غوږ د چا په سوال شي (۸)

---

(۱) چاپي دیوانونه : "که د سر و نذرو سره دې خو چې مړ شي — نه یې نوم په خوله څوک اخلي نه نومړ شي".
(۲) قلمي نسخې : "مراد حمد له دلبره دې غزا وشوه".
(۳) دا بیت په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۴) قلمي نسخې : "عاقلان چې پښېمانېږي هغه نه کا — هغه سکوی د بې هنر وي چې سپړ شي".
(۵) "خ" لومړۍ نسخه ، "دعوا په فریب فهم کړه که دانا یې".
(۶) په قلمي نسخو کې "هوا یې" راغلی دی.
(۷) چاپي دیوانونه : "په رحمان باندې بې یاره صبر ګران دی".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ ، "قال شي".

علم عقل ځني لار شي ‌‌‌‌ درست صورت يې خواب وخيال شي(١)
په رنو سترګو ويده وي ‌‌‌‌ لکه نقش د ديوال شي
قوت يې وينې د ځګر وي(٢) ‌‌‌‌ هم د غم يې اشتغال شي
د چشمانو له بارانه(٣) ‌‌‌‌ په رخسار يې پشکال شي
په سبب د عاشقۍ ‌‌‌‌ تېر(٤) تر آل وتر عيال شي
هم تر آل وتر عياله ‌‌‌‌ تېر ترمال وترمنال شي(٥)
په خپل درد و په خپل غم کې ‌‌‌‌ له(٦) عالمه فارغبال شي
که ژوندی وي په جهان کې ‌‌‌‌ د مړه وُ په مثال شي
نه طاقت نه يې مجال وي ‌‌‌‌ بې طاقت وبې مجال شي
په خشکۍ کې ماهي ګوره ‌‌‌‌ هسې بې تېغه حلال شي(٧)
يا خبدی نه شي له ځايه ‌‌‌‌ په زړه غوځ په تن کمال شي
د وېشتليو په خبر يون کا ‌‌‌‌ د کل خلقو په دنبال شي
لکه خس د لوټې لارې ‌‌‌‌ تر قدم لاندې پايمال شي
خدای له غمه سړی ژغوره(٨) ‌‌‌‌ بيا لا ګوره چې(٩) خوشحال شي

---

(١) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې د لومړۍ مسرۍ د "لار شي" پر ځای "پاڅي" راغلی دی.
(٢) د "پ" لومړۍ نسخه: "خوري".
(٣) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "له باره شه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "هم تر آل وتر عيال شي".
(٥) مصوره نسخه: "هم ترآل ترعيال تېر شي ‌ هم ترمال وترمنال شي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هم ترآل تراولاده ‌ هم ترمال وترمنال شي".
په چاپي ديوانونو کې يې د دوهمې مسرۍ دا ده: "هم ترمال وترمنال شي".
(٦) "ب" چاپ، "پ" چاپ او "ق" چاپ: "ترعالمه"
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "هم بې تېغه حلال شي"
د "خ" دوهمه نسخه: "د ماهي په خبر يې ګوره ‌ هسې بې تېغه حلال شي".
(٨) "ق" چاپ: "ژغوري".
(٩) چاپي ديوانونه او نورې قلمي نسخې: "بو به".

چې دزړه وینې شي و چې — نوې وینې په محال شي (۱)
دباغبان سترګې کاسپینې (۲) — چې تازه نخل و نهال شي
روئیدن (۳) دګښت آسان دی — پروش یې لوی (۴) جنجال شي
ویرانې په یوه دم شي — آبادي په ډېر اشکال شي
چې پلار ومرې بیا لا بویه — چې یې زوی باکمال شي (۵)
څوک خبر دی له دې دوره — چې په ما به پښتن خوشحال شي (۶)
چې په حال کې یې حال نه وي — څه امید په استقبال شي (۷)
دیوه ساعت له مخه — خدای به زده څه رنګه احوال شي (۸)
ددنیا چارې فاني دي — رفت آمد یې په غربال شي (۹)
په مثال لکه د سیوري — خوا و شا د هر د بوال شي (۱۰)
اعتماد په اوبو مه کړه — چې استادې په غربال شي (۱۱)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " چې دزړه ولې شي غوښې لوړ ژوندون یې په اشکال شي "
د "خ" دوهمه نسخه : " دزړه ولې یې شي غوښې دواکول یې په محال شي ".
مصوره نسخه : " لوړ یې ولې په محال شي ".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : " دباغبان که سترګې سپینې ".
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه : " دروئید ن ".
د "خ" دوهمه نسخه : " داروړن ".
(۴) چاپي دیوانونه : " ډېر جنجال شي ".
(۵) قلمي نسخې : " چې یې زوی په کمال شي "
د "خ" دوهمه نسخه : " چې فرزند یې په کمال شي ".
(۶) "ق" یک چاپ : " څوک خبر دی له خپل دوره چې به پښتن راته خوشحال شي ".
قلمي نسخې : " چې زمان له ره خوشحال شي ".
(۷) مصوره نسخه : " بې طاقته بې مجال شي ".
د "خ" دوهمه نسخه . لومړی مسرۍ : " چې په حال کې یې تد وینې ".
(۸) "ب" چاپ او "ب ب" چاپ : " خدای زده څه رنګ به احوال شي ".
مصوره نسخه : " ګوره څه رنګه احوال شي ".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " رفت آمد یې په غربال شي ".
مصوره نسخه : " رفت آمد په ډېر غال شي ".
(۱۰) د "ب" لومړۍ نسخه : " دهر د جال شي ". د "خ" لومړۍ نسخه : " ددې دېوال شي "
مصوره نسخه : " دهر جال شي ". مګر دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .
(۱۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . (پاته په ۲۳۷ مخ کې)

د بنو په ځنبول کې	شال شړی کاشړی شال شي
که بادشاه د ولایت وي	کندولي په لاس کنګال شي (۱)
په ثواب یې غلط مه شه	په یوه ساعت (۲) وبال شي
په کمال یې مه نازېږه	په یوه ګړۍ زوال شي
دهاتیانو سوداګر وي	بیاد ګاوخر د لال شي (۳)
جوهري وي د ګوهر و (۴)	خاورې اغزي د کلال شي (۵)
کلالي او ګِل کاري کا	فروشنده د مات سفال شي (۶)
په هستی کې یې اشراف وي	په نیستی کې یې ارزال شي (۷)
د ځوانۍ په وخت کې شېر وي	د پیرۍ په وخت شغال شي (۸)
چې مشهور په صداقت وي	پوچ ګویې واخلي بطال شي
محتسب وي احتساب کا	کوتوالي واخلي کوتوال شي
نیکوکار نېک افعال وي	بد کردار او بد افعال شي (۹)
سرنوشت د سړي ګوره (۱۰)	یو عیسی وي بل دجال شي
چې نېکبخت وي نېکویي کا	چې بدبخت وي بد سګال شي (۱۱)

د (۲۳۶) مخ د پایلیک پاته برخه:

— په چاپي دیوانونو کې د "اعتماد" پر ځای "اعتبار" راغلی دی.

د "پ پ" چاپ : "استاده به په عزبال شي"

د پېښور لور دوه چاپي دیوانونه : "چې ولاړې په عزبال شي".

د "خ" لومړی نسخه : "چې استادې په سغال شي".

مصوره نسخه : "چې استادې په د پرغال شي".

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "په یوه ګړېده".

(۳) قلمي نسخې : "ګاو د لالو خر دلال شي".

(٤) چاپي دیوانونه "جوهري دي جوهر پلوري"

مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلوري".

(٥) د "خ" لومړی نسخه : "خاورې اغزي د کلال شي".

د "خ" دوهمه نسخه : "فروشنده د مات سفال شي" (پاته په ۲۳۸ مخ کې)

لاس و پېښې د هغو نیسه — چې خوش خوی و خوش خصال[1] شي
په هجران کې ناامید مه شه — خدای قادر دی که وصال[2] شي
په حرامو کې امید که — ګوندې مخ دې په حلال[3] شي
کافر و با سي له کفره — په یوه ساعت ابدال[4] شي
تور غشتی کاندي تر سپینو — په سپین مخ باندې تور خال[5] شي
ارزومند د یوه خره[6] وي — خداوند د ملک و مال شي
چې سیالي یې کړې نه وي — له سیالانو سره سیال شي
چې په عمر منفصل وي — په ساعت کې اتصال[7] شي
ممکنات به منع نه کا[8] — که غوک سل ځله سنبال شي
چې د خدای رضا شي پېښه — رمل پاتې در مال شي

۳۱۷ — فال به خه ګوري ~~تاخ~~ یا ته — ۳۴۴۳
خپل افعال[9] د سړي فال شي

د (۲۳۷) مخ دپا پلیك پاته برخه :

(۶) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته . دوهمه نسخه : " خا دري اغږي کلال شي ".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته .
(۸) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته . د "خ" دوهمه نسخه : " د خوانه په ساعت شېږوی دپېړه په وخت شغال شي ".
د "ب" لومړی نسخه : " په پېړه کې شغال شي ".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : " نیکو کار وي نیك عمل کا ".
دوهمه مسری په "ق" چاپ کې داسې ده : " او بد کاره بد افعال شي ".
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده : " سرنوشت د سړي خپل دی ".
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مسری داسې ده : " چې بد بخت شي بد شکال شي ".

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : " چې خوش خویه خوش خصال شي ".
(۲) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " په هجران کې ناامید شي ".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "ب" لومړی نسخه : " په حرامو امید مه کړه ګنه مخ دې په حلال شي ".
د "خ" لومړی نسخه : " په حرام کې امید وار شه " او د "خ" دوهمه نسخه : " په حرام امید وار مه شه ".
(۴) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته . (۵) قلمي نسخې : " په سپین مخ دپاسه خال شي ".
(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "خس" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" لومړی نسخه ، "ب" چاپ او "ق" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " په دېر عمر منفصل وي ". د پېښور په
نورو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده : " په دېر عمر مفصل وي ". (۸) د "ب" لومړی نسخه : " ممکنان به منع نه کا ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ممکنات یې طبع نکه "
(۹) "ق ، ک" چاپ : " عمل ".

هر چې ستا په زنخدان کې بې منزل شي (١) — لکه خس په تناره کې به جلبل شي
چې شوله نوم دستا دشوندو په خوله واخلي — که یې زهر وي په خوله کې هم عسل شي (٢)
په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه — چې یار زړه ور ځنې یوسي تش کوګل شي
زه په هجر کې بې برګ وبې نوا یم (٣) — لکه کښت چې اوبه نه مومي شهل شي
په جهان تر آشنایۍ خواږه څه نشته — ولې حیف دی چې هجران پکې حنظل شي (٤)
په خپل حسن باندې مه نازېږه ګله — دغه رنګ به دې په دوو ورځو بدل شي (٥)

٣١٨

زه رنځ [زمان] بې یاره هسې شول وشل یم (٦)
لکه کب چې بې محیطه شول وشل شي (٧)

٣٤٥٠

که سل ځله هم کنار وهم بغل شي — د دنیا مین به واړه سره ببل شي (٨)
دا چې اوس په یوه کوړ کې سره ناست وي — عاقبت به یې جدا جدا منزل شي
دا ګلونه چې یې ځای دی په دستار کې — همه واړه به تر پښو لاندې غوبل شي
دا یې مخې چې یې مخ دلبر په خبر دی — تور وپښته به یې په مخ باندې ځنګل شي (٩)
دا شیرین شربت چې د وصال دی — د هجران په وخت به (١٠) زهر هلاهل شي
ما دیار په بېلتانه کې دی لیدلي — که دانا د زمانې وي مبدل شي

---

(١) د "خ" دهمه نسخه : "زنخدان باندې منزل شي"
(٢) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "که یې زهر وي په خوله کې یې عسل شي
(٣) چاپي دیوانونه : "په هجران کې زه بې برګ وبې نوا یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "زه په هجر کې د ترکو بې نوا یم".
(٤) د "ب" لومړۍ نسخه : "په جهان کې تر آشنایۍ خواږه نشته — ولې حیف چې په هجران کې یې حنظل شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په جهان د آشنا یانو خواږه نسته — ولې حیف چې یې هجران د زړه صیقل شي"
(٥) دا بیت د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانو کې نشته. او دغه موږ بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(٦) "ب" چاپ : "شم".
(٧) د "پ" لومړۍ نسخه : "لکه کب چې بې محیطه شل وشل شي".
د "خ" لومړۍ قلمي نسخه : لکه کب چې بې محیطه شل وشول شي".
د "خ" دوهمه نسخه : لکه کب چې په محیط کې شول وشل شي".
(٨) چاپي دیوانونه : "د دنیا په مینه واړه سره ببل شي".
(٩) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(١٠) د "ب" په لومړۍ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کې" راغلي دی.

پسبـه له وبري دوصال په حمله نه بندي — چي خبر د جد الجه په دلبدل شي (۱)

ددي جسي رنځ علاج به څوك په څه کا — چي نه فهم د چا رسي نه اټکل شي

که د غرونو په سرګرزي سرتلي ټيټ وي — هر چي زړه يي د خوبانو ير غمل شي

٣١٩

د ماتمخانه خاطر غمونو جسي زنګ کړم
مګر جام د ميو ناب وي چي صيقل شي

٣٤٦٠

که د زړه په وينو رنګ د چا ګوګل شي — چي ببلتون په جهان شته ي د خوبه بېل شي (۲)

که داو ښکو په دریاب (۳) باندي نهال کړي — نېشکر به نېشکر شي نل به نل شي

مشقت د سري واړه ابتر دي (٤) — په سبوره کي چي د ګل بوټي نهل شي

د دنیا یاري دوستي څه په کار نه ده — له اوله یاري دوست وي پسي غل شي

که هر څو يي وبله هر و محبت وي — نهايت سره په جنګ وپه جدل شي

په مثال د درو غږني مر غلري — آب و تاب يي په دوه ورځي کي بدل شي

که يي زنه د ځوانځه په وخت سبب وي — هغه سبب يي په پيري کي بيا حنظل شي

د رقيب له بده خويه به څه وايم — تر و داګوره چي لا يار و د سره مل شي (۵)

٣٢٠

زه ماتمخانه په سبه و بد د يار پوهېږم
کشلي زهر په دهن د چا عسل شي

٣٤٦٩

هغه زړه چي خداي روښان کا جام د جم شي (٦) — په دا جام کي ورښکاره تمام عالم شي

په آدم کي د حيوان خويونه هم شته (۷) — بيا هاله ري آدم بوله چي آدم شي

(۱) "ق" چاپ : "چي خبر د جد الجه په تزلزل شي"
(۲) چاپي ديوانونه ، د "خ" لومړۍ ، ناقصه او مصوره نسخه : "چي ببلتون په جهان ګرزي خو به بېل شي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کي "جويبار" راغلي دی.
(٤) په چاپي ديوانونو او د "خ" په ښيمګړي نسخه کي "ابتر کا" راغلي دی.
(٥) دا بيت د "خ" په لومړۍ ښيګړي او مصوره نسخه کي نشته.
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "جام د جم دی".
(۷) د "ب" نسخي : "په آدم کي د حيوان خويونه شته دی".
/ د "خ" په دوهمه نسخه کي د "حيوان" پر ځای "چار پاي" راغلي دی.

چې خوي ونه د چاں پايو پکې نه وي (١) | سړي هوښ په سړي هاله مسلم شي (٢)

چې اغوستي يې لباس وي د پاکانو | د ناپاکو چارې کاندي خو به ګرم شي

که هر څو لذيذ طعام وي مزه نه کا | چې يوه ذره نمک يې زيات وکم شي

ښادي هر چېري د غم په اندازه وي | د هغو به څه ښادي وي چې بې غم شي

هر چې خپله رضا پاسلې (٣) وقضا ته | که هر څو په ځان ناخوښ وي خو ښخرم شي

عاشقي چې تر کماله ور رسېږي | د خپل يار له لاسه زخم (٤) يې مرهم شي

که په ځان باندې قدم کېږدي رحمانه

٣٢١ — نه فلکه به دې لاندې تر قدم شي (٥) — ٣٤٧٨

چې مجنون غوندې يو موټي استخوان شي | په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي

عاشقانو په شکست کې برې بيامونده (٦) | دلته توان د هغه سي چې ناتوان شي

زېړي رنګ د عاشق هسې مرتبه ده (٧) | چې آفتاب غوندې څرګند په درست جهان شي

له چشمانو يې باران د رحمت وورېږي | زړغونه يې په څېره باندې زعفران شي

له رخساره حال د زړونو معلومېږي | له بهاره نېک و بد د کال عيان شي

له نکتې نه تمام علم حاصلېږي (٨) | درست خروار له يوه مشت نمايان شي

په کار نه دي مخالف هزار تقرير | موافق له حاله نيم (٩) کلام داستان شي

لکه مېله کاروبار وي وتلې | د هغو خاورې په سر چې غافلان شي

---

(١) د "خ" دوهم نسخه : "چې خصلت د چاں پايانو پکې نه وي".

(٢) د پېښور چاپي ديوانونه "سړي يو ب په سړي هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړي نسخه کې "له سړي" راغلی دی.

(٣) "پ" چاپ او "پ ب" چاپ : "پاسلوی". "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "وسپارې".

(٤) د "خ" دوهم نسخه : "پرې مرحم شي".

(٥) "ب پ" چاپ : "آسمانونه به دې لاندې تر قدم شي".

(٦) دا بيت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "عاشقانو په خپل نسبت کې برې بيامونده".
د "خ" نيمګړې نسخه : "عاشقانو په خپل شکست برې بيا مونده" او د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده : "عاشقانو په خپل شکست کې برې بيامونده".

(٧) د "پ" په لومړي، د "خ" په لومړي او دوهم نسخه کې "مراتب دی" راغلی دی.

(٨) د "ب" لومړي نسخه : "له يوې نکتې تمام علم حاصلېږي".
د "خ" قلمي نسخه : "له يوې نکتې حاصلېږي تمام علم".

(٩) د "خ" په نيمګړې نسخه کې "يو کلام" راغلی دی.

کړي دې عمر په کار دې غفلت مه کړه — په اوده باندې سېل کاله یون ما شي
د غفلت بنیاد دا وښکو په موج خړې — یو ځو ځلې خواب آلود له طوفان شي
روند په خپله عصا پرېوځي وکوهي ته[1] — خپل دلیل د کم دلیل د ځان تاوان شي
سرکښي د عاجزانو په کار نه ده — هر هېرې چې وزرو کاندې پښېمان شي
موم دلان به یې له شره[2] لمن ژغوري — سنګدلان که عین لعل د بدخشان شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کښېوځي — د شړې[3] په خرقه کې بادشاهان شي
بل پوشاک یې په کار نه وي لې لمده — هغه زړه چې آیینې غوندې روښان شي
عاشقي ده تر جمله بلاوو زیاته[4] — ومجنون ته دیو ودد واره حیران شي

پرې به ورکا دُرتان د خپلو غوږو[5]
کړي تېر تر غوږو شعر د رحمان شي

۳۲۴

۳۴۹۵

آشنایي بده بلا ده آشنا مه شي — جدایي به دې فنا کا فنا مه شي[6]
د غم[7] به دې دړه ولې کا غوځې — ګرفتار په درد و غم د جانانا[8] مه شي
په زېړ رنګ به دې تل سرې اوښکې بهېږي[9] — د دوو رنګو په خبر ګل رعنا مه شي

---

(۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "روند په خپله عصا پرېوځي په کوهي کې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "روند په خپله عصا پرېوت وکوهي ته".
د "خ" دوهمه نسخه او نېمګړې نسخه: "روند په خپله عصا پرېوړ شي پڅنګکه".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "ب" په لومړۍ نسخه کې د "شره" پر ځای "شرم" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دشړالو" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په لوړو قلمي نسخو کې د "زیاته" پر ځای "پېچوړتیه" راغلی دی.
د "خ" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "ومجنون ته دیو ودد ځکه حیران شي".
(۵) د "ب" لومړۍ نسخه: "پرې به ورکا تبان در د خپلو غوږو".
په "پ" چاپ چاپ کې: "کاتبان به ورکا دُرد خپلو غوږو".
د "خ" دوهمه نسخه: "ښایسته په در د خپلو غوږ و ورکه".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هر دیان به ورکه در د خپلو غوږو".
(۶) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د لومړۍ مسرۍ "بده بلا" په چاپي دیوانونو او لوړو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلې ده.
(۷) چاپي دیوانونه: "درد و غم".
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "آشنا مه شي" او د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه "جانان مه شي".
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "په زېړ رنګ به دې تل او ښې بهېږي".

هم(۱) په دا چې دروغژن د خدای دښمن دی — و هیچا ته دروغژن په وینا مه شي

که اعلی مرتبه غواړې عاشقي ده — نور همه واړه ادنی دي ادنا مه شي(۲)

۳۲۳ — ۳۵۰۱

همیشه به سرنګون په فکر ناست یې

د رحمان په خبر مشغول په ښنا مه شي(۳)

دعاشق بې خپله یاره قرار نه شي — بې طبیبه قراري د بیمار نه شي

چې په لوح محفوظ کښلي لیونی وي — په تعلیم د معلم به هوښیار نه شي(۴)

دخپل پلار په غېږ کې پروت وي روح یې (واخلي)(۵) — د قضا علاج په مور او په پلار نه شي

د هغو چې خدای کمال حسن روزي کړ(۶) — هیڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي

درد و غم د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی(۷) — هیڅ سړی دې په دا غم ګرفتار نه شي

زه همه عمر دغه له خدایه غواړم — چې دې یار د یار له لاسه ازار نه شي(۸)

یار له یار سره جفا کا هسې ډېره — چې هیڅ فرق یې د اغیار او د یار نه شي(۹)

۳۲٤ — ۳۵۰۹

که هر څو یې دلبري او دلجويي کا(۱۰)

د رحمان په ترکو هیڅ اعتبار نه شي

---

(۱) د "پ" چاپ : "غم په دا".

(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۳) چاپي دیوانونه : "د رحمان هسې مشغول په ښنا مه شي".

(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړۍ مسرۍ یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : "چې په لوح د محفوظ سنکلي لیونی دي".

(۵) چاپي دیوانونه : "زوی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".

(۶) قلمي نسخې : "د هغو چې خدای کمال د حسن ورکا".

(۷) قلمي نسخې : "درد و غم د عاشقۍ د ډېر مشکل دی".

(۸) چاپي دیوانونه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې دې یار له خپله یاره بېزار نه شي".

د "خ" لومړۍ نسخه : "زه همه عمر دغه شان له خدایه غواړم — چې یو یار د یار له لاسه ازار نه شي".

د "خ" دویمه نسخه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې یو یار د یار له لاسه ازار نه شي".

مصوره نسخه : "زه همه عمر دغه خواست له خدایه غواړم — چې دې یار د یار له لاسه ازار نه شي".

(۹) دا بیت په "پ" چاپ، "ق ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته او د "خ" په لومړي نسخه کې دا بیت داسې دی : "یار له ما سره جفا که هسې ډېره — چې هیڅ فرق مې د اغیار و د یار نه شي".

(۱۰) د "خ" لومړۍ نسخه : "که مې هر څو دلبري او دلجويي کا".

دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي — لا قلم غوندې په قال کې دویده شي

هومره اور دعاشقۍ په زړه کې یوسي — چې لاله یې له تربته دمیده شي

همېشه یې دخپل یار په لوري دوي — نهایت چې په دا ذوق کې رسیده شي

خم ابرو دیار مې نقش په لېمه دي(۱) — لکه میاشت چې په لوی بحر کې لیده شي

څه حاجت دی چې زه یار وچاته ستایم — کار همه دخپلو سترګو په دیده شي

کله وي چې یو دبل په ویل غولیږي — مګر صافه دچا خپله عقیده شي

خود څرګند وي لکه صبح په جهان کې — هر ګرېوان چې په یارۍ کې دریده شي

آب روې دعاشق هله ځان څرګند کا — چې یې نم د زړه له سترګو چکیده شي

دا آه غشی یې په ځمکه کله لګي — هر قامت چې کمان طوره خمیده شي

بې مطلوبه یې هیڅ فهم په چا نه وي — هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي(۲)

هر چې زړه په هر وېا نو باندې بایلي — بې درمه یې دینار خریده شي

ما دیان په څېر بل څه لېدلي ندي — مګر پس چې له نن ورځ آفریده شي(۳)

۳۲۵

یا به شهد یا به قند یا به نبات وي
هر کلام چې له ماخ شنیده شي

۳۵۲۲

چې سړی له بله بد وایي بدګوی شي — لاتر بله خوار روان دده بدبوی شي(٤)

مرده شوي چې هوس کا د بل ومرګ ته — بل هم پس دده له مرګه مرده شوی شي

دوست دښمن دسړي واړه خپل عمل دی — هم په دا مقدار یې اجر موی په موی شي

هره ونه چې کږه په یوه لور وي(۵) — عاقبت یې پرېواته په هغه سوې شي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لوړۍ نسخې او د "ب" لومړۍ نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په لېمه کې".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) قلمي نسخې : "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".
(٤) قلمي نسخې : "لا تر بلهجوا روان دده بد بوی شي".
(۵) د "ب" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه په هغه لور وي" او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

په لویي کې نور څه نشته بې زواله | هلکان د هلکتوب په سبب لوی شي (۱)
داوبو اصل له خاورو پیدا کېږي | خاکساري د خاکسارانو آبروی شي
هومره زیان له خوګ و خرسه نه رسېږي (۲) | لکه څوک په آدمیانو کې بدخوی شي
سړی هونږ چې د سړي له تنه پاڅي | د سړیو په جامه کې خربشوی شي

٣٣٦ — وهغوته چې خدای بخښله وښود / څه حاجت یې د رحمان په ګفتګوی شي — ٣٥٣١

وخت د عیش و طرب تېر شو خزان راغی | ځنګل د بلبلانو په ځان راغی
دلداري مې تر امید وه باري څه کړم | هغه یار د دلبرانو په شان راغی
آشنایي مې په هوس وه خو چې بیل شوم | دواړه لاس مې و بله مښوا ارمان راغی
سود سودا د عاشقۍ که نفع مند وي | ما هیڅ سود پکې و نه لید تاوان راغی
تمام عمر که وصال و هومره نه و | لکه یو زمان د شکلیو هجران راغی
ګوی زما د زړه یې یوړه په چوګان کې | بیا د ناز په نیلي سور په جولان راغی (۳)
غونچه لب چې په خندا کاندي پرېشانه | په شبېو زما د اوښکو باران راغی

٣٣٧ — د میرزا دا رازاني دعوی بېرې کا (٤) / قدردان د شاعرانو رحمان راغی — ٣٥٣٩

(٥)
په اول کې تا د عشق وهلې لافې | هغه لافې دې اوس ولې کړې خلافې
اوس خپل سر ورته محکم نیولی اوسه | چې د غم مصی دې ځان ته کړې مصافي
سپین چلتار په یوه تکي بدنما شي | دا نزالو چارې مه کړه که اشرافي

---

(۱) په "پا" او "پپ" چاپ کې "پوی شي" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی نسخه: "له ستمه دې په هر لوري غوغا وي"
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "د میرزا د شاعرۍ قدر به کم کا".
(٥) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې تمیزه خو معرفت کولای نه شي | ته کړه او کوټ معلوم کړه که صرافې

ځان دې ولې بې حیا کړې بې ځایه | چې پټ کړې دې د مینې په غلافې

که داهسې لوټې غواړې لوټې دا ده | که په اصل کې منصور غوندې ندافې

د دوران له فساده نه امان غواړه | که په عقل د خپل فکر موی شګافې

د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه | مینه وژنې بې له جرمه نا انصافې

٣٣٨ — ٣٥٤٨

کوم صفت به زه رحمان د استا بیان کړم
په کامل صفت موصوف په کل اوصافې

یا د استا چشم و ابرو وینم په خواب کې | یا مستان دي اوده شوي په محراب کې (١)

یا په جام کې استا د مخ عکس لیده شي | یا خوشنده تجلي کړ په حباب کې

یا تر خط لاندې غوټۍ ستا د خولې دي | یا کوکب دی غرق شوی په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې | یا سنبل دی ګجک شو د اور په تاب کې

یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه | یا خوشنده ځان څرګند کړ په آفتاب کې

یا د استا پېزوان زما په ځګر ښخ دی | یا سیخونه دي پیلي په کباب کې

یا خو ستا په غم کې غرق زما صورت دی | یا خسنی دی جاه وزي په ګرداب کې

٣٣٩ — ٣٥٥٦

چې دیار کاته لیدې ووزي بیا له سترګو
د رحمان به څه عزت وي په حباب کې

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې | مګر بیا موند شي داوښکو په دریاب کې (٢)

که ته وینې زما پټې ښینې دلبره | رنګ د لبو دې ګواهي لي په دا باب کې

پېرځایه چې ستا د لبو نام آغاز شي | د لاله و باران ووزي په حباب کې (٣)

---

(١) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی.

(٢) دا غزل د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې نشته.

(٣) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.

له خسته زړونو به څه دلستاني کا — دخراج ګنجایش نشته په خراب کې

زه حیران دستا د وروځو په تورخال یم — کافر څه شکل سجده کا په محراب کې (۱)

ګل له ډېرې باریکۍ په شبنم خوږ شي — نازک زړه مو به بد وي په صاف ځواب کې

دهار په ګلو اوري باران نه — دڅړیکي طاقت نشته په حباب کې

د ساقي غلطي و بښه اې خدایه
دا وتر و چارې نه وي په حساب کې

۳۴۰ — ۳۵۶۴

زړه مې بایلو ستا په مهر محبت کې — عاشقي دې زهر راکړه په شربت کې (۲)

لار زما و یار ته مه تړه ناصحه — ما مونده دي دا یار په ډېر محنت کې (۳)

که صورت دهغې مستې دې ښکاره شي — عقل هوش به دې هېڅ نه وي په صورت کې

که دعشق ترکش لګې غاښ به بایلې (۴) — ته چې ماته غاښ چیچې په نصیحت کې

زه توبه په هغه تېر عمر وکا یم — چې صرف شوی دې بې یاره په غفلت کې

د آشنا د مینې پټ به رامات نه شي (۵) — که مې سر له تنه درومي په دا پټ کې

له ادبه یې ورځ ته کتلی نه شم — خدای را پېښه جدايي کړه په وصلت کې

په قیامت که څوک له نیته پوښتیده شي — زه دیار د کوڅې خاورې یم په نیت کې

لکه زه چې یې در په خاورو خوښ یم (۶) — خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې

د درګاه په خاک نشینو یې تل سخ وي (۷) — دغمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(۱) د "خ" دوهم نسخه : "کافر څه شکل سجده نه کا په محراب کې".
(۲) ددې غزل پای نه په مصوره نسخه کې ځیرې شوی ده .
(۳) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته.
(۴) چاپي دیوانونه : "که دعشق ترکش پر لوزې سر به بایلې".
د "خ" لومړی او دوهم نسخه : "که دعشق ترکش پر لوزې غاښ به بایلې".
(۵) چاپي دیوانونه : "پټ به مې مات نه شي"
(۶) دا بیت په "ب ب" چاپ کې نشته په لوړ چاپي دیوانونو کې یې لومړی مسری داسې ده : "لکه زه چې ستا ددر په خاورو خوښ یم".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "تل سخ وي" پر ځای "سختي نه وي" راغلی دی.

۳۴۱ — ۳۵۷۵

د دنيا له دولتونو بې پروا يم[1]
زه رحمان د عاشقۍ په بند دولت کې[2]

مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې[3] — هر خس هلته تېره تېغ وي په دا لار کې
دا سور ګل به دې د ستا په وينو سور کا — چې دې ابنې زماڼې دي په دستار کې
مخ د ترکو چې تر آب حيات صاف دی — زه دې آب حيات سوی يم په نار کې
چې او سپينه آيينه پرې اوبه کېږي — تر و زما هستي يې خړه په ديدار کې[4]
په هر وار چې يې و سترګو ته نظر کړم — لا سې وللي د له ځانه په هر وار کې
يار ته چې له ما صبر و قرار غواړې — عاشق کله وي په صبر و په قرار کې
که مې سر و مال دستا په مينه درومي — زه تر سر و تر مال تېر يم په دا کار کې
هيڅ صرفه مه کړه د زړونو آزار اخله — که د چا سود د زړني شو په آزار کې[5]
عشق د عقل په کوڅه استوګنه نه کا — چا مونده لی نه دی يار په دا ديار کې[6]
ستا له دره له دربار به وانه وړم — خو ونه مړم ستا په در و په دربار کې[7]
کم بختان دي يار په وصل کې مهجوري — دوېچ ډکي نهره نه وي په بهار کې
مفلسانو له عين کوهستان دی — که همه عمر يې ګور دی په بازار کې
وهغو چې خدای حق بيني سترګي ورکړې — د يوسف تجلی ويني په ديوار کې[8]

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کی "فراغت يم" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې : "زه رحمان دعاشقۍ په دولت کې".
د پېښور چاپي ديوانونه : "زه رحمان دعاشقۍ په دا دولت کې".
(۳) د "ب" په نسخه کی "کاروزار" راغلی دی.
(۴) "ب" چاپ او "ب ب" چاپ : "چې داوسپينو دانه پرې اوبه کېږي — تروزما دهستۍ خړ دی په ديدار کې".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "چې داوسپيني داني پرې اوبه کېږي — تاب زما دهستۍ خړه دې په ديدار کې".
د "خ" دوهم قلمي نسخه : "چې داوسپيني آهين پرې اوبه کېږي".
(۵) دابيت په چاپي ديوانونو کی نشته.
(۶) دابيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړي نسخه کی نشته.
(۷) چاپي ديوانونه : "ستا له دره له دياره به واند وړم — خو ونه مړم ستا په در و په ديار کې"
(۸) دابيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کی نشته.

وعيب جن ته واړه عيب څرګند بري (۱) | ښايسته که ځان يوسف کا په سينګار کې
چې هنر د عاشقۍ لري خدای نصيب کړي (۲) | بې هنره نور څه نه ويني په يار کې

۳۴۲ ۳۵۹۱

دا داغونه د خپل زړه ورله بس دي (۳)
څه حاجت دی د رحمان په لاله زار کې

مدام ناست يم وچ کوګل سترګې په نم کې | عشق راوستو نحر وين په خپل حرم کې
ما چې ستا د توري زخم په خوله (۴) ښکل کړ | نور مې دا لذت بيا نه موند په مرهم کې
خوار مجنون چې سر په پښو د ليلى کېښود (۵) | سرفراز شو په عرب په عجم کې
زور ور مدام غالب وي په کمزوري | زه له نوره غمه خلاص يم ستا په غم کې
لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق يم | بل به نه وي په جمله بني آدم کې
لکه مړي د ژوندیو تر میان پروت وي | هسې بېل يم له عالمه په عالم کې
هېڅ صحت (۶) مې د دمګرو په دم نه شي | هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې
نه مې بې تا تګ و پوی نه جستجوی شته | مراد مې ته يې په هر دم په هر قدم کې (۷)
که نصيب مې شي کوغالي ستا د سپيو | و به نه کړم نور نظر په جام د جم کې
زړه مې هسې ستا په زلفو پسې ورک شو | لکه غوټه د چا پر بوځې په تورتم کې
سره يې وينو د سرو ګلو په دود زانګي | هزار زړونه ستا د زلفو په هر خم کې

۳۴۳ ۳۶۰۳

زه رحمان کناره خوښ يم له عالمه
باري ستا سترګو رسوا کړم په عالم کې (۸)

---

(۱) چاپي ديوانونه: "وعيب جو ته واړه عيب څرګند بري".
د "خ" لومړۍ نسخه: "عيب حق واړه عيب څرګند بري".
(۲) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که هنر د عاشقۍ لري رب نصيب کړي".
(۳) قلمي نسخې: "خپل داغونه د خپل زړه ورله بس کا".
(۴) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "زړه" راغلی دی.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مجنون سر خپل په پښو د ليلى کېښود" په چاپي ديوانونو کې د "خوار" پر ځای "خود" راغلی دی.
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صحت" پر ځای "دمه" راغلی دی.
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "باري ستا کتو رسوا کړم په عالم کې".

هسې نې یاره خفه یم په جهان کې(۱) — چې مې ځای نه شي په ځمکه په آسمان کې
سره ګلونه د چمن راته سوړ اور شي(۲) — چې قدم نې یاره کېږدم په بوستان کې
چې یې مړ نه یم له ډېرې بې نیازۍ(۳) — حیران یم د ناتوان صورت په توان کې
که هر څو فکر له ځانه سره وکړم — هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې
هیڅ ساتنه د سر کېښ خاطر رانه شي — څوک ساتلی شي بخرې په ګرېوان کې
تر هغه به نادان بل په جهان نه وي — چې څوک مهر وفا غواړي په نادان کې
که یې سل ځله په زلف(۴) و قربان بولم — غوږ رانه باسي په زارۍ و په قربان کې
هسې رنګ زما په ډېره ژړا خاندې — لکه ګل د سپرلي خاندې په باران کې
جوهري شي در و لعل کاندي برسېره — چې مې کېښي د دوستۍ ګوهر په دکان کې(۵)
چې مې هیچېرې په خوا په خاطر نه وي — زمانه یې راڅرګند کا په زمان(۶) کې

۳۶۴

چې په وصل کې یې اوس یې نه و چېږې
تر و به حال د ناصحان خر وي(۷) په هجران کې

۳۶۵

د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې — بیا د ګلو تماشا کړه په بوستان کې
خوږې تېرې تلخالي تر ستونې نه شي — شیریني به خوند درنه کا په دهان کې(۸)
ما په هجر کې لذت د وصال بیا موند — له یوسف ملاقي شوم په زندان کې
لکه متن له معنی، معنی له متنه — یار هم هسې دی زما په دل و جان کې
عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه — سر بازي ده هر نفس په دا میدان کې

---

(۱) "ب" چاپ او "پ پ" چاپ: "هسې نې له یاره زه یم په جهان کې".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې رحمه" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړي نسخه کې "ناز" راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "یوآن" راغلی دی.
(۷) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "خر شي" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) مصوره نسخه: "شیریني به دې خوند نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانۍ نه وویرېږه — که هزار ځله توانا یې په خپل ځان کې (۱)

هم هغه به پس له مرګه ازار ویني — هر چې بل ازاروي په دا جهان کې

۳۴۵ — ۳۶۲۲

په صلاح باندې بې یاره هسې حال دی

لکه حال د زندانیانو په زندان کې

زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې (۲)

ستا د عشق له موجه هېڅ لوري وتی نه شم — د واړه لاسه مې پرېوات د عشق (۳) په لامبو کې

سل توبې مې ماتې کړې وانه وښتم له عشقه — ساه و یساه مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې

ته چې له ما لاړې دا د اوښکو باران ګوره — رنګ د سفر هېڅ نه دی په دا ګهنو شپېو کې

نه یوه سپوږمۍ نه په آسمان کې هزار ستوري — بې تا به څوک څه کاندي د خلق په څنبو کې (٤)

عشق و عقل د واړه سره ضد دي که پوهېږې — کله کړي آرام د اور بخري په لمبو کې (۵)

هر څوک چې د عشق په آتش ځان سېزي که (٦)

۳۴٦ — ۳٦۲۹

خدای دې ابراهیم غوندې څوک نه کا په لمبو کې

هسې خوښ یم ستا د ر په خاکسارۍ کې — لکه خوښ وي سرداران په سرداري کې (۷)

عاشقي که نورو خلقو ته خواري ده (۸) — ما موندلې دی دولت په دا خوارۍ کې (۹)

و بیمار ته که نا خوښ والي وکړي — خوښ یم زه د ستا د عشق په بیمارۍ کې (۱۰)

---

(۱) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.

(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی بیت داسې دی: "زړه مې ډوب ډوب کېږي په غمو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې"

د "پ" لومړي نسخه: "زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلغلو کې — هسې رنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".

د "ق، ک" چاپ: "زړه زما ډوبېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې شي غرقاب په اوبو کې".

(۳) په قلمي نسخو کې "عقل" راغلی دی.

(٤) قلمي نسخې: "نه یوه سپوږمه نه هزار ستوري له آسمانه — بې تا نه به څوک څه وکا د خلق په کیڅو کې"

(۵) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پر ځای "پیڅو" راغلی.

(٦) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمانه".

(۷) دا غزل د "پ" چاپي دیوان کې نشته.

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي که لوی د عالم وته خواري ده".

(۹) چاپي دیوانونه: "ما موندلی دا دولت دی په خوارۍ کې".

(۱۰) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته. دوهم مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوښ یم زه د عشق په درد په بیمارۍ کې".

"ق ک" چاپ: "خوښ یم زه دیار د عشق په بیمارۍ کې".

دخپل بام و روزنیو وته نظر کړه — هسې ستر ګې دې زما په بدلارې کې (۱)

یار دیار له ستر ګو اوښکې پاکیزه کا — تا دریاب (۲) کړې زما اوښکې په یارې کې

مال ډېرې ناچارې و یار ته شاکړه — سرې (۳) عذر دې په ډېره ناچارې کې

غم به هیڅ یو هوښیار خوښ کړی نه وي — ما خوښ کړې دې ستا غم په هوښیارې کې

۳۴۷ — د رحمان اوښکې به څرنګ په قرار وي — ۳۶۳۷

چالېدلې دي دریاب په قرارې کې

سپین مخونه تور کودې شي په پیرې کې — سم قد ونه کوږ لړګی شي په پیرې کې (۴)

لکه شمع د سحر آفتاب د ژمي — هم لږ تاب وهم زېړ شي په پیرې کې

یو طرف ته یې سر پښه دي بل خوا درومي (۵) — خپل صورت تمام پردی شي په پیرې کې

د مړه ؤ په حساب وي غزا وشوه — که څرګند لیده ژوندی شي په پیرې کې

مړ لا شته دي پس له مرګه بیا ژوندی شي — نشته دا چې څوک ځلمی شي په پیرې کې

که څه وخوري لکه زهر نه هضمېږي (۶) — نه څه ښښې نه څه خوری شي په پیرې کې

دا ځواني ده چې څه اورې یا څه وینې — نه لیده نه اورېدی شي په پیرې کې

۳۴۸ — اې رحمانه پیري هسې عاجزي ده — ۳۶۴۵

که رستم وي زړه پرې سوی شي په پیرې کې (۷)

یو ځل ولېدای دیار پرېشانې زلفې — په عارض باندې حلقه پېچانې زلفې (۸)

که تورتم لري ظاهر سیاهي د زلفو — حقیقت لري سفیدي روښانې زلفې

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسرې داسې ده: "دخپل بام وندوان وته نظر کړه".

(۲) په چاپي دیوانونو کې "جاري کړې" راغلی دی.

(۳) د "خ" په لومړی نسخه کې "څمره" راغلی دی.

(۴) چاپي دیوانونه: "ښایسته مخ دې تور کودې شي په پیرې کې سم قامت وي کوږ لړګی شي په پیرې کې".

(۵) قلمي نسخې: "که پل یو سر پښه دي بل خواته درومي".

(۶) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړی نسخه کې "اروېږي"، د "خ" په لومړی نسخه کې "وروېږي"، په مصوره نسخه کې: "پې تیرېږي" او د "خ" په بېهګړې نسخه کې "وته جوړېږي" راغلی دی.

(۷) په قلمي نسخو کې "زړه سوی شي" راغلی دی. (۸) - داغزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

دا قدرت الهي دی راشه ګوره | د دانا ګردن طوق ناداني زلفې
هم په خبرې چې د خپل ځان په زړه حیران یم | په اوږو دیار پرتې حیرانې زلفې
په شمیم د خوشبوۍ یې زه خوشبو شوم | خدای دې نه کا په خپل داد پښیمانې زلفې
په کوم لوري به زه سر تر پښه وکاږم | وګردن ته مې پرتې رېسمانې زلفې

ځکه ژاړم له دوو سترګو اوښکې وینې
چې رحمٰن وینې دیار خندانې زلفې

٣٤٩ — ٣٦٥٢

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی | ګنج د دُر و د مرجان مې دی موندلی (١)
هومره طمع مې له خپله بخته نه وه | نه پوهېږم چې څه شان مې دی موندلی (٢)
که په ډېر مشقت لاس له خدای راست (٣) | زه خو وایم چې آسان مې دی موندلی
چې مې یو نفس وصال ورسره وشو (٤) | واړه اجر د هجران مې دی موندلی
څه عجب (٥) دی که تمام جهان زما شي | چې بادشاه د درست جهان مې دی موندلی

زه رحمٰن په خپل شعار شکر ګذار یم (٦)
چې دا هسې رنګ دیوان مې دی موندلی (٧)

٣٥٠ — ٣٦٥٨

ما چې سترګې وګرځې ته واړولې | په هغو سترګو مې وینې وژړولې (٨)
د عمل جزا بیا مونده برحقه (٩) | داد ستوري دي چې کړي هغه اخلې
تر غمزو یې یو په سله زړه قاتل دی | تل چې تورې په کالې تېرولې

---

(١) مصوره نسخه : "واړه اجر د هجران مې دی موندلی".
(٢) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "نه پوهېږم په څه شان مې دی موندلی".
(٣) د "خ" دوهمه نسخه : "که په ډېر مشقت لاس له راغی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "ورسره وشي".
(٥) "ق، ک" چاپ : "څه تعجب دی".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ یم".
(٧) "ق" چاپ : "چې دا هسې رنګ داستان مې دی موندلی".
(٨) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(٩) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "د عمل جزا مې بیا مونده برحقه".

خود کړده به ښتا وان له چا نه غواړي — چې يې غوڅې په خپل تيغ کړې سينې خپلې

ما دا مرګ دا ستا په مينه کې هاله ليد — چې ګدای د بادشاهۍ لاڅې وهلې

له خوبانو به څوک څرنګ وفا[1] غواړي — سروې کله کشمشې ميوې نيولې

په رباب يې سندرا سې شه ورته کښېنه — تار په تار د سرو ښنتبر ايرې مښلې[2]

که دفتر د خپل قسمت د چا په لاس وي — بدې بخرې به چا کله قبولې

چې ښې يې وکولې و ښکا نو — دې بدانو خه بدې نه وې غوښتلې[3]

څوک له خاوره واېږو پاڅوې تخت وکړي — څوک له تخته داېروو په ډيران ولې

ستا چې نيت د آشنايۍ نه وُ صنمه — د رحمان سترګې دې ولې نه ګڼلې

۳۵۱ — ۳۶۷۰

دا زل په ورځ د بخرو جواړي وه
اې صنمه چا بايلودې چا ګټلې

بدلوې په دنيا دين وايمان ولې؟ — نه پوهېږې په خپل سودا و په زيان ولې؟

هميشه په ځای د شکر شکايت کړې — منکرېږې په عطا د سبحان ولې؟

د رښتيا خدای د هرې چارې توان دی — په ده بې توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟

مدام اوښکې تويوې د رزق له غمه — د ګوهر په بها پلورې ارزان ولې؟

چې په هر بېګاه سامان د هر سبا کړې — کوړ و کړ شوې د محشر په سامان ولې؟

هيڅ ګياه له ځايه نه خوځي نه مومي — ته د رزق په طلب منډې ځغان ولې؟

چې بخوا تر قضا خپله رضا غواړې — بېهوده په لوټو ولې آسمان ولې؟

په ژوند و مره چې د مرګ له غمه خلاص شې — اسان کار دې کړ په ځان باندې ګران ولې؟

غېږې ميني دې په زړه باندې انبار کړې — په کعبه کې ننه باسې بتان ولې؟

---

(۱) په "ق" چاپ کې د "وفا" پر ځای "ميوه" راغلې دی.
(۲) دا بيت او ورپسې څلور نور بيتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ "دې بدانو خو بدې نه وې غوښتلې".

نصير احمد (عزيز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

زه به د نفس په پېروي د رحمٰن لار شو — د خبيث په لاس د يې وركړه قرآن ولې؟
چې يوسف د حبشي په بها مومي — د مطلوب په بها[1] نه سپندې ځان ولې؟

۳۵۲ — ۳۶۸۲

بد په بدو پښېماني كاندې سبا نه
ته په خپلو بدو نه شوې[2] پښېمان ولې؟

پر نور څه[3] پسې نه ځې خليه زاهي ولې؟ — د چارپاي په څېر نه ځايه ناهې ولې؟
چې روغه مېده كوي په شخوند خوځېږي — تر وخبرې كوې لوارې ولې؟
ته دا خپل كلام مېده په دا خپل شخوند كړه — تا دا رلوته تېرې كړې دارې ولې؟
هغه كار چې دې په نرم ويل كېږي — بېهوده په بېړته ولې لارې[4] ولې؟
نېك له نېكو بد له بدو مناسب دي — نېك و بدو بله پر بله نغارې ولې؟
يو قدم د خداى په لور اېښود نه شې — تمامي عمر په پراته لارې ولې؟
تل دې طوق د تعلق په غاړه كېښوست[5] — وكښې نه شې د غه طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳ — ۳۶۹۰

چې په ورځ د شېخي لافې كړې ماښام نه
په شپه مې له ميغو شرغوړې ولې؟

ته چې خپله بې عقلي هوښياري[6] بولې — كاشكې[7] بيا مومې د غوښتو په نرخ شولې
عشق يو داد دی په عاشق باندې له خدايه[8] — هسې نه دي چې لې پېرې يا پلورې
زليخا غوندې به بله شيدا نه وي — كه د مصر مستورې شي وارې تمولې[9]

---

(۱) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "يې" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو كې "لوزچا" راغلی دی.
(٤) دا او ورپسې بيت د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته د "خ" په لومړي او د "پ" په لومړي نسخه كې "لوني لارې ولې" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه كې "گرزي" راغلی دی.
(٦) "ق، ک" چاپ : "هوښيارتيا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دربغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "رب". دوهم مسری يې په صدي كتابونو كې داسې ده : "هسې نه چې لې يا پېرې يا لې پلورې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "كه د مصر مستوراتې شي راتولې".
د "خ" لومړي نسخه : "كه د مصر مستورې كړې وارې تولې"
په مصوره نسخه كې د "وارې" پر ځاى "ځبله" راغلی دی.

هغه بحر څه په بحر حساب نه دی ... چې اوبه يې خاک آلوده وي ختولي (١)

له هغو سره به څه فکر د يار وي ... چې په غم وي د کاله ياد کولي

عاشقي د خپل ژغري په غاړه نه شي ... څو په يار پسې وانخلي ځلي ځولي (٢)

د وصال په نعمتونو غره مه شه ... جدايي يې خلقې کړې په زړه زمولي

در ګوهر په تله نه دی چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی څه يې تولې

٣٥٤ ... ٣٧٩٨

هسې ډوب يم ستا د غم په درياب تللي ... چې ماهي غوندې بې تېغه يم کوتلي

مالبدلي چې لېنده دې وه راکښلې ... تا د ورو څو په لېندو يم زه وېشتلې (٣)

په چپل ځان مې تر هغه پورې نظر و ... څو مې ته په نظر نه وې کېوتلي

اوس مې ستا په مينه ځان وجهان هېر شو ... د سېلاب په مخ کې لا زم لکه خلي

عاشقي به يې د باد په مخ بنه کا ... که چا ځای وي کوه قاف غوندې نيولي (٤)

چې د عشق له بحره روغ سلامت وځي ... زه يې نن ګڼم له موره زېږېدلي

هر چې واوړي په بلا د تورو زلفو ... هغه بيا تر کوره (٥) نه دی ورغلي

چې له غرو نه پړ پوتلي وي بيا پاڅي ... پاڅېدې نه شي له زړونو پړ پوتلي

چې دا ولمبو وهلي وي بيا روغ شي ... نه رغېږي د آزار (٦) لمبو وهلي

زه رحمان يې هر دم ونيم ستا په غم کې
که خپل مرګ په سترګو نه د چا ليدلي

٣٥٥ ... ٣٨٠٨

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "يا ختولي".

(٢) د "ب" لومړۍ نسخه: "ځلي ځولي"؛ "پ پ" چاپ: "خلي زولي"؛ "ق ک" چاپ: "زالي زولي". "ق" چاپ: "زالي زولي"؛ د "خ" لومړۍ نسخه: "زاري زولي"؛ او د "خ" دوهمه نسخه: "زالي ژولي".

(٣) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "راکښلي" او په "ق ک" چاپ کې "وېشلي" راغلي دي.

(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٥) د "ب پ" چاپ کې "تر موره" راغلي دي.

(٦) په چاپي ديوانونو کې "هجران" راغلي دي.

هر چې کښت يې په باران او په سيلاب وي   د هغو عمر به واره په عذاب وي [1]

هغه ملک چې پکې سيند او د وړ باران وي [2]   دهقانان به يې همه خانه خراب وي

و آسمان ته به يې سترګې وي ختلې [3]   د باران له انتظاره به نې خواب وي

لکه خوک چې کړوي په کړهې کې [4]   د هغه ماهي په طور به کباب وي

لا به کله بارانونه پرې نزول شي   چې نخيل و زراعت به يې سيراب وي [5]

هميشه له خدايه خواست د اوبو کاندي   که يې چېرې خواست په عمر مستجاب وي [6]

لکه تل چې يې په زړه د اوبو غوښ وي [7]   هو مره غوښ يې نه په چنګ نه په رباب وي

که هم عمر باران ور بانديې و وري   لا ګرمي يې په صورت کې د آفتاب وي [8]

د ګرمۍ او د خشکۍ له دهشته   د آفتاب په خبر ګومان يې په مهتاب وي [9]

د اوبو له ډېرې ډېرې قيمتې نه   لړ ګي لوښي يې مردار په منجلاب وي [10]

فرق د پاکو د ناپاکو اوبو نه کا   که اوبه يې ګيهې و دمې په پېشاب وي

د اوبو په وېش چې وشي انصاف نه کا [11]   که په لاس يې ورقونه د کتاب وي

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ : "سيلاب". د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده : "هغه ملک چې يې په سيند په نه ور باران نه دی".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "و آسمان وته يې سترګې وي ختلې".

(٤) "ب" چاپ : "لکه خوک چې کړوي يې په کمه هي کې".
"ب" پ چاپ او "ق، ک" چاپ : "لکه خوک چې تلدوی په کړهه کې".
د "خ" لومړي نسخه : "لکه خوک چې تلدوي په کټوري کې".
دوهمه مسرې يې په دوهمه نسخه کې داسې ده : "د هغو په طور به درست سر کباب وی".
"ق، ک" چاپ کې دا مسرې داسې ده : "د هغې ماهي په شا لې به کباب وي".

(٥) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه : "چې يې نخل و زراعت به يې سيراب وی".

(٦) د "خ" لومړي نسخه : "که يې کاندی خواست به چېرې مستجاب وي".

(٧) د "خ" لومړي نسخه : "لکه تل چې يې په غږ د اوبو غوښ وي".
"ق، ک" او "ق" چاپ : "لکه تل چې يې په زړه د اوبو غږ وي".

(٨) د "خ" دوهمه نسخه : "له ګرمه يې په صورت کې هسې تاب وي".

(٩) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د ګرمه او د خشکۍ له ډېره دهشته په افتاب باندې ګومان يې د مهتاب وي".

(۱۰) قلمي نسخه : "لړګي لوښي يې مردار د منجلاب وي".
د "خ" دوهمه نسخه : "لوښي کوډي يې واره منجلاب وي".
د "ب" لومړي نسخه : "لوښي لړګي يې مردار د منجلاب دی".

(۱۱) د "ب" لومړي نسخه : "انصاف پرې نه دي".

داو بو په غلا چې ور شي نه جار وزي — که ساکن د خانقاه او د محراب وي

داو بو ثواب يې نه کيږي له لاسه — که په گوټ او به يې عين د حج ثواب وي (۱)

د باران اميد يې نه کيږي له خدايه — که يې شپه او ورځ په سر باندې سحاب وي (۲)

پليتي به يې له تنه څه رنگ درومي (۳) — چې اوبه پکې ناياب تر گلاب وي

چې د نوکو اچولو په ځای ور شي — تر تنور يې ځان بتر کا که عقاب وي (۴)

هيڅ يې مه پوښته له غسله او دسه — چې يو څاڅکی پرې گوهر غوندې ناياب وي

په سبب د ډېره ډېره تيمم — همېشه يې سپېره ږيره په تراب وي (۵)

د للمې سرې (۶) په مخ کې وي آب چېرې — هغه خلق چې يې آب وي خوني آب وي

په آبې کې لا هم وي خونه ويرانه — هغه کلي چې د بل کلي پاياب وي

يو به نسي هيڅ برې له سرې (۷) ورځه — پاياب سرې که زوی دار باب وي

سم حساب له عزيزانو کله مومي — تل تر تله يې د بل لاندې (۸) حساب وي

نه طاقت د بد ويل لري نه صبر — لکه مار په ملا وهلی پېچ وتاب وي (۹)

نه يې مرگ نه يې فتنه له لاسه کيږي — لاس تړلی د خپل شرم په طناب وي

چې يې زيست روزگار په کار وي تحمل کا (۱۰) — همېشه يې له بديه اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "که يو گوټ اوبه عين د حج ثواب وي".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "ق"، او "ق، ک" چاپ : "دور شي".
(۴) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړۍ مسرۍ يې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده : "په سبب د دې چې ډېر ډېر تيمم کړي". د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سپېره ږيره" پر ځای "سپينه ږيره" راغلې ده.
(۶) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "ق" او "ق، ک" چاپ کې د "سرې" پر ځای "ځمکې" راغلې دی. د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې ده : "هغه خلک چې د بل کلي پاياب وي".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ يې په "پ" چاپ کې داسې ده : "د پاياب سرې که زوی هم دار باب وي". "ق، ک" چاپ : "پاياب سرې که زوی هم دار باب وي".
(۸) قلمي نسخې : "تر بل لاندې".
(۹) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه "ق، ک" چاپ کې داسې دی : "نه طاقت يې د ګنځلو وي نه صبر لکه مار په ملا وهلی پېچ وتاب وي". نورې قلمي نسخې : "نه طاقت د بد ويل لري نه صبر لکه مار په ملا وهلی په پېچ وتاب وي".
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې ده : "چې يې زيست يا يې روزگار په تحمل شي".

کړیو به وینالي ترخولې ووزي — هغه دم يې په خپل ځان باندې عتاب وي (۱)
یو هغه سړی تېری ور باندې کاندي — چې په عمر نه د سوال نه د ځواب وي (۲)
همسایه وي چرېکار د پښتنا نه شي — او په اصل یا موچي وي یا قصاب وي (۳)
ملایم ویل اثر په هغو څه کا (۴) — چې په زړه کې يې نه شرم نه حجاب وي
لکه دیو چې د سړیو په صورت (۵) شي — ته ګومان کړې چې سړی وي یې دی دواب وي
په هیڅ رنګ له بده خویه نه جارو ځي — هسې مست د جاهلۍ په شراب وي
چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصی به يې له خونه په کوم باب وي (۶)
هسې رزق دې خدای چې الره ورنه کا — که به رزق ځای په هسې رنګ اسباب وي (۷)
تر داهسې زمیندار هغه سنه دی — چې نوکر د یوه تور کافر کلاب وي (۸)
نوکري د یوه سپي وړله سنه ده — هغه پړ ین ده چې لا نوم يې د نواب وي (۹)

۳۵۶

دخشکي له غمه قوم د ملاخ خوښ دي
که رفتن يې له جهانه په شتاب وي

۳۷۴۵

تل دې ستا د خواب آلودو سترګو خواب وي — چې فتنې په خوب اوده شي ډېر ثواب وي
لکه مې چې په مینا کې تجلی کا — نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته دويمه مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې دا ډول ده: "هم هغه يې په خپل ځان باندې عتاب وي".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته لومړۍ مسرۍ يې په نورو نسخو کې داسې ده: "یو هغه سړی تېری ور باندې وکا".
(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "همسایه يې چرېکار د پښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ: "همسایه او چلیکار يې پښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "همسایه يې چرېکار او پښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
(۴) چاپي دیوانونه: "ملایم ویل اثر ور باندې نه کا".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "صفت" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ: "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي نو خلاصی به يې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړۍ نسخه: "چې اشراف د هسې حریصو په میان کېوزي تر و خلاصی به يې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې شراب داهسې حرصو مینا ګوري تر و خلاصی به له هغونه په کوم باب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې داهسې اشراف د حرصو په میان کېوزي تر و خلاصی له هغونه يې په کوم باب وي".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته دوهمه مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې د چا رزق په هسې رنګ سېلاب وي".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته.

ته چې ما ته لولوې پټې د صبر — زه هم ډېر په دا راضي یم که مې تاب وي
نه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم — چې ژړا د عاشقانو د مخ آب وي
که نادان وي هم دا هومره خو پوهېږي — چې څوک نه ژاړي په یار پسې کذاب وي
د عاشق سترګې په دا سبب شوې پاکې — چې مدام د جوې په سر لکه حباب وي
له خالي خونې به څه وړي چې څه نه وي — که ختلی د حباب په سر سیلاب (1) وي
هم په دا لې د غمې اش پیدا شو — چې په تشه ګېډه صبر د رباب وي
د حریص (2) له خپله نقده بهره نشته — لکه مار د ګنج د پاسه پېچ و تاب وي
کاملان تعلقات د دنیا نه کا — لکه پاڼې د خزان پښه په رکاب وي
غفلت هېڅ عجایب نه دی په دنیا کې — ساکنان د خرابات واړه خراب وي (3)

٣٥٧ — ٣٧٥٧

چې سا دي غوړي بېشماره بې حسابه
په رنځ به د غمونو څه حساب وي

د هغو چې وبله هر و محبت وي — په هسته او په نیستي کې فراغت وي
عاشقي ده تر هغه مقام پورې ته — چې د چا مقام په رنځ یا په راحت وي
څه دا وړ په لمبو سوي څه په اوږو — واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي
چې مطلب و مدعا د سړي خدای شي — ناست ولاړ یې همه واړه عبادت وي
که په دوه قدمه ومري هم حاجي شي — چا چې کړې د مکې په لوري نیت وي
هغه څوک چې پېروي د اولیا کا — دا لې واړه په معنی کې ولایت وي
خاوري نه په سړي واړه برابر شي — هغه دم چې له جهانه په رحلت وي
که د دوو په تخت کېني غزاوشه — و فهیم و ته کم فهم بې (4) عزت وي

---

(1) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "په کوه سیلاب وي" راغلی دی.
(2) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "د رقیب" راغلی دی.
(3) چاپي دیوانونه: "ساکنان د دهر کل واړه خراب وي".
(4) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې فهمه" راغلی دی.

د دانا و نادان ترمیان یو حد دی — هوښیاري تر حد په هور ته حماقت وي

تجاوز له خپله حده په کار نه دی — د هر چا په خپله خونه کې حرمت وي

۳۵۸ — ۳۷۶۸

نور عالم که د دنیا غمونه کاندي
له دې سره دې غم د آخرت وي

د هغې بنا چې نوم محنت آباد وي — تر و خاطر به یکې څرنګ د چا ښاد وي

په خواره او په خشو کله وي نږي نسیې[1] — هر مرغه چې په قفس کې د صیاد وي

د نخود په خوله کې کله مزه کاندي — که سل رنګه نعمتونه یې معتاد وي

پای بسته و له هرچېري زندان دی — هغه هرچېري آزاد دی چې آزاد وي

عشق تغییر و تبدیل نه لري یکرنګ دی — د آشنا له لاسه داد وي که بیداد وي

د بنیادی نښه هغه وي په جهان کې[2] — چې په پای پسې یې بېخه یې بنیاد وي

بو دني هغه باله شي په معنی کې[3] — چې د تن په نابودۍ یې اعتقاد وي

نقصاني وي د دنیا عمارتونه — که تري لاندې یې سل ستونه د فولاد وي

زندګي که څوک پوهېږي حضور دم دی — آینده و رفته کله د چا یاد وي

د دنیا الکه سیلاب هسې بهېږي — نه یې چا څخه استوګه نه استاد وي

وهغو ته چې خدای خود پخپله و ښود[4] — څه حاجت یې په ښوونه د استاد وي

چې کامله اراده لري په زړه کې — د مرشد له اشارته یې ارشاد وي[5]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "په خواره او به خشبه کله غوښه نیسي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په خواره په خشبه به کله وینه نیسي".
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "بیخې و بنیادي هغه دی په پای نه کې".
د "خ" لومړی نسخه : "بنیادي بیخي هغه دی په دنیا کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "د بنیادي بیخ هغه دی په پای نه کې".
(۳) د "ب" په لومړی نسخه کې "په دنیا کې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته ، لومړی مسرې یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده : "وهغو ته چې خدای پخپله و ښود".
(٥) دا بیت هم د "خ" په لومړی نسخه کی نشته .

٣٥٩ ٣٧٨١

د بې یارانو څخه بېل شو هیڅ ګرم نه دی
که رحمان له جدایۍ نه په فریاد وي

په دنیا کې که هر څو و بله پیوند وي — پس له مرګه به یې درست صورت بند بند وي
نه به وخوړم په دا باب هزار قسمه — که باور دې په قسم او په سوګند وي
یا به ورلاندې تر تا در وي یا د وهستو — که دې ورور که دې عزیز که دې فرزند وي
زمانه به یې تر پښو لاندې پایمال کا — که په قطع تر آسمانه سربلند وي
هم یې هسې پیمانه ګڼه په خاورو — که دې ډکه[1] خوله تمام عمر په قند وي
هر چې کاندي آزادي په دا جهان کې — پس له مرګه به همه واره په بند وي
هر چې غاړه یې وحق ته اېښې نه وي — همېشه به یې په غاړه کې کمند وي
دا چې نه وتا ته وایم کړي خدای کا — په آیاتو په حدیث کې به څرګند وي
ته چې نه کوې باور په آیتونو — تر وزما وېل به څه در له پند وي
ناپسند به د منکر په انکار نه شي — هر کلام چې دلپذیر او دلپسند وي

٣٦٠ ٣٧٩٢

خدایه ګنج د قناعت و رحمان ورکړې[2]
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي[3]

که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي — واړه سهل دي که یار راسره یار وي
هزار وار به یې د یار تر نامه ځار کړم — که په قطع مې دا یو صورت هزار وي
هغه نه دی[4] په شمار د عاشقانو — چې د خپل تنه داغونه یې په شمار وي
مشکل کار د عاشقۍ چې خدای پیدا کړ — کله بل په جهان هسې مشکل کار وي[5]

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "که یې ډکه خوله" راغلي ده.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "خدایه ګنج د قناعت رحمان ته ورکړې".
(۳) قلمي نسخې: "چې بې ملکه بې حشمه دولتمند وي"
(٤) "ب، پ" چاپ کې "هغه کس" راغلي دي.
(۵) "ق، ک" چاپ: "بل به کله په جهان دا هسې کار وي".

ښو تې او ښکې په مخ لاړې روڼې نه کا ـــ د هغو معشوقو ته کله لاره وي
ته چې ګل زما دیار په شکل(۱) غواړې ـــ کله دا رنګه ګلونه په ګلزار وي
نه مونده شي په بازار کې نه په ښهر ـــ هغه رخت چې د خوبانو په بازار وي
زه دیار په ښېرۍ مخ نه وینم په ستر ګو(۲) ـــ که په هره خوا خوبان هزار هزار وي
د عاشق نظر په ډېرو په لږ نه وي ـــ که د بدن دیار په لږ که په بسیار وي(۳)
شته هزار هزار خوبان ولې سوګند دی ـــ که زما دیار په ښېرۍ به د چا یار وي(۴)

۳۶۱ ـــ ۳۸۰۳

مرګ له هیچا سره وار نه کا رحمانه
یار به ځان تریاره رومبی کا که یه وار وي(۵)

له هغو سره به څه فکر دیار وي ـــ چې یاران یې په هر لوري هزار هزار وي
په آشنا پسې ویښتلي هم هغه وي ـــ چې له نورې آشنایۍ یې استغفار وي
صبوري او قراري دې په ما نوم شي(۶) ـــ که یې تابه مې یا صبر یا قرار وي
هر ژوندون دیار په وصل بنایسته وي(۷) ـــ بې مینه که ژوندون وي څه په کار وي
په یارۍ کې آزار نشته خدای دې نه کا ـــ که ذره به زما زړه له تا آزار وي(۸)
وهغو ته عاشق نه ویلی بویه ـــ چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي(۹)
که دیار له لاسه اور په یار بلېږي(۱۰) ـــ هغه اور وعاشقانو ته ګلزار وي

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "رنګه"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "حسن"، په "ق" چاپ، د "پ" په لمړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "جنس" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "زه دیار په ښېرۍ بل نه وینم په ستر ګو". او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "د بلا مخ" راغلی دی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۴) په قلمي نسخو کې "په بل دیار" او "په هیڅ دیار" راغلی دی.
(۵) "سپ" چاپ او د "پ سپ" چاپ: "که یې وار وي" او "ق، ک" چاپ کې "که یې یار وي" راغلی دی.
(۶) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "زوږ"، د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه او "ق، ک" چاپ کې "زور" او "ق" چاپ کې "ګم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "لږ ژوندون دیار په وصل کې بنا دی ده".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "که هزار ځله مې زړه له تا آزار وي".
(۹) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۱۰) د "پ" چاپ، د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې "په ما" او په "ق، ک" چاپ کې "په چا" راغلی دی.

خای یې اوړشي چې زنار یې شي په غاړه　　ولې نه چې ستا د زلفو زناردار وي (۱)
ستا د زلفو زناردار که په اور سوځي　　داغ او ور به هم همه ستا د رخسار وي (۲)

۳۶۲　　۳۸۱۳

هغه جونه به لیلی غوندې رسوا شي　　چې ~~ما~~ رحمان غوندې مجنون یې په دیار وي (۳)
که د ستا د خاطر مینه په اغیار وي　　ستا پاره دې اغیار هم زما یار وي
چې سړې په یوه مخ باندې مین شي　　له یوه مخه یې سل مخه په کار وي
هر چې کاندې نوکري د بادشاهانو　　خواه ناخواه به د دربانو منت بار وي
زه به ستا له رقیبانو څه ماند کړم　　دا دستور دی چې له ګله سره خار وي
خوشال خاره یې ځنې نه شي په تهمت کې　　ګله وې چې د بلبل و ګل تر لار وي
سجاده به د ساقي د لارې فرش کا　　هر صوفي چې د سر و سترګو (۴) خبردار وي
په جذبه د عاشقۍ به لیوني شي　　که په قطع افلاطون غوندې هوښیار وي

۳۶۳　　۳۸۲۱

په ~~ما~~ رحمان باندې به هیڅ ملامت نه کا　　هر سړی چې ستا له حسنه خبردار وي (۵)
د وصال په هوا والوتې مرغه شوې　　د هجران په اور کې درست صورت اوبه شوې (۶)
نه وزر کا، له هوس، نه مري له غمه　　سړی سخت دی ګنه یو اش پرې وشوې (۷)
زړه که چا ودې هم له دې غمه به وچاود (۸)　　چې دیار د بېلتانه خوارې په زړه شوې

---

(۱) دا بیت او درېیمی بیت د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې نشته
(۲) چاپي دیوانونه: "داغ او ور به هم رښتیا ستا د رخسار وي".
(۳) د "ب" په لومړی نسخه کې "دربار" راغلی دی، او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رحمان غوندې ځوانان یې په دیار وي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د سرو شوندو" راغلی دی.
(۵) "ب" چاپ او "پ" چاپ: "هر سړی چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هغه څوک چې ستا له مخه خبردار وي".
(۶) دا غزل د "ب" په لومړی نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "سر" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه نر کاله. هوس مري له دېره غمه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نه ورکېږي په هوس نه مري له غمه".
(۸) د "خ" لومړی نسخه: "که د چا زړه له غمه چاودی له دې وچوي".

د رقیب و نا کردو ته چې نظر کړم — د عاشق له آهه رو ند په تور لیمه شوي

هیڅ پوره به دې نیمگړي نه شي خدایه — که بلتون د دوه یارانو و بیله نه شوي

چې بلتون د دوه یارانو و بیله کاندي — د هغو خلقو له مرگه واوریه شوي [1]

خدای رضا له چاهسې تعویذ وکړي — چې لږ زه د هغه یار تر خمه بنه شوي

یو ځل یار په سترگو ولیدې [2] چې دا ی — د غه پسې هر چې شولې بیا هاله شوي

نوم یې یو ځل زما واخستی په ژبه [3] — نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شوي

لکه درست عمر په خوله د رقیب کاږکا — د غه هسې یو زمان زما په خوله شوي [4]

زه رحمان په دا خبره [5] حو حیران یم
نه پوهیږم چې د یار له غمه څه شوي؟

٣٦٤ — ٣٨٣٢

چې په مخ باندې دا وښکو یو د قم وي — عین د تورو له پرهره سره سم وي

که گریوان مې د سپوږمۍ د ملر مشرق شي [6] — زه چې یار په سترگو نه وینم تور تم وي

کږ و وږو خوغوندې نبښ و هلې نه شي — که په زړه د پاسه پروت د چا الم وي

دلته سر پو د پته کول د چار سبب یې — چې پخپله د یار زلفې خم د رخم وي

معشوقه چې د عاشق په غم وي غوښه — د عاشق ستړگې دې وځې چې بېغم وي

همدې د دو همه موهسې بوییه — چې د دوار و زندگي په یوه دم وي [7]

که د درست جهان خوښي ورباندې راشي — مگر خدای چې خوګ بې یاره خوش خرم وي

بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته — که لیدلې چا په سل رنگه ستم وي

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ووینم".
(۳) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "خولې نوم یې زما واخستی په ژبه".
مصوره نسخه: "خو چې نوم یې زما واخستی په ژبه".
(٤) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(٥) د "خ" قلمي نسخې: "دا معامله".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که گریوان مې د سپوږمۍ له نوره غرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "چې د دوار و همدمي په یوه دم وي".

دا قضا خو په قاضي موقوفه نه ده — خود بخپله یار تر یاره پوري ګرم وي
راحت هر چیري چغولره لازم وي — چي په درد و په محنت کي مقدم وي
چي خوناب يي د چشمانو مي ناب شي — پیوسته له دغه جام سره جم وي
هیڅ حاجت د هنر نشته و نصیب ته(1) — که په اصل څوك عرب وي که عجم وي
هنر مه غواړه طالع له خدایه غواړه — بي سلیمانه په کار نه دی که خاتم وي

۳۶۵ — د رحمان خندا په اجر د ژړا ده
تازګي د ګل په قدر د شبنم وي — ۳۸۴۶

همېشه دي زما سر او ستا قدم وي — تر هغه ساعته پوري څو مي دم وي(2)
ستا له لاسه واړه ماله نافع دي — که مي زهر ندي(3) په زخم که مرهم وي
زه بي تا هسي ګومان کړم چي سفال دي(4) — که نسکور مي په لبانو جام د جم وي
نور عالم که د دنیا په ښادۍ ښاد وي — زما زړه دي مدام ښاد د ستا په غم وي(5)
که په زړه باندي مي سل غمونه راشي — د استا غم دي تر همه و مقدم وي(6)
ما دي خدای د استا له غمه بي غم نه کا — تر هغه ساعته پوري څو مي دم وي

۳۶۶ — رحمان ستا په مخ مین دی خدای خبر دی(7)
که په داګي به هیچیري زیات وکم وي — ۳۸۵۳

---

(۱) په چاپي دیوانونو کي "ورقیب ته" راغلی دی.
(۲) دا غزل په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړي نسخه کي نشته.
(۳) د "پ" "چاپ": "که مي زهر وي".
(۴) د "ق" چاپ: "زه به بې هسي رنګ ګومان کړم چي سفال دی".
در فیع صاحب د شخصي کتابخاني نسخه: "زه په تاپسي ګومان کړم چي بې حال یم".
د "خ" دوهمه نسخه: "زه ګومان کړم چي په تاپسي بد حال یم".
د "خ" مصوره نسخه او دوېمه نسخه: "زه بې تاهسي ګومان کړم چي هيڅ نشته".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "زما زړه دي مدام خوښ د یار په غم وي".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "د استا غم مي تر همه و مقدم وي".
(۷) د "ق" چاپ "رحمان ستا په مخ مین دی باور وکا که په داګي به هيڅکله زيات وکم وي"
د "خ" مصوره نسخه، د رفیع صاحب د شخصي کتابخاني نسخه او د "خ" دریمه نسخه: "رحمان ستا پر مخ مین دی که باور وکړې".

ته چې ماته والې چې په چاپاندې شېدا لې — زه په تا شېدا يم وايه ته چې يار د چا لې(١)
زه به تا په کومه زيرکۍ شم پېر ولې — چا زده لکه تا زده هومره وايه چې څه والې
زه چې کړ ځان وم عاشقۍ مې گردمات کړم — ته چې لکه وې هم هغه هسې کبريا لې
ځان که ستا په مينه کې فاني کړم خه به وکړم(٢) — ته چې په دا هسې رنگ له اهه بې پروا لې
مرگ مې په تا ولې خداى اختر کړو نه پوهېږم(٣) — خه دې حاصل هم شته که مطلق په مرگ زما يې
خه شو که زه يم انگشت نما په مينه ستا کې — زيات له ما نه خوښ ته د قاضي هم د ملا يې

٣٦٧

ستا د عشق ترتورې ګکرې د رحمان زار شه
دا هم سهل کار دې زما يار که په دا يې

٣٨٦٠

چې پخته شي آشنايي — ترميان و وزي جدايي
وطالب وته وفا شي — د مطلوب بې وفايي
بادشاهي کاندي بدله — د د بدن په گدايي
خاني پلوري په وربشو — ميرزايي په ميرزايي(٤)
نظر نه کاندي هيڅ بري — په لوټي په بلايي
ورته کفر څرګندېږي — خود بيني او خود رايي
خودرايي په عاشقۍ کې — له عاشقه نه بنايي
معشوقې که بې وفا دي — عاشقان خوږې ستايي
غوڼې کوږ ستر کې زنډ وي(٥) — دخپل يار په خطايي

---

(١) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(٢) "ق" چاپ: "که نه ځان ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم".
(٣) "ب پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې، "څه دې په مرگ هم شته که مطلق په مرگ نه مايې".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" لومړي نسخه: "په غوږ وکړه په سترگو ړوند وي!
د "خ" دوهمه نسخه: "په غوږ وکوڼ په سترگو ړوند وي!
د "پ" لومړي نسخه: "غوږ يې کړ وي سترگې ړندې وي"

کړي کړي وي سل علمه — هم ديني هم دنيايي
همه واره فراموش کا — چې پرې ورشي شيدايي
و مطلب ته نه رسيږي — په شيخي په ملايي
اواره ننګ و ناموس کا — په سر واخلي رسوايي
تر ناموسه ورته به شي — بې ننګي و بېنوايي
هره چاري چې په اخلاص وي — نه په روي و ريايي
قبلوي يې د وار و سترګو — هر چې يار پرې فرمايي
نصيحت پرې اثر نه کا — که څوک سل ځله وايي
فايده نلري په عشق کې — د دانا و دانايي[1]
مشکل کار د عاشقۍ — اسان چېرې دی بايي
دغه کار کولی نه شي — هر کم فهم و کجايي
هر کم بخت يې کله مومي — د دلبر و همتايي
خه په کسب مونده نه شي[2] — دغه کار دی عطايي
چې د عشق په لومه کېوزي — نور يې نه وي رهايي
بې د يار له مخه نه شي — د عاشق د لکشايي
د خپل يار په طلب ګرزي — غاړې غرونه پيمايي
له عالمه وي وتلی — لکه صيد صحرايي
تل تر تله يې وطن وي — ګوشه کنج و تنهايي
مدام سوی لوغړن وي — د خپل آه په ګرمايي
هر زمان يې په اور نيسي — د خپل يار تمنايي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "د دانا نه دانايي".
(۲) چاپي ديوانونه: "خه په کسب موقوف نه دی".

نه يې ملك وي نه يې مال وي ... نه يې زهد و پارسايي
په داسي ګرانو چارو ... معشوقي يې ازمايي
په يوه ديدن يې يوسي ... د درست عمر كمايي
هم مي هسي رنګه وژني ... يار ستا بې وفايي
چي په[1] زړه كرم زړه مي چوي ... د غه ستا خودنمايي
هم خودي لري بې قياسه ... هم د حسن زيبايي
ضرر نه لري بې نفع ... ستا د ميني سودايي
ستا سودا ماله سود ده ... حق به وا يم خدايي
په هيڅ مخ كي لېده نه شي ... ستا د حسن صفايي
لمر به څه لري تا سيالي كا ... په دا بې سروپايي
ادراك نه رسي د سروي ... ستا د قد په رعنايي
لكه ستا قد و بالا دى ... نشته هسي بالايي
كه د ستا وصال دريا دى ... زه ماهي يم دريايي
د ملګو زندګي ده ... په دوكان د حلوايي
زه توتا شكرپرست يم ... دا ستا شونډې متايي
دا ګمان په مرګ رحمان كړه ... چي بې تا به وپايي

۳۶۸ ... ۳۹۰۵

خوږ ما په ورمېږ ماتول شيريي ... كه په مرګ د رقيب هم هسي شمشيريي[2]
مرګ خو هغي چي بخپله را پسي دى ... څه محتاج زما و مرګ وته دېر دېر يي
كبر و خيال خو لا له ځايه ستا عادت دى ... او كه نن زما له قصده په بل پير يي[3]

(۱) له مصري نسخې نه پرته په نورو قلمي نسخو كي "له زړه كرم" راغلي دى.
(۲) دا غزل د "ج" په لومړي نسخه كي نشته.
(۳) دا بيت په "ق، ک" چاپ كي نشته.

د اې شماره عاقلان به شي کم عقله (١) — ته چې دار نګه په زړه وسکه دلېر یې

ستا خویونه به پخپله ځان ښکاره کا — زه به څه وایم چې ته تر بلا تېر یې (٢)

له حېرته دې تعریف کولی نه شم — چې په څه رنګ دې ستایم د چاپېر یې

ما چې ستا د لبو خوند بیا موند محظوظ شوم (٣) — که سل ځله په تر خو ویل ګنډېر یې

٣٦٩ — د ځان ښکلي که واړه د رحمان شي — ٣٩١٣

خدای دې نه کا چې یې ته له دله هېر یې

په یوه ذره به وړی یا به موړ یې — په یوه ذره به ګرم یا به سوړ یې (٤)

که ځواني له خدایه غواړې ځوانمرګ یې — او که پس له ځوانۍ پالې خو به زوړ یې (٥)

بندګان خو کله جوړه کله ناجوړ وي — څه خدای نه یې چې به تل تر تله جوړ یې (٦)

عاشقي به دې آسمان غوندې ښکاره کا — که مجنون غوندې هم خو په صورت ووړ یې (٧)

بدي واړه په سند و نیسه رحمانه — چې پای بند دیار په مهر یا به مړ وړ یې (٨)

٣٧٠ — عاشقي یې جذبې چېرې ده رحمانه — ٣٩١٩

ته مجذوب دیار په مهر کې لا وړ یې (٩)

---

(١) د "پ" لومړی نسخه : "کم بخته".

(٢) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د "پ" په لومړی نسخه کې د "ته" پر ځای "خو" راغلی دی.

(٣) "پ" چاپ : "محفوظ".

(٤) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې د "یې" پر ځای "وي" راغلی دی او نوموړې غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٦) "پ" چاپ : "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي — خدای خو نه یې چې به تل تر تله جوړ یې".
د "پ پ" چاپ : "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي — خدای خو نه دی چې به تل تر تله جوړ وي".

(٧) د "پ پ" چاپ : "وي".

(٨) دا بیت په چاپي دیوانونو او لوزو قلمي نسخو کې نشته.

(٩) "پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ : " ته مجذوب دیار په مهر کې مړ وړ یې".
د "پ پ" چاپ : " د مجذوب دیار په مهر کې مړ وړ وي"
"ق" چاپ : " ته مجذوب دیار په عشق کې کړ وړ یې".
د "خ" لومړی نسخه : " بدي واړه په سند و نیسه رحمانه — چې پای بند دیار په مهر یا په مړ وړ یې".
د "خ" دوهمه نسخه : " عاشقي یې جذبې چېرې دی رحمانه — چې مجذوب دیار په مینه کې مړ وړ یې".

خدای دې و ژغوره له هرې پرېشانۍ — اې زما د کوروکلي ودانۍ
عاشقي چې ما کنله نا داني وه (۱) — اوس خبر شوم له دې خپلې نادانۍ
تر ورځ تېرې او به بېرته نه جاروزي — خدای په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانۍ
ودانۍ په یوه دم کې شي ویرانه — مرد هغه چې کړي دوراني ودانۍ (۲)
لکه باد چې جهان وهي له کوه و دشته — زه په تا پسې کوم سرګردانۍ
دا خو زه د ستا له غم سره لوڅېږم — ځوك له دېوه سره کا پهلوانۍ (۳)
چې په آب و په آتش په خاك و باد یې — خدای امید دی په هغې زندګانۍ
تر چې دا رنګه او بدې او بدې وعده کړې — کشکي راکړې وما خط دامانۍ
که زه ته په هغه وخت وی چا به نه کړې — د مجنون او د لیلی قصه خوانۍ
زما ستا و تندارې ته به حیران وو — که ژوندي وی آدم خان او درخانۍ

وهر چا و ته چې والم حیرانېږي
خدای به وایم د جهان له حیرانۍ

۳۷۱ — ۳۹۳۰

په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې — چې پیرې یې در باندې درشي بیا ناتوان یې (۴)
که په دا دې زړه سنه کېږي دا خو نشته — چې به تل تر تله ژوندي وې هم به ځوان یې (۵)
چې هرګز دې په لاس نه دي کبو تو نې — بېهوده د هغو چا وو په ارمان یې
چې بې خدایه زړه تړې په نور څه یو یې — هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې (۶)
پښېمانۍ تر پښېمانۍ لا پخوا بویه — نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې (۷)

---

(۱). په قلمي نسخو کې "دانایي" راغلې ده او د "پ پ" چاپ کې د "گنبد" پر ځای "کوله" راغلې ده.
(۲) قلمي نسخې : "مرد هغه دی چې ودانې که ورانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دو همه نسخه کې نشته د "خ" په لومړی نسخه کې د "لوڅېږم" پر ځای "نخښېږم" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "درشي ناتوان یې" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې به هم تر ډېره ژوي هم به ځوان یې".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته
(۷) دا بیت او ورپسې اووه بیتونه د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شاکره — ګویا تل به مستقیم په دا جهان یې

هومره سر دې وخپل خدای ته ټیټ نه دی — لکه ټیټ په لوړ د خان و د سلطان یې

یوه شپه به طاعت نه شې روڼ نولې — هره شپه په مال و ملک باندې(1) پاسبان یې

په تسبیح دې تانده ځ به وچ لرګی شې — پوچ ګویه لره بلبل غوندې ګویان یې

ولمانځه ته چې لمر خېږي هاله پاڅې — په قلبه پسې لا نیمې شپې روان یې

او د اسې لره کوزه اخستې نه شې — چې په لوا و په لوړ ور شې پهلوان یې(2)

د هلک په خبر لاس اچوې وا ور ته — نه خبر په خپل بهبود نه په نقصان یې

پښې سترګې لکه ستور په ګانې ګرځې — که پیر بوډی و که هې ته هم ځوان یې(3)

چې ویل ته نصیحت کا ځان لې هېروي

نو ځوک ندی هغه ته عبدالرحمان یې

٣٧٢ ٣٩٤٤

زه د ستا له غمه ژاړم واره وینې(4) — واره وینې، واره وینې، واره وینې

خو مې وینې چې په تش کاته دې مړ مه(5) — لا خنجر په کانې مړ بې دل سنګینې

هر زمان مې په حضور د سترګو وژنې — لا یقین دې د زړه نه شي لې یقینې

عالم ستا په مینه ژوي نه پوهېږم — زه په څه سبب وژلې یم ستا مینې

د پر عالم به نوي(6) رنګ کا معلومېږي — تا چې هسې جامې واغوستې رنګینې

پښې لې ندوي چې وبله خواته روي — هسې سکښې په غمزه د عاشق سپینې(7)

که صورت مې پر بله پوري معلومېږي — زړه مې ستا له غمه چاود دی نازنینې(8)

---

(١) په چاپي دیوانونو کې "پسې" راغلی دی.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې د لو په لوړي ورشي پهلوان یې".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه دیار په غم کې ژاړم واره وینې"
(٥) د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "مړ یم" راغلی دی.
(٦) د "خ" په لومړۍ، دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نمرېږي" راغلي دي.
(٧) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٨) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هغه څوک دي چې ترتا به ښه تر ښه وي
اې تن وار و مهر و یا نو ښه تر ینې (۱)

چې دې زلفې د عبدالرحمان پر زړه وریځ کړې (۲)

۳۷۳ — ۳۹۵۳

ترېنه به حکه خاڅي او به سپینې

ورک شه ورک شه بدکردار او بد سړی
که دې ورور که دې عزیز وي که پردی

تر هغه لا سپکوکان بېگانه ښه دي
چې بدکار شي د جهان وي او یا انسي (۳)

لرګي لوښي همه واړه پرې مردار وي
بدکردار دی سورلنډی یا ورنی سپی (۴)

هغه خلق همه واړه لېوني کا (۵)
چې په کلي کې یو سپی شي لېونی

بل علاج د لېونیو سپیو نشته
بې له مرګه چې ترې ړک کاندي کوهی (۶)

حرام خورد مخنث په حساب دي
که په توره یا په تیغ وي مړني

مړني ولې بوینه وهغه ته
چې بې وجه ازار نه کاندي یو شي (۷)

دیګ یې ایښی په دیګدان ړومبی تر تیغ وې
چې یې سور په آه سړه نه شي نغری (۸)

هسې فیض یې وهر چا وته رسېږي
چې بالله شي د خپل وخت حاتم طی

اې عبدالرحمان چې بدفهم بدکردار شي

۳۷۴ — ۳۹۶۳

راته وایه سپی ښه تر دی که سړی

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "چې دې زلفې د رحمان په زړګي وریځ کړې".

(۳) د "پ" لومړي نسخه: "چې بدکرداشي د جهان وي او یا انسي". "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه: "چې بد کار شي د جهان وي چا انسي".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې بد کار شي د جهان وېه یا انسي".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "پ" لومړي نسخه: "لوښي لرګي همه واړه مردار شي بدکردار لکه سورلنډی یا ورنی سپی".
"ق" چاپ: "لوښي لرګي پرې همه واړه مردار دي بدکردار سورلنډی او ورنی سپی".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کودړي همه واړه مردار که بدکردار لکه سوڅلند ورنی سپی".
مصوره نسخه: "بدکردار دي لکه ورنی سپی".

(۵) د "خ" لومړي نسخه: "هغه خلك همه واړه پرې مردار شي".

(۶) د "پ" لومړي او د "خ" لومړي نسخه: "بې له مرګه چې ړك کړي يو کوهی". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "بې له مرګه چې پرې ړك شي يو کوهی".

(۷) "ق" چاپ: "چې بې وجه آزار نه کاندي سړی".
نور چاپي دیوانونه: "چې بې وجه آزار نه کا هیڅ سړی".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "پ" چاپ کې دوهم مسری داسې دی: "چې بې سور په آه تیغ نه شي نغری".
د "خ" لومړي نسخه کې یې لومړی مسری داسې دی: "دیګ یې ایښی پر دیګدان اور ترې لاندې".

که لہ دیرہ غمہ دم د چا ختی — نہ بہ مړوم ستا پہ غم کې لړغونی (۱)
نه مي هسي رنګ په تورو زلفو بايلود — لکه ورك په توره شپه کا خوك کالی
په يوه ساعت مي رد هم مي قبول کا — نه پوهيږم چي يي خپل يم که پردی
په يوه لاس يي مرهم په بل خنجروي — نه په مړو کې حساب يم نه ژوندی (۲)
که په مرګ د عاشقانو دي رضا وي — خدای دي ما کا تر هغه وار و رومبی
خون بها مي د ستي په مثل نشته — ما په خپله قبول کړی دی خپل سوی (۳)
وكوم دم تر به ادراك د يار و رسي — هر و بسته يي د کاکل شو منګري (۴)
خوك دي غم زما د ږيرو ولو بنکو نه خوري — کم به نه کا په خوړدن سره ندی
د هجران په توره شپه کې نه وي ږم — چي يي نه وينم د وصل سپين سپودمی
د يار غم لکه مزري را باندي راشي — خدای دي پيښ په هسي نه کاندي مزري
چي پري غم غلط وم د شپې پاتم — کله مې په شونډو کېږي دم کله نی
ګاه کتاب ګهې رباب په لاس راواخلم — باري دا دمې په هيڅ رنګ نه کا کمی
همسايه مي وايه و وا ته له خوبه — که په سل کوټو دننه کړم ځګيږي
که عاشق تر معشوقې پوري يوسي وي — خدای د هجر په تيغ مړ وژنه يوسي

٣٧٥

نه رنځ د يار په غم کې هسي ډوب يم
چي هيڅ نه وينم په سترګو مګري

٣٩٧٨

چي دار و درد و غم دي هغه مي — ساقي راکړه يو دوه جامه پيالي
مي د خپلو لبو را نه د انګورو — چي اول يي نوشيدن وي پسي قي

---

(۱) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې: "نه به مړومه په عشق کې لړغونی".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "نه به مړومه په غم کې لړغونی". د "خ" لومړۍ او دويمه نسخه: "نه به مړوم په هجران کې لړغونی".
(۲) دا بيت په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

پہ هر تیغ کې چې آب نہ وي د شرابو ‏ ‏ ‏ ‏ څوك د غم پہ غلیم نہ مومي بري (١)

جام د میو چې غم خوار د کل جهان شو ‏ ‏ ‏ ‏ زہ بہ اوسم (٢) پہ دا غم کې تا بکې

راشہ یو ځل مې هسې مست خراب کړہ ‏ ‏ ‏ ‏ چې خبر نہ شم (٣) لہ حالہ د هیڅ شي

بېخودي هسې پناہ دہ زوروره ‏ ‏ ‏ ‏ چې لہ هرہ غمہ خلاص کاندي سړي

زہ هغہ تحصیل تمام کړم پہ عشق کې ‏ ‏ ‏ ‏ چې یې روغ وکړي بولي لیوني

٣٧٦ ‏ ‏ راځہ سولہ لہ رقیب سرہ پیدا کړہ ‏ ‏ ٣٩٨٦

آشنا سرہ دي البتہ خوږ ونکي سي

د بېرې خولې زما پہ یاد شکر خوږې شي ‏ ‏ ‏ ‏ بیا زما (٤) پہ زمانہ خاورې ایرې شي

یوہ بخرہ خدای هر چا لرہ ورکړې ‏ ‏ ‏ ‏ د چا بخرہ خاموشي د چا ناري شوې (٥)

د چندنو ونې و سولېدې لارې ‏ ‏ ‏ ‏ هزار ځانګې د شمشاد و پہ اړې شوې

پہ هغو ځمکو چې روغې پرې مانۍ وې (٦) ‏ ‏ ‏ ‏ د ایام پہ گردشونو هدیرې شوې

پہ دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا ‏ ‏ ‏ ‏ د هجران تورې هغو لرہ تېرې شوې

دا فلك چې خدای پیدا کړ دا یې خوی دی ‏ ‏ ‏ ‏ چې وچا وتہ دعا چاتہ ښېرې شوې

٣٧٧ ‏ ‏ د دنیا د محلونو خښتې واړہ (٧) ‏ ‏ ٣٩٩٣

ورحمان تہ د سرونو منارې شوې

---

(١) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "څوك لہ غمہ پہ غلیم مومي بري".

(٢) پہ "ق، ک" چاپ کې "سوځم" راغلی دی.

(٣) دا بیت د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې نشتہ. پہ نورو قلمي نسخو کې د "نہ شم" پر ځای "ندیم" راغلی دی.

(٤) د "ب" پہ لومړۍ نسخہ او د "خ" پہ لومړۍ نسخہ کې "زهوبہ" راغلی دی.

(٥) دا بیت د "خ" لہ دوهمې نسخې نہ نقل شو. پہ چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشتہ.

(٦) قلمي نسخې: "پہ هغو ځمکو چې روغې وې مانۍ".

(٧) د "خ" لومړۍ نسخہ: "د دنیا د محلونو خښتې واړہ —
ورحمان تہ د سرونو ڼنګرې شوې"

د "خ" دوهمہ نسخہ: "د رحمان د محلونو خښتې واړہ —
وعالم تہ د سرونو منارې شوې"

بوصل تو ما را کجا ہاتھ ہے — کہ وصل تو خیلی بڑی بات ہے
بگوی تو گفتم کہ مسکن کنم — ولی کی مرا این درجات ہے
خم زلف تو گوشهٔ ابروان — دلم را عجائب مقامات ہے
مکن پیش من وصف خورشید وماه(۱) — کہ از حسنت این کم علامات ہے
همی دادی دشنام وگالی مرا(۲) — بسویم همین از تو سوغات ہے
نگاهت نه امروز خونم بریخت — کہ دایم ترا همچو عادات ہے
زآغوش رحمان مرو با رقیب — کہ این سفله بدخوی وبدذات ہے(۳)

۳۷۸ — ٤٠٠

مخمس

غخه یا چې بنایسته دی تر آفتابه — مخ به کله را څرګند کا له نقابه(٤)
ببلتانه په زړه زهیر کړم بې حسابه — یو سبب وکړې مسبب الاسبابه
چې زما ملاقات وشي له احبابه

---

(۱) د "ب پ" لومړی نسخه : "خورشید وماه را".
(۲) د "ب پ" لومړی نسخه : "همه داد دشنام وګالی مدام".
(۳) د "ب پ" لومړی نسخه : "که این سفله بدکار وبدذات ہے".
(٤) د پېښور چاپي دیوانونه : "حجابه". دا غزل په "ب" "چاپ" کې نشته.

ملاقات د بنایسته وُ مې نصیب کړې　　　د بنایست په ګلستان مې عندلیب کړې
عندلیب مې په ګلشن د خپل حبیب کړې　　　خدایه ما په دلبرانو کې قریب کړې
ومې ژغورې د دې اهل له عتابه

هغه یار چې زه یې مینه په دیدار کړم　　　همېشه یې وردیدن ته انتظار کړم
شپه او ورځ پسې ناري وهم کوکار کړم　　　که په روی تمام جهان ورته رویدار کړم
ستړې نه یوه ته کوې د نازله خوابه

بلتانه یې پټ پټم په زړه تاراج کړم　　　و دیدن ته یې په هسې رنګ محتاج کړم
چې غرقاب یې د څمونو په امواج کړم　　　هیڅ پایاب یې مونده نه شي علاج کړم
د آشنا د مینې غم شو نا پایابه

ته چې کس یې د جمله وُ یې کسانو　　　هم کارساز یې د جملهٔ وُ کارسازانو(۱)
الهي(۲) په بزرګۍ د بزرګانو　　　زه وصال په دعا غواړم د خوبانو
لا به کله دا دعا کړې(۳) مستجابه

اسیر کړې دې د زلفو په تناب یم　　　تکبیر کړې دې د سترګو په قصاب یم
د کشتۍ(۴) غوندې مدام په اضطراب یم　　　لکه زه چې ستا له غمه په عذاب یم
خبر مه شه هیڅ بنده له دې عذابه

دریغه مه وی په دنیا کې پیدا شوی　　　او که وی هم په داسې شان خو مه وی
لکه زه یم د هجران په لمبو سوی　　　خو به ګرزم په داسې(۵) اور الوی
چې سینه مې په درست غم شوه کبابه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې "خام کارانو" راغلی دی.
(۲) د "ب ب" چاپ: "هم په روی او"
(۳) چاپي دیوانونه: "شي".
(۴) "ب ب" چاپ: "د ماهي په شان"
(۵) چاپي دیوانونه: "د هجران په اور"

هي هي څه مې دا خراب[1] خاطر نا بنادشو — زیست روزګار مې همېشه آه و فریاد شو
عمارت مې د زړه هسې رنګ برباد شو — چې حباب غوندې بې بیخ بې بنیاد شو
د بنیاد طمع[2] به څوک کړم له حبابه

پټ پټ ګرزم د ناصح له نصیحته — را ته کاندې نصیحت په څوصورته[3]
چې توبه کړم د خوبانو له قربته — هېڅ جواب يې په ما نه شي له غېرته
د رمانه وړ ته ولاړ یم لا جوابه

دا جواب څه هسې نه دې چې په خوله شي — د عشق راز څه هسې نه دې چې وایه شي
دا مشکل حکایت نه په ما نه شي — د دې بحر بې پایان حساب په څه شي
چې يې زه وچا ته وایم له حسابه

چا موندلې[4] د دې بحر پایان نه دی — د غه راز و هر سړي ته عیان نه دی
هېچا کړی د دې چارې بیان نه دی — د غه واره عاشقي ده رحمان نه دی

۳۷۹ — چې په خوله کې د رو لعل لري سېرابه — ۴۰۲۷

ستا جفا تر حد په هو تېره ده صنمه — تل مې اوښکې موج وهي د زړه له غمه[5]
څو به پټه دا قصه او سې پنهمه — هسې ړوب په فکر تللې یم لږ دمه[6]
نه پوهېږم چې په غره یم که په سمه

که خبر[7] وې له دې چې هسې زنګ خوار یم — ما به نوم اخستی نه وُ د یاري
ستا د غم په دریاب ړوب یم ترمري — بې تا نه لرم هېڅوک د دستګیري[8]
مګر ته په خپله لاس را کړې همدمه

(۱) د "پ پ" چاپ: "ستا په هجر مې"
(۲) په چاپي دیوانو او د "خ" په قلمي نسخو کې "بنادي" راغلی ده.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "په څوک کړ ته".
(۴) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ماموندلی"
(۵) "پ" لومړۍ نسخه: "د زړه له غمه"، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" قلمي نسخې: "د زړه له غمه"
(۶) "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" قلمي نسخې: "هسې ړوب په فکر تللی یم لږ دمه".
(۷) قلمي نسخې: "که مې نا ده وي" (۸) د "پ پ" چاپ: "دادګیري"

ما وې نور به آشنايي له هېچا نه کړم — هم په دا رنګه مې نيت نو باري څه کړم
د قسمت علاج په چا شي چې يې زه کړم — که په سل رنګه تلاش و تدبير کوم
خلاصي نه مومم له لوحه له قلمه

خوبرويان که نې وفادي خو هم ورېدي — عاشقان که وفادار دي خو هم پېدي
ستا له غمه هر چې دي زما په زړه دي — اوس به حال و چا ته وايم چې مړه دي[1]
غرض دا دی چې زه ګرم يم ته ناګرمه

يو خو دا چې په صورت يې پري رويه — هم په خوی و په خصلت فرښته خويه
هم په قد و په قامت هر ګوره لويه — بيا به نه مومې څوک تا غوندې دلجويه
که يې غواړې په هژده هزار عالمه

ستا له غمه[2] زه په ځان کړم هسې چارې — چې د ښېښې و بله نه کا ګلعذارې
ته په څه سبب له ما نه[3] دل آزارې — دا زما ګناه را وښيه دلدارې[4]
چې توبه کړم نصوحا غوندې محکمه

لاس تر غاړې له رقيب سره خندا کړې — چې ما وويني له قصده را ته شا کړې
خدای يې وينې هغه چا چې پر ما کړې — ترا بدې وړ چې پورې به جفا کړې
که[5] به کله هم جار وزې له ستمه

تا چې هسې بې نيازي د ځان پېښه کړه[6] — په عاشق دې د خندا څه کمه متره کړه
بيا دې ورځ په غريبانو توره شپه کړه — نور دا هسې د جفا خوي نه مه کړه
خلقه به دې له جوره شي برهمه

---

(۱) مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخه کې داسې ده: "اوس به حال و چا ته څه وايم چې مړه دي".
(۲) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(۳) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لاسته"
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه: "ته يارې"
(٥) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله" (٦) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو پېښه کړه"

زما ستا له ميني هر څوک خبردار دي — دا خبري کوډالکوي په هر ديار دي

چې فلانا فلانا سري سره دوستدار دي — اوس په ېږته جاروته وماته عار دي

چې رسوا شوم تر عرب و تر عجمه

څه عزت وي⁽١⁾ چې په تا باندې مين وي — په وګړي کې رسوا لکه کوهکن وي

هميشه انګشت نما په مرد و زن وي — چې دا نښې پکې نه وي دروغژن وي

که په هره ګړۍ خوري هزار قسمه

نښانه د عاشقانو اول دا ده — چې مدام يې سرې کار وي له فرياده

تل نا مرد بدنامه وي پرې زياده — نه وېرېږي له پېغوره لمداهداده

بې د يار د جدايي له ماتمه⁽٢⁾

هر چې زړه يې مبتلا شي په بتانو — زيست يې نه شي يو ساعت بې مهرويانو

که څوک ورکا بادشاهي د بادشاهانو — په نسبت د هغو سوي سوختګانو

دا متاع ده تر يوه خسي کمه

که سليمان غوندي مسند يې په هوا وي — په سبب د عاشقۍ به خاکپا وي

هميشه به په فرياد و په غوغا وي — چې دا هسې نښانې پکې پيدا وي

تر و هاله پرې عاشقي ده مسلمه

عاشقي دې هيڅوک نه ګڼي آسانه — دا خبره ده له حده پېښه تر ګرانه

وصال نه دی چا موندلی بې هجرانه — ته له ځان⁽٣⁾ سره اټکل وکړه رحمانه

٣٨٠ — په دنيا کې سبا دي چېرې ده بې غمه — ٤٠٦٢

(١) د پېښور چاپي ديوانونه : "څه عزت ويه".

(٢) د "خ" لومړۍ نسخه : " نه ښکاريږي ديوې ستنې تې سومه".
"ق، ک" چاپ : " بادشاهي ده له يوه خسري کمه".

(٣) په قلمي نسخو کې " له زړه سره " راغلي دي.

ضمیمه

وروستني لاس ته راغلي

غزلونه او بیتونه

٦١

تېر شو په دا طمع په در ستا عمر زما — ګوندې چېرې کېږدې یو قدم په سر زما [1]

تا وې چې د عشق پیاله خوږه ده تر شکرو — وس په هجران کې دې پیالې څښکر زما

سل جفا که وینم په سترګو ستا له لاسه — ستا په جفا نه کېږي هرګز باور زما

یا له ما (ژړا) سره جفا مه کړه دلبره — یا لې تا راوښیه یو بل دلبر زما

٣٨١ — ٤٠٦٩

٦٢

هر ګفتار هره وینا چې څوک عبس کا — تر عبس ویل دا بده چې یې بس کا [2]

په هغې وینا چې ورو وسته پښیمانېږي — له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا [3]

هره چاره چې له اختیاره وي وتلې — بېهوده به یې څوک لاف د دست ورس کا

فقیري یادخدای په مهر مونده کېږي — داهن په کېږنه شي چې یې نس کا [4]

آدم زاد په معنی واړه یو وجود دی — یو وجود دی هم یې پاك هم یې نجس کا

که یې اصل یو وجود دی (په دې) څه شو — د ګلو نو هنر کله خار و خس کا

په اخلاص د لمانځ ګذارو دی جنوب دې — هر لمانځ بې چې (په) ریا تیمم [5] او دس کا

(که خود بین وي) ته یې څه کوې ګمانه — د خود بینو سړ اخپله خودي بس کا

٣٨٢ — ٤٠٧٤

---

(١) دا غزل د زلمي هېوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو.
(٢) دا غزل د حبیب الله رفیع د شخصي کتابتون له نسخې نه نقل شو په دې بیت کې د "عبث" کلمه د قافیې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.
(٣) اصل نسخه : " لا اول دې خوله هسك ". چاپي دیوان : " لا اوله دې یې نکه تر خوله هسکه
(٤) اصل نسخه : " داهن په کېږنه شي چې نصق کا "
(٥) په اصل نسخه کې " تیمون " راغلی دی.

٣٩

دلربا که د خپل حسن مخ عیان کا — دین بي غمزه جمع زړونه به لرزان کا

په کشور د صبا برانو به قیامت شي — اسرافیل غوندې آواز به هر نالان کا

چې یې چاجام د لعلو وي نوشلی — پیمانه چغلګیرې په دا نادان کا (١)

د جبین په چین یې هسې رنګ پوهیږم — چې محراب به د ګایلو زړونه ویران کا

د پریشان ګیسو دلیل یې عین دا دی — چې وابسته زړونه په دا رنګ پریشان کا

که جلوه یې د جمال شي معینه — په شعله به لمر، سپوږمۍ سوي ناتوان کا

که د باد ګذر (یې) وشي و خاکپای ته — د رند و سترګو دارو به خدای اسان کا

که شانه په تورو زلفو باندې کیږدي — مشک عنبر (به) د یوې پیسې ارزان کا

توری زلفې یې هم مشک دي هم عنبر دي — خو زما له کم بختۍ (یې) خدای ماران کا

که پلوله مخه لرې کړي حمان الله — په دیدن به هندوان واړه مسلمان کا

٣٨٣ — ٤٠٨٤

٤٠

که په بخت کم بختان نه وا خسته دل څوک — په حضور به له تا ولې بیلېدل څوک (٢)

و دیدن و ته د هرچا رضا کیږي — ولې حکم یې له تا نه لرې بل څوک

که یې لاس د خدای په چاري رسیدلی — بې مقصوده به یو دم نه سهیدل څوک

دا یو سر دی ما داستا شکرانه کړی — تور ناحق مې ویروي په سر وهل څوک

دا هم زما شومیت دی چې را رسي — ګنه تر (٣) او د چا زړونه بدول څوک

---

(١) اصلي نسخه "پیمانه چغلګیرې پدا نادان کا". او دا غزل د رفیع د کتابخانې له نسخې نقل شو.
(٢) دا غزل د رفیع د تخصص کتابخانې له چاپي دیوان او قلمي نسخې نه نقل شو (٣) د رفیع کتابخانې چاپي دیوان: "نره"

د دیدن په طمع وغلېدم بندي شوم — ګنهٔ زه او د هجران سختي زغمل څوک

په هېڅ رنګ به دې له مینې منکر نه شم — هر شان قصد چې مې کوې په قتلول څوک

که مې زړه ستا مینې نه وای راپیوندي (١) — په رضا له سره کله تېرېدل څوک

که اثر د محبت ورسره نه وي — روغ صورت دا هومره زړه زهیر به لځوک

که په مینه د لیلی مبتلا نه وای — (دا) غریب مجنون به دیا، غر و نه ځنګل څوک

٣٨٤

مینه هره بلا کاندي (که باور کړې) (*)
ګنهٔ زه عبدالرحمان هومره ویل څوک

٤٠٩٥

(٥)

د خپل ځان له خاکسارۍ (نه) بلند شوم — لکه ګرد هسې شهسوار د هر هوایم (٢)

کمېنۍ هسې کامل کړم چې زه دروم — لکه ځمکه درست جهان راسره بیایم

ما چې خپل معراج د دار د پاسه ولید — د منصور په شان رښتیا وېنا (به) وایم

د منصور او زما هومره تفاوت دی — چې ده ناري کړه پا په جهر زه خفیایم

٣٨٥

له عیانه هېڅ حاجت د بیان نشته
زه رحمان به په خوله څه وایم چې دایم

٤١٠٠

(٦)

هر چې خپلې مینې خوار کړ خوار یې مه ګڼه — عشق د رحمت ابر دی غبار یې مه ګڼه

کله تور سنبل کله تور مشک کله عنبر شي — زلفې که د ماں په شوري مار یې مه ګڼه

---

(١) قلمي نسخه: "راپېر وړلی"

(٢) د دې غزل مطلع په نسخه "ک" کې نشته او دا غزل "په سند خوږی له بد خواهانو نې پر والم" له غزل نه وروسته راغلی دی.

(*) چاپي دیوان: "مینه هره بلا کړي په عاشقانو ګنه زه غریب رحمان هومره ویل څوک".

یو مخ یې د سوزې سل مخه (لي) د ساندې — عشق په اصل نار دی ناریې مه ګڼه

د بن بید او ویده دی لکه بت په غمو ستړګو — بت که در ته غټ ګوري بیدار یې مه ګڼه

مراد خو یو اثر دی د خوبانو له رخساره — هر چې اثر نه لري رخسار یې مه ګڼه

خار چې په ګل پورې (وي) د ګلو په حساب ي — خر و شو که نام د خار دی خار یې مه ګڼه

پوه خلک هغه دي چې اقرار په ناپوهۍ کا — هر چې ځان هوښیار ګڼي هوښیار یې مه ګڼه

بد خو هم هغه دي چې خپل بد ور څرګند نه وي — هر چې ځان بدکار ګڼي بدکار یې مه ګڼه

هر چا چې اقرار د یار له زلفو سره وکړ — تل به ناقرار وي په قرار یې مه ګڼه

هر چې کمال غواړي کمیني (دي) د رحمان کا — عین د غه چار ده بله چار یې مه ګڼه

٣٨٦ — ٤١١٠

٧

اې د نفس او د حرص په هوا لېوه — په ظاهر صورت ملک په معنی دېوه

شدادي خصلت دې و نبوه د ظلم — خبر نه شوې د مسکین د زړه له غریوه

تا چې خپل مخ د فرعون په دود تور کړ(۱) — په دې خوی به برابر نه شې له نیکېوه

پر وجود به دې په څه رنګ حاصلېږي — چې لېږې د یار له دره د دو دېوه

په ظاهر صورت تندرست په روح رنځور ه — د ریغه وسوی تر دغ پوست لاندې معتبوه(۲)

د نیستۍ له مکافاتو هغه خلاص شول — چې هستي یې د فنا په مخ اېښوه

اول دې پاچا وه له خوبه (با ور وکړه) — و رحمان و ته په خپله په نار بوه

٣٨٧ — ٤١١٧

---

(۱) اصله نسخه : "تا چې فرعون په دود مخ تور کړ". (۲) چاپي نسخه : "دریغه وسوی تر روغ پوست لاندې مختبوه"

٤٨

یا داستا چشم ابرو وینم په خواب کې
یا مستان دي ویده شوي په محراب کې

یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي
یا خورشید دی تجلا کا په حباب کې

یا تر خط لاندې غوټۍ ستا د خولې دي
یا کوکب دی راډوب شوي په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې
یا سنبل دی کنجلکي داوړ په تاب کې

یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه
یا خوتند رڼان ځرګند کړ په آفتاب کې

یا داستا مژګان زما په خاطر خښ دي
یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کې

یا خوستا له غمه غرق زما صورت دی
یا خسرې دی جاروزې په ګرداب کې

ته دې رحمان خطا کړه و رمعافه
داوتروچاره نه وي په حساب کې[1]

٤١٢٦ — چې د یار د مخ کاته له میانه ووزي
د تماح به څه عزت وي په حساب کې — ۳۸۸

---

(۱) دا بیت وزلمی هیوادمل د شخصي کتابخانې له قلمي نسخې نه نقل شو.

۹

مست د هغه مخ یم چې مستانې لري سترګې
بې توري، بې تېغه، قاتلانې لري سترګې

بې لیده وکتو غایبان زړونه وړي لا خلکو
هسې چشمان بندې ساحرانې لري سترګې

هر څوك چې يې ويني نو دې سترګې کتی نه شي
ښکلې پریوال رغوندې حیرانې لري سترګې

لب آب حیات دی او نفس (یې) د عیسی دی
هېڅ عجب نه دی که خوبانې لري سترګې

هر چې عاشقان دي هغه کله بل خوا ګوري
وا ړه ستا په لوري نګرانې لري سترګې

۳۸۹ اې رحمانه اوښکې هم له تخمه د باران دي*
کښت د هغه شین شو چې ګریانې لري سترګې ٤١٣٢

۱۰

که په قطع د تمام جهان ملك یې
چې له ځانه خبر نه یې لا هلك یې

آدمیت خو څه په مال او په شال نه دی
تر چې خیال په شال په مال کړې ځکه سپك یې

منصفان دې د انصاف خبرې وایي
څه شو څه شو که په خپلو کې شريك یې

که د لمر په څېر څرګند شې په جهان کې
څو په زړه و نو پسندیده نه شې لا ورك یې

بزرګي په دلجويي کې ده د خلکو
تر چې خلك د و بوې څرنګ بزرګ یې

په لويي کې لويي چېرې ده لا یقه
کمینه و تر مټ کړه که سالك یې

فلك تا غوندې پیدا کړي بیا فنا کړي(۱)
تر لا نوی خواست کوې په نازنازك یې

۳۹۰ دانایان به په دیوان ښکلي پند ځلي
چې رحمان په خوار نظر ګوري فلك یې ٤١٤٠

---

(۱) اصله نسخه: "فلك تا غوندې هزار پیدا کړي بیا فنا کړي". (*) چاپي دیوان: "ای رحمانه اوښکې دې هم تخم هم باران دی".

٩١

دزړه حال وتا ته څه وایم په ژبه — ته خبر د خوږو زړونو په منزل یې [1]

هم د ګل په څېر بلبل سېځې په مینه — هم مین لکه بلبل هسې په ګل یې

بې لیده و د ړخ ګند بڼ یې عیب واړه — په کمال د ځمکې چارو کامل یې

هم قاضي یې هم ملا هم محتسب یې — هم ساقي د مې پرستو په محفل یې

یو دې ذات په دواړو کونو کې شهره دی — بل په نام له هر چا لو یه یو په سل یې

چې ته مخ په عبادت کې نه جارباسې — د ړ ستړه شپه دې (نفس) بدعملي کاته یې خپل یې

ورکول او پېرودل دې په خپل لاس دي — که وچاې ورکوې که یې اخل یې

جار ته هسې رنځ نیولو شه رحمانه — چې شهي یې په پوښتنه وې راغل یې

خدای طاعت، عبادت څه کوي تا ځ (دانس)

٣٩١ — ٤١٤٩

خوږې مینه د سرې ده ازمیل یې

بیتونه:

په "چې یې نقش په زړه خیال شي د اشنا" غزل کې:

تر ابده به یې بخره ملالي وي — له هغو چې زړه ملال شي د اشنا

په "ته چې ما ته وایې چې په څه کوې ژړا" غزل کې دریم بیت:

څو به دا جفا کړې نه پوهېږم څه بلا شوه — څو به وې ترکوم د اجفا او دا بلا

په "بس ده بس ده دا دنیا" غزل کې له مقطع نه دمخه بیت:

(2) کړې مال د دنیا د پېرو وي — هیڅ پرې نه کاندي پروا

په "لاس مې وتړې د زلفو په تناب" غزل کې:

---

(1) د دې غزل مطلع په اصل نسخو کې نشته.

(2) اصل نسخه: "هیڅ ورنه کاندي پروا"

لہ ځراقہ چې يې آه کړم سوك پہ ستر ګو — يو لستوني مې ګرداب شي ۲ بل ګرداب

پہ "هر مطرب چې غوږې تا وكا درباب" غزل كې دوهم بيت :

هومره تا و ذبلتا نہ را بانديږي زړه شي — چې حساب يې بيان نہ شي پہ كتاب

پہ "چې مې يار وليد پہ سيمه د اغيار ګډ" غزل كې لسم بيت :

سخت سفر د عاشقۍ دڅوك او نہ څوك — خداى نا څاپہ پرې راګډ كړم پہ دالان ګډ

پہ "نظر دېلي بصر" غزل كې او وه څلويښتم بيت :

نہ يخلا نہ مروره وي — پريشان ګرزي دره پہ دره

پہ "زه تېر شوى يم ترسر" غزل كې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بيتونہ :

كہ مې غواړې كہ مې وزه وي — كہ مې آس وي كہ مې خر

كہ مې مېږه وي كہ مې من وي — كہ مې اوښ وي كہ غاتر

كہ پہ كوركې مې كالي وي — كہ لنګۍ وي كہ تغر[1]

پہ "پس لہ مرګہ كہ څوك ارت غواړي خپل ګور" غزل كې يوولسم بيت :

پہ يقين بہ بدكردار لہ بدكردار كا — كشيده شي د بدكردار سرې پېغور

پہ "بداختر بہ نيك اختر نہ شي هرګز" غزل كې اوم بيت :

كہ تہ غږ وربانديږې وكړې كار بہ كړي — مرغچہ[2] بہ د ګوهر نہ شي هرګز

پہ "چې پاى بند شہ دليلى پہ اشتياق" غزل كې :

جهان خوښ دى د خپل يار پہ دردو غم كې — تر بہ والي چې بادشاه دى د افاق

پہ "چې مشغول نہ وي د ترکو پہ جمال څوك" غزل كې لسم بيت :

بې بند خويږه مخ روښنې لہ چا نہ شي — كہ هر څو يې پاكيزه كا پہ رومال څوك

پہ "مه غوږ باسه د نا اهلو قيل و قال" غزل كې نولسم بيت :

---

(۱) اصل نسخه : "كہ لنګۍ وى كہ تغر"

(۲) پہ اصل نسخه كې "مرغاچې" راغلى دى. پښتو قاموس "مرغچيچه" ښودلى دى اصل شكل يې "مرغچہ" ده چې د "مصنوعي مرلو" يا "مشكنيو" معنى وركوي.

خراب دل مې ځکه غواړي بلا دا شوه　　　چې ځکه ي را معلومې ږي کمال په کمال

په " په لیوه غمزه دسترګو يې فنا شوم " غزل کې ۶ ـ ۷ بیتونه :

په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی　　　په صدف کې در یتیم غوندې یکتا شوم
مستوري را څخه یو وړه مستو سترګو　　　رحمان ځکه په وګړیو کې رسوا شوم

په " چې له مرګه يې پروا يې په هر دم " غزل کې ۲۸ بیت :

پس له مرګه به دې هوږ یې هم خانه وي　　　څه پوهېږې یا به مار وي یا به لړم

په " ته چې هسې ګاهې ترش ګاهې خندان " غزل کې اتم بیت :

د سړي صورت څه روغ د کاڼي نه دی　　　نشته کاڼي څخه ستا د جور توان

په " څو به شېږم زه غمونه د هجران " غزل کې شپږم بیت :

لکه غم د آشنایۍ په ما ورېږي　　　یا به نه وي د چا هسې ګڼ باران

په " تا چې زنګ د میو ورکړو لبانو " غزل کې ۶ ـ ۷ ـ ۸ بیتونه :

ستا د خولې له حقیقته صوفي څه زده　　　له دې رازه څوک خبر وي بې رندانو
د پېزوان غمی دې زېب کاندي لبانو　　　دواړه زلفې دې چوړه د ملنګانو
تور اوربل دې لکه مار په جبین پروت دی　　　شینکی خال دې مواصل د ځوړانو

په " که هر څو په صحرا سر شوم هم په کلیو " غزل کې دریم بیت :

هر آشنا چې مخ پنهان کا نه يې موم　　　کړي غواړم شپه او ورځ په سپو ولیو

په " ورځ دې تېره په شومۍ کړه شپه له خوابه " غزل کې اتم او نهم بیتونه :

اندرون به دې له اوره هسې ډک شي　　　چې نن ډک شي په شرابو په کبابه
چې د مخ و آب و تاب ته يې نظر کړم　　　وا ته هېڅ شي د ګلونو آب و تابه

په " ته شمایلي شکرلبه " غزل کې :

نه د لې شوې نه هوږې شوې　　　ترمیان ولاړې مذبذبه

په "خود به وران شي د دنيا بازار التسامه" غزل کی ٤-۵-٦-۷ بيتونه:

يوه هسي نجي سوزيږي مې شوه په برخه — چې سر دې يې لا بتره ده تر سامه
مصلي د نجې ننګه ورپسې لنګ کړه — دهوس مصلي قطع کړه ويې نغاره
يار زما دسترګو تور پرې چې ګرزېد لم — په هجران کې مې دسترګو رنا لاړه
په خوا به مې مونده نه شي له سګانو — په لوح سر سره د روزې له بګاره

په "ماوې زه به نه کړم په خوبانو باندې مينه" غزل کې پنځم بيت:

يار شه نجومي زما د يار فال وګوره — تللی يار به کله له سفره راپشينه

په "کشکې زه خاورې ايرې د ستا د درز واى" غزل کی نهم بيت:

يا شبنم د صبحدم يا عندليب شوې — چې د استا په ګلشنو زما ګذر واى

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دى" غزل کی اووم بيت:

د درد وغم دعاشقۍ جوړه سره کړه — خداى ورکړې ودنيا ته يې سر ور دى

په "زلفې دې له ډېرې درازۍ پاى تر سر دى" غزل کی اووم بيت:

داخو زه له کم بختۍ له تا زار کړم — ستا له نيکې خوى کاڼي بوټې هم خبر دي

په "چې د ځنګ مې دلبر په لاس کی جام دى" غزل کې اووم بيت:

ته چې خپل فراغت غواړې په جهان کې — فراغت خاطر راوښيه کدام دى

په "چې دا هسې لاس په لاس دنيا پرېښودې" غزل کې نهم بيت:

په خپل ځاى به يې هر کلام په کار شي — ... طالب لره د شکو دى

په "خبر مې ستا د بنو غشي په سينه دى" غزل کی لسم بيت:

نه شما زما په سترګو کې جلوه کا — ماه وهر يې سينه مخ يې آينه دى

په "غم دې هسې غلبه شو په ما باندې" غزل کې اووم بيت:

زه الجان يې شيني په ځان ګنمه — که يار سل ځله نا شه يې چارې کاندي

په "آشنايي توره بلا ده اشنا مه شي" غزل کې څلورم بيت:

خپل څريسنت وهرڅاروي وته قصاب دی — توانايي د تن تاوان دی توانا مه شې

په "ولي ولې و عاشق ته نظر نه کړې" غزل کې دريم او اووم بيتونه:

خښتن لاس د سپي په سر باندې راکاږي — ته تش سيوری د مخلص په سر نه کړې

زما هر زمان په تا باندې ګذر وي — ته يو دم زما په لوري ګذر نه کړې

په "مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې" غزل کې اووم او دولسم بيتونه:

هيڅ صرفه نه کړي د زړونو آزارخلي — د چا سود دی لوږې شي په آزار کې

وهغوي چې خدای حق بينې سترګې ورکا — د يوسف تجلي وينې په ديوار کې

په "دغې بنا چې نوم محنت آباد وي" غزل کې شپږم بيت:

بيخ بنياد به دهغوي په ياری کې — چې د تن په نابودي يې اعتقاد وي

په "که د درستي دنيا غم مې په سر بار وي" غزل کې ۶ ، ۷ او ۱۱ بيتونه:

زه به ستا له رقيبانو څه ماندکړم — دا دستور دی چې له ګل سره خار وي

که لې هر زمان په آب زمزم وينځم — لې مينه مې په زړه باندې غبار وي

څوک چې سل ځانه خښتن شي په تا ترکې — کله وي چې د بلبل وګل قرار وي

په "د وصال په هوا والوتي مرغه شوي" غزل کې څلورم بيت:

چې بېلتون ورته آسان دی هغه خلک — ازمينت له په بند د بېلتانه شوي

په "دېرې خولې زما په يادشکرخورې شوې" غزل کې څلورم بيت:

خپل قسمت په سر يې کاندې هر چې کاندې — د چا برخه خاموشي د چا ناري شوي

په "چې په رخ باندې داد بنکو يو رقم وي" غزل کې ۱۴ بيت:

قاعده د درد مندکه هسې نه ده
چې په درد کې يو درد من ترېله کم وي

په " ترڅو چې ماته وايې چې په چا باندې شيدايې " غزل کې له څلورو بيتونو نه وروسته لاندينې بيتونه :

هر چې په حيات صورت له مرګ سره اشنا شي — خلاص به د قيامت له خرخښو به دې دنيا يې

سخ د هغو ګلو چې برګ د رنګ يې په بهار وي — ګل سره ابنې وکا له خزانه استغنا يې

غم (خو) هم (هغه) که چې هيڅ غم ورسره نه وي — ولې چې ناګاه به يو وخت ور باندې زيا يې

حلم د نيستۍ په هغو دې هم (چې) هست دي — هر چې هستي پرې بندې دي له نيستۍ نه خبروا يې

زره د عاشقانو د دښمن له لاس بيغم دي — لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا يې

لوړ به تنده نشتر د قانع په قناعت کې — دا کيميا چې زده کا په خرقه کې امرا يې

هيچا سره چشم په طالع نه کړې په خرمن کې — بلکه د قحطۍ په ملک که شاه يې هم ګدا يې

ما به رښتيا نه وي اې يارانو بارې خدای کرم — حقه کلمه نغره د هر ګوره سخته بلا يې

زور د سيلاب واره ترل په مقامات وي — زره د خاموشۍ په ځای له ره نه (چې) ګويا يې

بې خس و خاشاکه د آتش بقا په خر وي — آه و فرياد واره په مقدار د تمنا يې

زه د رقيب چارو ناوپسا کړم له حبيبه — زلفې په نسبت د مار خو زلوا ژړها يې

اې قانع هر راحت په اجر د زحمت دي

هر چې دين (دين) خاندې هسې دېر (دين) په ژړا يې

په " چې پخته شي آشنايي " غزل کې له مقطع نه وروسته بيت :

په پښتو کې رحمان وي — په فارسي کې سنايي

په " يوه ذره به ورې يا به موريې " غزل کې پنځم او شپږم بيتونه :

عبادت خو په ځوانۍ کې رحمانه — په پيرۍ کې به څه زهد کړې چې زوړ يې

بدې واره په سر و نيسه قانع — چې پای بند د يار په هر يا په ړوند يې

په "هر گفتار هره وینا چې خوشحال عبس کا" غزل کی شپږم بیت [1]:

معتقد له اعتقاده مقصود بیا موند ... دهغو طاعت غلط دی چې وسوس کا

په "که په بخت کم بختان نه وای خسته دل خوشحال" غزل کی ۲ او ۱۲ بیتونه:

زه لا رغد دستا په مینه کې شهره یم ... نه چې نن کاندې خبرې پردې خپل خوشحال

ما دا یوسر دی ذاستا شکرانه کړې ... که د سر ما غزه مې خورې په داویل خوشحال

په "د زړه حال و تا ته څه وایم په ژبه" غزل کی ٤ او ٥ بیتونه:

که یې لاس نه خدای په چار و رسیدلی ... بد یې بخت یې به چا چیرې قبول یې

خوشحال له خاوره وایې وپاشی تخت ورکړې ... خوشحال له تخته دایې وپه ډیران ولیې

٤٢٢٠

د رحمان بابا دیوان د (۱۳۵۵) لمریز کال د زمري په میاشت کې
د نصیر هنر "پښتون" په قلم خطاطي او نقاشي شو.

---

(۱) دا بیتونه د سباغلی رفیع د تحضی کتابخانې له یوې زړې چاپي نسخې څخه لاس ته راغلل.

ترتیبوونکی: خېړنیار محمد عارف غروال

ورېږ یاگه ثقافتي برخه

لغت | معنی

الف

لغت		معنی
ابتـه (حبطه)		عبث، بې معنی، بې ځایه.
ابلق		آس، برګ.
اختلاط		ګډون، خبرې کول
ارهنډه	arhánda	بیدانجیر.
آدینه		جمعـه.
اشام		؟
اشراق		دځاښت لمونځ، طلوع کول ځلیدل.
الـوی	aláway	وریت شوی.
اعراف		دجنت اودوزخ ترمنځ ځای.
افسون		جادو، اوده، دم.
الغیاث		پناه غواړم، فریاد.
الوس (اولس)		ټبر، قوم، طایفه.

آماج		موخه، هدف، د توپک غشي او نښان.
آماس		پړسوب.
اوتاد (د وتد جمع)		یوه روحاني مرتبه، موږې، مېخونه.
اوډنی	odə́nay	یو ډول ښځینه پوړنی دی چې غالباً یې په ودونو کې په سر وي
اوراد (د ورد جمع)		دوعاګانې.
اورپښتی	orpəṣtay	پتنګ، پروانه.
اوږمکه	oẓmáka	میاشت، ماه.
اولاق (الاغ)		خر.
اهار		داوړې سختې ګرمۍ موسم.
اهلاد (هیداد)		سزا، پاداش، سرزنش.
اياغ		د شرابو پیاله او کاسه.

ب

باده		شراب.
باړه	bāṛá	یو مشهور خوړ.
بالي (بهایې)		وږوږ.
بتان (بت)		مجازاً پېغلې، ښکلې.
بدسګال		بدذات، بدجنس.
برنا		ځوان، زلمی.
بساط		د ځمکې فرش.
بطال		بد وېونکی، باطل وېونکی، غلط وېونکی.

بګاړ (بګیاړ) *bagāṛ* لیوه، شرمښ.

بیچاوڼی (بیچاونه) *bičāwna* دعزت جای، بستره، روجایي.

پ

پارسا پرهېزګار، زاهد.

پارچي *pārci* دجوارې کولو داني.

پاسلل سپاړل.

پایله پایزیب.

پخساک پریشاني، غم او خپګان.

پرانه پرته، لې ځایه، لې مورده.

پسندل غوره کول.

پکو په ځان پوره تنګ او له ځانه ستړې.

پنم پټ.

پیڅل *pecəl* زغمل، صبر کول، تحمل کول.

پیچوی (پچوی) دمچنوغزي پړی (پچوکی) مجازاً اوږدې ځنځیر او کتار.

پیړۍ دکښناستو تخته، دناستې کټکۍ کښخې.

پیشاب متیازې، بولې.

ت

تبرا بېزاره بېدل، تېراکېدل.

تراړه *trāṛa* تیره، کاڼې، ډبره.

تراهي *trāhí* وېره

ترو — *tru* — نو .

توسن — نیلی .

تولا — محبت ، دوستي ، رښتینګلوي ، مینه .

تیزل — *tezə́l* — ځغلول ، پرېږدې سپرېدل .

ټ

ټوکرکی — د پوزي يوه ټوټه يا ټوټکی .

ټند — *tə́nd* — په زړه ور ، سخت ، محکم .

چ

چلیکان — هغه کروندګر چې په ټاکلې برخه یا مزدورۍ د چا ځمکه کري .

چندن — صندل .

چوړۍ — چوړۍ ، چوارۍ .

چوک — یوکم شی ، لږ څه .

چوګان — نیزه ، ډنډه ، یا توپ د ډنډه .

چووه — *čowá* — عطر ، خوشبویه مواد .

ح

حط — ایسته کول ، لیرې کول ، دیوار کوزول ، پرېښودل .

خ

خاصا — نیک خوبه ، خاص الخاص ، وتلی .

خاکروب — جاروکښ .

ختول		ختنه لرونکی، ناپاک.
خپسر	xpəsár	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خراړه	xrāṛa	یو ډول دښتي وړه مرغۍ ده.
خرام		ناز او نزاکت (غالباً له تګ سره راځي).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	xamsor	همراز، همراه.

څ

څښکو	caṣko	یو بوټی دی چې میده کوي یې او په لیچنو سترګو کې یې اچوي (چشکو)
څرې	carə́y	د کیږدۍ د سر اوږده وښتان.
څلې څولې	cale-cūle	ګنډه ګونډه، زوړ سامان، ګند او کچکول.

ځ

ځُبله	ǰabə́la	سره، یو لړ بله.

د

دد		ځناور.
دښن	daṣən	دښمن.
دراج		تنځري (تځري) یو مارغه دی.

درای		ړنګجه، ګونګرو، ژوږې، جرس.
دلق ازرق فام		زرغون کنډ، ګودړۍ.
دمک		یوه لحظه
دواب		څاروي، څلوربولي، بوده ګان.
دوڅار	ducār	څرګند، ښکاره، ورمخامخ، نمایان.
دیبا		ورېښمین ښکلی ټوکر. میلک

ډ

ډبر	ḍabár	تباه، تبر، کهول.
ډلیال	ḍalyál	ډلې ملګري.

ر

راج		راجا (واکمن)
راح		خوښي، نشاط، مجازاً شراب.
رټه	ratә́y	ډېرلږ، ناڅېز، کم وزنه شي.
رسن		رسۍ، تناو.
رصاص		قلعي، سرپ.
رعنا		ښکلی او متناسب اندام.
رنځوری	ranjә́ray	رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زېړرنګی.
ریمن	remә́n	خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زباد		اثبات.

زبر		یاد ، په یاد .
زمول	*zmal*	مراوی ، بې سبکه ، ضعیف .
زوږ	*zwəẓ*	نشت ، نابود ، حرام .
زوم		کم ، کمی .
زیرمه		تدبیر ، ذخیره ، پانګه ، پاسره .

ژ

ژغر	*zğər*	ژغورل .

س

سالکان		زاهدان ، عارفان .
ساهو	*sāhū*	آزاد ، اصیل .
سترغلی	*stərğláy*	کولك ، دسترګو غاټې ، (کاسه چشم)
ستور	*stwar*	څاروي
سنجاب		لړلی .
سرابس	*srās*	حریص
سفال		ټیټ ، بې قدره ، پستي او لږهمتي ، کودړی
سقلات		خپل ځان پټول .
سکه	*ska*	نو ، ځکه ، ګویا ، لکه چې .
سمک		کب ، ماهي .
سنداسي		واندې کبدل ، ملنګ ، کیمیا لټوونکی ملنګ .
سولند	*swáland*	حریص ، بخیل ، ممسك ؛ لکه سولند سړی .

سوها — *sohā* — یو ډول ځواني توکی دی.

سپاري — *sepārí* — یوه لوړه ډزه ونه ده چې په تودو سیمو کې شنه کېږي.

سیم — یو ګران قیمته فلز دی.

ش

شب داج — توره شپه ، د تروږمۍ شپه .

شط — سیند ، هغه ستر رود چې دریاب ته ګډېږي .

شهاب — ستور ، ستوري .

ط

طره — جوغه

طوق — غاړکی ، امیل

ع

عتاب — قهر او غصه

عرعر — سپېدار

غ

غبغب — د چرګ جنجرې ، د چرګ جوړه .

غربال — غلبیل ، پرویځې .

غزا وشوه — اصل معنا : دا یو شوق دی ، په دې نو څه وشول ؟ (یو تکیه کلام دی).

غوړ *ğor* برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.

غوړځې په زوره چیغې ایستل، په اتڼ کې توپونه او چیغې ایستل.

غوږی *ğwazáy* سخت انتظار، غوږ بلکی، د چا د راتګ د زیری انتظار.

غوک لویه ښنګبنه (چونګښه)، شلانده.

غوندی *ğúnday* دوز غنو جوال.

غونډ ژبی *ğwand-žabay* فصیح، بلیغ.

ف

فلوس د فلس جمع، دیوې ونې میوه ده چې په تودو سیمو کې شنه کیږي زړیې تریخ او په طب کې کارونې اخیستل کیږي

ق

قرقره د چرګ تاج، چرګ خولی، تاج، شوغه.

قنج (غنج) ناز.

ک

کار دوړو کانو ډیری.

کام هدف، مرام.

کاواک ړوند، ګوګ.

کروړ *Kror* سخت، محکم.

کړیکه *Kríka* چیغه، وېروونکې غږ.

کښنیده نقشه، انځور.

کلاب (کلب) سپی.

کنګال — مفلس، نېستمن، مېنځل شوی.

کوتل — *Kutál* — ذبح کول، حلالول، پوستکی ترې ایستل

کودیکه — یو ډول خاورین دېګ دی.

کورمه — *Kormá* — کورنۍ، اهل بیت.

کوله — *Kolá* — د ساقي د پاسه د ګل برخه.

کوی — چم، کوڅه، مالت.

کهی — *Kaháy* — ډنګر، لاغر.

ګ

ګانده — *gánda* — سبا، راتلونکې ورځ.

ګایل — ژوبل، زخمي، پرهار ژلی.

ګرام — *grām* — کلی، سیمه، استوګنځی.

ګروهېدل — *grohedə́l* — عقیده لرل، معتقد کېدل.

ګړیال — *gaṛyāl* — زنګ.

ګورهنده — *gorhánda* — وره تیاره کوټه، په غره کې بانډه ډوله خپرې عجاز اُقبر

ګونټه — *gontá* — د شطرنج دانه.

ګوهار — د غوا وو پاده.

ګوی — پنډوس، پنډ وسکه.

ګنګو — *gongú* — زعفران.

ګېډی — *geḍáy* — ناپوه، بیړل، احمق.

ل

لارغه — *lārğə́* — درنګ، ځنډ.

لال		گونګ ، یو ډول انګور دی .
لګام		واګي ، قبضه .
لو	lu	لوګي .
لوخېدل	locedə́l	یوه داسې اوبده مبارزه کول چې یوه سیاله ډله هم نهایي بریالیتوب ته نه رسېږي ، خو له مبارزې څخه هم لاس نه اخلي .
لوښتل	lostə́l	په کوچنیو کول ، لېږدېدل .
لونل		پاشل .

م

مال ومنال		شته ـ هستي او دارایي .
ماوا		استوګنځی ، مسکن .
متره	matrá	نایاب ، نشت ، زوږ .
متې	mət	بازو ، هاند ، همت .
مجذوب		جذب شوی ، عاشق شوی .
مجمر		نغری ، دېګدان .
مخمور		مست ، نشه .
مخنث		نرښځی .
مذمت		بد ویل ، غیبت .
مرسته		طلب ، لټون ، کومک
مرغچه (مرغچې)		کوځکه ، خروره .

مستدام	همېشه، تل.
مشاطه	ډمه، سینګارونکې.
مشګیرك	دیو مارغه نوم دی.
مصحف	کتاب، هغه پاڼې چې یو ځای یې سره ټولې کړې وي.
مطر	باران، ورښت.
معتیو (معتوه)	غیر مکلف، لېونی ډوله.
مغاك	ګودال، ژورغالې.
مقراض	بیاتې، قیچې.
منجلاب	خوسا ډنډ.
منزه	پاك، سپېڅلی، پاکیزه.
مواس	چوغلګر.
میثاق	ژمنه، وعده، عهد، پیمان.
میزر	پړونې، چادرې.
مهوت	پیلبه، پیل والا
معیشه	معاش ـ تنخوا.

ن

نارون (نارو)	یو ډول دانه ده چې د چټلو او بوله خسبلو پیداکېږي او په منځ کې یې د تارغوندې نرۍ چینجي وي.

نار		د نهر، ساقه.
ناغه		دستر گوسره رگونه.
ناوک		غشی، شتی
نخل		د خرماونه، خجوره.
ندا		غږ، آواز
ندی	nadáy	رود، وړوکی سیند.
نغرول		نغړل، په یوه ساتېرول.
نغوتل		غوږ نیول، دخبرې منل.
نغوته		اشاره، تلقین.
نمري		جامې، لباس، کالي.
نمط		طریقه، نوع، روش، رویه هغه دله خلک چې په یوه فکر او روش وي.
نول		غم، پرېشاني، اندوه.
نومر		یادشوی، نومول شوی.

و

وارړ	wārṛ	عوره، ور
وبله		یوتربله.
وږلی (وږل)		ږېزه ږېزه کول، مرل.
وښتي	wáŝte	توکې تکالي، لطیفې.

وقر (وقار)		طاقت، تحمل، درښت.
وېلاړ	*weláṛ*	عزم، اراده، نیت او مراد.

ه

همیانۍ		هغه تیلۍ چې پیسې پکې اچوي او ملا پورې یې تړي، کیسه.
هنډه	*hánḍa*	مضبوطه اراده، د زړه غوښتنه، په زړه کې یوه خبره غوښتل کول.
هوک	*huk*	نیغ، شخ.

ی

یرغال		بیره، یرغل حمله، برید.
یسار		کین، اسان.
یمین		ښی.

پای

یادونه:

د متن تر تیاره پر ورو وروسته، د رحمن بابا د دیوان ځینې نورې نوې خطي نسخې تر لاسه شوې، په دغو نسخو کې ځینې داسې غزلونه وو، چې د متن له غزلو یې بېلتون زیات وو، او یا یې توپیر سره درلود، نو ځکه موږ نوي لاس ته راغلي غزلي په ضمیمه کې ونیول. په دې ضمیمه کې ځینې داسې غزلې هم شته، چې په متن کې یې نیمګړی شکل هم خوندي دی، لکه د متن د ۸۷ مخ غزله، چې بشپړه د ضمیمې په ۲۸۳ مخ کې راغلې ده. او یا لکه د متن د ۲۴۶ مخ غزله، چې په بشپړه توګه د ضمیمې په ۲۸۶ مخ کې راغلې ده. نو محترم لوستونکي به د دغه کار زموږ تېروتنه و نه ګڼي.

اداره

PROPERTY OF ACKU 4499

(c) ketabton.com: The Digital Library

COLLECTIVE WORKS OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library